DAMASVS
ET
LAVRENTIVS
HISPANIS ASSERTI
ET VINDICATI.

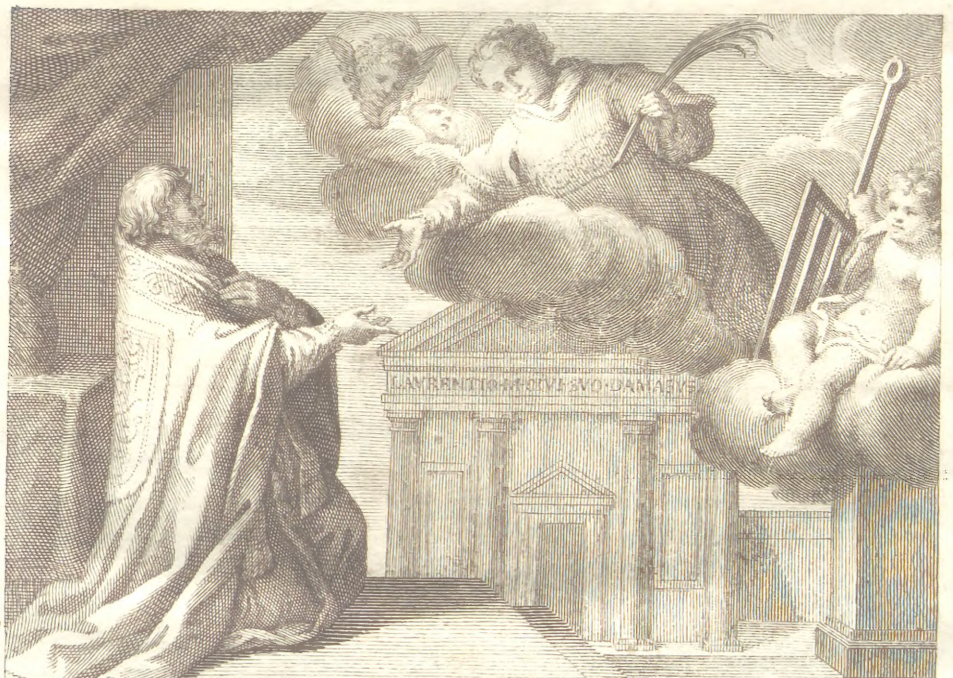
DAMASVS
ET
LAVRENTIVS
HISPANIS
ASSERTI ET VINDICATI.

DISSERTATIO HISTORICA

AVCTORE

FRANCISCO PEREZIO BAYERIO

*PRESBYTERO VALENTINO, IN PATRIAE PRIMVM,
deinde in Salmanticensi Academia Perp. Sacc. Lingg.
Professore, & Doctore, Sanctæque Barcinonensis
Ecclesiæ Canonico &c.*

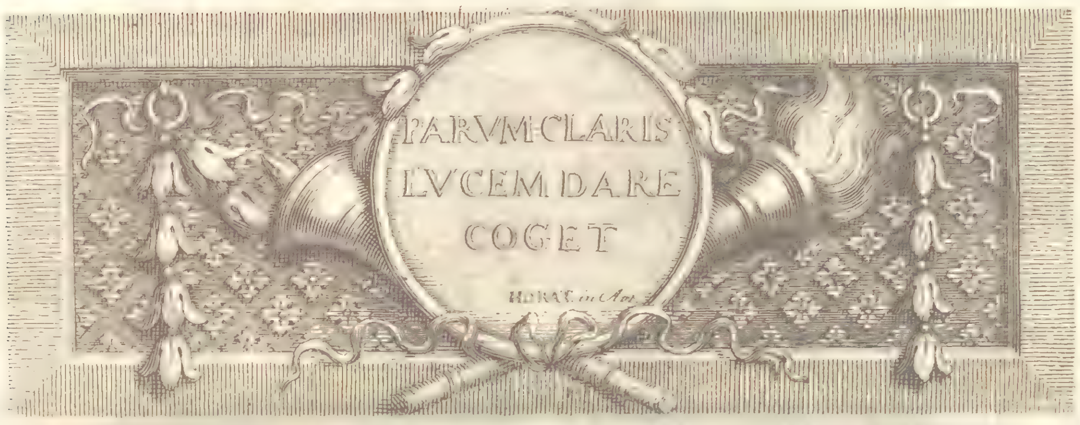

A. Ponz Hisp. inv. *I. A. Faldoni inc.*

ROMAE M. DCC. LVI.

EX TYPOGRAPHIA IOSEPHI ET PHILIPPI DE RVBEIS
APVD PANTHEON.

SVPERIORVM PERMISSV.

ILLVSTRISSIMO ATQVE ORNATISSIMO VIRO

D. D. IOANNI FRANCISCO
GAONAE PORTOCARRERIO &c.

Comiti Vallîs-Paradiſi, Militiæ Calatravensîs Equiti, FERDINANDI VI. Hiſpaniarum Regis Catholici in Indiarum Senatu Conſiliario, Summoque Regii censûs Adminiſtro &c. &c.

FRANCISCVS PEREZIVS BAYERIVS,
FELICITATEM.

QVOD *Tibi quicquid hoc eſt laboris noſtri nuncupatum optaverim*, COMES ILLVSTRISSIME, *non tam officium quam excuſatio videri poteſt. Cum enim eorum, quæ à Clementiſſimo Rege verèque*

Hiſ-

Hiſpaniæ noſtræ Parente FERDINANDO VI. *procuranda mihi in itinere Italico præſcripta ſunt, atque adeo totius negotii otiique noſtri ratio ſuo demum tempore Tibi reddenda ſit: erunt fortaſſe qui, vbi me ad hæc ſtudia divertiſſe viderint, ab animo ſibi malè conſcio, Iudicis occupandæ gratiæ, potiùs quàm ab officioſo cliente, Mæcenatis* Optimi *demerendi ſtudio munus iſtud profectum putent. Et quidem cum vana horum iudicia atque importunitatem non ſemel initio prævidiſſem, parum abfuit quin, abiecto ſcribendi conſilio, publicam ego noſtratium cauſam ob privatæ reprehenſionis timorem deſererem. Verùm quidni potius, tricis apiniſque his ſpretis, ab* Optimo, *patriique decoris amantiſſimo* Principe, *Te præſertim Patrono, paucorum mihi menſium inducias pollicerer, non vt eas ignavo in otio traducerem, ſed vt veterem avitamque Hiſpaniæ noſtræ gloriam, quam ab Italis quibuſdam magni nominis Scriptoribus ereptum iri noveram, eidem, ſi fieri poſſet, reſtituerem? Aut quo pacto ſi inclinatæ ac propè iacenti Hiſpanorum cauſæ, cum eam erigi à me vtcumque poſſe*

ſpe-

ſperarem, ſuppetias ferre neglexiſſem, non ego patriam prodidiſſe dicendus eſſem? Iam verò eo loco ac diſcrimine Hiſpanorum ſententiam, quæ tot retro ſæculis DAMASVM *&* LAVRENTIVM *populares ipſorum fecerat, verſari, Tute ipſe fatebere,* COMES ILLVSTRISSIME, *cum videris ab anno MDCCXLI. quo nova opinio vtrumque Romanis civibus adſcribens in vulgùs primùm emiſſa fuit, tot Viros Eximios editis certatim libris veteri illi profligandæ coniurare, non iam quaſi de re dubia aut probabili in vtramque partem diſputantes, ſed cauſam pro Romanis dictam, remque omnino demonſtratam eſſe aſſerentes. Num verò meliora deinceps Hiſpani ſperare debeamus, noſtrum non providere modò, ſed ne coniicere quidem eſt. Licèt enim non iis tantùm quibus opuſculum iſtud examinandum publicè demandatum fuit, ſed quibus ipſe pridem legendum privatim tradideram, Summis profectò Viris, rationes & coniecturas noſtras pro* DAMASO *&* LAVRENTIO *Hiſpaniæ aſſerendis non vulgariter probari videam: in eo quidem vt magis illorum humanitas mihi perſpecta eſt, ita plus vereor ne quid ab ipſis voluntati potiùs quàm iu-*

di-

dicio tribuatur. Verùm cum eoſdem tamen integerrimos atque incorruptiſſimos noverim, quorum proinde citrâ inſignem iniuriam, nemo contrà quàm ſenſerint iudicium protuliſſe ſuſpicari audeat: non obſcura mihi ſpes affulget fieri tandem poſſe, vt eo præſidio fultæ rationes noſtræ tamdiu ſuſtineant Adverſariorum impetum, dum Hiſpaniæ Scriptorum cohors, quam nobis auxilio futuram ſperamus, æquiore loco pugnam capeſſere, deque ſumma rerum acie cum hoſte decertare valeat. Sanè vtì vnus ego, ſi cum tot Viris ſtrenuiſſimis congredi ad me reciperem, Plautino illo Palæſtrione confidentior habendus eſſem: ita ſi aliorum, qui ab Hiſpanis ſtare videntur, validiſſimo agmine ſtipatus certamen detrectarem, & illis iniurius, & meritò mortalium omnium audirem ignaviſſimus. Sed & illud me vt ſcriberem compulit, Comes Illvstrissime, *quod cum non ita pridem ſuperſtitum in Vrbe Hiſpanici nominis monumentorum Collectionem abſolviſſem, in qua CCC. circiter Illuſtrium Gentis noſtræ Virorum imagines, elogia, & gentilitia ſtemmata totidem grandioribus chartis, quantùm fieri potuit accu-*

cu-

curatè atque elegantissimè expressa conspiciuntur, eo videlicet consilio vt è regione sepulcralìs cuiusque tituli, patria genusque ac dignitas eorum, tùm res ab iisdem præclarè gestæ summatim indicentur: vel DAMASVM LAVRENTIVM*que, quibus primus omnium in ea Collectione locus à nobis attributus fuerat, Hispanos esse ostendere, vel, quod turpissimum foret, eosdem gradu deiectos planeque exauctoratos dimittere necesse erat. Iam verò cum mihi ad manùs essent rationes, quibus Adversariorum argumentis non improbabiliter occurri posse sperarem: quam ego non apud Hispanos modò, sed & apud Exteros quosque contraherem ignominiæ labem, si segne atque inhonestum otium pulcherrimo labori prætulissem?*

Hæc autem eo à me consilio, atque illorum occasione dicta sunt, COMES ILLVSTRISSIME, *si qui forsan nostrum quicquid hoc est muneris prætexendæ potiùs excusationis, quam officii causâ Nomini Tuo consecratum putant; de Te enim cùm propria atque avita benignitas, tum perpetuum illud, quo res patrias propensissimè tueris atque ornas, studium*

dium longè aliter vt ſentiam faciunt. Licèt enim mihi vt Te præſentem præſens alloquerer ad hanc diem datum non fuerit: non ſum neſcius tamen quàm peramanter litteras earumque cultores amplectaris; quàmque animo infixum ſedeat liberales artes ac diſciplinas apud noſtrates amplificandi conſilium. Atque hanc quidem inter egregias tuas laudes præcipuam, non modò in hac Vrbium principe Roma, ſed vbivis gentium celebrari cùm mihi gratiſſimum eſt; tum verò illud longè gratius fuit, ac iucundius, quod vivam minimèque fallacem illarum imaginem intueri, atque admirari coram aliquando licuerit. Cum enim ante hoc biennium Venetiis agerem, & in celebri Divi Marci Bibliotheca neſcio quid nugarum meditarer, fortè eòdem delatum Illuſtriſſimum Marchionem Annavetivm, *dignam Te prolem, clariſſimæque Domûs ſpem alteram, quem optimo ſanè conſilio vt in vaſto orbîs volumine mores hominum atque vrbes noſceret è paterno ſinu maturè dimiſeras, eadem fauſta lux, quâ Te ad ſummam Regii censûs adminiſtrationem à Prudentiſſimo* REGE *noſtro vocatum fuiſſe ibi-*

dem

dem fama vulgaverat, mihi ſalutandum obtulit; à quo cum ita benignè liberaliterque exceptus fuiſſem, vt quamdiu vnà Venetiis fuimus ſuaviſſimâ eiuſdem conſuetudine & alloquio fruerer: licuit in Ornatiſſimo Adoleſcente virilem è veſtigio prudentiam cum inſigni morum facilitate coniunctam demirari; tum verò vbi ad reculas quaſdam eruditas à me in itinere Italico collectas, eiuſdemque itineris prolixas ephemeridas penitiùs evolvendas animum adiecit, incredibilem ipſius humanitatem, & ſingulare erga litteras ſtudium expertus ſum; prorſus vt tot dotibus Egregium Iuvenem ſuprâ ætatem cumulatum intuenti, non modò Paterna virtus, animique, ſed, ſi per Iuriſconſultos licet, ipſa mihi viventis Patris hereditas ante oculos obverſari videretur.

Hæc autem cum ita ſint, Comes Illvstrissime*, non magnopere mihi verendum eſſe arbitror, an non exile munus iſtud, quod ſub Tuis auſpiciis lucem quærit, placido vultu excepturus ſis. Quod ſi conatûs hoſce, quos ab aliud agente patrius amor expreſſit, Tibi, Viro ſcilicet probatiſſimo, atque Hiſpanici ſplendoris amantiſſimo pro-*

bari cognovero, ſatìs hoc uno præclarè mecum actum eſſe intelligam. Sed quid ſi, quâ es apud AVGVSTVM NOSTRVM *auctoritate & gratiâ,* MAIESTATEM ILLIVS *adduxeris, ut in has meditationes noſtras, nihil earum tenuitatem moratus, oculos demittere non gravetur? Quod cum, ſeriò quidem, nè optare mihi datum ſit, illud ſupereſt ut conceptis pro Tua incolumitate votis, fauſta Tibi & proſpera omnia à Summo bonorum Largitore comprecer. Romæ, ipſo* LAVRENTII *Martyris pervigilio MDCCLVI.*

IM-

IMPRIMATVR,

Si videbitur Rmo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

F. M. De Rubeis Patr. Const. Vicesgerens.

APPROBATIONES.

MAndante Reverendissimo Patre Sac. Palatii Apostolici Magistro attente legi librum, cui titulus est: *SS. Damasus & Laurentius Hispanis asserti & vindicati: Auctore Francisco Perezio Sanctæ Barcinonensis Ecclesiæ Canonico, in Vniversitate Salmanticensi, olim Sacc. Linguarum Professore*; neque in eo quidquam a me repertum est, quod sanctis Ecclesiæ dogmatibus, aut morum regulis quammaxime consentaneum non sit. Contra vero singulari doctrina, & eruditione a capite ad calcem refertum deprehendi. Cum enim Cl. Auctor non cavillandi aut quemquam lacessendi pruritu, sed studio veritatis, & honestissimo Patriæ amore incensus hunc laborem susceperit, vt SS. Damasum, & Laurentium, quos nuperi quidam magni nominis Scriptores Hispaniæ suæ eripere conati sunt, quasi postliminii iure in patriam revocaret; sic contra novam hanc opinionem disputat, vt & magno ingenii acumine, & eximia venerandæ antiquitatis cognitione se pollere ostendat. Itaque hunc Librum, quem non Hispanis modo suis, sed omnibus elegantiorum literarum, ac præsertim Ecclesiasticæ eruditionis amatoribus gratissimum fore auguror, publica luce dignissimum censeo.

Romæ ex Monasterio SS. Andreæ & Gregorii ad clivum Scauri Idibus Maii MDCCLVI.

D. Maurus Sarti Abbas Camald.

ESt cur Hispanis maximopere gratuler, quod Ferdinandum Catholicum Regem id nunc summa sua cura, diligentia, liberalitate videam esse consequutum, quod cum olim fieri apud Italos ab Augusto cœpisset, caussa certe fuit, quamobrem œstro quodam percitus in hunc modum Horatius caneret: *lib.* IV. *Carm. Ode* XV. *v.* 12. *seqq.*

. . veteres revocavit arteis:
Per quas Latinum nomen, & Italæ
Crevere vires; famaque & imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.

Quum enim plerosque in amplissimo regno splendidissimis ingeniis præditos, studiosissimosque optimarum rerum esse perspexisset, qui ut liberales quasque artes, ac disciplinas, musasque elegantiores patriæ resti-

ftituere, fic hiftoriam latiffime patentium regionum naturalem, civilem, atque etiam ecclefiafticam hifpanicis, latinifque litteris illuftrare cuperent, & vero poffent; Philippi V. Patris, ac Ludovici M. Proavi exempla imitatus publica pecunia, quos aptos rei bene, feliciterque gerendæ effe cognorat; non modo in proxima quæque loca, vetera numifmata, infcriptiones, figna quæfitum; fed in Gallias, in Italiam, in Europam reliquam, Afiam, atque Africam vel monumenta, quæ ad inftitutam rationem conferrent, perveftigatum, vel de linguis cognitum mifit, quarum aliquando ufus in permultis Hifpaniarum partibus invaluiffet, quibufque haud pauca volumina, diplomata, epigrammata perfcripta effent, quæ aut in bibliothecis, tabulariifque Regni affervarentur, aut in publicis, privatifve locis pofita viferentur. Atque in his quidem tam egregiis viris merito numeratur Francifcus Perezius Valentinus civis, & S. Ecclefiæ Barcinonenfis Canonicus latine, græce, atque hebraice doctus, non dignofcendorum modo veterum omnis ætatis characterum facultate, fed totius etiam hiftoriæ, & antiquitatis fcientia excellens; qui ubi codices, tabulafque patrias diligentiffime & excuffit, & magnam defcripfit partem; demum itinere italico fufcepto Romam venit; qua in Vrbe tanta eft vfus in addifcenda arabica lingua celeritate, vt non tam fubfequi docentem magiftrum, quam præcurrere videretur. Poft id ftudium cum fe ad evolvenda monumenta vetera five nondum publicata, five edita contuliffet, multaque in iis legiffet, quibus facile refelli novorum quorumdam criticorum *De Roma SS. Damafi, & Laurentii patria* opinionem poffe arbitraretur; librum fingularem Hifpanis Sanctos eofdem reftituturus perfcripfit, cuius hæc eft epigraphe: *Damafus & Laurentius Hifpanis afferti & vindicati*. Hunc ego librum iuffus a Reverendiffimo P. F. Iofepho Auguftino Orfio S. P. A. M. legi, tantumque abfuit, ut in eo quidquam offenderem, quod cum orthodoxæ religionis decretis, rectaque morum inftitutione pugnaret, ut potius admiratus fim eruditiffimi viri in re alioqui impedita explicanda, atque expedienda excellentem non ingenii facultatem folum, fed etiam rei antiquariæ comprehenfionem, exquifitamque doctrinam. Tot enim antiquorum teftimoniis, tot coniecturis ex actis Sanctorum, ex libris Liturgicis, ex carminibus poetarum Chriftianorum veterum ductis, totque exemplis ex hiftoria petitis, quemadmodum fuam confirmavit, fic adverfariorum depulit opinionem, ut vix cuiquam locum refiftendi ullum reliquiffe videatur. Id vero candide a me, neque eo, quod gratificari Clariffimo Auctori velim, fed quod ita res ipfa poftulet, dici; facile ii quidem intelligent, qui animum a præiudicatis opinionibus liberum, ad id opus legendum contulerint.

Dabam Romæ in Ædib. S. M. fuper Minervam v. Id. Iunias MDCCLVI.

Fr. Thomas Maria Mamachius O. P.
Theologus Cafanatenfis.

Le-

Legi ego quidem, quando ita placuit Reverendiſſimo Patri Ioſepho Auguſtino Orſio Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro, & vti me cum ea, qua teneor, commiſſi muneris relligio admonebat, tum & rerum, de quibus agebatur, conſpectus mirifice delectabat, ſemel atque iterum verſando expendi, obſervavique librum, cuius ecce titulus: *Damaſus, & Laurentius Hiſpanis aſſerti, & vindicati Auctore Franciſco Perezio Sanctæ Barcinonenſis Eccleſiæ Canonico, in Vniverſitate Salmanticenſi olim ſacc. linguarum Profeſſore*. Ac ſi, quod ait S. Gregorius Nazianzenus ad Sophronium ſcribens: Μητέρα τιμᾶν τῶν ὁσίων, μήτηρ δὲ κοινὴ πάντων πατρὶς, *pia ſcilicet, ac ſancta res eſt matrem honore afficere, omnium autem communis mater eſt Patria*: ſanctum omnino, & ingenuo Viro dignum illud video fuiſſe conſilium, quo motus præclariſſimus Auctor ad hujuſmodi vindiciarum genus adornandum, animum, vireſque adiecit. Duo iſta, & ipſa quidem maxima, Eccleſiæ Catholicæ lumina felici quodam tum naturæ, tum gratiæ cœleſtis prodigio, priſcis, vt novimus, ac ſane difficillimis Religionis Chriſtianæ temporibus e ſinu ſuo opportune edidiſſe Hiſpaniam, vulgatiſſima erat non domeſticorum modò, ſed & exterorum ſententia ex antiqua majorum traditione, veterumque Scriptorum monumentis poſterorum memoriæ commendata. Nova poſtmodum, quæ hac ætate noſtra percrebuit in orbe literario opinio, tam multis, nec antea unquam aperte cognitis præſidiis, vndique communiri, tantoque proinde cum Eruditorum plauſu excipi viſa eſt, vt Natale ſolum, quod prius hæſitante fere nemine inter Occiduæ Iberiæ fines duobus hiſce Viris ſanctiſſimis obtigiſſe credebatur, mutatis ſedibus in Italia demum, atque inter hæc ipſa Romanæ vrbis mœnia, eorum plerique figi oportere contenderent. Tam ſubita viciſſitudo temporum, humanorumque iudiciorum mutatio Hiſpano Nomini avitæ pietatis amantiſſimo, neſcio cuius portenti loco haberi mox cœperat; atque vti ea Gens eſt Patrum ſuorum gloriæ ſtudioſiſſima conſervatrix, & cuſtos, magnam propriæ laudis iacturam arbitrabatur, ſi ex tota Damaſi, & Laurentii vita, ne primos quidem tenerrimæ infantiæ floſculos tanquam patriæ terræ partus eidem ipſi pie colere, & oſtentare impune liceret, dum omnia in vnum veluti faſcem collecta ſola ſibi Roma tribueret. Quid itaque conſilii in hoc rerum diſcrimine caperet Perezius, cui, vt verbis eiuſdem Nazianzeni vtar, τὸ φίλον ἔδαφος ἡ πατρὶς, ἡ μὲν ἱεράτε, καὶ πᾶσιν ἔτι εὐσέβεια γνώριμος *cariſſimum ſolum Patria, & illa quidem ſacra, & apud omnes pietate clara, & illuſtris*, niſi forte hoc ipſum, quo ingrata adeo, & inviſa Nationis damna reparare decrevit? Poſtquam ex præſtantioribus Italiæ vrbibus, præſertim vero ex hac omnium principe Roma, tot in ea conquiſitis, & perluſtratis reconditioris antiquitatis cimeliis vberiorem ſibi ſelectioris eruditionis copiam congeſſerat, magno, quo erat, Vir egregius, mentis robore, & ingenii acumine præditus, ſacra deinde profanaque latinarum, græcarum, hebraicarumque rerum peritia excellens, atque iis demum artis, & doctrinæ ſubſidiis, quæ ad optatum vin-

vindiciarum exitum facere poterant, abunde instructus, suorum causam hìc forte magis, quam alibi inclinatam, ac pæne iacentem erigendam suscepit; eamque ita erexit, & confirmavit, vt pristina Gentis suæ iura omni ex parte redintegrata, immota modo, & firma consistere videamus. Quidquid ad præclaræ defensionis perfectionem conferre valuit differendi exercitatio, iudicii gravitas, solidioris critices vsus, linguarum varietas, coniiciendi perspicacitas, tum vero maxime historiarum sacrarum, rerumque liturgicarum peritia, totum id ad argumenti naturam belle, & copiose accomodatum in Perezii vindiciis conspicere licet. Nec fiet, credo, vnquam, vt adversæ sententiæ Patroni, dum etiam velint, censendi in eo licentiam, & acerbitatem querantur; quos ego probe sciam tanto apud ipsum in honore, & existimatione esse, quanto digni semper erunt sublimis doctrinæ, & immortalis sapientiæ viri, in omnium ore, & admiratione æternum victuri. Nemo non mirifice veneratur, & colit Magni illius Gregorii nostri Nazianzeni divinum prope nomen toto terrarum Orbe clarissimum: in eo autem, quod Cyprianum in proxima Orientis regione, sub eiusdem sæculi initium, insigni martyrio functum genere fecerit Carthaginiensem, apertissime tantus Ecclesiæ Magister hodie reiicitur, & improbatur. Eaque est Tillemontii sententia, mirabili Providentiæ suæ exemplo permisisse Deum, ut ingenium omne in ævum nobilissimum in hunc errorem laberetur, a quo nec Sanctus ipse Prudentius sese alienum exhibuit. Quæ a me dicta esse cupio, ne quis, dum viderit Perezium paullo interdum acrius, ac vehementius calamum stringere, uti Scriptorum plerisque pro aris, & focis decertantibus accidere crebro solet, subterlabentes quosdam, & inculpatos orationis aculeos male interpretetur, eosque animo tribuat, qui de adversariorum dignitate non satis præclare sentiat. Sed age; quum opus perfecte elaboratum sit, suoque se merito commendandum exhibeat, ac nihil præterea vsquam contineat, quod cum orthodoxæ Fidei decretis, cumque christianæ institutionis legibus non apprimè consentiat, Patriis Divis bene faventibus in optatam illud ipsum lucem tempestive prodeat, & secundis, sic enim auguror, vtatur auspiciis.

Romæ ex ædibus S. Augustini prid. Id. Iul. A. MDCCLVI.

Fr. Augustinus Antonius Georgi Ord. Erem. ejusdem S. Augustini Publicus in Rom. Archigymnasio Scripturæ Sacræ Lector, & Sac. Rit. Consultor.

In-

IVdicium de Opere, cui titulus: *Damasus, & Laurentius Hispanis asserti & vindicati, Auctore D. Francisco Perezio Bayerio Valentino in Salmanticensi olim Academia sacrarum linguarum Professore &c.* ex præscripto Reverendissimi P. S. P. Apost. Magistri laturus, verebar equidem, ne amici potius, aut popularis, quam Censoris partes apud Lectores agere viderer. Cum enim, & Operi, in quo Hispana res agitur, & Auctori, quocum ab eius pæne pueritia coniunctissimè vixi, pubescentem verò theologicis studiis instituendum suscepi, nullo me non officii genere obstrictum esse agnoscerem, hærebam dubius, ne dum paullo properantius rem tracto, patriæ, aut amicitiæ, an iniuncto potius muneri, id est, ipsi mihi deessem. Placuit, itaque, priusquam sententiam ferrem, quid de eodem opere præsensissent summi Viri, quibus id examinandum datum fuisse nôram, prius experiri; quos cum in illius laudes meritas quidem excurrere intellexissem, securior inde factus, mihique ipsi de ipsorum iudicio, vehementer gratulatus; subscribere illis potius, quam Auctoris, atque Operis elogium attexere, ex recepto more in hoc scriptionis genere, satius habui. Verùm hæc in utriusque illius commendationem, nam quod pressius ad Censoris officium spectat, nihil non cum Catholicis Ecclesiæ Dogmatibus apprimè consentaneum in eo opere deprehendi, immò è contrario multa, ex quibus veteris historiæ, ac disciplinæ Ecclesiæ, eiusque spiritus, ac prudentissimum in rebus præsertim liturgicis consilium, novo, uti opinor, & ornatissimo dicendi, ac disputandi genere eruitur, ac planè demonstratur. Quapropter luce publicâ dignissimum opus censeo. Salvo &c. Ex hoc Conventu S. Adriani Vrbis, Regalis Ordinis B. V. Mariæ de Mercede Redemptionis Captivorum, Nonis Augusti an. Domini MDCCLVI.

Fr. Iosephus Mañes Regii, ac Militaris Ordinis B. V. M. de Mercede Redem. Cap. S. T. Magister & in Valentina Universitate Doctor & Censor, eiusdemque olim Provinciæ Præsul, Italiæ Vicarius Generalis, totiusque Ordinis in Romana Curia Procurator Generalis.

I M P R I M A T V R.

Fr. Joseph Augustinus Orsi Ord. Præd. Sacri Palatii Apostolici Magister.

Eis

Εἰς τὴν Βίβλον
Περὶ Ἁγίοιν Δαμάσου, καὶ Λαυρεντίου τῇ Ἱσπανίᾳ
ἀπονεμηθέντοιν,
Παρὰ
Φραγκίσκου Περεζίου Πολυμαθεστάτου Ἀνδρὸς
γεγραμμένην·
Α. Α. Γ. Αὐγουστινίδου

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

ΤΑ'ς τιμὰς πάλιν Ἑσπέρῃ Φράγκισκος ἔδωκε,
Μήκετι ἂν Ῥώμη ὥσπερ ἑὰς κατέχῃ·
Ἣ δὴ ἑ πολλά γ' ἐλεγχθεῖσαν εἰδυῖα σύνοιδε,
Ἱσπάνων Ἅγιω ὅττι ἀφεῖλε δύω·
Τὼ δὲ ἅτερ στεφάνω Κείνη μὲν ἔχουσα κεχάρται,
Πότνια ὡς Μήτηρ τοῦ τόκεος μάκαρος·
Εἰ γάρ τοι Λαυρέντιος, ἢ Δαμασός τε λίποντο
Ῥωμαίοις τὰ μέλη πάντοτε ἀΐδια:
Μὴ φθόνεει Τήνη: Τοῖς μὲν γὰρ Ἰβήρσιν ἀπάρκει
Εἰ μόνη Ἑσπέρῃ Πατρὶς ἔῃ Ἁγίοιν·
Ταῦτ' ἄρα νῦν, μέλλοντα δὲ μείζονα; ὡς περὶ μουσῶν
Τῷ Βασιλῆι μέλει πρὸς μέγα κλέος ἐὸν·

IDEM LATINE.

PRiſcos HESPERIÆ reddit FRANCISCVS honores,
Vltrà nè poſſit dicere ROMA ſuos.
Mille reviſta modis compellitur Iſta fateri,
HISPANIS geminum ſe rapuiſſe iubar;
Geſtit at Illa palam duplici redimita corona,
Tantæ cum Prolis cernitur eſſe Parens.
Si DAMASVS moriens, moriens LAVRENTIVS oſſa
Romanis liquit marmore clauſa ſacro:
Invidet Illa nihil; ſatis ex hoc nomine clara,
Patria ſi Divûm ſola ſit HESPERIA.
Hæc venit HISPANIS, veniet ſed gloria maior,
PRINCIPE ſic Muſas amplificante domi.

DI-

DIVIS PATRIIS
LAVRENTIO ET DAMASO

VOTVM AVCTORIS.

O! *lux Occiduis, plagiſque Eoïs,*
Binâ ſed face prænitens IBERIS,
Clarum Par, DAMASE *alme, Tuque* LAVRENS,
Quos conſenſio longa ſæculorum,
Nedum barbarie vigente, ſed poſt
Illatam Latio Atticam loquelam
HISPANIS, *Veterum vetante nullo,*
Adſcripſit patriæque, civibuſque:
Quòd vos ſub ſenium fugacis ævi,
Ereptos laribus domeſticis, atque
Exutos patriâ novos Quirites
Troianum genus, Vrbe geſtiente,
Ianus, Roſtra, Forum, Patres, Senatus,
SVMMVS *denique* PONTIFEX *ſalutent:*
Nîl eſt quòd doleamus, aut querelis
Vrbi orbìs dominæ ſubinvidentes
HISPANI *fora rauca perſonemus;*
Novit ſcilicet illa quantus inde,
Binum ſi ſibi quærat vnionem,
Accedet proprio decor monili;
Hincque, vt fit, dubiis vtrimque rebus
Cæco turbine controverſiarum,
LAVRENTEM, DAMASVM*que Civitates*
Dum plures repetunt, ſuoſque, vtrumque
Iactant, iure ſibi peculiari

Ad-

Adſcribit, vetus alterum, priuſque
Communìs patriæ nihil morata.
Quid tum? Noſtrane ad hæc ſilebit, aut immota HISPANIA *nîl reponet? Et vos*
LAVRENS *ac* DAMASE, *Occidentis ora,*
Quos BIS * *hactenus* HESPEROS *vocabat,*
Demiſſis manibus migrare tandem
Permittet? Faciant quibus pudoris
Senſus, nec pietatis vlla cura est,
Immites animæ. Tuis benignè,
TELLVS HESPERA, *mansüetiores*
Instillas animos, quàm vt aut ſilentes
Hanc ſortem patiantur, aut inulti.
Hinc nobis patrius, Tuique, LAVRENS,
Et compar DAMASI *ardor acriores*
Adiungit stimulos, vt imparati
Diſcrimen ſubeamus, atque magna
Conemur tenues. Erunt, opinor,
Dum nos stringimus arma velitari
Pugnæ, quos acie paratiores
Decertare iuvet. Fidem hìc, IBERI,
Vestram! Vestram itidem, Beate LAVRENS,
Et nostri, DAMASE, *auctor ò laboris,*
Imploramus opem, benigni adeste,
Nostramque HESPERIAM, *ſinu quæ vtrumque*
Materno fovet, excipitque alumnum,
Vel ſi ROMA *dehinc beatioris*
Vos dignetur honore civitatis,
Numquam linquite, patrioſve fines.

DA-

* Quòd *Hiſpani*, & quòd *ſidera* ſint.

DAMASVS
ET
LAVRENTIVS
HISPANIS ASSERTI ET VINDICATI.

PARS PRIOR.
De Damaſi Patria.

CAPVT PRIMVM.

Scriptionis occaſio. Status hodiernæ controverſiæ. Fundamenta Hiſpanorum vt DAMASVM *ſibi tamquam popularem adſcribant.*

CVM novis invicem ſibi ſuccedentibus negotiis diutius quàm initiò ſtatueram manendum mihi in Vrbe fuiſſet; atque ex tam vbere vtriuſque Antiquitatis latifundio vacuum redire in patriam inglorium eſſet & tantùm non verecundum, homini præſertim quem ab eiuſmodi ſtudiis non abhorrere, iis ſaltem magnopere delectari aiebant: in animum continuò induxi agellum mihi ſubſecivis operis excolendum ſecernere, queïs tamen Hiſpaniæ noſtræ domeſticis præcipuè in re-

bus fructus constaret aliquis. Id quibus modis assequerer meditanti, succurrebat non ita pridem à Francisco Emmanuele Mena Matritensi Bibliopolâ novam Cl. Nicolai Antonii Bibliothecæ Hispanicæ editionem adornari, plurimis Auctorum atque Operum ineditorum accessionibus locupletissimam; quæque vt omnium votis responderet, invitatorias ab eodem ad Doctos per Hispaniam Viros litteras missas fuisse, rogatum vt tantæ rei perficiendæ symbolam quisque pro virili conferret suam. Ea verò vbi primùm animum pervasit cogitatio, nihil vltra de exsequendo consilio deliberandum censui. Sperabam etenim, quòd litterarii thesauri nunquam penitus exhauriantur, vel post lustratas ab oculatissimo ac diligentissimo Auctore Vrbis Bibliothecas vberrimamque messem factam, non pœnitendum nobis superfore spicilegium. Neque verò me fefellit eventus. Factâ etenim mihi principem omnium Vaticanam adeundi copiâ Manuscriptorum Indices evolvere diligentissimè cœpi, & quæcumque in eis vel Auctoris nomine vel Operis argumento patriam quoquo modo Bibliothecam ditare posse arbitrabar, in deletitias schedas cursim pro tempore, nulloque adhibito delectu referebam, domi mox per otium cum editis à Nicolao Antonio conferenda. Absolveram trimestri ferè spatio Palatinam, Vrbinatensem, & eam quæ olim ad Christinam Svecorum Reginam pertinuit, ternam scilicet accessionem Vaticanæ Bibliothecæ nobilissimam; neque dies abiit quo Manuscriptorum cum editis collatio non me redderet novo Auctore aut Opere invento locupletiorem. Ventum erat ad ipsam primariam Bibliothecam, quo tempore Angeli Mariæ Cardinalis Quirini S. R. E. Bibliothecarii bonis deflenda omnibus nulli tamen quàm mihi flebilior intercessit mors. Conveneram Brixiæ in transitu meo Virum pietate insignem demerendisque litteris natum, à quo, ob iniectam à Cl. Balthasare Oltrochio Mediolanensi Ambrosianæ Bibliothecæ Præfecto nescio quam de studiis nostris mentionem, nedum perhumaniter exceptus fui sæpiusque ad familiare colloquium invitatus, sed, quæ non omnium postrema amoris significatio est, nec indonatus discessi. Multa, cum noctem interdum vario sermone traheremus, grandævus rogitabat senex de studiorum deque itineris nostri ratione: iacerentne an in pretio essent apud Hispanos litteræ; plurimum de nostratium ingeniis minimè, vtì aiebat, vulgaribus subinde differens, neminemque eorum quos olim Romæ noverat, quorúmve legerat scripta, Decani

cani præſertim Alonenſis (*a*), Marchionis Mondexarenſis (*b*), immo neque ſuperſtitum ſine laude præteriens; vt vehementiſſimum Summi Viri erga litteras Litteratoſque ſtudium, tum memoriam in ea ætate retinentiſſimam demirarer. Hæc autem vt paullo latiùs quàm pro inſtituto perſequerer tam cari mihi capitis deſiderium fecit, tum eorum quæ ipſius mortem conſequuta ſunt recordatio peracerba. Pauci etenim ab ea effluxerant dies, cum primò vt affectum opus tantiſper intermitterem, mox vt eiuſdem perficiendi ſpem planè omnem deponerem triſtiſſimum nuntium accepi. Vulneris cauſas refricare moleſtiſsimum eſſet, niſi ſub Eximio ac verè πολυμαθεστάτῳ S. R. E. Cardinali Dominico Paſsioneo, qui vt in ampliſsimo Bibliothecarii Apoſtolici munere Quirino ſuccederet vnus omnium Summi ac Prudentiſſimi Pontificis BENEDICTI XIV. iudicio comprobatus idoneuſque habitus eſt, non obſcura nobis ſpes affulgeret fore tandem vt intermiſſum opus ipſius auſpiciis abſolvatur.

Nova exinde molienti mihi ſacraſque Vrbis ædes, nè interea domeſticus otiarer, pomeridianis horis inviſenti, obviam vbivis fiebant ſepulcralia illuſtrium Hiſpanici nominis Virorum epigrammata, qui dum in Vrbe publica aut privata negotia perſequuntur, morte intercepti carnis exuvias Divorum Tutelarium aris in diem immutationis ſuæ concrediderant. Horum ego dum deſcribendis elogiis, adumbrandiſque vtcumque Gentilitiis ſtemmatis, qui meus eſt mos, non indiligenter incumbo: ſenſim enchiridium in molem iuſti voluminis aſſurgit, vix tertiâ Sacrarum Vrbis ædium parte perluſtratâ.

Hoc mihi primùm in causâ fuit, cur Hiſpanorum in Vrbe monumenta paullo quàm antea diligentiùs inquirerem, ac de iis quæ vſquè ſupereſſent omnibus in vnum colligendis ſeriò mecum cogitarem. Sperabam etenim fore vt Hiſpanica recentium ſæculorum Hiſtoria non nihil inde caperet adiumenti, ſi Illuſtrium noſtræ Gentis Virorum ſeries ob Eruditorum oculos, vnico luſtranda obtutu proponeretur. Id porro vt vberiori cum fructu fieret, animum præterea adieci, vt quos pietate doctrinâque præſtantes

 fuiſ-

(*a*) Is eſt Cl. *Emm. Martinus* cuius nomen editaque ingenii ac doctrinæ monumenta illuſtriora ſunt quàm vt alicubi latêre poſſint.

(*b*) *Gaſparis* ſcilicet *Ibannezii de Segobia*, cuius poſt multa quæ ipſo ſuperſtite lucem viderant, nuper prodiere *Notæ in Hiſtor. Hiſpan. Cl. P. Joannis Marianæ S. I.* Fol. Item *Opus Chronologicum.* Fol. edente Illuſtriſs. Valentinæ Vrbis Litteratorum cœtu. Ann. MDCCXLIV. & M DCCXLVI.

fuiſſe, publicisque muneribus egregiè functos; tum maximè quorum memoriam cineribus contumulatam nôſſem: de eorum patriâ, ſtudiis, ac præcipuis geſtis pauca ſepulcrali elogio ſubnecterem, fonteſque vnde plenior ipſorum notitia hauriri poſſet indicarem.

Hæc fuerat vniverſa propoſiti noſtri ratio, quam dum propiùs vrgere incipimus aqua denuo nobis hæſit. Cum etenim Summum Antiſtitem DAMASUM doctrinæ ac Dignitatis laude, archetypis præterea monumentis ipſius nomine inſcriptis & vſquè Romæ ſuperſtitibus ante alios illuſtriorem, dignum præ cæteris arbitramur, qui Hiſpanorum agmen in opere noſtro duceret: nonnullorum Recentium auctoritas interceſſit, qui Veterum fidem lubricis coniecturis poſthabentes Damaſum, ſecus atque hactenus creditum fuerat, Romanis Civibus adnumerandum cenſuêre; ipſumque etiam, ſi Superis placet, LAURENTIUM Levitam & Martyrem invictiſſimum.

Conqueri primùm ego temporum noſtrorum iniquitatem, quòd tantum Tribunitiæ Hypercriticorum Poteſtati iuris permiſerit, tum tædium ac propoſiti ſatietas conſequuta eſt incredibilis; vt niſi iam eò proceſſiſſem vnde pudor lexque operis pedem referre prohibebant, nè hilum quidem de eo penitus abiiciendo dubitâſſem. Satìs enim à me imparatus ad has difficultates ſuperandas, nullo præterea librorum qui ad manûs eſſent præſidio, neque vt oportebat otioſus, quî concitatos ab aliis tumultûs aut ſedare ipſe poſſem, aut novos concitare ſubinde vellem?

Vnum illud ſupererat, ſi quo aſtu adverſariorum impetûs declinando, eorumque vtcumque tela retundendo viam mihi quodammodo ad rem noſtram aperirem, donec inſtructior domeſticorum aliquis æquiore loco pugnam capeſſeret, deque ſumma rerum acie cum hoſte decertaret. Hinc mihi differendi materies huiuſque operis argumentum enatum fuit, quod dum in Hiſpanorum gratiam vernaculo ſermone paullo latiùs perſequi ſtudeo, libellus iſte, quod nè cogitâram quidem, è manibus elabitur meis.

Is cum interea Amicorum nonnullis quorum plurimùm apud me valet auctoritas legendus traderetur, neque adeo viſus eſſet informis: obnixè à me oratum veniunt, vt Latio quantocius donatum publici iuris facerem. Abnuere ipſe primùm anguſtiaſque temporis apud eos cauſari, verùm id per ſpeciem; re ipsâ conten-

tentiosum argumenti genus & planè polemicum refugiebam, in quo nec liberè ingenium exercetur, & vbi aliorum errata deprehenderis, aut ius proprium paullo enixiùs tueâre, malevolentiâ, partiumque studio factum putant. Contrà illi fidem suam, communem amicitiam, gloriam denique Hispani nominis, cui reliqua à me omnia posthaberi noverant, obtestari, nec priùs orandi finem facere quàm fidem in id meam obstrinxissem. Eam ergo nunc primùm Deo avspice, atque vtinam fausto eventu liberare incipimus.

PRIMVS igitur omnium qui Sanctum Damasum Pontificem longâ sæculorum consensione pro Hispano habitum Romanis attribuit; quique Recentium Veterumque Scriptorum fidem, ac vetustissimorum Codicum auctoritatem solis iisque non admodum firmis coniecturis posthabendas censuit, Tillemontius fuit (*a*). Is, quòd sciret Damasum Romæ à puero sacræ militiæ tirocinium posuisse, perque omnes gradûs à Lectoratu summam tandem Ecclesiasticarum rerum adeptum: patrem insuper eius Antonium primò Exceptorem, mox Lectorem, Levitam, & Sacerdotem fuisse, idque in Basilica Sancto Laurentio sacra, quæ olim *ad Theatrum Pompeii* dicta, nunc *in Damaso* à conditoris seu veriùs instauratoris nomine vulgò audit, ceu vetus nos docet ipsius Damasi epigramma (*b*): putavit non minus parentem quàm filium Romæ pueritiam transegisse, quandoquidem vterque Lectoris inibi gradum obtinuit qui pueris ex eius ævi disciplinâ demandabatur; neque proximum vero credidit quod Damasi parens Romam ex Hispania cum vxore & liberis concessisset; saltem quo id pacto fieri potuerit expeditum non habuit.

Concinit Tillemontio Cl. Antonius Maria Merenda, nuperrimè, vt audio, ad Canonicatum eiusdem Basilicæ Sancti Laurentii in Damaso promotus, qui elapso proximè anno MDCCLIV. novam opusculorum eiusdem Sancti Pontificis collectionem adornavit, nobisque (quibus prior illa Tillemontii opinio parùm quidem probata Viris Doctis iam diu exolevisse videbatur) huius scripti occasio fuit. Hic igitur Tillemontii coniecturis, novas de suo adiicit; sed coniecturas tantùm, quëis ex Iuris Consultorum placito (*c*) in re non dubia minimè locus est. Exaggerat itaque lon-

(*a*) Tillemont *Memoires pour servir à l'Histoire* Tom. VIII. pag. 386. & 773. in not. edit. Venet. 1732.

(*b*) Damasus epigramm. XXXV. ap. Merend. pag. 241. *Hac pater Exceptor, Lector, Levita Sacerdos creverat &c.*

(*c*) Leg. continuus 137. §. 2. ff. de V. O.

longiſſimi ex Hiſpania itineris difficultatem, infantium pæne liberorum vixque ei ferendo parium impedimenta; tum quòd Damaſi parens novus prorſus ignotuſque Romæ ſtatim ab adventu nomen Eccleſiæ dediſſet, *Notarii*que primùm, mox Lectoris titulo in Sancti Laurentii Baſilica è veſtigio honeſtatus fuiſſet; quod vtrumque non ſatìs conſonum, immo alienum putat ab illorum temporum diſciplina. (*a*) *Secundùm eam etenim* (inquit) *primò baptizari, deinde ex intervallo probari debuit, dignuſne eſſet qui ſacræ militiæ adſcriberetur. Poſtremò novennium, ſaltem ſeptennium pro minorum graduum officiis exercendis, & recipiendorum interſtitiis inſumere minimùm oportuit, vt probatione accedente, ad altiores Eccleſiæ gradus evehi poſſet*. Et paucis interiectis pergit: *An itaque in inferioribus ordinibus poſiti pater & filius vno eodemque tempore atque eadem in Eccleſia? Hoc alii iudicent*.

Neque his meliora Gregorius Iacobus Terribilinus Romanus affert, (*b*) domeſtico vir, & noſtratium apud quos olim commoratus fuerat elogio clarus. Itaque Romanum, ſicuti priores duo, Damaſum facit; & quaſi crambem non ſatìs eſſet recoxiſſe, tertiò nobis Tillemontii ariolationes obtrudit. Id vnum, nè omnino veniret aſymbolus, à ſe animadverſum fuiſſe ait, ex Veteribus Scriptoribus qui de Damaſo agunt à Martio Mileſio Sarazanio (*c*), & P. Couſtantio laudatis, nè vnum quidem eſſe qui eum Hiſpanum dixerit antê Catalogum Romanorum Pontificum, quem ſub Felice IV. (ad annum ſcilicet Chriſti DXXX.) conſcriptum putant; aut Anaſtaſium Bibliothecarium, à quo Felicianus ille catalogus deſcriptus creditur. Neutrum autem ex his Scriptoribus magnæ auctoritatis eſſe affirmat; neque Hiſpanos, qui de Damaſo ſcripſere, quod ad patriam ipſius attinet, ſolidam aliquam quæ ipſis faveat rationem afferre: diſſentire præterea de loco in quo Sanctiſſimus Pontifex natales hauſerit. Hactenus Terribilinus, qui tamen poſt ereptum Hiſpaniæ noſtræ Damaſum, id eſt poſt adactum in ima Hiſpanorum viſcera capulo tenùs enſem, inani eoſdem ſolatio demulcere ſtudet, GENTEM ſubinde vocans INCLYTAM.

Iam verò vt meum ipſe de Tillemontii coniecturis iudicium aperiam, vtì eas alicuius momenti ac ponderis eſſe minimè inficias

(*a*) Ant. Maria Merenda *Opuſc. & geſt. S. Damaſi* cap. 1. num. 1.

(*b*) Abb. Terribilinus in Appendice Opuſc. S. Damaſ. pag. 1.

(*c*) Mart. Mileſius Sarazanius *Opuſc. B. Damaſi* Romæ Ann. 1638.

cias ivero ; neque ſatìs hactenus expeditam quæſtionem eſſe de tempore quo Damaſi parens Romam cum vxore & liberis (an potiùs abſque illis ? longène ſaltem poſt Damaſum ?) commigraverit : eas nihilominus non tanti à Criticis faciendas arbitror, vt Veterum Scriptorum Codicumque fidei præferri aut opponi vllo pacto valeant ; immo non alio æſtimandas loco , quàm quo in forenſibus auriti , quorum ipſæ in Hiſtoria vicem ſubeunt , præ oculatis teſtibus .

Eſſet ſaltem fulcrum auctoritatis quàmlibet minimum cui inniti poſſent : robur illis atque æs profectò triplex accederet, neque iniquiſſimo vt nunc prælio , parùmque victoribus decoro confligeremus ; verùm ſiniſtro Tillemontii eiuſque Sectatorum oſcine nulli non modò Veterum , ſed neque Recentium Scriptorum vel poſt reſtitutam Criticen hactenus in mentem venit Feliciani Pontificum Catalogi , aut Anaſtaſii (quo loco Damaſum vterque diſertiſſimè Hiſpanum facit) fidem elevare , prætêr vnum Terribilinum , qui gratis id affirmare , atque, ut aiunt , ſine lege loqui non erubuit .

Latuiſſe vnquam potuit , cedo , Baronium , Panvinium , Ciacconium , Fleurìum , Pagium , cæteroſque inſigniores Criticos qui de Damaſo noſtro egêre , nèdum ipſum Romæ à puero meruiſſe in Lectoratu & reliquis Eccleſiæ gradibus ; ſed & patrem eius Antonium Lectoris inter alios qui pueris attribui ſolebant ordines in Baſilica Laurentiana munus obtinuiſſe ? Minimè , inquam , gentium ; verùm quòd ſubortam hinc de tempore quo Damaſi parens Romam cum vxore & liberis ex Hiſpania commigrare potuit difficultatem , nullo præterea Veterum aut Recentiorum teſtimonio fultam viderent : illam non tanti ac Tillemontius fecêre ; neque eo fiduciæ delapſi ſunt , vt dubiam coniecturarum fidem certæ Scriptorum & Codicum auctoritati committendam iudicarent .

Excidit , fateor , imprudenti mihi *fiduciæ* verbum , quod tamen in malam partem ab Adverſariis accipi aut ipſis vllatenus iniurius eſſe penitus nollem ; verùm ſi mente à præiudiciis vacuâ rem inſpiciamus , quo pacto eam apud Litteratos notam effugere poſſint prorſus non video ; cum quod multò pridem Inſigniores Critici iis ipſis coniecturis ducti proferre potuiſſent , Veterum tamen reverentiâ quominus id facerent prohibiti ſunt : hoc illi nullo recèns eruto Codice , nullâ ratione aut novâ præterea coniecturâ fulti aſſerere nihil dubitant , idque ſibi palmarium ducunt .

Sal-

Saltem Merendæ, dum vulgari receptiſſimæque de Patria Sancti Laurentii Martyris opinioni obſiſtere pergit (quamquam & ipſum eâ in re nonnihil humani paſſum fuiſſe putamus) condonandum; neque gratis id fecisſe dicendus eſt, qui non vno nuper detecto vetuſto Codice, multiplici præterea ratiocinio eoque in ſpeciem ſatis firmo ſententiam ſuam conſtabilit; verùm ſine novâ propoſitione aut aſſumptione, novas eaſque diverſiſſimas ab hactenus deductis concluſiones elicere velle, id verò exquiſitæ, immo extremæ ſubtilitatis eſt.

Priùs igitur quàm mentem meam aperiam de Romano Patris Damaſi itinere, deque eius ratione ediſſeram, quo ſcilicet pacto inoffensâ Hiſtoriæ fide, ſervatiſque ad vnguem Eccleſiaſticis legibus, immo enim veroſimillimè, vtì ego arbitror, Romam ex Hiſpania venire potuerit: Veterum teſtimonia, quëis ſententia Hiſpanorum Damaſum ſibi tamquam popularem adſcribentium innititur, exponere opportunum duxi. Eam verò Hiſpanicæ Hiſtoriæ partem Domeſtici Scriptores, dum privatis quiſque ſtudiis quàm publicæ rei inſervire mavult, Civemque ſuum, id eſt *Conterraneum* Damaſum facere nititur, neglectam atque vnius Anaſtaſii Bibliothecarii fidei concreditam reliquêre; proinde quaſi aut tanti Viri auctoritas in tuto illam extrâ Hypercriticorum ictûs collocaret, aut Pythagorico etiam num ſæculo viveremus.

Cautior tamen in eo fuit Cl. Nicolaus Antonius (*a*), & quaſi rem quò tandem perventura eſſet eminus agnoviſſet, viam diſputationi noſtræ aliquantò altiùs præmunivit. Itaque poſt falſi convictos Centuriatores Magdeburgenſes, qui à Platinâ Romanum alicubi factum Damaſum temere atque impudenter aſſeruerant (*b*), pergit Sanctiſſimum Pontificem Hiſpaniæ noſtræ vindicare; eamque in rem vetera ipſius Acta producit ex MS. Codice Chartophylacii Baſilicæ Sancti Petri, allata à Martio Mileſio Sarazanio initio editionis Operum eiuſdem (*c*), in quibus Damaſus Sancti Laurentii Levitæ & Martyris primùm COMPATRIOTA, mox HISPANUS diſertiſſimè dicitur. Poſtremo autem omnium loco cum emerſiſſet dubium, eſſentne ſcilicet miracula quædam Damaſo, an potius Lau-

(*a*) Nic. Ant. Bibl. Hiſp. vet. Lib. II. Cap. VI.

(*b*) Platina Damaſum noſtrum diſertè Hiſpanum facit, his eiuſdem vitam verbis exorſus: *Damaſo di nazione Spagnuolo, e Figliuolo d'Antonio*. Edit. Venet. 1730. Pag. 66.

(*c*) Romæ 1638. a pag. 40.

Laurentio Martyri attribuenda: Scriptor Actorum, neque in miraculis eos disiungendos asserit, quos VNA GENVIT PATRIA, atque vna itidem promovit Ecclesia.

Viderat hoc ex parte Merenda, qui ad verba à nobis postremo loco relata sermonem intendens ait (*a*) : *Non diffiteor legi in vitâ S. Damasi ex M. S. Codice Vaticanæ Basilicæ à Sarazanio edita, vt Sanctum Martyrem Laurentium, sic Damasum ipsum* GENTE *Hispanum fuisse*, quos ideo vnâ genitos ait patriâ, *vnâ promotos Ecclesiâ &c.* Tentare quidem primùm, vt puto, Merenda voluit, num comma VNA GENITOS PATRIA ad originis potius quàm ad nativitatis locum transferre quoquo modo posset; vbi verò parùm id ex sententia procedere animadvertit, cæspitans nec satìs sibi fidens, de Laurentii patriâ rem hactenus inexploratam esse ait, *dubitarique vehementer posse, an ipse etiam Laurentius Romæ ortus sit : nam in veteri Sacramentario quod Cl. Ioseph Blanchinus edidit, atque Auctorem habere censuit S. Leonem Magnum*, ROMANVS NASCENDO CIVIS *apertè dicitur*.

Hactenus dubia tantùm pro certis quæ illi obiecimus Merenda profert: puto quia sub operis sui initium cum hæc scripsit (*b*), nondum legerat posteriores eiusdem Blanchini annotationes in libellum Orationum antiquissimi ritûs Gothico-Hispani, de quo nobis inferiùs sermo recurret; neque huius Auctoris de Sancti Laurentii patriâ sententiam exploratam habebat (*c*). Verùm opere iam fervente rursum de Laurentii patriâ, non suo loco scilicet (*d*), sermonem instituens, Levitam fortissimum Romanis Civibus omnino adnumerandum esse ait; sublatamque de ea re dubitationem omnem ex quo Blanchinus Veronense Sacramentarium evulgavit. Nempe Merendæ responsio huc redit denique: Laurentium non minus patriâ Romanum esse quàm Damasus, eoque sensu ab Actorum Scriptore vtrumque coniungi, atque inter se COMPATRIOTAS appellari.

(*a*) *Cap.* I. *num.* I.

(*b*) *Cap.* I. *num.* I.

(*c*) Vulgavit eum libellum ex Vetere Amplifs. Veronensis Ecclesiæ Capituli Codice Cl. *Ioseph Blanchinus* Congreg. Oratorii Romani Presbyter in Prolegomenis Operum Liturgicor. Ven. Card. *Iosephi Mariæ Thomasii* Romæ MDCCXLI. quem & copiosis annotationibus auxit; in quarum altera (CVI. *scilicet Pag.* CCXCII.) latè de S. Laurentii patria differit Romanum eum sine controversia faciens, causamque pro Romanis dictam pronuntians.

(*d*) §. III. de *Damasi operibus* quæ nihil meo quidem iudicio commune habent cum patria Sanctissimi Levitæ. Vid. ibi Merend. *Pag.* 146.

Verùm hæc vt vt allatæ à Merenda auctoritatis vim eludere interea posse videantur: iis tamen quæ proximè in Actis præcesserant minimè accomodari valent. Neque satìs mirari possum, cum extrema Actorum verba sibi Merenda obiecerit, in quibus Damasus & Laurentius *vnâ geniti patriâ* dicuntur, cur de iis quæ paullo antè in eisdem Actis leguntur, quëisque Damasus disertissimè Hispanus dicitur, altùm interea sileat? Rem narrabo ordine.

Exposuerat Actorum Scriptor præcipua Damasi gesta, horumque occasione mentionem Laurentii iniecerat, eum subinde Damasi *Compatriotam* appellans (*a*). Mox sub Actorum finem recentiore fortassis manu, stilo saltem nonnihil variante denuo videtur ipsorum Auctor exordiri, subdens: *Fuit autem Beatus Damasus natione Hispanus* (*b*). Postremo denique omnium loco Laurentium Damasumque *vnâ genitos* ait *patriâ* (*c*). Tria hæc profectò diversaque commata cum sint, ternum tantùm Merenda videtur animadvertisse; saltem vnum illud sibi obiicit binis prioribus, quæ certè maioris sunt roboris, omnino insalutatis. Atqui non *vnâ* tantùm *geniti patriâ* dicuntur in Actis Damasus & Laurentius; sed prior ille disertissimè *Hispanus* appellatur. An verò si vtrumque expeditè Romanum Merenda dixerit, Actorum eâ ratione verbis quoquo modo satisfactum putet? Hæc nos tamen, quòd denuo sub examen revocanda sunt cum de Laurentii patriâ sermo erit, missa interea facimus, Veterumque pro nostra sententia testimonia legentibus exhibemus.

Primùm autem omnium Catalogum Summorum Pontificum sub Felice IV. conscriptum, annum circitêr Christi DXXX. cuius Auctorem, licèt Anonymum, Chartophylacio tamen Apostolico præpositum fuisse, saltem eodem vsum ad texendam Romanorum Pontificum rerumque ab ipsis gestarum seriem, exque eâ penu sincera & minimè corrupta monumenta mutuatum, inferiùs ostendemus. Is autem Catalogus secundûm editionem Patrum Hensche-

(*a*) *Quodam namque tempore cum dirutarum Ecclesiarum restaurationi B. Damasus operam daret hortum quemdam* ::: *ab Imperatore Valentiniano Iuniore sibi dari poposcit* in quo compatriotæ sui Beati Laurentii Martyris Ecclesiam fabricaret. *Acta Damasi ex Cod. MS. Archivii Canonicor. S. Petri* ap. Sarazanium *Pag.* 47.

(*b*) *In eisdem Actis* ap. Sarazan. *Pag.* 60.

(*c*) *Hæc autem miracula alii B. Laurentio Martyri, alii B. Damaso deputant Confessori: nos tamen in miraculis non dividimus* quos una genuit patria, *una promovit Ecclesia*. In eisdem Actis ap. Sarazan. *Pag.* 62.

chenii & Papebrochii, Prolegomenis Tomi I. Aprilis insertam de Damaso loquens: *Damasus*, habet, *natione Hispanus ex Patre Antonio sedit annos XVII. menses II. dies XI.* Quoniam verò, vt nuper diximus, non magni faciendam huius Codicis auctoritatem Terribilinus censuit, eam propterea multiplici aliâ ratione, Veterumque Scriptorum testimonio fulciendam atque adiuvandam mox curabimus.

Secundo loco exhibemus vetustissimum Pontificum Catalogum qui olim ad Comitis Palatini Rhenani Bibliothecam pertinuit, & ab ea in Principem omnium Vaticanam migravit, (ceu nobis eiusdem quondam Præfectus, quique illum prior evulgaverat Scheelstraatius (*a*) testatum reliquit) inscribiturque hoc titulo: *Episcoporum Romanæ Vrbis nomina*. In eo autem Codice, qui quo hæc scribimus anno Domini MDCCLV. nongentos circitêr triginta annos ordine numerat, vtì suo loco demonstrabimus, hæc de Damaso habentur: *Damasus natione Spanus ex Patre Antonio sedit annos XVIII. menses III. dies XI.*

Tertio à nobis loco exponendus est vetustissimus alius Codex inscriptus: *Vitæ Romanorum Pontificum à Beato Petro Apostolo ad Sanctum Paulum I. perductæ*, quem ex Amplissimi Veronensis Ecclesiæ Capituli Chartophylacio primus omnium evulgavit Ioseph Blanchinus Francisci ex fratre nepos, (quem iccirco Iuniorem in processu operis appellabimus) & quarti Anastasii Tomi prolegomenis inseruit (*b*). Is autem de Damaso penitus consona prioribus Codicibus habet. *Damasus*, inquit, *natione Hispanus ex Patre Antonio sedit annos XVIII. menses III. dies XI.* Quanta verò sit huius Codicis auctoritas docet nos Iunior ipse Blanchinus, dignus profecto censor, qui non semel eum *Præstantissimum* appellat; quique ipsum celeberrimo Veronensi Sacramentario, integræ scilicet chiliadis Codici committere nihil dubitavit; immo verò cum Sacramentarium illud secundas, vt aiunt, in Prolegomenis ducat: princeps omnium ei de quo loquimur Codici locus ibidem attributus est.

Superest nobis exponendum Anastasii Bibliothecarii testimonium è Libro *Gestorum Pontificalium*, qui aliis *Gesta Romanorum Pontificum*, seu *Liber Pontificalis* inscribitur; de cuius tamen Aucto-

(*a*) *Tom. I. Antiquit. Ecclesiasticæ in append. ad opus Chronologicum num. XXII. pag. 611. Edit. Rom. 1692.* = Senior Blanchin. *Tom. II. Anastasii & pag. 14.*

(*b*) *A pag. 1. & deinceps.*

ctore nonnihil prænotare oportet. Primus omnium Marcus Velserus Triumvir Augustanus, qui post Petrum Crabbeum hoc opus evulgaverat, Anastasio Monacho qui vulgò Bibliothecarius audit integrum attribuit, nullo tamen oblato sponsore idoneo (*a*). Velseri sententiam primò Panvinius (*b*), mox & Cardinalis Bellarminus (*c*), aliique amplexati sunt; Baronius (*d*) tamen libro ad trutinam exactissimè revocato comperit Anastasium nullo modo Auctorem dici posse, sed tantùm Collectorem Pontificalium gestorum vsque ad Hadrianum II. donec tandem Scheelstraatius (*e*), Holstenius & alii invictis argumentis docuêre vnam Nicolai I. vitam Anastasio tanquàm certo Auctori attribui posse; reliquorum autem Pontificum non vnius alicuius Scriptoris, aut ætatis opus æstimandas esse.

In eius autem Pontificalis Libri prima parte, quæ sub initium VIII. sæculi conscripta ab Eruditis creditur (*f*), vitasque Romanorum Pontificum continet vsque ad Constantinum, seu Vaticanos Codices, seu vetustissima quæ in Bibliothecis Christinæ Svecorum Reginæ, Monasterii Cassinensîs, Sancti Marci Venetâ, Laurentianâ, & aliis per Italiam celeberrimis hodièdum supersunt eius exemplaria mavelis evolvere, consonam planè de Damaso sententiam reperias ipsisque his verbis conceptam: *Damasus natione Hispanus ex Patre Antonio.*

Possem equidem alia de eodem argumento Scriptorum testimonia adducere; sed otio parcendum gratâque potiùs novitate morandum Lectorem puto. Vnum id tamen quod Damasi pridem vitam à quodam Benedicto Presbytero conscriptam, & à Sarazanio (*g*) operi suo præfixam, ex vetere MS. Codice Abbatis Constantini Caietani, legenti mihi succurrebat, tacitus præterire nequeo. Conversus ad Damasum pius ille Scriptor sub finem eius vitæ, Sancti Pontificis opem implorat vniverso primùm fideli populo, iis præcipuè qui devotè atque ex animo ipsius natale celebraverint. Verba hæc sunt: *Sancte itaque Damase succurre ac miserere*

(*a*) M. Velserus *in præfat. ad lib. Pontif. Moguntiæ editum ann.* 1602. ap. Scheelstratium Dissertat. *De Antiq. Roman. Pont. Catalogis* cap. VII. n. I.

(*b*) *In not. ad Platinam* in Nicol. I. apud Scheelstratium ibid.

(*c*) *Lib. de Scriptorib.* in Damaso ap. Scheelstratium ibid.

(*d*) *Ad ann.* 867. *num.* 139.

(*e*) Differt. *de Antiquis Rom. Pont. Catalog. Cap. VII. num. II.* & ibi Holstenius.

(*f*) Vid. Senior Blanchinus *in Præfat. I. Tom. Anast. num. VI. & VII.*

(*g*) In editione Romana Oper. S. Damasi ann. 1638. à *pag.* 63.

re omni populo, si quis devotè, ac desiderio, ac toto cordis affectu celebrat tuum natale. Pergit subinde Damasi patrocinium Populo Romano in hunc modum exposcens: *Sancte Damase sis intercessor illius, adiutor & defensor Populi Romani, vbi Pontificatûs honorem habere meruïsti*.

Aestimet, quæso, prudens Lector, quàm non siluisset Damasi vitæ Scriptor eius patriam, si verè ea Roma esset, quando ob Supremæ ibidem obtentæ Dignitatis memoriam Damasum fidentiùs orat, nè scilicet eos deserat apud quos Pontificatûs honorem habere meruit. Aut cur non communem ille patriam, si Damasus Romæ natus fuisset, obnixiùs obtestatus, opem eius non iam gratuitam, sed quasi ex debito Romanis, Civibus nempe suis, reddendam popoſcisset? Cur non demum Scriptor ille Damasi patriam opportunè atque in rem suam appositè, ut poterat, deprecationi inseruisset, his Sanctum Pontificem verbis compellans: *Sancte Damase sis defensor Populi Romani, vbi* & natus fuisti, & *Pontificatûs honorem habere meruisti*?

De antiquitate huius Codicis nihil ipse in promptu habeo, nec Sarazanius eam nobis indicavit. Quòd autem Actorum Scriptor proprium nomen & dignitatem seu gradum professus, gentem familiamve itidem suam non prodiderit: ea verò non vulgarìs mihi antiquitatis coniectura est, quam simplex tenuisque orationis stilus mirificè confirmat. Si quid autem in his rebus divinare liceat, locum illum: *Succurre ac miserere* &c. *Si quis devotè ac desiderio celebrat tuum natale*, ex Prudentio mutuatum suspicor, qui de Vincentio Levita & Martyre non multùm absimilia pridem panxerat (*a*). En eius verba:

Miserere nostrarum precum,
Placatus vt Christus suis
Inclinet aurem prosperam
Noxas nec omnes imputet.
Si rite sollemnem diem
Veneramur ore & pectore:
Si sub tuorum gaudio
Vestigiorum sternimur.

CA-

(*a*) *In hymn. S. Vincent. Mart. stroph.* *cxv.* = Similia item apud Latinos legas. Terent. *Hecyra prolog.*
Si nunquàm avarè statui pretium arti meæ:::
Sinite impetrare me.
Item in *Heautontimor. Prolog.* & alibi. Immo & apud Græcos Homer. Ἰλιάδ. A. λθ.
::::: ἄποτέ τοι χαρίεντ' ἐπὶ νηὸν ἔρεψα
Ἢ εἰ δή ποτε τοι κατὰ πίονα μηρί' ἔκηα:::
Τίσειαν Δαναοί.
Et alibi sæpius.

C A P V T II.

Feliciani Pontificum catalogi, atque Anaſtaſii auctoritas non Catholicis modò, ſed ipſis etiam Heterodoxis rata.

RES hìc nobis eſt cum Terribilino, qui de Catalogo Romanorum Pontificum ſub Felice IV. (quem vulgò *Secundum* appellari diximus eoque à nobis deinceps nomine deſignabitur) loquens, deque Libro geſtorum Pontificalium ab Anaſtaſio collecto, non magni faciendam vtriuſque Scriptoris auctoritatem affirmare nihil dubitat. Merenda autem, an & ipſe in hac parte Terribilino adhæreat, minimè ego affirmare auſim; in eius certè ſententiam propendere ex eo mihi videtur, quòd tam Anaſtaſii quàm ſecundi Catalogi auctoritatem, quæ vtraque opinioni ſuæ ex adverſo ſtat, perinde neglexerit, quaſi nihil ei ab hac parte timendum foret. Primùm autem omnium operæ pretium fuerit indicare quëis demum partibus Anaſtaſii liber Pontificalis conſtet, earumque Auctores; tum maximè è quibus hi fontibus hauſerint Pontificum vitas, rerumque ab ipſis geſtarum ſeriem attexuerint.

Vniverſum igitur Anaſtaſii opus in tres potiſſimùm tractûs vberioris doctrinæ gratiâ dividi poteſt. Primus ſeriem exhibet Romanorum Pontificum à S. Petro ad Liberium, qui, quod ad nomina patrias atque annos Pontificatûs eorum ſpectat, ex vetere omniumque antiquiſſimo Romanorum Præſulum Catalogo omnino deſumptus eſt. Hic autem Catalogus, quòd omnium primûs eum Aegidius Bucherius evulgaverit (*a*), aliis *Bucherianus*, aliis *Catalogus ſub Liberio*, aut *primus* abſolutè audit. De eius Auctore non eſt ſatìs hactenus exploratum. Nonnulli, quantus is eſt, Damaſo attribuunt (*b*), pars Anterum quoque Papam eidem conficiendo allaboraſſe volunt (*c*); Ex his tamen quæ Scheelſtraatius affert (*d*) veroſimilius arbitror Anonymum eius Auctorem fuiſ-

(*a*) *In Comm. Can. Paſch. Victorii Antuerp.* 1634. *pag.* 269.

(*b*) Panvin. *in Comm. Libri II. Faſtor.* = Sarazan. *in not. ad Epigramm. Damaſi IX.* ap. Merend. *Pag.* 249.

(*c*) Henſchenius *Tom. I. April. in prolegom. antè Catalogos Rom. Pont.*

(*d*) *Differt. de antiq. Rom. Pont. Catalog. Cap.* 2. *num. X.*

fuiſſe qui ſub Liberio vixerit, id eſt cum primùm inclinare cœpit ſæculum à Chriſti nativitate quartum.

Secundus Pontificalis Anaſtaſii libri tractus ſeriem Romanorum Præſulum exhibet à Liberio ad Felicem IV. Ea verò totidem ferè verbis deſcripta eſt ex alio Pontificum Catalogo, qui, quòd ſub Felice IV. priore ſcilicet ſæculi ſexti triacontaeteride exeunte conſcriptus primùm fuerit, *Felicianus*; quia verò ſolido quàm prior ille Liberianus ſeſquiſæculo recentior eſt, *ſecundus* vulgò *catalogus* appellatur, ab Anonymo itidem, vt prior ille, Scriptore confectus

Poſtremo omnium tractu nobis exhibet Anaſtaſii liber Acta reſque geſtas Pontificum recentiorum, à Felice ſcilicet IV. ad Nicolaum I. cuius vitam, præeuntibus Holſtenio, Scheelſtratio, & Seniore Blanchino genuinum tantùm Anaſtaſii fœtum eſſe pridem dicebamus. Vitas verò Pontificum, qui inter Felicem & Nicolaum ternis & eo amplius ſæculis Sedem tenuerunt, non vnius Scriptoris neque ætatis opus eſſe: vna ipſorum ſtiii varietas iampridem ab Holſtenio (*a*) animadverſa ſatìs argueret, etſi alia deeſſent omnia. Itaque ſingulas, ſummùm binas ternaſve ab vno Auctore conſcriptas fuiſſe, diverſiſque temporibus ſecundûm ſæculorum ſeriem Libro Pontificali aſſutas meritò cenſent Eccleſiaſticarum rerum Scriptores.

Nec prioris ergo illius Liberiani tractûs, neque poſterioris huius tertiæ Anaſtaſiani operis partis fidem auctoritatemque tueri nobis eſt animus: neutrubi etenim noſtra, quod aiunt, res agitur; verùm cum in ſecundâ, itemque in Feliciano Pontificum catalogo Damaſum diſertè Hiſpanum pronuntiari dictum ſit ſæpius; eorumque auctoritatem verbaque pro noſtra ſententiâ præallegaverimus: vtriuſque iccirco Scriptoris fidem adverſùs Terribilinum, & ſi qui ſunt alii eiuſdem impugnatores ſuſtinendam in nos recipimus.

Neque in eo magnopere nobis allaborandum, ex quo vtramque hanc Spartam ornavere Holſtenius, Scheelſtraatius, Seniorque Blanchinus, ſummi profecto Viri, quorum propterea teſtimonia ordine ſiſtemus. Incubuerat prior Holſtenius in eam curam vt collatis veteribus libri Pontificalis Codicibus veram germanamque Auctoris litteram erueret, quod & magnâ ex parte præſtitit. Mox Scheelſtraatius ſecundo Pontificum Catalogo, atque Anaſtaſii libro

[1] Apud Scheelſtrat. *Diſſert. de Catalog. Rom. Pont. cap. 7. num. 7.*

bro ad trutinam exactiſſimè revocatis, rivuliſque ad fontium capita continenti ſtudio reductis, hoc de Feliciano Catalogo, eiuſque Auctore iudicium protulit: *Ac de nomine Auctoris* (Scheelſtraatii verba ſunt (*a*):) *nihil mihi compertum eſt, cum Catalogus ſcriptus ſit ſexto Sæculo, quo nemo è Veteribus Acta Romanorum Pontificum collegiſſe memoratur. Quantum tamen ex Actis ipſis colligi videtur, Auctor Romæ floruit & Archivo Apoſtolico forſan præpoſitus fuit. Quòd enim Auctor Romæ ſcripſerit, indicat magna rerum Vrbis & agri Romani notitia quam habuit. Omnia Cœmeteria etiam quàm longiſſimè ab Vrbe diſſita, omnia ſepulcra Martyrum etiam in cryptis & cavernis poſita, omnes Eccleſias & regiones Vrbis, omnes reliquias & titulos, omnes vias viarumque diſtantias, cætera demum omnia perſpecta habuit. Quòd autem Archivo Apoſtolico forſan præfectus fuerit deduci videtur ex his quæ habet de Leone Magno;* Hic fecit epiſtolas multas exponens fidem Catholicam rectam, quæ hodie Archivo Eccleſiæ Romanæ tenentur; *& ex Actis Hormiſdæ cuius libellus eodem Archivo reconditus tenetur: Quomodo enim Auctor Romanum Archivum citaſſet, nî illud vidiſſet eique forſan præpoſitus fuiſſet? Illa ſanè quæ de ſingulorum Pontificum Decretis, de eorum geſtis, de Epiſcoporum, Preſbyterorum, & Diaconorun ordinationibus vbique affirmat, clarè indicant Auctorem omnia ex Regeſtis Archivi deſumpſiſſe.*

Neque his contentus Blanchinus Senior (*b*) improbo ſanè labore quæſitum vlterius pergit: quæ tunc, cum is de quo loquimur Felicianus catalogus conſcriptus primùm fuit, ſuperſtites in Vrbe eſſent Pontificum Romanorum tabulæ: quæ rerum ab iiſdem geſtarum anaglypha, veterumque de eodem argumento Scriptorum Commentaria, ex quibus vitarum Pontificalium ſeries à Petro ad Felicem IV. non interrupto Hiſtoriæ filo perduci poſſet. Rurſum: quæ in priſcis Eccleſiis & cœmeteriis, lapideis tabulis, quas à figurâ *platonias* (*c*) appellabant, inciſa tum forent Antiquiſſimorum Pontificum Acta: quæ in ipſorum ſepulcris epigrammata, quëis patrias, vt fit, præcipuaque eorum geſta, ſanctiones item atque ordinationes Eccleſiaſticas expreſſas fuiſſe veroſimillimum eſt: quæ tandem ſupereſſent Eccleſiaſticæ retroactorum ſæculorum Hiſto-

[*a*] *Diſſert. de antiq. Rom. Pont. catalog. Cap. V. n.* 12.

[*b*] *Præfat. T.I. Anaſtaſii à num.XVII.*

[*c*] Id eſt à *latitudine*: πλατὺς etenim *latum* ſignificat. Hiſpani diceremus *Valdòſus*. Aliàs *Platoniæ* Caſſiodoro [*Lib.* 3. *Epiſtol.* 9.] *Columnæ* dicuntur. Conſule Henr. Stephan. *in ea voce*.

ſtoriæ monumenta, eaque autographa, atque adeo in aperto poſita, vt vel parùm attento Scriptori nullibi non eſsent obviam futura.

Quanta verò priſcis illis temporibus harum rerum ſeges fuerit, facilè coniiciet quicumque paullo attentiùs conſiderare velit quæ nunc, poſt duodecim ſcilicet ſæculorum lapſum, ſuperſunt adhuc nobis Eccleſiaſticæ antiquitatis veſtigia. Argumento item à ſacris profanis ducto agnoſcere etiam debemus priſcis Pontificibus, ad ſuſtinendam atque amplificandam Summi Sacerdotii dignitatem, non minus curæ fuiſſe Sacra Chriſtianorum, Eccleſiæ ordinationes, acta, functiones ſupremi muneris proprias, aliaque eius generis monumenta chartis tabuliſve concredita Romanorum Præſulum faſtis adnotare: quàm ethnicis eius ævi ſacerdotibus vt numinum ſuorum cultum, item vt propriam dignitatem adverſùs temporum iniuriam tuerentur. Horum autem maximam perpetuò fuiſse ea in re diligentiam, innumera apud Gruterum, Reineſium, Muratorium & alios veterum inſcriptionum collectores epigrammata ad hanc diem extantia ſatìs oſtendunt, in quibus Flaminum Dialium, Fratrum Arvalium, Iſidis, Serapidis, Mithræ atque aliorum priſcæ ſuperſtitionis ſacerdotum munera, Deorumque cultus ac ritus præcipui graphicè aut emblematicè expreſſi continentur; prorſus vt quicumque tandem ille fuerit ſecundi catalogi Scriptor, ex iis quæ ipſius ævo ſupererant archetypis monumentis non interruptam Pontificalium geſtorum ſeriem attexere facili negotio potuerit; immo niſi oculos ab vbivis Romæ proſtantibus tabulis conſultò avertere vellet, nè latum quidem vnguem alicubi à veritate deviare. Atque hactenus de ſecundi Pontificum catalogi auctoritate.

Quod ad Anaſtaſium attinet, miſſis quæ Guillielmus Bibliothecarius, Trithemius, Platina, Baronius aliique Auctores in eius commendationem ſcripsêre, de quibus videndus Senior Blanchinus (*a*): Scheelſtraatium itidem iudicio prædem ſiſtimus (*b*), qui primò ſatìs ſupèrque oſtendit Auctorem Libri Pontificalîs Anaſtaſio attributi, vt vitas geſtaque Romanorum Præſulum à Petro Apoſtolo ad Zachariam ſcriberet (quos inter Damaſus noſter recenſetur) ſecundum Pontificum catalogum, de cuius auctoritate nuper egimus, ad manum habuiſse; eoque ad ſeriem illorum attexen-

(*a*) *Proleg. Tom. I. Anaſtaſ. Biblioth. poſt Præfat.*

(*b*) *Diſs. de Ant. Rom. Pont. catal. cap. IX. à n. I.*

xendam omnino vſum; vt proinde eadem in hac parte Anaſtaſio, ac Feliciano Pontificum catalogo fides neceſsariò adhibenda ſit.

Mox autem cum idem Auctor ſuum de poſteriore Libri Pontificalìs parte, vitas ſcilicet Zachariæ ad Nicolaum I. continente, iudicium protuliſset ipſiuſque fidem ſummopere commendâſset, vtpote quæ à ſynchronis Scriptoribus ex antiquis Eccleſiæ monumentis, atque Apoſtolicis chartophylaciis deſumpta fuerit: pergit de priore eiuſdem Pontificalìs Libri tractu in quo Damaſus noſter eſt ſententiam ſubinde ſuam promere inquiens: *Licèt autem prior pars* (Pontificalìs ſcilicet Libri) *non conſcripta ſit ab „ auctoribus ſynchronis*, ex antiquis tamen Romanæ Eccleſiæ mo- „ numentis pariter concinnata fuit; *adeo vt pro diſcernendis Romanæ Eccleſiæ ritibus, pro eiuſdem diſciplinâ & dogmatibus cognoſcendis hic liber meritò allegari poſſit, cum ex eo horum omnium notitia eruatur. Si enim de ritibus Sacrificii qui iam inde à primis temporibus cœperunt; Si de ordinationibus Epiſcoporum & inferioris Cleri, eorumque muniis; ſi de reliquiis martyrum, de invocatione Sanctorum, de pſalmis & orationibus ab Eccleſia recitari ſolitis; ſi de varia Pontificis electione; ſi de ſexcentis aliis diſciplinæ & dogmatum Eccleſiaſticorum capitibus agamus: reperiemus profectò in hoc libro Pontificali vnde cunctis ſatisfiat: & quibus modis Eccleſiæ regimen octo priorum ſæculorum ſpatio conſtitit facilè coniiciemus; Ita vt vix ſciam* (concludit) *an in tota antiquitate opus aliud reperiatur, ex quo tam multa ac ex libro Pontificali addiſci poſſint.*

Nec minore in pretio à Seniore Blanchino habitum fuiſse Pontificalem Librum, luculentiſſimum eiuſdem in Præfatione Tom.I. Anaſtaſii (*a*) teſtimonium oſtendit; à quo præterea obſervatum ſcimus ſuperſtites hactenus Romæ & in ſuburbanis Pontificalium ordinationum, dedicationum Baſilicarum, aliarumque id genus Eccleſiaſticarum functionum tabulas, quas ipſe cum Anaſtaſio diligentiſſimè contulit, mirificè huius doctrinæ congruere, id quod in aliis etiam quorum comprobationes non habentur incorruptam Anaſtaſii fidem confirmat: multò item plures quàm nunc Eccleſiaſticæ antiquitatis reliquias huius Auctoris ævo in Vrbe ſuperfuiſse; vt proinde ex iis tantùm, etſi alia defuiſſent omnia, priorum Eccleſiæ ſæculorum Hiſtorica ſeries vtcumque continuari, ſaltem ſuppleri atque adiuvari plurimùm poſset; iiſ-

(*a*) *A num. ſcilicet XXXI.*

iisque omnino monumentis vsum fuisse Libri Pontificalis Auctorem.

Nollem Cl. Ioanni Ciampinio qui paullo antè Scheelstraatium (*a*) *Examen libri Pontificalis* ex professo scripserat, Romæ Typis editum Anno MDCLXXXVIII. iniurius esse, eiusque hac de re sententiam tacitus præterire. Expenderat is veterum Codicum collationes ab Holstenio factas, momentisque rationum omnibus denuo sub trutinam revocatis in hæc verba censuram de Libro Pontificali suam profert (*b*). *Verumtamen licèt à pluribus exaratum Codicem Romanorum Pontificum existimemus: nihilominus vt autographo, genuinisque scripturis excerptò maximam ac summam fidem eidem habendam esse censemus: præcipuè cum proptèr antiquitatem eximiæ venerationis sit, constantemque historiam contineat, quam tot sæculorum consensu Ecclesia recepit, vtpote quæ litteris consignata fuerit à Scriptoribus, qui vel Pontificibus, quorum gesta scripsére, coævi, vel paullo iuniores fuerunt*. Hæc Ciampinius.

Nec defuêre ex ipsis Heterodoxis cordatiores qui Pontificalem Librum non vulgari elogio commendaverint, vt suo loco dicemus. Interea verò nihil moramur Pearsonium (*c*), Molinæum (*d*), Hospinianum (*e*), Dodwellum (*f*), & si qui sunt alii huius ordinis viri, quorum iecora difficili in ritûs Ecclesiasticos bile tumentia virûs acerbitatis suæ in Anastasium, Librique Pontificalis Auctorem evomunt, *suspectum eum Scriptorem, & rerum, statûsque primitivæ Ecclesiæ prorsus ignarum; quique ex vetustis quidem Scripturis apocryphis librum suum consarcinaverit* vocitantes, atrocibusque vtrumque conviciis proscindentes.

Hos omnes præter Ciampinium (*g*), Scheelstraatius iis ipsis quæ modò retulimus argumentis exagitat; Pearsonio verò *quòd*

 Li-

(*a*) Blanchinus Senior *in præfatione Tom. I. Anastasii* innuit Scheelstraatium quatriennio post Ioann. Ciampinium, anno nempe MDCXCII. opus suum *Antiquitatis Ecclesiasticæ* edidisse; quod & verum est si ad Romanam eius operis editionem multiplici Dissertatione atque appendicibus auctam referamus; idem tamen opus *Antiquitatis Ecclesiasticæ* multo licèt contractius Antuerpiæ excusum pridem fuerat anno nempe MDCLXXVIII. formâ, ut vocant, quartâ.

(*b*) *Exam. Lib. Pontifical. sect. XI. pag.* 107.

(*c*) Dissert. I. *de Serie Rom. Pontif. cap. XII. n. VIII.* ap. Scheelstraatium *Diss. de Catalogis cap. VIII. n.* 4.

(*d*) Ap. Ciampin. *in Exam. lib. Pont. ubi proximè*.

(*e*) *De orig. Templor. Lib. II. cap. XIV.* §. VII. ap. Ciampin. *ubi prox.*

(*f*) Dissertat. *de paucit. Martyrum* apud Ruinart. *Præf. ad Acta Mart. Sincera pag.* 67.

(*g*) *Sect. XII. pag.* 108.

Libri Pontificalis Auctorem incertum Sæculi sexti Scriptorem dixisset, non illepidum præterea subcinit epiphonema (*a*). Cum etenim in designandâ Auctoris eius libri ætate nonnihil humani passus Pearsonius fuisset: (non enim *sexto*, vt ipse aiebat, *sæculo*, sed exeunte *septimo*, & fortassis sub *octavi* initium is Auctor vixit) non iniuriâ à Scheelstraatio reprehenditur, quòd Libri Pontificalis Auctorem *status primitivæ Ecclesiæ prorsus ignarum dixerit*, ignarus profectò ipse, quâ demum ætate floruerit Libri Pontificalis Auctor: *Quandoquidem autem* (pergit Scheelstraatius) *sæculo jam* septimo (sphalma est typographicum pro *sexto*) *Libri Pontificalis Auctorem scripsisse Pearsonius fatetur: meliùs de Romana Ecclesia, eiusque disciplina, ritibus & fide instructum eum fuisse quàm novissimis temporibus natos, agnoscere quoque debuisset*.

Scio fuisse etiam ex Catholicis Scriptoribus qui Libri Pontificalis atque Anastasii auctoritati non parùm detractum voluêre. Binos apud Ciampinium (*b*) videre licet, quos ego tamen honoris causâ taceo sciens lubensque. Ex his alter: *Pontificum vitas ab Anastasio deformatas & allucinationibus plenas*; alter verò *eundem Auctorem fœdissimâ adulatione erga Nicolaum I. Pontificem vsum fuisse* affirmat. Verùm vtrumque iniquiore erga Anastasium animo fuisse, facilè coniiciet quicumque à Ciampinio ibidem pro Anastasio allata liber à partium studio considerare velit. Ipse verò vtì non negavero plurima in Anastasio deprehendi, vel ab eo, quæ humana conditio est, initio parùm animadversa, vel exemplorum crebritate ab Antiquariis deformata: tanti tamen vt præfati Auctores contendunt facienda minimè arbitror. Neque si Anastasius in Nicolai I. quem nedum communi Supremæ Dignitatis sed proprio clientelæ iure ac debito revereri debuit, laudes aliquantò liberiùs excurrit, (quod Scriptoribus sollemne est in Nuncupatoriis præsertim Epistolis) fœdum eidem propterea palpum obtrusisse censendus est. Sed de his nos aliàs.

Interea verò, vt è diverticulo in viam redeamus, nuspiam ipse adduci potero vt credam Terribilinum, & si ab eius partibus Merenda steterit, prioribus illis quos modò confutabamus Heterodoxis, aut posterioribus his Catholicis Scriptoribus consentire; cautiores tamen vellem Ecclesiasticos præsertim Viros, quos pro-
in-

(*a*) *Diss. de ant. Rom. Pont. catal. cap. IX. n. IX. in fin.*

(*b*) *Exam. Lib. Pont. Sect. XII. pag. 108.*

inde nedum ſcopulos, ſed & allidendi diſcrimen devitaſſe tutiſſimum fuiſſet. Non enim hìc nobis de lana, quod aiunt, caprina ſermo eſt; nèu quærimus quot hiemes Laërtis errârit puer, aliave Poëtarum fabulis decora. Summa ferme vniverſæ Pontificum hiſtoriæ in dubio eſt; deque ea ſimul ſtatuet quicumque tandem ſecundi catalogi atque Anaſtaſii auctoritati detractum velit. Agitur enim in vtroque hoc libro de geſtis Romanorum Pontificum, deque eorundem Actis, Ordinationibus, Decretis: de Summi Sacerdotii auctoritate, de ſacris reliquiis & precibus, de Sanctorum invocatione, de Sacrorum Rituum præſertim Liturgicorum antiquitate & origine, quam vtramque tantopere infringere ſatagunt Novatores, deque vniverſa Eccleſiaſticarum rerum ſumma; prorſus vt in his duobus totam ferme diſciplinæ Eccleſiæ legem pendere, præcipuum ſaltem in eis Romanorum prioris ævi Præſulum hiſtoriæ cardinem verti non immeritò dixeris.

Nec humani tantùm conſilii aut induſtriæ opus exiſtimandum eſt, quod vtrumque illud Eccleſiaſticæ Antiquitatis monumentum in communi ferè aliorum naufragio ſuperſtes Sponſæ ſuæ ſervaverit Chriſtus, his potiſſimùm procelloſis temporibus è tenebris eruendum; quòdque vel Hæreticorum nonnullis, queis in hac parte cor profectò ſapuit, eam mentem indiderit vt firmam ratamque haberent Libri Pontificalìs auctoritatem. David etenim Blondellus adversùs Franciſcum Turrianum ſcribens [a] Pontificalìs Libri auctorem *ſcriptorem* vocat *fortè non malum*; quæ quia emphaſin important, ſequentibus Blondelli verbis declarantur: (*b*) *eo enim libro veteres Eccleſiæ Romanæ tabulæ continentur, nihilque eo ſcripto incorruptius*. Nec multùm ab his abludit Salmaſius, & ipſe Heterodoxus, qui Scheelſtraatio teſte (*c*) *Libri Pontificalìs auctorem quaſi Solis radio ſcripſiſſe* alicubi tradit. Atque hæc de ſecundo catalogo & Pontificali Anaſtaſii libro generatim dicta ſunto.

CA-

[*a*] Apud Scheelſtrat. *Diſſ. de Ant. Rom. Pont. catalog. Cap. IX. Num. IX.*

[*b*] *Ibid* ap. eundem.

[*c*] *Ibid.* ap. eundem.

CAPVT III.

Feliciani Pontificum catalogi atque Anastasii textus, quo loco Damasum vterque Hispanum facit, omnino incorruptus.

HActenus secundi Pontificum catalogi, atque Anastasii auctoritatem generatim ratam fore atque esse docuimus; verùm cum non iccirco vterque ille Scriptor omni penitus nævo careat (id etenim vnius Divinæ Scripturæ privilegium est ac prærogativa peculiaris) singulatim propterea eorundem Codicum fidem atque integritatem examinandam duximus, quo scilicet loco Damasum vterque Scriptor disertissimè Hispanum facit; id etenim centrum est & scopus vniversæ disputationis nostræ.

Magnus olim Scriptorum censor atque æstimator Horatius fas esse aiebat [a] in longo præsertim opere vt somnus quandoque obreperet; vtque id catalogi secundi Scriptori atque etiam Anastasio, neque admodum raro contigisse fateamur: neminem propterea fore puto qui vtrique illi, quorum cæteroquin adeo est conducibilis industria, vulgarem eam saltem indulgentiam rebus aliis desperatis denegandam censeat. Verùm si eorum tamen doctrinam ad cribrum hodiedum exactissimè revocare liceret; essetque qui solida eiusdem grana sciret internoscere, atque ab infelici lolio, forsan & à superseminatis zizaniis secernere: (glossas intelligo, antiquariorum sphalmata, siglas, litterarum compendia, numerales notas, atque id genus reliqua) constantior fortassis atque æquabilior secundi Pontificum catalogi atque Anastasii fides haberetur; nec quidquam in vtroque Scriptore delicatulos muliebrique malaciâ laborantes stomachos fastidire cerneres.

Fontes igitur è quibus Manuscriptorum Codicum præsertim Historicorum vitia frequentissima ad nos emanarunt hi præcipuè à Criticis indicantur. Heterodoxorum pravitas, qui vt Catholicis dogmatis calumniosè detraherent non raro Veterum scripta corruperunt ac commacularunt. Interdum ipsorum Catholicorum, quos, dum privatæ quisque opinioni aut commodis plus iusto inservire satagit, ambitio plerumque mala falsos fieri subegit. Nimia item planèque indifferens credulorum simplicitas: hi enim ex fal-

(a) In Arte V. 360.

falsa aut malè assutâ historiæ laciniâ populorum fidem augendam arbitrati, anilibus sæpe fabellis nativum historicæ veritatis splendorem obscurarunt. Marginales præterea glossæ, quas antiquariorum oscitantia aut imperitia in textum admisit: compendia scripturarum non satìs ab iisdem intellecta, lectionum varietas, siglarum denique notarumque numeralium frequens vsus in re præsertim chronologica, quarum dum vel minima non suo loco ponitur inextricabiles errores inducit. Exemplis rem illustriorem fore arbitror.

Luciferianorum aliorumque Liberii obtrectatorum perversitas genuina huius Pontificis acta corrupisse vulgo creditur, nonnullaque, vt ipsius famæ calumniosè detraherent, eorumdem loca interpolasse. Eius flagitii non obscura supersunt nobis hodiedum apud Anastasium vestigia à primis illis temporibus deducta: vita etenim Liberii prout in vulgatis Anastasii Codicibus circumfertur parùm sibi consonam nescio quam præsefert stili varietatem, vt non vnius alicuius opus esse è vestigio dignoscatur. Nec Damasus noster in hac parte felicior fuit, cuius historiæ genuinisque Actis plurimùm offecisse depravatrices Vrsicini, seu si mavis Vrsini, competitoris eiusque Sectatorum manus, vehemens Eruditorum suspicio est, vt suo loco dicemus. Hæc ad primam ab Hæreticis causam.

Contentio Alexandrinæ & Antiochenæ cum Romana Ecclesia de Primatu, quòd vtraque illa non minus ac Romana se diceret Apostolicam, causam præbuisse vulgò creditur vt quædam ex apocrypha epistola nomine Clementis Papæ ad Iacobum fratrem Domini appellatum directâ, vitæ huius Pontificis attexerentur; cum primis verò Clementis designatio ad Apostolici muneris dignitatem eodem prorsus modo à Beato Petro Apostolo facta, quo Petrus ipse regendam à Christo Domino susceperat Ecclesiam, quam & apud Anastasium legimus. Putabant etenim Romanæ præ aliis Ecclesiis Dignitatis asertores peculiarem hanc Clementis à Beato Petro designationem argumento fore specialìs quoque Romanæ Cathedræ ante alias excellentiæ, Primatûsque Ecclesiæ vniversalis: quasi verò defuisent vel tum indubia alia monumenta, quëis itidem Primaria Romanæ Sedis Dignitas sustineri ac demonstrari planè posset. En aliam depravandi Codices causam eamque à Catholicis profectam.

Quid autem de Anastasii colo in vita Pii Papæ I. vbi Hermes qui-

quidam eius Pontificatûs tempore librum compoſuiſſe dicitur: *in quo mandatum continetur quod ei præcepit Angelus Domini, cum ad eum veniret in habitu Paſtoris, & præcepit ei, vt Sanctum Paſcha die Dominico celebraretur?* (*a*) Hæc ex apocrypho Conſtitutionum Clementis libro ad ſupplendam antiquiſſimi Liberiani Pontificum catalogi lacunam, aut ex Actis quibuſdam Sanctæ Pudentianæ Virginis catalogi deſcriptorem temere mutuatum fuiſſe ſuſpicatur Senior Blanchinus (*b*). Erunt fortaſſe qui proptêr Aſiaticorum cum Romanis Epiſcopis de Paſchate diſſidium, quod mox ſub Victore Papa recruduit, integram periodum huius Pontificis tempore adiectam credant, vt ſacri ſcilicet Paſchatis in die Dominica religioſum cultum nedum ex Apoſtolorum traditione, ſed ex Divina quoque inſtitutione derivari oſtenderent. Vtrovis autem modo ſe res habeat, illud certè de *Angelo in habitu Paſtoris* apparente, alteram eſſe conſtat earum, quas modò dicebamus lacinias, à ſimpliciore aliquo per ſpeciem pietatis temere hiſtoriæ aſſutam, tertiam videlicet eamque non infrequentem depravationis Codicum cauſam.

Quartæ nobis exemplum ſuppeditat Anaſtaſii comma in vita Damaſi. *Fuit autem Damaſus* (inquit) *temporibus Juliani* (*c*); quæ quamquam eodem Blanchino teſte (*d*) ex depravatis Liberii Actis deſcendere nonnulli ſuſpicentur: propiùs tamen vero crediderim, ab imperito rei chronologicæ gloſſatore oræ primùm codicis appoſita; indeque, vt fit, in textum irrepſiſſe ab antiquario ſcilicet introducta. Eius mihi rei fidem pæne facit indubiam, quòd ſi verba illa ſtirpitus è textu avulſeris, nedum ſenſus perſeverat integer, ſed & narrationis ſeries non iam vt pridem videatur interrupta. Quidquid autem illud fuerit, falſiſſimam eo commate enuntiationem contineri manifeſtum eſt, cum Iulianus vivo Liberio ad V. ſcilicèt Cal. Iulias anno CCCLXIII. iam diem ſuum obiiſſet, id eſt ſolido triennio antê Damaſi Pontificatum, cuius initium à Calendis demum Octobribus anni CCCLXVI. Gratiano & Daglaipho Coſs. auſpicandum ipſe Blanchinus evidenter demonſtravit (*e*).

Quod ad Chronologiam attinet, id eſt in deſignanda ratione

[a] Vide Anaſtaſ. *in Pio Tom. I. Pag.* 14. ex quo hæc ad litteram deſcripta ſunt.

[b] *Tom. II. Anaſt.* in Pio I. *Pag.* 117. Item *Pag.* 122.

[c] Anaſtaſius *in Damaſo*.

[d] *Tom. III. Anaſtaſii* in Damaſo *Pag.* 33.

[e] *In Prolegom. II. Tomi Anaſtaſ. Pag. LXVIII. Col.* 1.

ne temporis quo vnusquisque Pontificum Sedem obtinuit, mirum quantum dissideant tum inter se tum etiam ab Anastasio Codices & Catalogi anteriores; idque plurimùm ex arithmeticis notis præposterè aut aliàs non suo loco collocatis, aliquâve earum importunè adiectâ vel omissâ, quæ in hoc argumento minutiæ si negligantur magnas in expedienda temporum ratione difficultates afferunt. Non longè abierimus. Anastasius Damaso Pontificatûs annos XVIII. menses II. dies X. attribuit; Catalogus autem secundus annos tantùm XVII. menses tamen III. Sedem tenuisse affirmat. Diversitas ex Antiquarii oscitantiâ nata creditur, qui cum arithmeticam notam I. ex annorum areolâ detraxisset, eam mox Pontificatûs Damasi menses enumerans iisdem importunissimè restituit, quasi ad menses potiùs quàm ad annos pertineret.

De siglis, compendiisque litterarum vberior, opinor, errorum seges est, quàm vt eam allatis exemplis confirmare oporteat. Neque ambigo nonnulla ab Anastasio, fortassis etiam à secundi catalogi Scriptore in vnoquoque genere prætermissa; verùm ea tamen delicta sunt quibus ignovisse velim. Etenim vbi plura nitent in opere, paucis quas aut iniuria fudit maculis, aut humana parum cavit natura non protinus offenduntur quibus est equus, & pater, & res; immo è contrario mitiùs cum Auctore agendum, sublevandamque eius industriam æquissimo iure censent, sicubi eam laborare contingat.

Ego verò nedum in hac parte Anastasio & secundi catalogi Scriptori indulgendum, sed vlterius ex ipsis qui in vtroque conspiciuntur nævis eorum fidem mirificè commendandam censeo. Cum etenim de Anastasio prædixerimus Collectorem eum, non Auctorem fuisse Pontificalis Libri (quo etiam iure ac nomine secundi catalogi Scriptor meo quidem iudicio censendus est): maluit alter quæ in Liberiano catalogo repererat, vtcumque dubia aut parum sibi comperta, relinquere; alter verò quæ in prioribus illis Liberiano & Feliciano, atque in recentiorum Pontificum vitis ab ipsarum Auctoribus scripta pridem viderat, qualiscumque tandem eorum fides esset, retinere: quàm quicquam immutando aut adiiciendo seriem Pontificalium gestorum vniversam, suam quodammodo facere, eiusque veritatem tuendam in se recipere.

Iam verò vt quò hæc demum pertineant videamus, rogandus primùm Terribilinus est, num quid Vrsicini eiusque sectato-

rum intereſſet Hiſpanum potiùs Damaſum fuiſſe quàm Romanum vel aliubi nàtum, vt eum propterea, ſecus ac res habebat, pro Hiſpano obtruderent, ſecundumque Pontificum catalogum atque Anaſtaſium de verâ Damaſi patriâ loquentes flagitiosè corrumperent aut interpolarent? An ſi Hiſpanum Damaſum oſtendiſſet Vrſicinus probroſum ei nomen aut inclementiùs dictum obieciſſet, quo ſcilicet ſibi favorem, Damaſo verò Cleri & Populi Romanî conflaret invidiam? Nondum eò aut ſpei aut timoris tandem patriæ communio, Potentum clientelæ, ſtudia denique partium proceſſerant; vt proinde nihil ex hac parte Damaſo obſtiturum eſſet quominus tanto muneri par iudicatus communibus ſuffragiis Romanus Pontifex ſalutaretur.

Nec eâ tempeſtate aut vſpiam omnino aliàs ab Hiſpaniæ Eccleſiis Primariæ omnium Romanæ Cathedræ de iure aut prærogativa litem intentatam legimus, cui pro Hiſpanis decidendæ conferre quicquam poſſet fueritne apud ipſos an alibi natus Damaſus; vt neque ex hoc capite ſuſpicioni locus ſit vitiatos propterea veteres ſecundi catalogi atque Anaſtaſii Codices. Præterea nihil è margine in horum Scriptorum textum irrepſiſſe, nullamve hoc loco lubricæ fidei narratiunculam eidem ſubintroductam, aut temerè aſſutam fuiſſe, liquido conſtat ex eo quod tribus omnino verbis: *Damaſus natione Hiſpanus* negotium vniverſum transigatur; omneſque ita præcluſi ſint aditus, vt nec iota vnum ad rem noſtram conficiendam redundare, aut deeſſe nemo non videat.

Vlteriùs. Non hìc nobis de notis arithmeticis aut de re chronologica ſermo eſt; nec de ſiglis aut litterarum compendiis, vt ex errorum in his rebus frequentia coniicere pronum fuerit erratum quoque ab Auctore ſecundi catalogi atque Anaſtaſio fuiſſe dum de Damaſi patria loquerentur, aut ab Antiquariis in vetuſtis eorum codicibus deſcribendis. Neque demum (quod miraculi loco habendum) in tantâ exemplarium ſecundi catalogi atque Anaſtaſii in Bibliothecis per Italiam, Galliam, Germaniam, & Belgium vniverſum copiâ, quæ ſtupendo labore contulêre Holſtenius (*a*), & poſt eum Senior Blanchinus (*b*); præſertim cum in aliis horum Scriptorum locis infinita pæne ſit lectionum varietas: vel vnum hactenus repertum legimus, quod de Damaſi patria loquens non mirificè cæteris omnibus conſentiat.

Hæc

(*a*) Apud Blanchinum *in Præfat. I. Tomi Anaſtaſii*.

(*b*) *II. Tom. Anaſt. in prolegomenis à pag. LXXXV.*

Hæc autem cum ita ſint ſatis mirari nequeo, cur ſecundi catalogi atque Anaſtaſii fidem tanto molimine Terribilinus in dubium revocare nitatur; ſaltem ſcire vellem quo tandem aſtu Danaën iſtam tot vndique excubiis circumſeptam deludi ac vitiari potuiſſe arbitretur, vt propterea Damaſi patriam vtriuſque illius Scriptoris auctoritati ac teſtimonio non ſatis tutò credi aut committi poſſe affirmet. Verùm fuerit (quod gratuitò Terribilino damus) fuerit inquam aliquis in hac parte contrâ Anaſtaſium & ſecundi catalogi Scriptorem ſuſpicioni locus. An iccirco Veronenſis Pontificum catalogi quem Iunior Blanchinus evulgavit (*a*): an Codicis Palatino-Vaticani, Anaſtaſio vt videbimus antiquioris, quem vtrumque pro nobis allegavimus, ſubleſta quoque fides atque auctoritas futura? aut Damaſi patria duplici alio eoque idoneo teſte accedente non ſatis adhuc explorata habenda?

Neque è diverſo, cum de gloria Hiſpanorum quæritur ſatis multa ſuccurrunt nobis exempla, quëis ab exteris Nationibus ſeu falsâ rerum ab Hiſpanis præclarè geſtarum prædicatione, ſive Illuſtrium pietate doctrinâ aut militari laude Virorum attributione gratis eam auctam ſciamus. Hoc vnum ſi Terribilinus animadvertiſset cautiorem eum debuiſſet facere, nè ſcilicet ſtilum in Anaſtaſium & ſecundi catalogi Scriptorem acueret. Debuit id ſaltem ab ipſo impetrare amicè coniurantis Merendæ in Tillemontium animadverſio. Egerat Merenda (*b*) de quodam Arſenio quem Damaſus Arcadio puero iam declarato Auguſto præceptorem miſerat. Is Arſenius à Baronio, qui prior id in Metaphraſte legerat, *Romanæ Eccleſiæ Diaconus* appellatur. Obſiſtere pro ingenio Tillemontius, nec Diaconum Arſenium agnoſcere niſi alius iſque idoneus Metaphraſtæ ſponſor accedat; Merenda tamen intercedens his Tillemontium verbis compellat: *verùm cui bono Scriptor ille* (Metaphraſtes) *hanc in Arſenio dignitatem fingere potuiſſet? Cur non potiùs hoc ſcripſerit ille, antiquiore aliquo minimèque dubio teſtimonio fretus?* Iniurius profectò ſim ſecundi catalogi Scriptori atque Anaſtaſio, ſi vtrumque aut eorum alterum Metaphraſtæ contulero. Notum de Græca fide quæ paroemiæ locum fecit. Interea verò Terribilinus viderit quo pacto popularem ſententiæ ſuæ Merendam effugiat, ſi iſte ab eo quæſitum pergat: *Cui bono ſe-*

 cundi

(*a*) *In prolegomenis IV. Tomi Anaſtaſii pag. I.*

(*b*) *Opuſc. & geſt. S. Damaſ. cap. 22. n. 2. pag. 123.*

cundi catalogi Auctor atque Anastasius Damasi patriam sibi pro arbitrio confinxerint?

C A P V T IV.

Fundamenta adversariorum infirma. Romanum Parentum Damasi ex Hispania iter expeditum, atque in proclivi positum.

QVæ de suo nobis Terribilinus obiicit, si quid ego video, magni non sunt. Iccirco levissimè attingenda & tantùm non prætereunda puto. Summa huc redit denique: *neminem Veterum qui de Damaso egêre Hispanum eum dixisse antê secundum Pontificum Catalogum sub Felice IV. aut Anastasium: vtriusque huius Scriptoris auctoritatem non magni faciendam: recentiores Hispanos nullo vt Damasum popularem suum adstruant solido fundamento niti: dissentire præterea de loco, multùmque inter se digladiari: Hispanum itaque Damasum non esse.*

Primum autem omnium ex parte falsum esse Catalogus ille Pontificum è Palatino-Vaticano Codice, quem secundo loco pro nobis adduximus sub titulo: *Episcoporum Romanæ Vrbis nomina*, manifestissimè demonstrat: Auctor etenim eius, cui itidem Damasus Hispanus audit, totis quadraginta annis antê Anastasium vixit. Supputemus rationes probè. Quo tempore primus omnium Catalogum de quo agimus evulgavit Scheelstraatius, ad annum scilicet MDCXCI. (non enim multò id seriùs facere potuit cum sub initium sequentis anni fato functus fuisse dicatur (*a*)) is Codex ipso attestante (*b*) annos numerabat DCCCLXV. Ex quo fit anno demum quo hæc scribimus Christi MDCCLV. ætatis fore Codicem annorum DCCCCXXIX. Iam verò si hanc summam ab eo qui nunc volvitur anno MDCCLV. subducamus, reliqui fient anni DCCCXXVI. totidemque à Christi nativitate effluxerant, cum primùm catalogus de quo agimus exaratus fuit. Atqui Anastasius post sublatum è vivis Nicolaum I. cuius subinde vi-

[*a*] In Indice MS. Bibliothecæ Casanatensis quo loco Scheelstraatii opera recensentur è regione nominis Auctoris invenitur hæc nota: *Obiit VI. Aprilis MDCXCII.*

[*b*] *T. I. Antiquit. Ecclesiastic. in append. ad opus Chronologicum num. 22. pag. 611.*

vitam geſtaque ſcripſiſſe pridem dicebamus , id eſt poſt annum DCCCLXVII. Pontificalis Libri collectionem adornavit ; vt proinde catalogi Auctorem totos quadraginta annos Anaſtaſio antiquiorem fuiſſe neceſſe ſit .

Quod ad ſecundum Pontificum Catalogum ſpectat id vnum Terribilino aſſentiar , nullum nobis Auctorem ſupereſſe qui antê eum catalogum Damaſum Hiſpanum dixerit , ſaltem à me hactenus ignorari ; verùm ſi ea recolimus quæ de Actis Romæ ſuperſtitibus ſub initium ſexti Sæculi , quo tempore catalogum illum exaratum fuiſſe conſtat , deque ſcriptis & geſtis Pontificum , aliiſque Eccleſiaſticis monumentis id temporis vbivis proſtantibus alibi dicta ſunt : non minùs verum puto ſecundi Pontificum catalogi Auctorem , nonniſi aliquo eoque archetypo , quod ſibi præluceret , documento de Damaſi patria loquutum fuiſſe , quamquam illud exſerto nunc digito indicare non facile ſit . Saltem non id , amabo , æquius , non præſtabilius fuerit , quàm ſuſpicari ſecundi catalogi Auctorem Damaſi patriam è proprio ſibi cerebro non ſecus ac Iupiter Minervam confinxiſſe ?

Verùm , vt alia deſint , an non vna ſecundi catalogi antiquitas abundè ei ſufficere cenſenda eſt vt propriâ conſtet fide ; nec poſt XII. tandem ſæculorum lapſum alieno ipſi ad ſuam tuendam auctoritatem ſponſore opus ſit ? Aut cur non ſecundi catalogi teſtimonium de Damaſi patria à ſynchrono Auctore profectum æſtimabimus ? Eius certè Scriptor , ſi non viventem ipſe Damaſum , perplures tamen agnoſcere cumque iis verſari facillimè potuit , qui dum in vivis ageret Sanctus Pontifex eum ſæpiùs intueri , ſæpiùs alloqui , publicèque & privatim colere valuerunt ; atque ex his quæ ad Damaſi Patriam geſtaque ſpectant familiari , vt fit , ſermone mutuari . Rurſum hìc nobis ſupputatione eſt opus . A Damaſi morte quæ in annum incidit Chriſti CCCLXXXIV. ad Felicis IV. Pontificatum , quo tempore ſecundus catalogus ſcriptus fuit , CXLII. non amplius effluxerunt anni ; ſi verò huius Pontificis exitus (qui ad annum demum ſalutis DXXX. Octobri menſe à Chronologis refertur) omninò ſpectandus ſit , centum ſummùm quadraginta & ſex anni interceſſere . Iam verò interſtitium iſtud binæ , eæque non hominum longævisſimorum ætates facilè implere potuerunt , vt priori tempus ad pubertatem vſquê attribuamus , quo Damaſum ſæpiùs videre , quæque de ipſo in ore omnium ferebantur ab aliis accipere , & fideli , qualis puerorum eſt , memoriâ retinere ;

po-

posteriori verò nondum adhuc octogenario vt catalogum de quo agimus conscribere potuerit (a). Hæc meo quidem iudicio vsqueadeo in proclivi posita sunt, vt siquis ea cum Tillemontii aut Adversariorum coniecturis conferre, nedum postponere audeat, iniquum profectò ipsum rerum æstimatorem fore necesse sit.

Verùm inquit tamen Terribilinus. Nemo veterum Scriptorum antê secundum catalogum Damasum Hispanum dixit. Tanquam ad rem attinuisset quicquam. Nemo eorum Damasi vitam ex professo attexuit. Hieronymus certè totus est in eius scriptis recensendis. Optatus, Rufinus, Marcellinus, Symmachus & alii de ipsius potissimùm gestis tractavêre, idque occasione Liberii Pontificatûs in quâ scenâ primas post eum contrâ Arianos Damasum nostrum partes egisse nôrunt omnes. Scimus præterea veteres Scriptores præsertim Ecclesiasticos, quod ad Sanctorum patrias attinet, verborum parcissimos fuisse, qua de re inferiùs nobis sermo recurret. Quare nihil horum neque institutæ ab ipsis disputationis intererat Colchus fuisset an Assyrius Damasus, Thebis potiùs an Argis innutritus. Sed cedo: num veterum Scriptorum aliquis Damasum propterea Romanum dixit? Nunc, inquiet, non erat his locus. Atqui, reponam ego, neque vt ipsum Hispanis attribuerent; vt proindè Veterum in hac parte silentium ἀμφίβολον planè sit, neque in nos magis quam in adversarios vrgeri possit.

Nec Terribilinum (quod eius pace dixerim) satìs à partibus liberum æstimo, qui de nostratium Scriptorum argumentis pro Damasi patriâ sententiam ferre possit. Ad æquiores provoco. Sed fuerint ea sanè, quoniam ita Terribilino visum fuit, paullo quàm res postulat infirmiora: an propterea vbi sesquimillenarii facti quæstio est, vt probatio deficiat ius illico defecisse censeri debet? Meliora pro se Terribilinus afferet, scilicet. Sed Hispanos Scriptores, præter insitum Genti domesticarum rerum neglectum, privatis potius in hac re studiis quàm publicæ rei inserviisse pridem diximus. Itaque dum singuli popularem suum presiùs eâ voce vsurpatâ Damasum faciunt, de summa rei, id est de eodem Hispa-

[a] Plato, Simonides, Stesichorus aliique plures (apud Tullium *de senect.*) octogenariis maiores egregia opera edidere, neque eos in studiis suis obmutescere senectus fecit. Sed quid ad vetera Ethnicorum exempla confugimus? cum hodie Sanctissimus Dominus Noster BENEDICTVS PP. XIV. in omnium luce versetur; immo ipse sit lux suprâ Ecclesiæ candelabrum posita, nedum Supremæ in terris Maiestatis fulgore, sed luculentissimorum scriptorum radiis, vel in ea ætate lucens omnibus qui in domo sunt.

ſpaniæ generatim aſſerendo, quòd extrâ controverſiam id poſitum putarent, non vt oportebat ſolliciti vniverſi fuêre.

Privata autem ipſorum concertatio de vrbe in qua natales hauſerit Damaſus, quod poſtremum in nos Terribilinus vrget, dum alii Matritum, alii Vimaranum aut Igeditaniam, alii demum Tarraconem eam fuiſse putant (addere inſuper Terribilinus poſſet Occiduas Gades (*a*) Saguntumque fide inclytam (*b*) ad duodecimum à Valentiâ noſtrâ lapidem, *Monviedro* nunc indigenis appellatam): privata inquam Hiſpanorum hac de re concertatio nec publicæ vnquam ipſorum cauſæ officere, neque vllo modo Terribilinum iuvare poteſt. An ergo, quòd de Homeri patria septem olim celebratiſſimæ Vrbes tantâ animorum contentione diſputaverint, erit propterea qui Græcis eum abiudicandum, aut Græciæ vniverſæ de eo argumento litem intentandam cenſeat? Atque hæc ad Terribilini obiecta.

Fortiores profectò ſunt in ſpeciem ſaltem Tillemontii (*c*) coniecturæ quas in nos Merenda regerit (*d*). Cum etenim nedum Damaſus, ſed & parens eius Antonius Lectoris in Vrbe munus exercuiſset; poſteriorque iſte in Baſilicâ Sancto Laurentio ſacrâ, quæ nunc *in Damaſo* appellatur, per omnes Eccleſiaſticos gradûs ad Sacerdotium perveniſset, ceu ipſe nos Damaſus docuit; Lectoratus autem ex eorum temporum diſciplina pueris committeretur: elicit inde Tillemontius non ſecus Damaſi patrem, atque ipſe Damaſus Romæ pueritiam tranſegiſse. Iam verò, pergit, vix credibile, ſaltem parùm veroſimile fit Damaſi patrem pri-

[1] Vid. Ioſeph Maria Suarezius Gallus Epiſcopus olim Vaſionenſis ap. Nicol. Antonium. *Lib. II. Biblioth. Hiſpanæ Veteris. Cap. VI.*

[*b*] Bernardinus S. R. E. Cardinalis Carvaialius *in oratione ad Alexandrum PP. VI. habitâ XXIII. Novembris anni MCCCCXCII.* Vnde & Gaſpar Scholanus in *Hiſtoria Valentina* apud eundem Nicol. Antonium *loco proximè citato*.

[*c*] *On pretend que S. Damaſe etoit Eſpagnol fils d'un nomme Antoine (" quoiq' on ne puiſſe guere douter qu' il ne ſoit nè à Rome, & que ſon Pere paroiſſe y avoir demeuré des ſes premieres annees) car Baronius rapporte une inſcription ou il eſt dit que ſon pere avoit etè Ecrivain,* Lecteur, *Diacre, & Pretre dans l'Egliſe de Sant Laurent à Rome.* Tillemont. *Memoires pour ſervir al' Hiſtoire Eccleſiaſtique. Tom. VIII. Ed. Venetæ pag. 386.*

Il y à meme peu d'apparence que le pere de S. Damaſe fut venu d'Eſpagne à Rome, & encore avec ſes enfans comme cette Hiſtoire (de Sanctæ Irenes Actis loquitur quæ Bollandiani Patres afferunt die XXI. Februarii) *le ſemble dire: puiſqu' il avoit ſervi à Rome dans la fonction d' Ecrivain &* de Lecteur, *ce qui ſemble qu' il y avoit demeuré des ſon enfance.* Idem *ibidem in Notis pag. 773.*

[*d*] Merenda *ſub initium opuſculor. S. Damaſi.*

primò in Hispaniam concessisse, ductâque ibidem vxore ac susceptis in ea regione liberis Romam denuo cum his impedimentis regressum fuisse, Ecclesiastico scilicet ordini in Exceptoratûs officio protinus adscribendum, Lectoratûsque, Levitatûs & Presbyterii honoribus brevi intervallo temporis honestandum.

Neque hìc consistit Merenda, sed expensâ temporum ratione, itinerum difficultate, Ecclesiasticâ illius ævi disciplinâ, subductis denique rationibus aliis impeditissima omnia cæcisque viarum anfractibus plena esse pronuntiat. *Agebat itaque Damasus* (verba ipsius sunt (*a*) *cum Lectoris munus exercebat annum saltem decimum tertium* ::: *ac Romam cum patre & matre venisse debuit quadriennis aut quinquennis infans. Fac igitur eâ illum ætate tanto itineri ferendo idoneum: an verò Antonius pater, novus prorsus ignotusque homo nomen Ecclesiæ dedisse potuit statim ac Romam venit, Lectorque eius Basilicæ creatus est? Id erat profectò ab eorum temporum disciplina alienum: nam primò baptizari, ac deinde aliquo temporis intervallo probari debuit, an dignus esset qui Clero adscriberetur. Postremò in minorum ordinum exercendis officiis, aut novennium, aut septennium saltem insumere debuit; quo elapso tempore si quis se idoneum probaverat ad altiores gradûs evehi poterat. Huic autem novennio aut septennio* (pergit) *quod Antonius in minoribus ordinibus exercendis transegisse debuit, si alios annos quinque aut sex addas, quos filium natum esse oportuit antê Romanum iter, ac prius quàm pater Clero adscriberetur: iam accedes ad ætatem illam in qua Damasus positus erat cum Acta Sanctorum Martyrum* (Petri scilicet & Marcellini) *audiit, & memoriæ mandata descripsit. At verò tunc temporis iam Lector fuisse videtur. An itaque* (concludit) *in inferioribus ordinibus positi pater & filius vno ferè eodemque tempore, atque eadem in Ecclesia? Hoc alii iudicent.* Hactenus Merenda.

Quia verò multa argumento insunt, eaque mox singulatim sedulòque expendi debent, operæ pretium me facturum puto, si in limine ob Lectorum oculos ponam Ecclesiasticam eius ætatis disciplinam, id est quæ tunc vigebat cum Damasi parens Antonius Romam venisse existimandus est: quâ scilicet ætate Lectores Ecclesiastici ad id munus assumerentur: quantum in minoribus ordinibus constitutis, vt ad altiores gradûs proveherentur, temporis opus esset pro singulorum exercitio: statimnê à baptismo, an ex in-

(*a*) *Sub init. opusculor. S. Damasi p. 1.*

intervallo, qui Ecclefiæ fefe devoverant clericali militiæ in aliquo ordine adfcriberentur: ac demum fueritne præftitutum probationi promovendorum fpatium. His etenim vim argumenti omnem diluendam, tum etiam quæ nobis reponere eft animus dilucidiora fore arbitror.

Primo autem omnium loco ftatuendum eft fub initium quarti falutis fæculi, faltem poft pacem Ecclefiæ à Conftantino redditam (quo demum tempore Damafi parens Antonius Romam omnino venire debuit, vt mox dicemus) Lectoratûs Ecclefiaftici gradum pueris frequentiffimè committi, vt ex Conciliis II. (*a*) & III. (*b*) Romanis fub Silveftro ad annum CCCXXIV. & fequentem habitis colligere fas eft. Quamquam etenim prioris auctoritati non omnino adftipulentur Critici (*c*): ratam eam tamen, quod ad noftrum propofitum attinet, receptamque Ecclefiæ vfu doctrinam traditam fuifse, tum aliorum teftimonia, tum allatæ à Thomaffino (*d*) rationes fatìs fupèrque oftendunt.

Altè hanc doctrinam imbibêre Tillemontius & Merenda, queïs propterea de ætate qua Damafi parens Clero primùm adfcribi potuit nihil omnino fcrupuli fubortum fuifse, vel inde inferre licet, quod vterque eum *à puero Lectoris munus obiiffe* conftanter afserat (*e*). Id nos tamen, num fic habeat, expediemus modò. Nunc quo argumento probare Merenda pergat ex Ecclefiaftica eius ævi difciplinâ Lectoratum pueris attribui folitum, obiter infpiciendum eft. *Pueros*, inquit (*f*), *ad gradum Lectoris affumi folitos, tum ex Siricii & Innocentii Epiftolis; tum ex variis à Thomaffino & Bonarotio allatis exemplis conftat*. Atqui Siricii & Innocentii epiftolæ folido minimùm fæculo ætatem de quâ quæfitum oportuit, nempe cum puer erat Damafi parens, recentiores funt. Exigamus rem ad calculum. Damafus ad annum Chrifti CCCIV. natus dicitur; quare patris eius pueritia, in quâ Lectoratûs gra-

dum

(*a*) Concil. Roman. II. fub Silveftro *Act. 2. Cap. XI. T. I. Labb. P.* 1586.

(*b*) Conc. Rom. III. fub eodem Silveft. fub rubr. *De præficiendis in Ordinibus*.

(*c*) Pagius *ad ann. CCCXXIV. n.* 17. & 18. ap. Labb. *I. Tom. col.* 1576.

(*d*) *De Vet. & nov. difciplin. P. I. Lib. II. cap. 35. num.* 2. 5. & 7.

(*e*) Tillemont. *loco fuperiùs allegato & in Not. pag.* 773. " *Le Pere de Damafe avoit fervi à Rome dans la fonction d'Ecrivain, & de* Lecteur, *ce qui femble marquer qu'il y avoit demeuré dés fon enfance.* = Merenda *Cap. I. n. I. ibi:* " Pater enim Damafi in S. Laurentii Bafilica Exceptor, tum *Lector* fuit qui " funt primi puerorum gradus. A teneris igitur annis Damafi pater in ea " Bafilica tirocinium pofuiffe videtur.

(*f*) *Loco proximè allegato*.

dum obtinuiſſe Adverſarii volunt, ab anno CCLXXXV. aut non multò pòſt, integro ſcilicet antê Siricium ſæculo, incipere omnino debuit. Quid autem de Innocentio dicemus, quem ineunte demum ſæculo quinto ad Pontificatum evectum fuiſſe conſtat? Nec magis huc ſpectant Thomaſſini (*a*), & Bonarotii (*b*) exempla multò quàm vel Siricius atque Innocentius recentiora, ac proinde tempori quo puer erat Damaſi parens non facilè accomodanda. Sed è diverticulo in viam.

Antê Silveſtri tempora fueritne in aliquo ex Conciliis aut Canonibus Eccleſiaſticis certa ætas præſtituta, quâ Lectoribus id munus committi deberet, exploratum non eſt. Vtcumque tamen id fuerit, illud conſtat, provectiores eum quoque gradum obtinere potuiſſe, idque iam ab ipſis Eccleſiæ primordiis. Certè in his quos Apoſtolorum Canones vocant, qui ex vita gentili ad Eccleſiam acceſſerint & baptizati fuerint non prohibentur in Clerum admitti (*c*), ceu in eorum Canonum LXXIX. diſertis verbis legitur. Scio equidem nonnullorum auctoritatem (*d*), immo & Gelaſii Papæ Decretum (*e*) intercedere, quominus tutò his Canonibus aſſentiamur; verùm is quem adduximus, quòd iam pridem ab Origene contrâ Celſum (*f*) allegatus fuerit, minimè falſitatis vitio laborare cenſendus eſt. Id ipſum ex ſecundo Concilii Nicæni Canone (quod Concilium eodem

[*a*] Affert quidem Thomaſſinus exempla duodecim puerorum qui cum Lectores eſſent Carthagine Chriſtum in perſecutione Wandalica confeſſi ſunt. Item Epiphanii Ticinenſîs, Ioannis Cabilonenſîs, Chryſoſtomi, Euthymii & aliorum quæ longè recentiora ſunt. De Felice autem Nolano, quem *primis in annis Lectorem Deo ſerviiſſe*, Paulinus ait: nec quis is Felix inter alios cognomines fuerit, neque ætas quâ floruit ſatìs explorata eſt, de quo videndus Ruinartius *Act. Mart. Edit. Veron. Pag.* 216. Potuit quoque *primos annos* Paulinus non ad Felicis pueritiam ſed ad iuvenilem integramque ætatem retuliſſe: nam comma *à puero inſtituit ſervire Deo* præcedentis periodi pars eſt. Vid. Paulinum ap. eund. Ruinart. *Pag* 218.

[*b*] Meſſii Romuli Lectoris pueri, quod vnum à Bonarotio affertur exemplum, recentius eſſe, cùm ſtilus Epigrammatis, tum forte adiectum è regione eiuſdem CHRISTI monogramma ſatìs indicat. Videndus tamen hic Auctor *Obſervat. ad fragm. vitr. Florent. edit.* 1716. *Pag.* 115.

[*c*] „ Eum qui ex vita gentili acceſſerit (*ad Eccleſiam ſcilicet*) „ & baptizatus fue„ rit, vel ex improba vivendi ratione, „ non eſt æquum protinus Epiſcopum fieri. *Canon Apoſtol. LXXIX. Tom. I. Coll. Labb. Edit. Venet. MDCCXXVIII. Pag.* 42.

[*d*] Ap. Em. Card. Aguirrium *Tom. I. Concilior. Diſſert.* 3. *Excurſu* 2. 3. & 4.

[*e*] De Apocryphis Scripturis *in Concilio Romano ad an.* 494.

[*f*] Origenes *contrá Celſum lib. III.* ap. Sever. Binium *in not. ad Canonem LXXIX. Apoſtolor. Tom. I. Collect. Labbeanæ col.* 62.

dem ipſo tempore celebratum fuit quo Damaſi parens Romam veniſſe inferiùs dicemus) evidentiſſimè deducitur (*a*) ; ibi enim cum provectiores baptizari, ac tempore demum procedente ſi dignos ſeſe exhibuerint ad Epiſcopatum pervenire poſſe dicantur : conſequens fit vt prævios quoque inferiores gradûs, atque adeo Lectoratum obtinere omnino potuiſſent.

In ſpecie autem, quod aiunt, de Lectoratu preſſior eſt atque apertiſſimus in rem noſtram Concilii Sardicenſis locus (*b*); verùm cum integro poſt tempora de quibus inquirimus vicennio, ad annum ſcilicet CCCXLVII. habitum fuiſſe conſtet: eius propterea teſtimonium conſultò prætermittimus; potiorique iure Decretalium Siricii (*c*), Innocentii (*d*), & Zoſimi (*e*) Epiſtolarum, quibus hæc eadem de Lectoratu doctrina diſertiſſimè traditur. Vnum tamen prætereundum non putamus quod de Celerino & Aurelio Chriſti Confeſſoribus loquens Cyprianus innuit (*f*), Eccleſiam ſcilicet Africanam eos ad Lectoratûs gradum aſſumere ſolitam, qui iam *Confeſſorum* gloriam adepti fuerant, id eſt qui martyrii tirocinium poſuerant; hos autem integræ potiùs quàm infirmæ ætatis fuiſſe veroſimillimum eſt. Immo cum præter Lectoratûs eo tempore inter minores Ordines excellentiam (*g*), multa Lectoribus incumberent quæ ætatem integram virilemque conſtantiam deſiderabant (vltrâ lectionem etenim Scripturarum, quæ propria erat muneris eorum functio, Sacrorum Codicum cuſtodia frequentiſſimè ipſis committebatur, vt ex variis Actorum Martyrum locis (*h*) colligitur): vix credibile eſt tertio ſaltem

 exeun-

[*a*] ,, Quoniam multa vel neceſſitate, vel ,, vrgentibus alioqui hominibus præter Ca- ,, nonem Eccleſiaſticum facta ſunt, *vt homines qui ex vita gentili ad fidem nuper acceſſerunt, & exiguo tempore Catechumeni, id eſt, initiati fuere ſtatim ad lavacrum ſpirituale deducant, & ſimul ac baptizati fuerint ad Epiſcopatum, vel Presbyteratum provehant: rectè habere viſum eſt, vt deinceps nihil tale fiat.* Conc. Nicæn. *Can. II. Coll. Labb. Tom. II. Col.* 49.

[*b*] ,, Oſius Epiſcopus dixit ::: vt ſi quis ,, ex foro, ſive dives, ſive ſcholaſticus, Epi- ,, ſcopus fieri dignus habeatur: non prius ,, conſtituatur quam *Lectoris*, & Diaconi, ,, & Presbyteri miniſterium peregerit. *Conc. Sardicenſ. Can. X. Coll. Labb. Tom. II. Col. CCC.*

[*c*] Ad Himerium Tarraconen. *n. X.*

[*d*] Ad Felicem *Nucer. n.* 4. & 5.

[*e*] Ad Heſychium Salonitan. *n. III.*

[*f*] *Lib.* 2. *Epiſt.* 5. & *Lib. III. Epiſt. XXII.* apud Thomaſſin. *Parte I. Lib. II. Cap. XXX. n. 6. & ſeq.* Vid. etiam *n. XII.*

[*g*] De Lectoratûs inter minores Ordines præſtantiâ vid. Thomaſſin. *P. I. Lib. II. Cap. XXX. num. XI. & XIII.*

[*h*] In Actis S. Felicis Epiſcopi Africani legitur: *Aprum verò Presbyterum ad ſe iuſſit perduci & Gyrum & Vitalem Lectores quibus Magnilianus Curator dixit: Libros Deificos habetis? Aper dixit: habemus.* (Ap. Ruinart. *Act. Mart. ſinc. Edit.*

exeunte, atque ineunte quarto ſalutis ſæculo, quo rabies perſecutorum in Sacros Codices crudeliſſimè deſæviit, pueros ad Lectoratûs gradum aſſumptos fuiſſe.

Hac ego de causâ cum ex Sacrorum Codicum cuſtodiâ tot pericula Lectoribus imminere animadverterem, vt meritò is Ordo quidam quaſi martyrii procinctus haberetur *(a)*: præterea cum hinc doctrinam de Lectoribus pueris nullo veteri iure aut explorato exemplo niti, (Celerinus namque & Aurelius huc non pertinent *(b)*) ſæpiſſimè autem oppugnari *(c)* obſervaſſem; inde verò auctoritates & exempla pro puerorum Lectoratu ab Auctoribus quos ſuprà retulimus allegata ad Theodoſii, Arcadii, Honorii & poſteriora tempora quibus Eccleſia optatâ pace & otio fruebatur referenda eſſe deprehendiſsem: ex horum inquam omnium inter ſe collatione, præcipuè verò ex immutatâ ſub Conſtantino Magno rerum facie non temere elici poſse arbitrabar, tunc primùm poſt pacem Eccleſiæ redditam pueris ad Lectoratum aditum patuiſse; novæque huius Ordinationis ſemina à Silveſtro in Conciliis Romanis iacta *(d)*, Siricii *(e)* poſtea & Innocentii *(f)* Epiſtolis exculta, & latiſſimè in Eccleſia propagata fuiſse. Cum enim nullus ſub Conſtantino perſecutionis metus ingrueret, non ea iam in Lectoribus quæ pridem conſtantia deſiderabatur; & aliàs puerilis ætas in iis qui Eccleſiæ adſcribendi erant tutandæ ipſorum innocentiæ atque addiſcendis Eccleſiaſticis ritibus opportunior omnino

Edit. Veron. 1731. *Pag.* 313.) Item in Actis Saturnini Dativi & aliorum, Anulinus Tyrannus iuniorem Saturninum Lectorem ita interrogat: *Dic an aliquas ſcripturas habeas?* (Ruinart *Pag.* 338.). Acta Proconſularia perſecutionis Africanæ ſub Munatio Felice: *Felix Curator Reip. Marcuclio & Silvano dixit: Quare vnum tantummodo Codicem dediſtis? Proferte Scripturas quas habetis. Marcuclius & Catulinus dixerunt: Plus non habemus quia Subdiacones ſumus; ſed Lectores habent Codices* (Baron. *ad ann.* 303. *Edit. Lucen.* 1738. *Pag.* 341.) Item Acta Concilii Cirthenſis ſub Secundo Tigiſitano: *Felix Paulo Epiſcopo dixit: profer Scripturas Legis. Paulus Epiſcopus dixit: ſcripturas Lectores habent* (Auguſtin. *contrâ Creſcon. Donatiſtam Lib. III. Cap. XXIX.*) Et alibi ap. alios.

[a] Vid. de hac re Thomaſſin. *P.I. Lib. II. Cap. XXX. ſub init.*

[b] Aurelius & Celerinus, ob virilem in tormentis conſtantiam, Lectoratum præmium confeſſionis ſuæ iuvenes retulerunt.

[c] Gyrus & Vitalis in Actis S. Felicis: Saturninus, Iunior ob Patrem cognominem appellatus, in Actis SS. Saturnini & Dativi: Pollio denique in Actis SS. Pollion. &c. (apud Ruinart. *Pag.* 359.) & alii Lectores, pueri non erant, vt ex eorum reſponſis & ex Actis Proconſularibus Africanæ perſecutionis colligitur.

[d] Secundo ſcilicet *Act. II. Cap. XI.* & Tertio *ſub Rubric. de præficiendis in ordin.*

[e] *Epiſt. ad Himerium Tarraconen.*

[f] *Epiſt. ad Felicem Nucer.*

nino exiſtimata fuit. Hanc ego tamen de Lectorum ætate doctrinam ſeu potius coniecturam, quòd vix ſciam an ab alio tradita aut animadverſa pridem fuerit, diſciplinæ Eccleſiaſticæ peritioribus examinandam propono (*).

Quod ad minorum Ordinum interſtitia ſpectat, id eſt tempora quibus conſtituti in minoribus, pro ipſorum exercitio maiores gradûs opperiri deberent: neque ea, pro his qui natu grandiores Eccleſiæ adſcribebantur, certò definita comperimus. Sanè Concilium Sardicenſe (ſi eius nobis teſtimonio vti per Merendam licet) (*a*) *pro unoquoque gradu non minimi temporis longitudinem* ſtatuit; neque tamen definit quanta demum ea futura ſit. Romanum II. (*b*) & III. (*c*) ſub Silveſtro quæ modò laudavimus, vt indubium ſit eorum teſtimonium, pro his tantùm qui à pueris Eccleſiaſticæ militiæ nomen dedêre temporum interſtitia conſtituiſſe credenda ſunt: longior etenim in vtroque annorum tractus decernitur, quàm vt eum ætate provectiores præſtolari poſſint.

Merenda vt vidimus novennium, ſaltem ſeptennium conſtitutis in Minoribus, atque adeò Damaſi parenti omnino expectandum fuiſſe ait, vt ex eorum temporum diſciplinâ ad altiores gradûs provehi poſſet (*d*). Verùm id nec refellere, neque tamen pro certo affirmare poſſumus donec idonea nobis afferantur teſtimonia. Recentiores certè Siricii, Innocentii ac Zoſimi Epiſtolæ, ad quas nos Merenda in huius doctrinæ confirmationem manuducit, nihil vt modò dicebamus commune habent cum eorum temporum diſciplina de quibus quæſitum oportuit.

Verùm nec ſi ſeptennium pro minorum Ordinum interſtitiis parentis Damaſi ætate ab Eccleſia præſtitutum fuiſſe Merendæ gratis conceſſerimus, impeditior nobis via ſubinde fuerit, vt ſuo loco dicemus. Interea verò ſuſpicari fas eſt plurimum in hac re iu-

[*] Suboluit fortaſſis hæc doctrina Cl. Lud. Muratorio qui *in Notis ad illud Paulini Nolani de Sancto Felice Martyre*: Primis Lector ſervivit in annis *Not. CCXXXVIII. Edit. Veron. 1736. col. 933.* ſic habet: *Olim & Cypriani ævo, vt videre eſt in illius Epiſtolis 33. & 34. & nonnullis aliis, ſolis provectæ ætatis hominibus, meritis & doctrinâ inſignibus Lectoris munus demandabatur :::: At poſtmodum ad illud admiſſi ſunt impuberes & infantuli.*

[*a*] *Can. X.* ap. Labb. *Tom. II. Col. 666.*

[*b*] *Actione II. Cap. XI.* ap. Labb. *Tom. I. Col. 1585.*

[*c*] *Rubr. de præficiendis in ordinib.* ap. Labb. *Tom. II. Col. 417.*

[*d*] *Poſtremò in minorum Ordinum exercendis officiis aut* Novennium *aut* Septennium *ſaltem inſumere debuit, quo elapſo tempore ſi quis ſe idoneum probaverat ad altiores gradûs evehi poterat.* Merenda *ſub init. Opuſculor. S. Damaſi n. 1.*

iuris Episcopis permissum fuisse, vt iustis de causis inexpectato septennii lapsu, quemcumque Ecclesiæ ministeriis opportunum fore providerent, ad altiores gradûs evehere possent. Ea verò temporis indulgentia vt maximè iis qui ætate nonnihil provectiores sacræ militiæ nomen dedissent tribueretur, æquitas quodammodo & naturalis ratio suadere videbatur: iis etenim non æquè ac pueris integrum erat longius ad gradûs reliquos interstitium præstolari (*a*).

Exempla huius generis Ordinationum in numerato habemus plura, in Gallo scilicet & Iuliano è Regia Constantini Magni stirpe ortis, in Nectario Constantinopolitano, Ambrosio, Epiphanio Ticinensi, Martino Turonensi, Gaudentio Brixiensi & aliis; sed ea nonnihilo tamen quàm vellemus recentiora sunt. Illud credibile fuerit, ius concedendi ex causa septennii de quo agimus veniam in his qui grandævi accesserant, saltem hoc temporis interstitium mitigandi, iam tum Episcopis à primis Ecclesiæ sæculis competiisse. Sanè in eo quem pridem laudavimus Apostolorum canone LXXIX. post stabilitam generalem regulam, *nè quis* scilicet *ex vita gentili, aut ex improba vivendi ratione ad Clerum accedens protinus Episcopus fiat*, subditur continuò exceptio *nisi fortè hoc Divinâ gratiâ fiat*, quâ nonnihil iuris ea in re Episcopis attributum fuisse suspicari fas est. Id tamen alii iudicent.

Vidimus hactenus ætate etiam provectiores clero adscribi, atque adeò Lectoris gradum obtinere potuisse. (De his intelligi volumus qui non antea militasent, administrasentve, quique non curiales, pœnitentes, digami, neque aliàs per Canones impediti fuisent) Superest vt inquiramus an hi statim à baptismo, an potiùs ex intervallo quasi probationis suæ, sacræ militiæ in aliquo gradu adscriberentur. Merenda (*b*) post iniectam difficultatem, vt Damasi parens novus prorsus ignotusque homo nomen Ecclesiæ dedisset statim ac Romam venit, Notariusque è vestigio & Lector Basilicæ Sancti Laurentii creatus fuisset, eius difficultatis causas exponens, alienum id esse ait ab eorum temporum disciplinâ: *nam primò baptizari, ac deinde aliquo temporis intervallo probari debuit dignusne esset qui Clero adscriberetur.*

Hoc vt nobis persuadeat tertiò ad Siricii, Innocentii, ac Zosimi

(*a*) Vid. Thomassin. *Vet. & nov. Disc. Part. I. Lib. II. Cap. XXXVI. n. V. & VI.*

(*b*) *Sub init. opusculor. Sancti Damasi num. 1.*

ſimi Epiſtolas provocat (*a*). Verùm non hic iam cum eo de parachroniſmo ſed de enuntiationis veritate agendum, cùm apertiſſimè Siricius & Zoſimus iis ipſis quæ à Merenda allegantur locis, forſan etiam & Innocentius, in alia prorſus omnia abierint. Siſtimus Siricii verba (*b*): *quicumque itaque ſe Eccleſiæ vovit obſequiis à ſuâ infantiâ antè pubertatis annos baptizari & lectorum debet miniſterio ſociari*. Deinde capite ſequenti pergit: *Qui verò iam ætate grandævus melioris propoſiti converſatione provocatus ex laico ad ſacram militiam pervenire feſtinat*, „ deſiderii ſui fru„ ctum non aliter obtinebit, niſi eo quo baptizatur tempore ſtatim „ Lectorum aut Exorciſtarum numero ſocietur; *ſi tamen eum vnam habuiſſè vel habere*, (quod verbum notare oportet) *& hanc virginem accepiſſè conſtet vxorem*. Hæc in præfatâ Epiſtolâ Siricius.

Zoſimus verò in ea quam ad Heſychium Salonitanum ſcripſit, non multùm ab his abludens (*c*): *Hæc autem* (inquit) *in ſingulis gradibus obſervanda ſunt tempora. Si ab infantiâ Eccleſiaſticis miniſteriis nomen dederit, inter Lectores vſquè ad vigeſimum ætatis annum continuatâ obſervatione perduret; ſi maior & grandævus acceſſèrit*, „ ita tamen vt poſt baptiſmum ſtatim ſe Di„ vinæ militiæ deſideret mancipari, *ſive inter Lectores ſive inter Exorciſtas quinquennio teneatur*: : : : *Hac autem lege ſervatâ, vt neque bigamus, neque pœnitens, neque viduæ maritus ad hos gradûs poſſit admitti*.

Hìc primùm obſervo Siricium Zoſimumque circâ eos qui à pueris Eccleſiæ ſe devoverunt nihil penitus de intervallo quod à baptiſmo ad Clericatum intercedere Merenda voluit, atque his Pontificibus attribuit, meminiſse; vbi verò ad eos pergunt, qui adultâ iam ætate clero adſcribi deſiderant, Siricium diſertiſſimis verbis *eo quo baptizantur tempore, ſtatim Lectorum aut Exorciſtarum numero ſociandos* decernere; Zoſimum verò quinquennio inter Lectores ſeu Exorciſtas retinendum, qui grandævus ad clerum accedens *ſtatim à baptiſmo ſacræ ſe militiæ deſideret mancipari*;

(*a*) Laudat hoc loco Merenda, atque affert pro huius doctrinæ confirmatione Siricii Epiſtolam *ad Himerium num.* 14. Innocentii *ad Felicem Nucerian. Cap. V.* & Zoſimi ad *Heſychium Salonit. Cap. V.* convertuntur. *Cap. IX & X.* numerus enim XIV. huius Epiſtolæ qui à Merenda citatur, in editione Conciliorum Labbeana Veneta 1728. qua vſi ſumus, *de pœnitentibus eſt*, non *de promovendis*.

(*b*) Epiſt. *ad Himer. Tarraconen. ſub titulis*: De admittendis ad Clerum & De his qui grandævi ad ſacram militiam

(*c*) *Num.* 3. *Tom. III. col.* 400. numerus enim V. à Merenda laudatus ibi nullus eſt; ſed in tertio deſinit.

pari; vt proinde ex verbis Zoſimi integrum ſit iis qui grandævi ſacræ militiæ addicuntur, modò velint, ſtatim à baptiſmo Lectoratûs aut Exorciſtatûs gradibus initiari (*a*). Quæ ſanè ſi quis cum Merendæ doctrinâ contulerit, nedum aliena aut parùm cohærentia, ſed planiſſimè contraria deprehendet.

Vnum ei reliquum eſt ad Innocentium confugium, qui in Epiſtola ad Felicem Nucerianum ſub titulo *de his qui de laicis poſſunt clerici fieri* hæc ſcribit (*b*): *Laici verò qui habentes vxores baptizati ſunt, ac ſic ſe inſtituerunt, vt opinio eorum in nullo vacillet, vt aut clericis iuncti ſint, aut monaſteriis*,, ex quo ,, baptizati ſunt *hæſerint* ::: *non prohibentur huiuſmodi ad Clericatûs ſortem aſſumi*. Ex his etenim illud confici videtur, ita demum laicos qui vxores habuerint, aut habent, fas eſſe in clerum admitti, ſi poſt lapſum temporis ex quo baptizati fuêre probos ſeſe continenteſque exhibuerint.

Verùm cum præallegatæ à nobis Siricii & Zoſimi Decretales diſertiſſimè etiam de laicis *actu*, vt aiunt, vxores habentibus loquantur (conſultò vtriuſque Pontificis verba è regione collocavimus) (*c*); eoſque Siricius ſtatim à baptiſmo clero adſcribendos eſſe iubeat; Zoſimus verò ſi velint id in eorum arbitrio & poteſtate relinquat (*d*): præterea cum digamos tantùm, aut ab aliis relictarum, itidemque non virginum maritos Altaris miniſterio per Eccleſiaſticas leges prohibitos eſse ſciamus, minimè verò qui virgines duxerunt; hoſque manente etiam Sacramenti vinculo, ſequeſtrato tamen (vti Canones aiunt) cubiculo ad clerum illico admitti poſse, ceu ex innumeris eius ævi Conciliorum decre-

(*a*) An & ſine officio aut ordine Eccleſiæ adſcribi quis poſſet prioribus quinque ſæculis. Vide Thomaſſin. *Part. I. Lib. II. Cap. XXXIV. à num.* 2. qui omnino id fieri poſſe negat. Videatur tamen hic Auctor *Part.* 1. *Lib.* 11. *cap.* 67. *num.* 2.

(*b*) *Cap. IV. Tom. III. Coll. Labb. Col.* 21.

(*c*) Siricius *loco citato*: ,, Eo quo bapti-
,, zatur tempore ſtatim Lectorum, aut
,, Exorciſtarum numero ſocietur ſi tamen
,, eum *vnam habuiſſe vel habere*, & hanc
,, Virginem accepiſſe conſtet vxorem.

Zoſimus quoque: ,, Poſt baptiſmum
,, ſtatim ſe Divinæ militiæ deſideret man-
,, cipari ::: hac tamen lege ſervatâ *vt neque bigamus, neque pœnitens, neque viduæ maritus* ,, ad hos gradûs poſſit admitti. Vbi notandum, non repelli maritum eius quæ virgo ducta fuit.

(*d*) Eam Siricii tempore Eccleſiæ vſû receptam doctrinam fuiſſe oſtendit Thomaſſinus *P. I. Lib. II. Cap. LXVII. n.* 11. vbi & rationem reddit cur ſtatim à baptiſmo initiari deberent, qui iam maturi ad Eccleſiam accedebant, ſcilicet *nè interim irrepere in animum poſſent ludibria ſæcularium pomparum; & cæleſtem baptiſmi innocentiam aliquâ turpitudinis maculâ contaminare*.

cretis (*a*) apertiſſimè liquet: Innocentii iccirco verba, quëis Merenda innititur, conſilium tantùm continere de præſtantiori bono, minimè verò interſtitii à baptiſmo neceſſitatem inducere credenda ſunt; atque hoc pacto huius Pontificis doctrinam cum Siricio & Zoſimo conciliandam. Pergamus rem illuſtriorem reddere.

Conſuluerat Innocentium Felix ſuper quibuſdam adeo exploratis, vt in Epiſtolæ limine dicat Pontifex: *ſtupuiſſe, prudentem virum de his voluiſſe conſulere, quæ omnibus ſunt certâ ratione comperta; neque ei quaſi ignoranti, ſed quaſi in aliis occupato aut oblito reſpondere*. Inter alia de laicis abſolutè quæſierat: *poſſentne in clerum admitti?* deinde *de his etiam qui vxores habentes baptizati ſunt*. Prodit ſe illico Felix ſuperciliosum, auſterique ingenii virum, neque admodum proclivem vt laicos, præſertim vxoratos in clerum reciperet. Cui Pontifex ad primum quæſitum reſpondit: *non de omnibus laicis conſtitutum eſſe nè clero adſcribi poſſint*, ſubdens non ſine ſtomacho: *neque etenim clerici naſci, & non fieri poſſunt*. Ad ſecundum autem: *eos quoque qui vxores habentes baptizati fuerint in clerum recipi poſſe, præſertim* (hæc enim Pontificis mens eſt) *ſi ex quo baptizati ſunt, ita ſe inſtituerunt, vt in nullo vacillet eorum opinio*; quaſi diceret, non prohibendos, vel maximè ſi tales ſint. Hæc autem conſilium potiùs continere, quàm neceſſitatem inducere palam eſt. Vel dici ſimpliciter poteſt, Felicis conſultationem particularem fuiſſe de quibuſdam vxoratis, qui aliquo poſtquam baptizati fuerant tempore, tunc primùm ad Eccleſiam animum adiecerunt; vt proinde reſcriptum illud, minimè verò conſtitutum, ſive lex generalis credenda ſit. Vtrovis autem modo res habeat, illud conſtat, nec ſi Siricii, Innocentii, ac Zoſimi tempora cum ætate parentis Damaſi congruerent, opus ei fore aut vſpiam fuiſſe, vt ex intervallo à baptiſmo dignuſne eſſet probaretur, quod tamen Merendæ falsâ vt arbitror perſuaſione viſum fuit. Sed de his plus ſatis.

Nunc ab Eccleſiæ diſciplinâ ad Hiſtorica immo ad coniecturas, ſive εἰς τὰ πιθανὰ tranſeundum nobis eſt. Primo autem om-

nium

(*a*) Vid. Cl. Noſtratem Ferd. Mendozium: *De confirm. Concil. Eliberritano Canon. XXXIII.* & præcipuè vetuſtum Concilii Nicæni Vaticanum Codicem ap. Alfonſum Piſanum *libro* III. *de Actis eius Concilii* ab eodem Mendozio relatum *ibidem col.* 1234. *litt. D.* ibi: *Statuerant igitur* (Concilii Nicæni Patres) *de eo quod non oportet Clericos ſacri Ordinis, ſive Epiſcopos, ſive hypodiaconos, ſive aliquem ex ſacro catalogo* ,, dormire ,, cum vxoribus quas adhuc laici duxe- ,, rant &c.

nium loco ſtatuamus Laurentium Levitam & Martyrem inviċtiſſimum (cuius de patriâ in ſecundâ huius operis parte ex aſſe inſtituetur ſermo) ſub Valeriano Imperatore, Tuſco & Baſſo Coſs. Chriſti ſcilicet anno CCLVIII. paſsum fuiſse (*a*), licèt Aċta & Martyrologia paſsim Decii perſecutionem præferant, quod nonnullis (*b*) placere video. Vtravis tamen harum opinio verior fuerit, quod noſtra nihil interea refert, illud certiſſimum eſt, ſi minùs Damaſi noſtri parentes, ipſius ab vtrâque ſtirpe avos Laurentium optimè cognoſcere per ætatem potuiſse, cumque eo verſari, immo & familiariter vti, ſi patriæ forſan communio, aut caſus ipſos alicubi coniunxiſset.

Vellem equidem liceret mihi per Blanchinum, Merendam, Viċtorium, Acamum, & ſi qui ſunt alii qui Laurentium patriâ Romanum fuiſse aſserant, Sanċtiſſimum Levitam Hiſpaniæ noſtræ tantiſper adſcribere, dum quale quantumque tunc noſtratium erga ipſum ſtudium, qualiſque tepido adhuc Inclyti Martyris cruore populorum pietas fuerit, ex patriæ quoque communione coniicio. Verùm vbi hanc veniam ægrè ab ipſis impetrandam eſſe animadverto, inſitam Hiſpanicæ Genti religionem, obfirmatam adversûs extrema quæque conſtantiam, Martyrum denique & Confeſſorum Chriſti iam tum in ea regione copiam, huius interea coniectūræ prædes ſiſto. Sanè Levitæ Sanċtiſſimi memoriam nuſquam locorum incorruptiùs nec luculentiùs quàm in Hiſpania noſtra conſervatam fuiſſe, ſuperſtes adhuc elegantiſſimus Prudentii hymnus, neque longè ab illis temporibus ſcriptus, evincit; cui proinde tantum auċtoritatis attributum fuit, vt in frequenti ſincerorum Laurentii Aċtorum naufragio, vnus hodie nobis eorum locum vicemque (*c*) expleat.

In ea igitur Laurentii nominis per Hiſpaniam celebritate, paradoxum non fuerit Damaſi noſtri Parentes pio in Sanċtiſſimum Levitam ſtudio duċtos, forſan etiam voti religione obſtriċtos,

[*a*] Ap. Bolland. *ad diem X. Auguſt. §. IV. num. 36.* & Blanchin. Seniorem *in vita Sixti II. Tom. II. Pag. 225.*

[*b*] Ap. Baron. *in not. Martyrolog. ad diem X. Aug.*

[*c*] Theodoric. Ruinart. *Aċta Martyr. Sincera à pag. 162. Edit. Veron. 1731.* ex quo Blanchinus Junior. Annot. CV. in Libellum Orationum Antiquiſs. Ritûs Gothici pag. CCLXXXIII. hæc habet: *Quandoquidem aċta, qualia vulgò circumferuntur, vitiata ſunt, Laurentii paſſionis notitiam aliunde repetere viſum eſt. Ex multis autem SS. PP. & Vet. Scriptorum opuſculis quæ de eius Beatiſſimi Martyris laudibus, & paſſione ſcripta ſunt, Hymnum II. Libri* περὶ στεφάνων *ſeu* de Coronis *Aurelii Prudentii ſelegimus, quòd ibi tota rerum geſtarum ſeries clarè & dilucidè, continenter exponatur.*

ctos, aut aliâ de causâ, quam divinare facile non eſt, impuberem (fingamus duodecennem) filium, ad pietatis officia ſuôpte ingenio paratiſſimum eius cultui dedicâſſe, vt Romæ ad Sacra ſcilicet ipſius lipſana miniſterio Altaris inſerviens, cleroque mancipandus Eccleſiaſticum ſtadium inchoaret conficeretque. Nullus iam tum ſub Conſtantino perſecutionum metus; Eccleſia triennio antè pacem adepta novam faciem induerat: tuta denique erant tranquillaque omnia. Porro Hiſpania parebat Romanis, eòque Proconſules, Imperatores, Legiones, militariaque in dies præſidia mittebantur, indeque reducta, nè per otium torpeſceret miles, Romam denique confectis ſtipendiis remigrabant. Erant qui honoribus defuncti ad propria redirent, præter eos quos divitiarum amor in opulentiſſimam regionem impulerat; vt proinde in tanta vltro citroque commeantium frequentia credibile ſit inveniendum fore ex amicis, fortè etiam ex neceſſariis, cui Damaſi parentes tutò atque honeſtè puerum Romam aſportandum, & in Laurentianâ Baſilicâ collocandum concrederent.

Id mihi tantò veroſimilius videtur, quantò non longè ab iis temporibus, ipsâque fortaſſis Damaſi ætate, illuſtrium per Hiſpaniam virorum liberos Clariſſimo Chriſti Martyri votivum munus offerri ſolitos fuiſſe, ipſe nos Prudentii, quem modò laudavimus, hymnus abunde docet. Poſtquam etenim Poëta Sacer Laurentii paſſionem elegantiſſimè deſcripſit, indicaturus quantum ex ea gloriæ Chriſtianis, Ethnicis verò dedecoris acceſſiſſet, deſerta prorſus inquit Deorum templa; tum Flamines, Veſtales, Augures & quicquid in Vrbe ſuperſtitioſiſſimum erat, Sanctorum exinde Martyrum, ipſiuſque Laurentii limina inviſere atque exoſculari minimè dedignatos; nec Parentes ſanguinis ſui parciores fuiſſe, quo minus liberos Sanctiſſimi Martyris obſequio dedicarent, conſecrarentque. Siſtimus Prudentii locum (a).

Videmus illuſtres domos
Sexu ex vtroque nobiles
Offerre votis pignora
Chariſſimorum liberûm.

Ex verbo autem *videmus*, & quòd aliàs hymnum de quo loquimur in Hiſpania compoſitum fuiſſe conſtet: quidnî tractum iſtum ab Auctore ad Damaſum (quem recenti Patrum memoriâ Laurentio à puero dicatum fuiſſe fortè noverat) relatum ſuſpicemur?

 Con-

(a) *Hymno II. de Beato Laur. ſtroph. C. XXXI.*

Conſtitutus itaque in Laurentiana Baſilica Damaſus, id quod factu facillimum fuit, ibique ſtatim à baptiſmo (niſi ob viarum diſcrimina in patriâ, vt potuit (*a*), baptizatus pridem fuiſſet) Lectorum collegio adſcriptus, egregium illud pietatis doctrinæque ſpecimen veſticeps præbere potuit, quo iam tum, teſte Eginhardo (*b*), in magnum rerum culmen aſſurgere videbatur. Ibi etiam Sanctorum Martyrum Petri & Marcellini acta poſteris tranſmittenda ex ore Dorothei perſecutoris excipere, ac demum cætera, quæ Merendæ parùm probabilia viſa ſunt exequi, ac præſtare commodiſſimè.

Tempore autem procedente, cum ſenilis in dies emineret in ephebo prudentia, eiuſque ſanctitatis ac doctrinæ fama longè latèque vagaretur: quàm non tarda in Hiſpaniam noſtram, ad anxios ſcilicet hianteſque de filio parentes permanatura eſſet, facile eſt cuivis coniicere. Ea verò vt ipſi vel de integro Romam, inviſendi filii gratiâ, cogitarent, ſive illis tale iam olim propoſitum fuiſſet, eiuſdem maturandi ac perficiendi cauſa ſubeſſe potuit; prorſus vt Romanum parentum Sororiſque Damaſi ex Hiſpaniâ iter, quantum ex huius ætate, temporum ratione, aliiſque demum coniecturis aſſequi potuimus, circitèr annum Chriſti CCCXXV. adultiore, & minimùm vicenne Damaſo referendum omnino ſit.

Fueritne autem Damaſi Parentibus iam tum in Vrbe manendi eòque fortunas ſuas transferendi conſilium, an filii tantùm ad tempus inviſendi ſuoque demum loco ad propria redeundi, non facile divinare eſt. Illud propius vero crediderim, initio nihil tale cogitantes, nec niſi de filio, qui paternus eſt amor, ſollicitos, alia poſthabuiſſe omnia; ex quo autem voti iam compotes, Damaſi famam eximiis eiuſdem dotibus ſuperari, periculo facto, didicêre; maximè verò vbi præſtitutum reditui tempus imminere occœpit: tunc primùm filii, à quo ægrè divelli patiebantur, deſiderium, itineri quàm longiſſimè prolatando; mox manendi in Vrbe propoſito cauſam aut ſaltem occaſionem præbuiſſe.

Seu igitur conſilium iſtud iam animo coniuges in Hiſpania præcepiſſent, ſive id demum ab ipſis filii extorſiſſet pietas, illud quoque veroſimile eſt, iactâ ſemel de in Vrbe manendo aleâ, no-

(*a*) Concil. Eliberritan. *Can.* XXXVIII. Peregrè navigantes &c. *&* *aliis*.

(*b*) Act. SS. Petri & Marcellini die II. Iunii. *Tom. I. eiuſd. menſis* ap. Bolland. *Pag.* 170. *&* 173. & apud Merendam. *Opuſc. Geſta S. Dam. Cap.* 1. *num.* 1.

novum exinde Antonio de ineundâ clericali militiâ propositum, succrevisse, eoque vxori patefacto, initoque inter vtrumque servandæ castitatis proposito: (id etenim ex Ecclesiæ Latinæ præscripto necessarium omnino fuit (*a*)) hac sibi Antonium ratione aditum ad Ecclesiam præparasse. Damasum præterea in eam rem, ceu omnium quæ vsquam illi accidere possent gratissimam, studiosè allaborâsse donec parentum vota perficeret; eiusque tandem operâ effectum, vt Antonio, (qui perinde ac Damasus in Hispania baptizari potuit) Lectoratûs mox gradu decorando, Exceptoris interea officium committeretur.

Id nè cui difficile aut parùm probabile videatur, Damasi primùm auctoritas atque existimatio, tum Antonii patris industria & probitas, Ecclesiæ denique iis temporibus status vtilitasque, consideranda sunt. De Damaso explorata res est; cum etenim is ad annum Christi CCCXXV. (quo demum tempore gesta hæc fuisse putamus) in ipso iuventæ flore, pietatis doctrinæque laude suprâ ætatem cumulatus omnium in se ora atque studia convertisset: credibile est æqua, proque patre postulanti Clerum Populumque Romanum minimè obstituros, immo bellum omne in eius spem gratiæ libentissimè militaturos fuisse.

Antonio præterea vix tum, vt putamus, quinquagenario multa quoque infuisse credenda sunt, quæ industrium fidumque ministrum, eiusque operam Ecclesiæ vtilissimam fore prænuntiarent. Neque enim rusticanum eum, seu de plebe aliquem existimare fas est; aut non insigniter pium probumque, cui tam altè insederit filium ab Hesperiâ vltimâ Romam religionis causâ mittendi studium. Raro hæc tangunt vulgares animas. Prudentius quoque *illustres domos* Laurentio liberos suos voti causâ dedicare solitas fuisse commemorat. Verùm si fortes fortibus creantur, neque imbelles progenerant aquilam columbæ, vt olim canebat profanus (*b*) Vates: non vltimam Antonii Patris commendationem fuisse puto, quod ipsi talis tantusque, qualis eâ iam ætate Damasus erat, filius obtigisset. Ecclesia denique quamquam eo tempore tranquillâ pace atque otio frueretur, non dum tamen recentium sub Maximiano & Licinio vulnerum cicatrices obduxerat; prorsus vt talium, qualis Antonius erat, virorum præsidiis con-

(*a*) Concil. Eliberritan. *Can.* XXXIII. & pro eius Concilii confirmatione Cl. nostras Ferd. Mendozius *Tom. I. Collect. Concilior. Labb. Venet. Col.* 1231. Thomasin. *P.* I. *lib.* II. *c.* 61.

(*b*) Horat. *Odar. Lib. IV.* 4. *stroph.* VIII.

contrâ belli ſi quando ingrueret procellam, properè munire ſeſe atque maturè providere conſultiſſimum ipſi fuerit.

Conſtituto iam verò in Exceptoratu Damaſi Parente, Lector ſubinde fieri, quodque reliquum erat Eccleſiaſtici ſtadii conficere, non perinde difficile æſtimandum. Vna etenim viri probitas induſtriaque in Exceptoratûs munere ſpectata, vt alia defuiſſent omnia, gradum ei ad Lectoratum cæteroſque Ordines, idque inexpectato temporum interſtitio, facere commodiſſimè potuit. Neque nos tamen, ſi præaſſertam Eccleſiaſticarum legum ſeveritatem ad amuſſim in eo obſervatam, integrumque in Minoribus conſtituto ſeptennium expectandum Merenda contenderit, magno propterea niſu repugnabimus. Etenim vel ſic Antonius, vix dum ſexagenarius, integrâ ſcilicet ætate, provehi ad Presbyteratum facilè potuit.

Hactenus veroſimilium ſeriem attexuimus, in qua tamen, ſi quid ego video, nihil eſt quod liberum à partium ſtudio Lectorem morari poſſit. Neque veroſimilia tantùm dixerim, quëis Hiſtoriæ veritas ex parte ſaltem robur adiungere, immo etiam iis cauſam dediſſe credenda eſt. Rem igitur paullo altiùs repetere placet. Damaſi patrem ab Exceptoratu ad Lectoratûs ordinem proceſſiſſe, ipſi nobiſcum Merenda ac Tillemontius agnovêre; idque apertiſſimo ipſius Damaſi teſtimonio in Epigrammate: *De Templo S. Laurentii*, vbi de Antonio patre loquens, eiuſque gradûs enumerans, ait (*a*):

Hac Pater Exceptor, Lector, *Levita*, *Sacerdos*
Creverat &c.

Neque etenim vt metro inſerviret Damaſus Lectoris gradum Exceptoratui poſtpoſuiſſe credendus eſt, ſed potiùs vt rem quo geſta eſt ordine nobis exponeret, cum alioqui facillimum ipſi fuiſſet ſalvâ Poëſeos lege ſic exordiri:

Hac Lector *Pater*, Exceptor, *Levita*, *Sacerdos*.

Iam verò proceſſus iſte ab Exceptoratu ad Lectoratum non ita frequens, mirificè confirmat, Antonium non à puero, ſed provectiorem ad Clerum acceſſiſſe. Ii etenim, qui redditâ Eccleſiæ pace, à pueris Divinæ militiæ adſcribebantur, ſtatim à baptiſmo in Lectorum collegium antê pubertatis annos relati, tunc demum Exceptoris officium aſſequebantur, ſi gnavos ſeſe atque induſtrios ad id muneris exhibuiſſent. Illuſtre in hanc rem Epiphanii Tici-

(*a*) Ap. Merend. *pag.* 241.

cinensis exemplum ſuppeditat nobis Ennodius (a), qui poſtquam eum cæleſti militiæ tirocinium ſub Criſpino ſortitum fuiſſe ait, Lectoriſque officio functum, pergit: *Notarum in ſcribendo compendia, & figuras varias verborum multitudinem comprehendentes brevî aſſequutus, in Exceptorum numero dedicatus enituit*. Neque hoc in Epiphanio ſingulare exiſtimandum, ſed morem Eccleſiæ vſu receptum fuiſſe, vt Notarii ſive Exceptores ſæpiſſimè è Lectorum collegio aſſumerentur, ceu nos multiplici exemplo Menardus (b) docet.

Neque verò iccirco negamus Exceptoratûs officium à ſæculo IV. pueris frequentiſſimè commiſſum fuiſſe, vt prætêr Epiphanii, quem modò laudavimus, locum, Auſonius apertiſſimè docet (c) inquiens:

Puer *notarum præpetum*
Sollers miniſter advola;

Vnum tamen hoc aſſerimus, in his qui à pueris Eccleſiaſticæ militiæ adſcribebantur, nullatenus ab Exceptoris officio ad Lectoratum progreſſionem fieri; atque adeo quemcumque Eccleſiæ miniſterio dedicatum ab Exceptoratu incepiſſe conſtiterit: eum profectò ætate grandiorem abdicatâ ſæculari pompâ ad Eccleſiam tranſiiſse. Sanè verò, qui à puero Eccleſiæ adſcriptus primò *Exceptoris*, mox *Lectoris* gradum (vtì Damaſi parens Antonius) obtinuerit, neminem prorſus in Eccleſiaſtica Hiſtoria inveniendum fore puto.

Atque hâc ego ratione Romanum Damaſi, Parentumque & Sororis Irenes ex Hiſpania iter inoffensâ Hiſtoriæ fide, ſervatis ad vnguem Eccleſiaſticis legibus, immo enim veroſimillimè confieri potuiſse arbitrabar. Saltem nullum mihi hactenus ſcopulum animadvertere licuit, cui devitando magnopere allaborandum ſit. Nam quod à nobis Merenda inquirit, num ſcilicet in inferioribus ordinibus poſiti pater & filius vno ferè eodemque tempore, *atque eadem in Eccleſia* inſervire aut miniſtrare potuerint, tanti non eſt. Licèt enim Exceptoratum patris, cum filii Lectoratu tempo-

(a) Ennodius *in vita Epiphanii Ticinenſis Edit. Pariſ.* 1611. *Pag.* 360.

(b) In not. ad Sacramentarium Gregorian. *not.* 300. ibi: *Notarii hoc loco ſunt Scribæ Epiſcopi qui vt plurimum aſſumebantur ex Lectorum Collegio*. Subditque exempla è Photii Bibliotheca *num.* 256. è politia S. Metrophanii & aliis. Nec diſſentit Merenda qui *in Annot. ad Carm. Damaſi XXV. Pag.* 241. inquit " *Vides etiam ex Lectoris ordine ad officium Exceptoris gradum ſtatui*.

(c) *Epigramm.* 137.

pore & loco coniungamus, nihil prohibet. Exceptoratus etenim officium eſt (*a*), non gradus ſeu Eccleſiaſticus ordo; neque attributum Eccleſiæ munus, ſed Regioni potiùs aut Vrbis tractui quam vulgò Parochiam dicimus (*b*); vt proinde fas fuerit Damaſi Lectoratum cum Exceptoratu Antonii componere, quin propterea in Eccleſiaſticas ordinationes impingatur.

Si verò de patre & filio ſimul in eadem Baſilica, in Lectoratu, exempli gratiâ, aut in alio ex minoribus Ordinibus conſtitutis, inquirere Merenda pergat, fatebimur rem non eſſe vſque adeo expeditam. Verùm cum Damaſi patrem non à puero ſacræ militiæ adſcriptum fuiſſe prædixerimus: Romanus is, ſive Hiſpanus fuerit, in eundem ac nos ſcopulum allidat Merenda neceſſe eſt. Quomodo enim pater longo poſt filium intervallo Eccleſiæ adſcriptus, multo tamen antê ipſum Presbyter ordinatus, ſi vtrumque eidem Baſilicæ addictum volumus (*c*), non filio paulatim propior fieret, moxque in eodem atque ille gradu miniſtraret? An magis patrem & filium in eadem Eccleſia, vnoque prorſus tempore Levitas fuiſſe dicemus? Vtrumque difficile; ſed quo tandem pacto alterutrum à Merenda (vel ſi gratis ei Damaſum Romanum fuiſſe conceſſerimus) aut à nobis, ſi Hiſpanum eum volumus, vitari; ſervatâque Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſeveritate is obex amoveri poſsit planè non video. Supereſt igitur, vt ad qualemqualem Eccleſiaſticarum legum ea in re conniventiam, quam loci temporiſque rationes, atque Eccleſiæ vtilitas exigeret, nobiſcum confugiat.

Neque Acta Beatæ Irenes germanæ Damaſi Sororis à Bollandianis Patribus allata (*d*), ex quorum, modò ſincera ſint, colla-

(*a*) Erant quidem iis temporibus Sacrorum Cuſtodes, Interpretes, Defenſores, Laborantes, qui mortuorum corpora curabant, Oeconomi, & alii Eccleſiæ officiales ſine ordinatione aliqua. De quo videndus Thomaſſinus *P. I. Lib. II. Cap. XXXIV. n. II. & V.*

(*b*) Merenda *Annot. in Epigramm.* Hac Pater &c. *XXXV. pag.* 241. „ *Quamquam igitur* (ait) *Damaſi noſtri Pater adſcriptus fuerit S. Laurentii titulo, nihil obſtat quominus Notarius & Exceptor eſſe potuerit pro ſeptima regione Eccleſiaſtica cui Baſilica illa accenſebatur.* „

(*c*) Antonium in Baſilica S. Laurentii *ad Theatrum Pompeii* miniſtrâſſe Damaſi teſtimonio conſtat: De Damaſo non item, cum plures eſſent in Vrbe iam à primis ſæculis Laurentio ædes inſcriptæ. Omnium celeberrima atque antiquiſſima in *Agro Verano* fuit quo loco ſacræ ipſius exuviæ ad hanc diem aſſervantur, alteraque eſt ex VII. Sacris Vrbis Eccleſiis vulgò: *San Lorenzo fuori delle Mura*. Quid autem ſi dicamus ob Laurentii reliquias huic Eccleſiæ adſcriptum Damaſum fuiſſe?

(*d*) Ad diem XXI. Februar. *Tom. III. pag.* 245. *ed. Ven.*

latione cum eiuſdem epitaphio à Damaſo compoſito, *neminem negaturum eſſe*, Merenda profert (*a*), *Romanis itidem Virginibus annumerandam Irenen fore*: magnum nobis negotium exhibent. Non equidem inficior, ſi hinc Irenes exitum ad annum XII. Pontificatûs Damaſi, id eſt CHRISTI CCCLXXVIII. prout in Actis habetur, referamus; inde verò, ex epitaphio ſcilicet, vixdum eam vicennem denatam fuiſſe elicimus: noſtram de Irenes patriâ, deque Romano ipſius ex Hiſpania itinere doctrinam penitus concidere. Cum enim ex vtroque conſequens fiat Irenen anno demum CCCLVIII. aut ſequenti in lucem editam fuiſſe: quo pacto ad annum CCCXXV. Romam venire; aut anno CCCLXXVIII. nondum vicennis è vivis excedere potuit, cum eo tempore tantùm non ſexagenaria futura eſſet? De hoc tamen nos aliàs.

Interea verò non minus Adverſarios torquet Actorum cum epitaphii ſententiâ de ætate Irenes conciliatio. Si enim vtriuſque teſtimonium verum eſſe volunt, quo tempore naſci Irene potuit, id eſt anno CCCLVIII. eius ac Damaſi Parentes, ſin minus è vivis ſublati, quod veroſimilius arbitror, ſaltem id iam ætatis fuiſſent, quâ liberis operam dare, prolemque ſuſcipere minimè poſſent. Sed eſto. An non eis obſtiturum eſſet caſtitatis propoſitum, quod ex vſu Latinæ Eccleſiæ neceſſarium fuit vt Pater clero adſcriberetur? Aut quomodo Damaſus *germanam ſororem* totis quinquaginta quatuor annis, quod tamen ex vtroque conficitur, præceſſiſſet? Conſultò adieci *germanam*, qualis à Damaſo Irene vocatur (*b*), nè quis eos *conſanguineos* tantùm, vt Canoniſtæ loqui amant, non item *vterinos* fratres, ſolutumque hac ratione difficultatis nodum putet. Demum, ſi Damaſi Parens aliam, priore vxore defunctâ, ſubinduxiſſet: quo pacto digamus (*c*) ad clerum accedere, aut Presbyter vnquam ordinari potuiſſet?

Op-

(*a*) §. *II. De Damaſi carminib. Pag.*144.
„ At ſi quæ Actis illis (*Irenes ſcilicet*)
„ fides haberi poteſt, nemo negaverit,
„ quin Irene Romanis Virginibus ac-
„ cenſenda ſit.

(*b*) *Te* Germana ſoror *noſtri nunc teſtis amoris*. Damaſ. *in Epitaphio Irenes*.

(*c*) Nollem de digamiâ infidelium, aut de binis ſucceſſivè nuptiis à Damaſi patre antê & poſt baptiſmum contractis, hunc locum ab aliquibus accipi. Quamquam etenim ipſis, vt puto, Damaſi temporibus quæſtio de hoc argumento emerſiſſet; fuiſſentque quibus nuptiarum in infidelitate multiplicitas nullam irregularitatem inducere videretur, in qua ſententia Hieronymus fuit; (*Epiſt. ad Oceanum*) Siricius tamen eam litem diremit, idem de nuptiis omnibus ſtatuens, (*Epiſt. ad Himer. Tarrac. cap. X. & XI*) & clariùs poſt eum Innocentius I. (*Epiſt. ad Victricium Rhotomag. Cap. VI.* Ap. Labbæum *Tom. III. Coll. Conc. Edit. Venet. col. 9.*)

Optimè hæc eadem perſpecta Merenda, & antê eum Tillemontius habuêre; cumque alterutram ex illis enuntiationibus neceſſariò falſam eſſe agnoviſſent, adversûs Acta pronuntiarunt; prior ille quidem *leviſſimam illorum fidem in vtramque partem* eſſe affirmans (*a*); poſterior verò, quanta ea ſunt, inter anilia commenta referens (*b*). Horum nos interea ſi placitum ſequi volumus, expedita reſponſio eſt; verùm cum in Actis, ſi præiudicatam ipſorum cum epitaphio diſſenſionem demas, nihil non iam & ſibi conſtans, & cum aliis quæ hiſtoricâ fide nituntur optimè cohærens reperiatur (*c*): præterea cum ea Clariſs. noſtras Thomas de Herrera Auguſtinianus, cui in re facti fidem derogare nefas eſſet, ex pervetuſto Hiſpanienſi Martyrologio eruiſſe teſtetur (*d*): alia prius omnia experiri oportuit, quàm Actorum veritas in vniverſum traduceretur. Atque ego quidem ipſorum cauſam, ſaltem qualia Tamayus noſter evulgavit (*e*), nullo pacto tuendam in me recipio; immo ex huius Auctoris, cæteroquin doctiſſimi, ingenio, atque ex argumenti importunitate vehementer ſuſpicor Damaſi patriam genuſque ſub Actorum initium interpolata eſſe. De hoc tamen alii iudicent.

Illud mihi extrâ controverſiam videtur poſitum, ſi ſemel admittimus Irenes epitaphium non ab alio quàm ab Actorum Scriptore ſub ipſorum finem additum fuiſſe: longè eum diverſo, ac vulgo creditur, ſenſu verſum quintum, quo Irenes ætas indicatur, intellexiſſe. Merendæ quidem ac Tillemontio ex recepto, vtì arbitror, deſignandæ ætatis in epitaphiis more, nihil ſcrupuli ſubortum fuiſſe videtur (*f*), quin tractus *bis denas hiemes nedum compleverat*, vt in eo quem diximus verſu legitur, ad annum quo vivere Irene deſiit referendus ſit; quod & ipſum mihi cum primò eum verſum legerem accidiſſe non diffiteor; verùm vbi ſententiam ſatìs per ſe ambiguam, &, ſi in eo ſenſu accipiatur, non vno in loco Actis quæ modò præceſſerant è regione contrariam

(*a*) Merenda *De Damaſi carmin.* §. 11. *num.* XIII. *Pag.* 144. „ Sed Actorum „ illorum, (*Irenes ſcilicet*) vt verum fa„ tear, leviſſima prorſus vtram in par„ tem velis auctoritas eſt.

(*b*) Tillemont. *Tom. VIII. Pag.* 773. *in Not.* „ Ainſi cette piece (*Acta Irenes intelligit*) „ peut encore être miſe entre „ celles qui rendent la foy des Eſpagnols „ fort ſuſpecte en matiere d'hiſtoire.

(*c*) Exaggerat quidem Tillemontius Actorum ſtili barbariem. Non tamen ſunt adeo vt putat informia; nec ſi eſſent, ipſorum propterea fides infirma redderetur.

(*d*) Ap. PP. Bolland. ad diem XXI. Februar. *Tom. III. Pag.* 244. *De S. Irene.*

(*e*) Apud eoſd. Bolland. *ibid.*

(*f*) *Loco proximè allegato.*

riam deprehendo: facilè perſuaderi paſsus ſum Actorum Scriptorem eam periodum non ad ætatis annum quo Irene deceſſit, ſed quo per virginitatis votum Chriſto ſe dicavit retuliſse; quaſi ſignificare nobis voluiſset Damaſus Irenen in ipſo iuventæ flore virginem Deo conſecratam fuiſse.

Sanè cum is locus Antiquariorum vitio corruptus, & ſententia implexiſſima ſit: cur potius de Irenes morte, quàm de emiſſo per ipſam voto accipi debeat, prorſus non video; cum è contrario multa nos inducant vt eum in poſteriore ſenſu ab Actorum Scriptore vſurpatum putemus. Quo enim ille pacto, ſi ad immaturam Irenes mortem reſpexit, epitaphium quo Actorum veritas apertiſſimè oppugnaretur, illico poſt Acta ſubdidiſset? Præterea cum in Actis Irene in virginitatis propoſito permanens, atque in dies proficiens inducatur, cum Damaſus renuntiatus fuit Pontifex: quâ ratione credidiſse potuit illorum Scriptor eam nondum vicennem, anno Pontificatûs Damaſi XII. diem obiiſse, niſi ſimul crederet antê annum octavum virginitatis votum emiſiſse, eâque ætate nuncupatum ipſi à fratre Damaſo libellum de eodem argumento? Denique verſus epigrammatis alter, in quo Damaſus *doluiſſe* in Sororis obitu *fatetur*, *conſortia perdere vitæ*, ſatìs indicat eâ demum ætate Irenen obiiſse, quâ prædefunctis vtriuſque parentibus vnum Damaſo repoſitum erat in ipſius converſatione ſolatium; id quod vtroque in ſenium inclinante contigiſse veroſimilius eſt. Nos tamen, Epigrammate (*a*) prout in calce Actorum exhibetur deſcripto,

in-

(*a*) Ap. PP. Bolland. *XXI. Febr. Tom. III. Pag.* 245.

Hoc tumulo ſacrata Deo nunc membra quieſcunt.
Hic ſoror eſt Damaſi: nomen ſi quæris, Irene.
Voverat hæc ſeſe CHRISTO *cum vita maneret.*
Virginis vt meritum ſanctus pudor ipſe probaret,
Bis denas hiemes nec dum compleverat ætas,
Egregios mores vitæ præceſſerat ætas,
Propoſitum mentis pietas veneranda puellæ.
Magnificos fructus dederat melioribus annis.
Forſan: Hæc — Te *germana ſoror, noſtri nunc teſtis amoris*
Cum fugeret mundum dederat mihi pignus boneſtum.
Sarazanius; Quam — Quem *ſibi cum raperet melior tunc regia cæli,*
Sarazan. timuit — *Non* timui *mortem Cælos quod libera adiret.*
Sed dolui fateor conſortia perdere vitæ:
Nunc veniente Deo noſtri reminiſcere virgo
Sarazan. Vt — Et *tua per Dominum præſtet mihi facula lumen.*

Si Damaſi mentem divinare liceat, exiſtimarem binis quibuſque verſibus ſingulas in hoc Epigrammate periodos abſolvi, vt ſenſus prioris periodi ſit: *His* re-

integrum de ea re Lectoribus arbitrium permittimus, ad propria redeuntes.

Vnum (quod nescio an à Merenda animadversum sit) Romano Patris Damasi ex Hispania itineri, vtque novus homo in clerum è vestigio cooptaretur, negotium nobis qualequale facere potest, Canon scilicet XXIV. Eliberritani Concilii quo præcipitur (*a*): *eos qui peregrè baptizati fuerint, eò quod eorum minimè cognita sit vita, ad clerum non esse promovendos in alienis Provinciis*. Idem non multo pòst à Silvestro Papa in Concilio Romano cautum fuisse, Gratianus refert (*b*); atque itidem à Carthaginensi IV. Canone XXIV. repetitum novimus (*c*). Immo ob frequentes Manichæorum fraudes, Auctor Libri Pontificalis ab Anastasio I. constitutum fuisse ait (*d*), vt *nullâ ratione transmarinus homo in clerum admitteretur, nisi quinque Episcoporum chirographa designaret*.

Verùm cum harum omnium Constitutionum scopus is esset, nè cuius vita conversatioque non fuissent exploratæ, secundûm Pauli effatum, clero adscriberetur: potuit commodè Damasi Pater, aut commendatitiis Episcoporum litteris, aut fide dignorum testimoniis anteactæ vitæ honestatem comprobare; aut demum in Exceptoratu constitutus id fidei, probitatis, industriæque specimen præbere, quod ipsi absolutissimæ probationis instar esset. Damasi ad hæc pietas, quam à Parentibus haustam omnes meritò crederent, magnum subinde rei perficiendæ momentum afferre potuit. Nec demum aut Hispanis invidiosum tunc propter Manichæos *transmarinorum* nomen vspiam inditum leginius; aut fuisse per ea tempora quod ab Hispaniæ partibus timeri posset: cum nondum eam Ariana infestâsset pravitas, neque Priscillianus Gnostico-

requiescit Irene Damasi soror. Secundæ verò, binis qui sequuntur versibus: *Voverat hæc sese Christo virgo perpetua, pudore sanctum eius propositum comprobante*. Tertiæ, quinto & sexto versibus comprehensæ: *Vix dum vicennis erat, & egregiis moribus ætatem superabat*. Quartæ porrò, septimo & octavo: *Propositum & pietas virginis magnificos ediderant fructûs in iuvenili eiusdem ætate*; sic enim verba illa: *melioribus annis* interpretanda censeo. Id autem mirificè confirmat Irenen non vicennem obiisse, sed eâ ætate virginitatis votum emisisse. Cætera non vsque adeo implexa sunt.

[*a*] *Ap. Labb. Tom. I. Coll. Concil. col.* 995.

[*b*] Cap. Nullus 98. dist. Ap. Cl. Ferd. Mendozium *De confirm. Concil. Eliberrit. Can. XXIV.*

[*c*] Ap. eund. Ferd. Mendozium *de Confirm. Concil. Eliberr. Cap. L.*

[*d*] In Anastasio I. & huius Pontificis *Epistola ad omnes Germaniæ & Burgund. Episcopos Cap. II.*

eorum errores diſseminaviſset, vt rem expendenti manifeſtum fiet.

Vix ſcio an huic coniecturarum ſeriei, quam vt veroſimilem attexuimus, quidpiam inſit quod in Eccleſiaſticas leges aut in Hiſtoricam fidem impingat. Eam nos denique prout aliò diſtractis oblata primùm fuit, vtcumque examinatam tamen, æquis Lectoribus repræſentamus. Neque etenim in expedito itinere otium nobis ad eam vlterioribus curis diſcutiendam ſuppetiit, nec libri ad manûs fuerunt nocturnis præſertim horis, quibus longiores cum Muſis congreſsûs earum amatores diſcupiunt. Quicumque ergo nos alicubi deceptos certa pro incertis, incongrua pro veroſimilibus captâſſe deprehenderit, deque iis bonâ fide admonitos velit, maximo ille atque immortali beneficio ſibi devinctos reddet.

APPENDIX

De DAMASI *monumentis Romæ ſuperſtitibus.*

NOn fuit animus initio de hoc argumento agere, quippe quod minimè exigebat propoſiti noſtri ratio; eamque ob cauſam extantes hodie in Vrbe Damaſi inſcriptiones ad *Collectionem ſuperſtitum Romæ Hiſpanici nominis monumentorum*, quæ affecta & propediem abſolvenda manibus noſtris teritur, reiiciendas duximus. Verùm cum ea Collectio, quæ tribus maioris vt vocant formæ voluminibus conſtabit, non eo conſilio à nobis adornata ſit vt in vulgus emittatur; ſed potiùs vt in Regia Matritenſi Bibliothecâ repoſita ſuperſtites Hiſpanorum in Vrbe reliquias, tot hactenus adverſis conflictatas, ipſoque demum attritu penitus abolendas ab interitu vindicet; eaſque noſtratibus domi per otium, vnoque ictu contemplandas exhibeat: congruum arbitrati ſumus archetypa Damaſi Poëmata lucubrationi noſtræ inſerta, numquam intermorituris chartis poſteritati conſecrare.

Ex quadragenis igitur quæ Sarazanius collegerat Damaſi Epigrammatis, quibus & Merenda nonnulla ex Grutero, & Palatino Codice adiunxit, quaterna tantùm hodie nobis, cum alterius fragmento ſuperſunt. Ea nos quantum fieri potuit accuratè ex archetypis

typis descripsimus. Nec verba solùm, vt aiunt κῇ πόδας, sed litterarum figuram, compendia, nexûs, apices, ipsaque etiam quadratarii sphalmata, nè quid Lector desideret, minutissimè persequuti sumus, ærique fideliter incidenda curavimus; eo videlicet consilio vt singula speciminis instar esse possint. En illa.

NIHIL est, nè in erratis quidem, de quo Lector addubitet. Miretur nobiscum potius, cum Merenda (inter alia quæ minutioribus scatent sphalmatis) Agnetis Epigramma secundo à nobis loco relatum, *semel atque iterum cum archetypo contulisse atque emendatum dedisse* affirmet (*a*): plurima etiam num in ipso aliorum curis emendanda reliquisse; neque eius generis quæ facilè in Typographum reiici possint. Bina nobis loca, nè gratis id asseruisse videamur, sistere placuit cum apographo nostro conferenda (*b*). Verùm hoc non tanti est. De eo opportuniùs Lectorem admonendum putamus, trium priorum eius epigrammatis versuum initia; nec non posteriorem partem Carminis *de Sanctis Proto & Hyacintho*, recenti manu, cum in autographo deessent, suppleta fuisse; quam ob causam punctis ea potiùs adumbrari quàm lineis exprimi curavimus (*c*).

Illud hoc loco dubitare quis possit, cum constet Vigilium Papam sesquisæculo à morte Damasi diruta in Vrbe à Gothis Martyrum sepulcra renovâsse, quod nos vetus ipsius Vigilii epigrâmma

(*a*) Merenda de Damasi Carminib. §. II. n. XIII. Pag. 143. *Carmen*, inquit, *de S. Agnete cum archetypo collatum, atque emendatum dedi*. Item in Notis Pag. 237. de eod. Epigrammate: „ *Tum statim legitur* (in Vaticano Codice) *Carmen Sancti Damasi iis ferme* „ *verbis, quibus adhuc extat lapidi inci-* „ *sum in eadem Basilica, vbi illud iterum* „ *contuli*.

(*b*) Versu VII. Merenda:

Nudaque *perfusos crines &* membra.

Epigramma verò habet, ut vidimus:

Nudaque *profusum crinem per* membra.

Item Versu vltimo Merenda:

. . . . . Faveas precor inclyta *Virgo*.

Cum in Epigrammate legatur: inclyta *Martyr*.

(*c*) Cl. Ioann. Marangonius à quo Agnetis epigramma, anno MDCCXXVIII. primò detectum fuisse dicitur, paullò aliter versuum initia restituit. Habet enim in primo: FAMA PREFERT, quod nec orthographiæ, neque metri ratio patitur; in secundo verò AGNEM pro AGNEN, vt est in archetypo. Cætera exactus. Vide *S. Victorini Acta ab eodem illustrata*, in Appendice *De Autographo inscriptionis S. Damasi. Romæ* 1740. *Pag.* 138.

In Basilica Sancti Sebastiani ad Catacumbas. Viâ Appiâ. II. ab Vrbe Milliari.
Marm. lat. III. P.ᵉˢ cum Sextante: long. VII. P.ᵉˢ cum Semiſse.

I. EVTYCHIVS · MARTYR · CRVDELIA · IVSSA · TYRANNI
CARNIFICVMQ · VIAS · PARITER · TVNC · MILLE · NOCENDI
VINCERE · QVOD · POTVIT · MONSTRAVIT · GLORIA · CHRISTI
CARCERIS · INLVVIEM · SEQVITVR · NOVA · POENA · PER · ARTVS
TESTARVM · FRAGMENTA · PARANT · NE · SOMNVS · ADIRET
BISSENI · TRANSIERE · DIES · ALIMENTA · NEGANTVR
MITTITVR · IN · BARATHRVM · SANCTVS · LAVAT · OMNIA · SANGVIS
VVLNERA · QVAE · INTVLERAT · MORTIS · METVENDA · POTESTAS
NOCTE · SOPORIFERA · TVRBANT · INSOMNIA · MENTEM
OSTENDIT · LATEBRA · INSONTIS · QVAE · MEMBRA · TENERET
QVAERITVR · INVENTVS · COLITVR · FOVET · OMNIA · PRESTAT
EXPRESSIT · DAMASVS · MERITVM · VENERARE · SEPVLCHRVM

In Ecclesia Sanctæ Agnetis vulgò Santa Agneſe fuori delle Mura *Viâ Nomentanâ. II. ab Vrbe lapide.*

II. FAMAREFERT SANCTOS DVDVMRETVLISSEPARENTES
AGNENCVMLVGVBRESCANTVS TVBACONCREPVISSET
NVTRICISGREMIVM SVBITO LIQVISSE PVELLAM
SPONTE TRVCIS CALCASSEMINAS RABIEMQ · TYRANNI
VRERECVMFLAMMIS VOLVISSET NOBILE CORPVS
VIRIB · INMENSVM PARVIS SVPERASSE TIMOREM
NVDAQVE PROFVSVMCRINEMPERMEMBRADEDISSE
NEDOMINI TEMPLVM FACIES PERITVRA VIDERET
OVENERANDA MIHI SANCTVMDECVSALMAPVDORIS
VT DAMASI PRECIB · FAVEAS PRECOR INCLYTAMARTYR

Marm. latum III. P.ᵉˢ cum Quincunce: long. verò X. P.ᵉˢ cum Semiſse.

Ad Cryptas Basilicæ Vaticanæ è regione Aræ B. MARIAE Praegnantium *Marm. long. XI. P.ᵐ et S.ᵐ lat. III. cum triente.*

III. CINGEBANT LATICES MONTEMTENEROQVE MEATV
CORPORAMVLTORVM CINERESATQVE OSSARIGABANT
NONTVLIT HOC DAMASVS COMMVNI LEGE SEPVLTOS
POST REQVIEMTRISTES ITERVMPERSOLVEREPOENAS
PROTINVSADGRESSVSMAGNVMSVPERARE LABOREM
AGGERIS INMENSI DEIECIT CVLMINA MONTIS
INTIMA SOLLICITE SCRVTATVS VISCERA TERRAE
SICCAVIT TOTVM QVIDQVIDMADEFECERAT HVMOR
INVENIT FONTEM PRAEBET QVI DONA SALVTIS
HAEC CVRAVIT MERCVRIVS LEVITA FIDELIS

In Ecclesia S.S. Quatuor Coronatorum. Fragmentum posteriori parte recenter suppletum. In muro.

IV. EXTREMO TVMVLVS LATVIT SVB AGGERE MONTIS
HVNC DAMASVS MONSTRAT SERVATQVIMEMBRAPIORVM
TE PROTVM RETINET MELIOR TIBI REGIA CAELI
SANGVINE PVRPVREO SEQVERIS HIACINTE PROBATVS
GERMANI FRATRES ANIMIS INGENTIBVS AMBO
HIC VICTOR MERVIT PALMAM PRIOR ILLE CORONAM

In pavimento Ecclesiæ S.S. Martini & Silvestri titulo Equitij. S. Martino a' Monti circâ medium.

V. QVID LOQVARAVT SILEAMPROHIBET DOLORIPSEFATERI
HIC TVMVLVS LACRIMAS RETINET COGNOSCE PARENTV̄
PROIECTAE FVERAT PRIMO QVAE IVNCTA MARITO
PVLCRA DECORE SVO SOLO CONTENTA PVDORE
HEV DILECTA SATIS MISERAE GENETRICIS AMORE
ACCIPE QVID MVLTIS THALAMI POST FOEDERA PRIMA
EREPTA EX OCVLIS FLORI GENITORIS ABIIT
AETHERIAM CVPIENS CAELI CONSCENDERE LVCEM
HAEC DAMASVS PRESTAT CVNCTIS SOLACIA FLETVS
VIXIT ANN XVI M X DIES XXV DEP III KAL IAN FL MEROBAVDE ET FL SATVRNIN CONSS

Marm. long. VII. P.ᵐ & S.ᵐ lat. verò II. cum Sextante.

ma docet (*a*) : fuerintne quæ adduximus ex prioribus illis archetypis à Damaſo extructis, an ex poſterioribus à Vigilio inſtauratis? Sed cum quina illa eodem omnino tempore, forſan & eiuſdem artificis manu, marmori inciſa videantur, id quod nedum litterarum ductus, ſed earum lemniſci atque ornatus inter ſe ſimillimi, eademque prorſus ſcriptionis indoles ſatìs oſtendunt: præterea cum in eo epigrammate, quod poſtremo omnium loco retulimus, ætas dieſque depoſitionis Proiectæ, Conſulatus item Merobaudis & Saturnini (qui ſecundùm Merendæ ſupputationem (*b*) in annum incidit Pontificatûs Damaſi XVII.) minutiſſimè deſignentur: crediderim eius potiùs quàm Vigilii tempore marmori inciſum fuiſſe; atque adeo ipſum cæteraque à nobis adducta, ex antiquioribus à Damaſo conſcriptis, atque erectis monumentis archetypa nobis ſupereſſe. Neque enim credibile eſt menſium dierumque, quibus Proiecta vixit, minutias Vigilii tempore in numerato habendas, vt eius epitaphio tam accuratè adnotarentur. Præterea Vigilium Martyrum tantùm ſepulcra renovaſſe ex adducto ipſius epigrammate liquet; cui cœtui neſcio an Proiecta illa, cui elogium inſcribitur, adnumeranda ſit. Scriptionis denique genus, ſi quid ego video, Damaſi ætatem non reſpuit. De his tamen Lectorum arbitrium eſto.

Blanchinus Senior ex collectis olim à Fulvio Vrſino veteribus inſcriptionibus, aliam nobis exhibet Damaſi nomen præferentem, in qua Baſilicæ *Sancti Laurentii in Damaſo* conſecrationem ab eodem Sancto Pontifice peractam contineri, idque antiquiſſimum fortaſſis huius Eccleſiaſtici ritûs genuinum documentum eſſe affirmat. Eam primùm Alexandri S. R. E. Cardinalis FARNESII liberalitate ab interitu vindicatam; deinde Sereniſſimi FRANCISCI Parmæ & Placentiæ Ducis iuſſu ad ann. MDCCXVIII. cum aliis in

(*a*) Affertur à Merenda §. *II. de Damaſi carminib. Pag.* 135.

DE SS. MM. VITALI, MARTIALI, ET ALEXANDRO

Dum peritura Getæ poſuiſſent caſtra ſub Vrbem,
Moverunt Sanctis bella nefanda prius.
Totaque ſacrilego verterunt corde ſepulcra,
Martyribus quondam rite ſacrata piis.
Quos monſtrante Deo DAMASVS *ſibi* PAPA *probatos*
AFFIXO *monuit* CARMINE *iure coli.*
Sed periit titulus confracto marmore ſanctus
Nec tamen his iterum poſſe latere fuit.
Diruta VIGILIVS *nam poſt hæc* PAPA *gemiſcens*
Hoſtibus expulſis OMNE NOVAVIT OPVS.

(*b*) *Cap. XXII. Pag.* 119.

in eiuſdem Palatio ad Campum Floræ illuſtriori loco repoſitam, Blanchinus ſæpius vidiſſe teſtatur. Nobis tamen, quibus iam pridem animo inſederat eam ex autographo repræſentare, vel poſt multiplicem intimæ Domûs excuſſionem noſtrâ & Amicorum diligentiâ peractam (*a*), luſtrataſque ſingulatim Fulvianæ Inſcriptionum Veterum Collectionis reliquias, quæ ibidem in ſcriniis aſſervantur (*b*), non licuit eſſe tam beatis. Exiguitate ſuâ tectam putamus: cruſta enim, vt Blanchinus aſſerit, marmorea ſemipalmaris eſt. Eam ergo, quando vltrà non datur, ſiſtimus qualem is Auctor ſecundo loco protulit (*c*).

T. I. X̄. N. EGO ƊAMASI
VS VRB̄ ROME ĒPS AN
C ƊOMV̄ CŌSECRAVI
N.R.Ⳕ S.M. S.PA.S.PE

Blanchinus initiales litteras, ſub epigrammatis initium occurrentes hoc modo interpretatus eſt: *Titulus in Chriſti nomine &c.* poſteriores verò eiuſdem ſiglas: *Nonâ Regione dedicatam Septembri menſe, Sanctus Paulus, Sanctus Petrus*. Merenda tamen, qui & ipſe inſcriptionem affert (*d*), aliâ viâ incedens ita explicat: *novatam, refectam, dicatam Sancto Martyri*, quæ mihi interpretatio planior atque opportunior videtur. Id tamen alii iudicent.

Cæterum quod paullo antè Merenda nos admonet veniâ ſcilicet non carere Damaſum, *licèt aliquando in metricas leges peccare* videatur (*e*): nollem equidem ita à Lectoribus accipi, quaſi menda, quëis paſſim Damaſi epigrammata ſcatent, in Auctorem referenda ſint. Deformaverat ea pridem librariorum imperitia at-

que

[*a*] Egregiè nos ea in re iuvit Cl. Civis atque Amici noſtri *D. Ioachimi Ibannezii* CAROLO HISPANIAR. INFANTI & VTRIVSQUE SICILIAE REGI in Romanâ Legatione à ſecretis diligentia; cuius operâ effectum, vt nobis ampliſſimarum ædium abdita, receſſuſque intimi paterent.

[*b*] Exhibuit eas nobis perhumaniter *Ioſephus Vaſi* Farneſianæ ſupellectilis cuſtos, *Guarda-Robbam* vocant; qui *Veteris & novæ Vrbis admiranda*, X. maioris formæ voluminibus comprehenſa propediem evulgaturus eſt.

[*c*] Primò quidem hunc lapidem Blanchinus ediderat in *Præfatione Tomi I. Anaſtaſii Bibliothecarii num. XXXV* poſtea verò nonnihil immutatum recudit *Tom. eiuſdem Operis III. Sect. LIV. in Damaſo Pag.* 34. Ex quo loco ſuperius exemplum mutuati ſumus.

[*d*] §. *III. De Damaſi operib. Pag.* 145.

[*e*] Sub finem §. II. *De Damaſi Carminib. Pag.* 144.

que exemplorum crebritas; dein Typographorum incuria tot ipsis plagas intulit, vt in aliquibus locis vix Damasi mentem coniecturâ assequi liceat, in aliis verò nè divinare quidem facile sit: tanta est ipsorum obscuritas. Nec mirandum si Damasus fovendæ potiùs, vel dum versûs pangeret, fidelium pietati, quàm syllabarum rationi intentior, metricas alicubi leges parùm curaverit: id enim in communi sæculi quo floruit labe scientem neglexisse, magis quàm eas minutias ignorâsse credibile est. Sanè Prudentius Damasi ferè σύγχρονος, cui nemo eximii Poëtæ laudem hactenus invidit, nihil moratur *metro*, vt ipse ait, *renuente* SATVRNINI nomen sapphico versui inserere subdens (*a*):

Carminis leges amor aureorum
Nominum parvi facit &c.

Licuit hoc interdum nedum sequioris ævi, sed & priscis illis, quos *ætatis aureæ* Poëtas passim appellamus, quamquam in eo non laudandi, multoque minus imitandi sint. Nec scio an sæpiùs eâdem oberraverit chordâ Damasus. In his certè quos archetypos ex eo versûs attulimus, si secundum ex Agnetis epigrammate dempseris, (quem tamen initio mutilum & recenter suppletum diximus) nihil iam fore puto, quod vel Scioppius iure reprehendat. Præterea Damasum *elegans in versibus pangendis ingenium habuisse*, Hieronymi qui optimè ipsum noverat testimonio (*b*) scimus; in Actis verò politiore *in vtraque lingua scientiâ* (*c*), id est *Atticâ* & *Romanâ facundiâ* præditus, non secus atque ab Horatio Mæcenas (*d*) dicitur; vt verosimile fuerit Sanctissimum Pontificem amœniores, sacras tamen Musas non vulgariter excoluisse.

Sed hæc paullo generaliora videbuntur. Illud meo quidem iudicio conficit menda de quibus agimus in librarios ac typothetas reiicienda esse, quod cum in Epigrammate *de Sanctis Proto* & *Hyacintho* quarto loco à nobis adducto, prior pars, quam archetypam diximus, nihil prorsus reprehensione dignum conti-

H neat:

[*a*] In Hymno *De SS. XVIII. MM. Cæsaraugustanis Stroph.* 41.

[*b*] *De Viris Illustribus*. " Damasus, *inquit*, " elegans in versibus componen- " dis ingenium habuit.

[*c*] *Acta Damasi ex MS. Cod. Archiv. Canonicor. S. Petri à Mart. Sarazanio evulgata Pag.* 42. " Porro Liberius dum ,, in exilium duceretur Damasum *ele- gantis in vtraque lingua scientiæ* : : : " in ,, Vrbe Vicarium dereliquit.

[*d*] Horat. *Lib. III. Od. VIII. ad Mæcenatem Stroph. II.*
Doctæ sermones vtriusque linguæ.

neat: in posteriore quæ recèns suppleta est, nec plura quam sena hemistichia complet, bis in metricas leges impingitur, vt primum & quartum eius versum ad digitos atque aurem expendenti manifestum fiet (*a*). Quod si reliquorum Damasi epigrammatum autographa, vt ita dicamus, vel incorrupta nobis exempla superessent: constantior fortassis atque æquabilior Sancti Pontificis Poëtice haberetur.

Hac potissimùm de causa dum hæc scriberem non semel animum pupugit cogitatio Damasi versûs vndique conquisitos in vnum colligendi, & si fieri posset pristino nitori atque integritati restituendi; verùm arduus aggressis labor nec tractabile pondus visum fuit, præsertim sine præsidio veterum Codicum è quorum collatione germana Auctoris littera omnino eruenda est. Interea tamen, nè nihil egisse videar, specimen conatûs nostri sistere placuit in Epigrammate De *cognomentis Christi Servatoris*, quod à Sarazanio vndecimo (*b*), à Merenda sexto loco (*c*) ponitur. In eo etenim cum primus versus claudicet, *syllabam ipsi deesse* prior ille Scriptor existimavit (*d*); mihi verò pyrrichio integro decurtatus, atque hoc pacto restituendus videtur, si post primam eius vocem *spes*, & antê sequentem *vita*, tertiam hanc *via* eidem inseramus; vt non iam: *Spes*, *vita*, *salus*, &c. sicut pridem, sed

[*a*] Sic habent:

. . . . . *latuit* sub *aggere montis*
. . . . . *sequeris Hyacinthe probatus*.

Quorum priori vix scio an medicæ Poëtarum manus opitulari valeant. Posterior vtcumque sustineri potest; non quidem vulgari illo Grammaticorum ad ἑπτημιμερῆ suam confugio, quod huc non pertinet; sed ex Græcorum vsu qui brevem syllabam in fine dictionis consonâ terminatam frequentissimè producunt, vbi sequens vocalis aspero notatur spiritu. Apud Aeolas namque is spiritus, cuius vicem sustinet Latinorum H, consonæ naturam induit ob soni asperitatem, à qua non multum Bætici nostri abhorrent eam litteram densiùs aspirantes. Potuit igitur Damasus, si hemistichium de quo agimus ad ipsum pertinet, ob sequentem aspirationem vocis *Hyacinthus* postremam in *sequeris* syllabam alioquin brevem producere. Exempla eius rei apud Homerum frequentissima sunt vt Odyss. XIII. ℣. 343.

Χωόμενος, ὅτι οἱ υἱὸν φίλον ἐξαλάωσας

Item sæpiùs: Ὀιόμενος ἑλένην &c.

Immo & Virgilius ob eandem vocem *Hyacinthus*, brevem quæ præcesserat syllabam producit Eclog. VI. ℣. 53.

Ille latus niveum molli fultus Hyacintho.

Neque enim ob cæsuram, vt vulgus Grammaticorum putat, syllaba *tus* à Poëta producta fuit. Sed hæc puerilia sunt.

[*b*] Sarazan. *Pag.* 83.

[*c*] Merenda *Pag.* 224.

[*d*] *Annot. in Damasi Carm. XI. Pag.* 168.

ſed: *Spes*, *via*, *vita*, *ſalus* &c. legi veroſimillimè debeat. Ita enim fiet vt aliud CHRISTO congruentiſſimum nomen, immo ab ipſo ſibi inditum, cuiuſque nulla in epigrammate mentio pridem fuerat, attribuamus; verſuſque iam ad metri leges atque aurem numeroſiſſimè fluat. Alluſit in eo, vti ego arbitror, Damaſus ad illud Ioannis de CHRISTO (*a*): *Ego ſum via*, *&* *veritas*, *&* *vita*; deſcriptor autem rationis metricæ, forſan & Latini ſermonis ignarus ex harum vocum *via* & *vita*, quod ad ſcripturam attinet, affinitate eandem in antiquiori exemplo per errorem repetitam fuiſſe ſuſpicatus, alteram ſuſtulit, & verſum reſtituiſse putans miſerè deformavit. Siſtere placuit integrum epigramma quale nos id legi debere exiſtimamus:

Spes, VIA, *vita*, *ſalus*, *ratio*, *ſapientia*, *lumen*,
Iudex, *porta*, *gigas*, *rex*, *gemma*, *propheta*, *ſacerdos*,
Meſſias, *ſabaoth*, *rabbi*, *ſponſus*, *mediator*,
Virga, *columna*, *manus*, *petra*, *filius*, EMMANVEL*que*,
Vinea, *paſtor*, *ovis*, *pax*, *radix*, *vitis*, *oliva*,
Fons, *paries*, *agnus*, *vitulus*, *leo*, *propitiator*,
Verbum, *homo*, *rete*, *lapis*, *domus*, *omnia*, CHRISTVS IESVS.

Nè quis autem nobis de cætero Damaſianæ phraſeωs in Epigrammatis tenuitatem, elumbeque dicendi genus (non enim diſſimulamus) obiiciat: de ſtilo Sanctorum Patrum, quem *Eccleſiaſticum* vocant, poſtremo omnium loco præmonendus eſt, quantùm priſci illi Atticæ & Romanæ Linguæ Dictatores de extollendo ſermone ſolliciti erant: tantùm Eccleſiaſticos Patres, vt candidâ ſtili ſimplicitate vulgari ſeſe captui accommodarent, in eo deprimendo laborâſſe; non enim eloquentiæ laudem, ſed fidelium vtilitatem aucupabantur (*b*). Sanè id Hieronymo in vita Pauli Eremitæ propter ſimpliciores accidiſſe, locuples ipſe ſibi in Epiſtola ad Paulum Concordienſem teſtis eſt (*c*). Nec mirum ſi Damaſus, qui eodem ac Hieronymus ſæculo floruit, id præcipuum in Epigrammatis habuerit, vt eorum ſententia rudem illico populum, & vel parùm attentum occuparet. Certè quicumque Carmen CHRISTO SERVA-

(*a*) Ioan. *Cap. XIV. ℣. VI.*

(*b*) Qui multa, eaque aurea de ſtilo Sanctorum Patrum, quem *Eccleſiaſticum* vocant, nôſſe cupiat, legat elogio noſtro maiorem Du-Freſnium Du-Cangium *Præfat. in Gloſſar. med. & infimæ Latinitatis à num. 58. ad 60.*

(*c*) Hieronym. *Epiſt. ad Paul. Concord.* ſub fin. *Mittimus*, inquit, *interim te tibi*, *id eſt Paulo ſeni Paulum ſeniorem: in quo propter ſimpliciores quoſque multùm in deiiciendo ſermone laboravimus.*

TORI inſcriptum Damaſi genuinum fœtum agnoverit (in quibus Merenda nomen profitetur ſuum (*a*)): eum profectò eximii Poëtæ laudem Damaſo minimè inviſurum eſſe arbitror.

Atque hactenus de Damaſo, deque ſuperſtitibus ipſius in Vrbe monumentis. Nunc autem Merendæ reſponſio ad illum ex eiuſdem Actis locum in quo Sanctus Pontifex Beatiſſimi Laurentii COMPATRIOTA dicitur, ita ſcilicet hanc (vt olim dicebamus (*b*)) vocem interpretati, quaſi Actorum Scriptor vtrumque eo verbo Romanum intellexerit prodideritque: aliò nos avocant, nempe vt de aſſerendo ac vindicando HISPANIS NOSTRIS Invictiſſimo Levita & Martyre LAVRENTIO ſollicitiores effecti, acriore niſu ac ſtudio novam vltro nobis, eamque difficillimam provinciam decernamus.

DA-

(*a*) §. *II. de Damaſi Carminib. Pag.* 136.

(*b*) *Cap. I. Pag.* 9.

DAMASVS
ET
LAVRENTIVS
HISPANIS ASSERTI
ET VINDICATI.

PARS POSTERIOR.
De Patria Laurentii.

CAPVT PRIMVM.

Exordium. Hesternus & hodiernus controversiæ status.

EO tandem ingeniosa temporum nostrorum gula processit; tantumque lautitiæ, & epularis disciplina palatis attulêre fastidii: vt fatuum eis denique atque obsoletum sapiat, quicquid non Saliarem in modum condierit Apicius. Non satis est peloridas dixisse aut ostrea, nisi Lucrina adiicias; nec lupo, nisi Tiberinus atque inter pontes iactatus fuerit, suus hodie constabit honos, quod olim Romanis vitium exprobrabat Horatius (*a*). Refert item, prostentne vbivis, an peregrina atque è longin-

(*a*) *Lib. II. Satyr. II. v. 31. & seqq.*

ginquo advecta fuerint; summo hæc planèque regio potiùs quàm vulgari sumptu voluptatis irritamenta comparaveris. Si quis autem ea non illico internoverit, rusticanum ac de plebe stomachum vocant. Interea tamen his præsidiis confirmatam valetudinem sensim in peius ruere; proque diuturno ac vivido ætatis robore, maciem in dies novamque febrium cohortem terris incubare cernimus.

Nec sumptûs laborisve parcior Sapientum cœtus est vt litterarias sibi dapes ápparet, eas verò maximè queis æger iacensque vulgarium scriptorum copiâ gustus erigitur atque excitatur. Nihil ævi nostri Criticis intentatum. Vbivis Doctorum scrinia, Bibliothecas, vetera Sacrarum ædium chartophylacia, atque ima quæque adyta penitissimè introspici: maria terrasque improbo labore & sumptu circumlustrari, aliudque aliò ferri ac misceri omnia videas. Non blattas, non tineas aliosve id genus dedignamur hostes, quibuscum Andabatæ novi confligamus; nec latebris iam abditissimisve angulis tutum se adversus ævi nostri sagacitatem fore confidit, si quod in eis, exesum licet ac semilacerum, etiam num latet venerandæ Antiquitatis monumentum. Interea verò tot veterum Codicum accessione rem litterariam non mirificè, nec pro modo laboris atque impensarum auctam; pietatis autem studium forsan refriguisse scimus: prorsus vt subvereri quis possit, an non præ nimiâ Hyper-Criticorum ætatis nostræ sapientiâ, prisca illa Veterum fraudibusque opportuna simplicitas aliquando tandem optabilior sit.

Verùm commendabilem, inquis, temporum nostrorum sollertiam, honestamque doctrinæ atque ingenii opum avaritiam. Neque id abnuentibus nobis, si tamen ei studio modum statuas: nam vitia proximê virtutem sunt. An ergo, quod vtrobique aut manus impigrè, aut animus splendidè exerceantur, malarum iccirco rerum audaciam, fortitudinem; aliena largiri liberalitatem dixeris? Diversa hæc sunt. Neque ambigo longè maximam, quam olim fuerit, his temporibus esse doctrinæ & librorum messem; verùm vbi ea in horrea litteraria, id est in Bibliothecas, purganda coniicitur, nedum avenas steriles, sed & infelix lolium tritico succrevisse comperimus, dum Scriptorum plerosque propria extollendi studium, laudisque amor immaturus sæpissimè transversos agit.

Hæc nos tamen adversûs sæculi nostri Hyper-Criticos, eorum-

rumque intemperantiam prælibare oportuit, quëis proinde, ſi quid dubiâ luce, lippientibuſque oculis ſubrimari contigerit, id quaſi perviderint pro explorato venditantes, deceptum novitatis illicio vulgûs ad ſe trahere, Sapientumque famam aucupari ſtudent. Ex ſerie eorum quæ inferiùs diſputanda ſunt palam fore ſperamus, non hæc à nobis importunè, aut vt aërem verberemus, ſed omnino è re diſputationis noſtræ dicta eſſe; neminem tamen lædere aut ſugillare eſt animus (*a*). Nunc, quod inſtat, antiquum ac recentem controverſiæ noſtræ ſtatum aperiamus.

Manlivs olim Calviniſta, neſcio quis, Lavrentivm Levitam & Martyrem Invictiſſimum patriâ Romanum voluit; in quem Gretſerus, ipſis Heterodoxorum Hoſpiniani, Fabricii, & aliorum eiuſdem Sectæ popularium teſtimoniis, Manlianæ theſeos falſitatem edocturus invehitur (*b*); eius tamen argumenta non ſatis valida propoſitæ rei conficiendæ viſa ſunt Bollandianis Patribus, à quibus id acceptum retulimus (*c*). Verùm cum iidem Patres rationum momenta quëis Manlius nitebatur vt Laurentium Romanis adſcriberet, à Cl. Franciſco Carrillio Cordubenſi alibi expenſa (*d*), non multo pòſt exactiſſimè ad trutinam revocaſſent: parùm eis digna viſa ſunt, nè vt proponerentur quidem. *Ad Vrbem Romanam*, (inquiunt (*e*)) *quod attinet, quaſi in ea natales hauſerit Laurentius, adeo omni probabilitatis ſpecie videtur deſtitui opinio quæ hoc aſſerit, vt nè vel proponi quidem, nedum refutari mereatur.*

Non pluris fecêre biographiæ Sanctorum Dictatores argumenta quibus Romani Laurentii natales innituntur; idque ſalutis anno

(*a*) Quamquam *Hyper-Criticorum* nomen (quâ voce conſultò hactenus vſi ſumus) ſatis doceat minimè hæc eo à nobis conſilio dicta eſſe, vt in Adverſarios, doctrinâ ſcilicet atque eruditione præſtantes Viros, vllo pacto referantur: de eo nihilominus Lectores rurſum, apertiuſque monitos volumus, idque palam obteſtamur; immo Cl. Blanchinum, qui, vt mox dicemus, novam de Laurentii patriâ opinionem primus evulgavit, non levi aliquo fundamento vt ab antiqua & communi ſententia diſcederet, ſed vetere eâque in ſpeciem apertiſſimâ auctoritate nixum fuiſſe, agnoſcimus; licèt ea, vt putamus, aliò quàm ad Laurentii patriam referenda ſit. De quo inferiùs erit diſſerendi locus.

(*b*) Iac. Gretſerus S. I *De feſtis Chriſtianor. Lib. II. Cap. IX. fol.* 348. ap. Bolland. *X. Auguſt. §. X. de Patria S. Laurentii n.* 101.

(*c*) P. Ioan. Pinius *loco proximè allegato*.

(*d*) In Opere cui titulus: *Certamen hiſtoricum pro patriâ S. Laurentii. Cordubæ* 1673.

(*e*) P. Pinius *X. Auguſti §. XI. De loco Hiſpaniæ in quo Laurentius fuerit. Num.* 110.

no MDCCXXXIII. quo demum Sanctiſſimi Martyris vitam Actaque digerere Cl. Ioanni Pinio contigit. Sed quæ res humanas pro lubidine magis quàm ex vero celebrat aut obſcurat ſors, vt Poëtæ loquuntur: ea profectò in hac quoque diſputatione ludum inſolentem ludere viſa eſt. Vix enim biennium effluxerat, cum ex detecto Veronæ circâ ea tempora Sacramentario Miſſarum Codice, in quo Eruditorum nonnulli, Summi quidem Viri, non tamen, vt arbitror, ſatìs explorato Codicum Liturgicorum ingenio, neque Eccleſiæ in ipſorum ordinatione propoſito, Laurentii patriam diſertiſſimè contineri arbitrati ſunt: tanta rerum commutatio conſequuta eſt, vt ſi quis iam alibi quàm in Vrbe natum contendat Martyrem Invictiſſimum, difficilìs planèque deſperatæ cauſæ patrocinium ſuſcepiſſe cenſendus ſit. Exponam rem quo geſta eſt ordine.

Inclinante ſalutis anno MDCCXXXV. Cl. Ioſeph Blanchinus Congregationis Oratorii Romani Presbyter, Veronenſis olim Canonicus, dum abſolvendæ Vaticanæ Anaſtaſii Bibliothecarii editioni (quam præſtantiſſimam ſanè Illuſtriſſimus Franciſcus eius patruus, quo tempore morte interceptus fuit, affectam reliquerat) noviſque acceſſionibus locupletandæ totus incumbit: Quarti eius Operis Tomi prolegomenis (*a*) inſeruit repertum ab ipſo non multò pridem in Bibliotheca Ampliſſimi Capituli Veronensìs Eccleſiæ, Sacramentarium, id eſt Miſſarum Codicem vetuſtiſſimum, cui, ſi liberè philoſophari volumus, paullo quàm oportebat properantiùs Leoniano nomen fecit, hoc eum titulo ſimpliciter inſcribens (*b*): *Codex Sacramentorum vetus Romanæ Eccleſiæ* a Sancto Leone Papa I. confectvs. In eo igitur Codice vbi ſub initium Auguſti mensìs multiplex in Natali Sancti Laurentii Martyris miſſa recenſetur, ea quæ ordine duodecima eſt hanc conteſtationem, ſeu præfationem habet (*c*): *Quamvis enim Sanctorum Tuorum propagante Te, Domine, toto orbe clara ſit gloria; de Beati tamen ſollemnitate* Lavrentii *peculiariùs præ cæteris* Roma *lætatur* cvivs nascendo civis, *ſacer miniſter, & dicatum nomini Tuo munus eſt proprium.*

Hæc vbi primùm Blanchinus à limine ſalutavit, verborum ſpecie decipi facilè paſſus, Laurentium patriâ Romanum è veſtigio credidit, veteremque & receptiſſimam, quæ Hiſpanis favet, ſen-

(*a*) *A pag. XII. ad LVII.*
(*b*) *Ibidem.*
(*c*) *Pag. XXXVIII. Col. 1.*

ſententiam ab Eruditorum animis eradendam cenſuit. Quo minus autem rem eatenus inexpertam Sapientum ſcenæ tunc committeret, graviores aliæ in quas vltro ſeſe coniecerat curæ in cauſa fuêre. Vix enim edito Sacramentario, LEONIANI nomen prorſus inauditum, titulusque Codici præfixus, quo A SANCTO LEONE CONFECTVS dicebatur, rei Liturgicæ ac Bibliothecæ Eccleſiaſticæ peritioribus innotuit: cum Blanchinus violatæ Critices reus ab ipſis dictus, immo iniuriarum poſtulatus fuit, quaſi falsò Sacramentarium Sanctiſſimo Pontifici adtribuerit. Totus igitur in eo vt ſeſe purgaret, poſt varium multiplexque Sacramentarii examen, crebraſque vltro citroque conſultationes ad Sapientes per Italiam Viros (quorum reſponſa non ambiguè capiti ſuo impendebant (*a*)) altè imbibitam de Romana Laurentii patriâ ſententiam turbidis adhuc rebus promere non ſatìs opportunum duxit.

Verùm vbi proceſſu temporis partium ſtudia ſenſim, vt fit, deferbuiſſe animadvertit vir evulgandæ opinioni quam animo præceperat intentiſſimus; impuneque iam à nonnullis eum Codicem LEONIANVM dici, immo etiam eo nomine à Liturgicis appellari (vt ipſum ſcilicet à Gelaſiano & Gregoriano diſtinguerent): tunc demum novæ illi, quam ex Sacramentario hauſerat, de patriâ Sanctiſſimi Martyris opinioni in vulgûs emittendæ tempus adeſſe arbitratus fuit. Itaque cum anno MDCCXXXXI. Venerabilîs S.R.E. Cardinalîs Ioſephi Mariæ Thomaſii Liturgicorum Operum Collectionem adornâſſet, inter eiuſdem prolegomena (*b*) veterem edidit Codicem Orationum Antiquiſſimi ritûs Gothico-Hiſpani ex Veronensîs itidem Eccleſiæ Bibliotheca non multò pridem ab ipſo erutum, notiſque illuſtratum, quemque olim ad Tarraconenſem, cognominis in citeriore Hiſpania Provinciæ, Eccleſiam pertinuiſſe (*c*) contendit.

In eo autem Codice de Orationibus agens quæ olim in Sancti Laurentii Miſſa atque Officio, Natali ſcilicet eiuſdem die cani aut recitari conſueverant, quibus inter Blanchini annotationes ea

(*a*) Conſulti de hac re fuêre CC.VV. Caietanus Maria Meratus Cler. Reg. Theatinus Sac. Rit. Conſultor, Euſebius Amort Can. Reg., S. Salvatoris Polinganus, Lud. Antonius Muratorius, & Rmus. P. Ioſeph Auguſtinus Orſius Sacri Palatii Apoſtolici, dum hæc ſcribimus, Magiſter, qui omnes vel editis lucubrationibus, vel in privatis ad Blanchinum Litteris, conſentiente tamen ſuffragio, Sacramentarium S. Leoni abiudicandum cenſuêre, ceu nos docet Comes Acamus in *Diſſertat. Apolog. de Antiquitate & Auctore Sacramentarii Leoniani Parte II. §. XII. & ſeqq.*

(*b*) *A Pag. 1. ad 136.*

(*c*) *Annotatione XXII. pag. CLVII. in fine & ſequenti.*

reſpondet quæ ordine CVI. numeratur (*a*) : fusè de Inviĉtiſſimi Martyris patriâ ſermonem inſtituit, tantâque eum animi contentione ac fiduciâ Romanis aſſerit, quantam iure in Sapiente Viro demirêre. Itaque indiĉtâ ab Hiſpanis causâ, prorſuſque inſalutatis quæ pro eorum ſententiâ vulgò adduci ſolent argumentis, quaſi nihil ipſi ex hoc capite timendum eſſet, in aleæ pleno opere ſecurus incedit per ignes ſuppoſitos doloſo cineri. Primùm autem omnium ex ipſo Gothico-Hiſpanico à ſe edito Orationum Codice; mox ex Vetere Vaticano alio in quo Laurentius CIVIS ROMANVS dicitur; præterea ex Hymno Prudentii quem de Laurentii paſſione ac triumpho elegantiſſimum panxit; ac demum ex illis Veronenſis Sacramentarii verbis, quæ nuper deſcripſimus, vniverſum diſputationis negotium confeĉtum arbitratus: in hæc verba ſententiam pronuntiat (*b*): *Si nihil aliud de Civitate Sanĉti Laurentii dicerem, diĉta cauſa eſſet. Quomodo enim tanti Pontificis* (Sanĉtum Leonem Magnum intelligit, quâ de re nos inferiùs differemus) *teſtimonium infirmari poteſt*?

Falsâ porro triumphi imagine delinitus Blanchinus, advocatâ Senatûs Populique Romani, immo enim Sacri Collegii Apoſtolici Patrum concione, quernam ſibi more maiorum decerni poſtulat, quòd iniquis Hiſtoricorum præiudiciis exulantem Romanum Civem Illuſtriſſimum, vnus omnium longo ſæculorum poſtliminio patriæ vindicaverit reſtitueritque (*c*). Temperare ſcilicet ſibi nequit, modeſtus prudenſque cæteroquin vir, quin præ ſupereffluente gaudio more torrentis exundet, cohibitamque ac compreſſam diu animo lætitiam eo quoque nobis argumento prodat.

Tuta iam ſub hac Aegide nonnulla alia conieĉturalis generis argumenta, quibus haĉtenus nè hiſcere quidem datum fuerat, capere ingentes animos, efferre ſeſe, atque ei ſententiæ quæ Hiſpanis favet palam occentare audent. Nec Scriptorum Blanchino duce demiſſiores ſunt animi, aut fortuna diſſimilis. Comes Iacobus

(*a*) *Pag. CCXCII.* in Prolegom.

(*b*) *Pag. CCXCIII. ſub initium.*

(*c*) *Ego nunquam ne reponam? Me, me. Adſum; & quoniam S.P.Q.R. decreto Civis Romanus ſum, Laurentium Romanum fuiſſe dico, vindico, repeto atque confirmo ad eiuſdem Populi Romani gloriam laudemque ſempiternam*. Et paulò inferiùs. *Ex hoc igitur limpidiſſimo fonte* (Sacramentarium intelligit Veronenſe) *puriores aquas hauriam, perficiamque profeĉtò, vt Laurentium, non ſegrepandum,* (ſic) *cum ſit Romanus Civis à numero Civium; ſed contrà totius Vrbis, & Sacri Apoſtolici Collegii acclamatione repetendum eſſe fateantur omnes*, Blanchin. *Annot. CVI. Pag. CCXCII.*

bus Acamus quem, vt alibi oſtendemus (*a*), vehementiſſima ſuſpicio eſt non ſine Blanchini afflatu Diſſertationem ſcripſiſſe: *De antiquitate & Auctore Sacramentarii Veronenſis* (*b*), in ipſo eiuſdem abſolvendæ articulo ſub epigraphe: *De ſuprema Eccleſiæ Romanæ auctoritate aliiſque ad eam ſpectantibus* (*c*), Laurentii patriam importuniſſimè legentibus obtrudit; eamque ex Sacramentarii de quo agimus verbis ibidem ab ipſo allatis Romam fuiſſe, remque omninò incontroverſam pronuntiat. Eam ego Diſſertationem cum legerem, vbi appetente iam ipſius fine altùm in ea de Laurentii patriâ ſileri comperio, nequibam enimvero ſatìs mirari rem ſi ſic abiret; cum irruens ex inſperato Acamus (quid enim ſuprema Eccleſiæ auctoritas cum patriâ Laurentii commune habet?) poſtremis Diſſertationis verbis, Veronenſis Sacramentarii conteſtationem, novamque de Laurentii patriâ ſententiam, Lectori nihil iam tale metuenti regerit. Aegrè ſcilicet, vti ego exiſtimo, ferebat Acamus, ſi indictus abiret in ea Diſſertatione Laurentius, oblatam ſibi novæ theſeos propagandæ occaſionem nequicquam è manibus elabi; cum autem forſan imprudenti ſcriptionis filum præciſſum fuiſſet: maluit homo lepidus vtcumque aſſutam Operi ſuo laciniam adnectere, quàm eam damnoſo ſanè ſilentio diſſimulare.

Nec magis, vt arbitror, ad Merendæ rem attinebat, dum de Damaſi opuſculis geſtiſque ſermonem inſtituit (*d*), Laurentii patriam Operi ſuo inſerere, niſi per occaſionem veterum Sancti Pontificis Actorum (*e*) in quibus *eâdem ac Laurentius patriâ genitus* dicitur; eo tamen loco, qui proprius erat de hoc argumento diſſerendi, nihil pronuntiare auſus (*f*), *dubitari* tantùm *poſſe* affirmat, *an ipſe etiam Laurentius Romæ ortus fuerit*; cum in proceſſu operis ſub epigraphe: *De Damaſi fabricis*, quæ ſanè diverſa tractatio eſt, Laurentii patriam aliquantò fuſiùs perſequatur,

cau-

(*a*) Diſſertat. *De Auctore Sacramentarii Veronenſis* quam prælo maturam ſuo tempore edendam curabimus.

(*b*) Prodiit ea Romæ 1748. Italico ſermone ſub hoc titulo: *Dell'Antichità, Autore e pregi del Sagramentario Veroneſe pubblicato dal M. R. P. Giuſeppe Bianchini*.

(*c*) Part. III. ſub hac epigraphe: §. *XII. Suprema autorità della Chieſa Romana, ed altre coſe ſpettanti ad eſſa*.

(*d*) Prodiit Merendæ Opus Romæ MDCCLIV. inſcriptum: *S. Damaſi Papæ opuſcula & geſta*. Fol.

(*e*) Ea ſunt quæ ex MS. Codice Baſilicæ S. Petri M. Mileſius Sarazanius evulgavit, de quibus ſæpiùs alibi.

(*f*) *Dubitari enim vehementer poteſt, an ipſe etiam Laurentius Romæ ortus ſit.* Merend. Opuſcul. & Geſt. B. Damaſi Cap. I. Pag. 2.

causamque pro Romanis dictam, atque aperto Sancti Leonis Magni testimonio demonstratam asserere nihil dubitet (*a*); quin etiam coniecturam de suo adiicit, ex qua, si Deo placet, evidenter consequitur (*b*) Laurentium non secus ac Scipio aut Lælius inter Romanos Cives recensendum. Eius ἀναρμοςίας causam, quia nos alibi de Damaso loquentes indicavimus (*c*), hoc loco missam facere placuit.

Clarissimus præterea Romanus Eques Franciscus Victorius (quod mihi absolutâ hac lucubratione ex fortuito cum ipso apud Blanchinum colloquio nôsse contigit) cum per ea tempora *Dissertationem philologicam* edidisset (*d*), in qua nonnulla sacræ Antiquitatis monumenta ad Laurentium nostrum spectantia non vulgariter illustrantur, de postuma Sanctissimi Martyris in terris gloriâ, deque sacris ædibus ipsius nomini in Vrbe inscriptis disserendi occasionem nactus: neque temporalem eiusdem patriam silentio prætereundam duxit. Quasi verò non sufficeret eam omnino Romam asserere, *idque pro certo habendum* (*e*) pronuntiare, taxat subinde contrariæ receptissimæque sententiæ patronos, atque adeo Hispanos, quòd non iure Laurentium popularem suum dixerint. *Quæ enim*, inquit, (*f*) *amabo*, *ratio suadeat*, *exterum hominem* NATIONE HISPANVM, VT NONNVLLI PERPERAM EXISTIMANT, *eundemque iuvenem*, *statim ac in Vrbem advenerit*, *unum è pluribus electum fuisse*, *qui Pontifici Sanctissimo* (Sixtum intelligit) *ministraret*, *quique Romanæ Ecclesiæ Diaconus designaretur*, *ac renuntiaretur*? *An homini planè novo id muneris committeretur*? *An qui neminem in Vrbe cognosceret*, *curator pauperum & thesauri Ecclesiæ custos constitueretur*?

Pergit porro Victorius iisdem ipsis argumentis quæ pridem Blanchinus adduxerat novam de Laurentii patria opinionem tutari; quibus & ipse ex Hispaniæ nostræ laudibus, quas in aliis Pruden-

(*a*) *Hanc fortissimam Martyrem* (LAVRENTIVM) *Romanis Civibus*, *secus atque hactenus creditum fuerat adnumerandum demonstravit Ios. Blanchinus Vir Clar. aperto Leoni Magni testimonio* Merenda Opusc. *& Gesta Damasi* §. III. *De Damasi Operibus pag.* 146. *col.* 1.

(*b*) *Ex quo* (coniecturam intelligit ex Prudentii hymno elicitam) *illud evidenter consequitur Laurentium à claris illis Romanæ Vrbis filiis* (Cosso, Camillo, & Cæsare) *minimè disiungendum*. Merend. *loco proximè allegato*.

(*c*) *Priore scilicet huius Operis parte cap.* 1. *pag.* 9.

(*d*) Prodiit ea Romæ Anno MDCCLI. Ap. Fratres Palearinos.

(*e*) *De eodem* (Laurentio) *hoc pro certo habendum*, *natale solum Romam ipsum habuisse*. Victorius Dissertat. Philolog. *Pag.* 91.

(*f*) Paullo inferiùs *eâd. pag.*

dentii hymnis paſſim contineri affirmat (*a*), altoque de Hiſpania ſilentio in eo qui Laurentio Martyri inſcribitur, validam præterea coniecturam addi poſſe exiſtimat. Quoniam verò multa & varia hæc ſunt, meoque iudicio leviora quàm vt in ordinem redigi debeant: placuit ea breviter in tranſcurſu refellere, atque amicè Victorium rogare: vnde noverit Laurentium ſtatim ac in Vrbem advênit Romanæ Eccleſiæ Diaconum à Sixto effectum; novumque ac planè ignotum hominem pauperum curatorem, atque Eccleſiaſtici theſauri cuſtodem renuntiatum? Aut cur non Sixtus ſibi pridem & in Pontificatu cognitum, multiplicique experimento comprobatum ad id munerum potiùs elegiſſet? *Exterum* autem, quod Victorius ſubdit, meminiſſe debuit exterum quoque Sixtum, mediâque in Græcia natum fuiſſe: nam de cenſura qua communîs receptiſſimæque ſententiæ patronos taxat, ſilentio potius vtriuſque noſtrûm exiſtimationi conſulere, quàm illatam, vt putamus, tot Doctiſſimis Viris iniuriam vlciſci placuit. Vnum id tamen de Hiſpaniæ laudibus in Hymnis Prudentii, neſcio quo pacto Victorio exciderit, cum vix vlla Hiſpanorum apud Prudentium mentio; nulla certè, nè minima quidem Hiſpaniæ laus in toto περὶ στεφάνων Libro reperiatur (*b*). De his tamen plus ſatis.

Preſ-

(*a*) *Nihil quippe Prudentius de Hiſpanicâ originè Laurentii, Hiſpanus ipſe memoriæ prodidit; cum de aliis qui ab ea regione traxerunt ortum:: diſertè meminerit* „ Hiſpaniarumque laudes in pluri„ bus eius hymnis de Sanctorum geſtis „ contineantur „. Victorius *loco proximè allegato*.

(*b*) Eſt quidem in Hymno de SS.Hemeterio & Chelidonio TERRAE IBERAE mentio; ſed hæc ad Calagurrim IBERO amne irriguam, quæ ſacras horum Martyrum exuvias ſervat, non ad HISPANIAM referenda ſunt, vt ex iis quæ ſequuntur liquet:

Pollet hoc felix per Orbem TERRA IBERA *ſtemmate*.
HIC LOCVS *dignus tenendis oſſibus viſus Deo*.

Et paullo inferiùs.

Martyrum cum membra NOSTRO *conſecravit* OPPIDO,
Soſpitant quæ nunc COLONOS QVOS IBERVS ALLVIT.

Meminit quoque HESPERIAE Prudentius in Hymno de S. Cypriano, ſed eâ voce ITALIAM deſignari ex non adiecto VLTIMAE, ſive EXTREMAE epitheto, & ex orationis ſententia liquet. Ait enim:

. . . . *Gallos fovet* (Cyprianus) *imbuit Britannos*.
Præſidet HESPERIAE, *Chriſtum ſerit* VLTIMIS IBERIS.

Si autem poſtremis his verbis HISPANIAE laudes contineri Victorius velit: eâdem operâ Prudentium in Hymnis Gallias quoque & Britanniam laudâſſe dixerit. Denique in Hymno de SS. Fructuoſo Augurio & Eulogio HISPANORVM Prudentius meminit his verbis:

HISPANOS *Deus aſpicit benignus*.

Hanc tamen laudem generaliorem puto, quàm vt de ea Victorius ſenſerit. In Hymnis reliquis altum de HISPANIA & HISPANIS ſilentium.

Pressior sanè atque, vt Historicum decet, cautior in hoc argumento incedit Reverendissimus P. Iosephus Augustinus Orsius Sac. Pal. Apost. dum hæc scribimus Magister, quem cum Hispanorum sententiæ refragari primùm inaudiissem, hæsi nonnihil & collegi meme, rationes quibus illa innititur, maxime verò coniecturas nostras denuo sub examen revocans, deque Viri Eximii gravitate ac doctrinâ multa cum animo meo volvens. Atque is quidem in novam quæ Romanis favet sententiam propendere videtur, immo apertè Laurentium ROMANVM CIVEM dicit, eamque in rem Veronensîs Sacramentarii quam modò retulimus contestationem affert (*a*); verùm cum eius contestationis verba, quamquam illico Laurentii patriam præseferre videantur, non penitus animum tranquillent, multiplicisque interpretationis capacia sint (de quo inferiùs ex asse instituetur sermo): non satis exploratum habemus quo sensu Cl. Auctor Civem Romanum Laurentium dixerit. Si autem in absolutissimi Operis Hispanisque nostris gratissimi (*b*) decursu novæ sese opinionis assertorem prodat: non tam turpe nobis vel vinci à tanto Viro, quàm cum eo, pro Patria contendisse decorum fuerit.

Atque hunc quidem controversiæ de Laurentii patria statum esse, eoque loco ac discrimine sententiam quæ Hispanis favet versari comperimus ad annum MDCCLV. quo hæc scribimus. An autem nuperi Scriptores alii, novæ opinioni Laurentium Romanis adiudicanti subscribant, incertum habemus. Nobis certè præter adductos neminem hactenus videre licuit, quorum proinde ac Blanchini rationes coniecturasque suo loco ac tempore singulatim expendemus. Interea verò vbi ab altero eorum *causam pro Romanis dictam*, ab altero *demonstratam atque incontroversam rem*, ab aliis tandem alia impune affirmari animadvertimus: non semel in mentem venit, num non secus atque in bellicis rebus fieri videmus, & in his quoque litterarii argumenti controversiis militares astûs deprimendis inimicorum animis comparati procedant;

co-

(*a*) Cl. M. Orsius *Hist. Eccl.* Tom. III. Lib. VIII. §. CXIV. Pag. 440. Romanæ edit. 1750. formâ Octavâ: *Attribuisce* (inquit) *con ispecial modo Prudenzio la intiera conversione di Roma alle preghiere, à i meriti, è al glorioso Martyrio di questo suo illustre Cittadino* (Laurentium intelligit, & Veronensîs Sacramentarii contestationem laudat) *di cui ella non meno meritamente si gloria che Gerusalemme di Stephano*.

(*b*) Auditur & apud nos R. P. M. Orsius Hispanè loquens: eius enim *Historia Ecclesiastica* in Hispanum sermonem conversa magnâ ex parte lucem iam vidit Matritensibus typis elegantissimis.

eoque Hiſpanos στρατηγήματι Blanchinus experiri, bellique aleam tentare voluerit? Saltem exemplum tanti viri, ſi incerta pro certis eum captâſſe conſtiterit, admonitos nos faciet, vt maximè quiſque in rem propendet, ita fraudi opportuniorem fore; neminemque vſque adeo providum eſſe, quin improvidus ſit, vbi volentem adgrediâre. Nunc autem ad argumenta quæ Hiſpanorum opinioni favent deveniamus.

C A P V T II.

Vetera Hiſpanorum argumenta confirmantur. Merenda obiter refellitur.

NOn eâ ſum confidentiâ vt rem tantâ animorum contentione diſputatam, redintegratâ præſertim ab Adverſariis pugnâ novorum acceſſione delectuum, id eſt recèns erutorum Codicum, vnus ego omnium ſiſtere, parteſve ac iura Hiſpanorum in tuto collocare poſſe ſperem. Novi, donec tam clara nobis obtingant ea de re monumenta, quàm Solis eſſe radii quum ſudum eſt ſolent, vt vetus olim aiebat Comicus, litem vſquè fore ſub iudice. Veneror itaque Sanctiſſimum Martyrem vt proprio tuendo ac promovendo cultui, noſtris ea temporibus detegi benignus impertiat, nêve ſuos, id eſt Hiſpanos, quo ipſe hactenus iure ac nomine cenſeri voluit, immerentes, deque eodem amittendo ſollicitos deſerat; neque amplius Hiſpaniæ noſtræ tantus fœtus ab exteris Nationibus invideatur.

Vnum ſi aſſequar, nempe vt his, quæ mox adducenda ſunt, ratiociniis & reſponſionibus ad Blanchini atque Adverſariorum obiecta, Sapientum animos in Hiſpanorum ſententiam propenſiores efficiam, quamvis calculum interea decretorium non adiiciant: ſatìs amplam mihi mercedem obtigiſſe rear pro ſuſcepti laboris modulo. Sic enim fiet, vt neque illa maioris præ aliis opinionibus probabilitatis gradu excidat, in quo inſpectis monumentis omnibus ad annum MDCↃXXXIII. detectis eam locavêre Bollandiani Patres (*a*); vetuſque Hiſpanorum de Laurentii patria poſſeſſio Sapientum edicto, veterum Codicum fide, longâque ſæculorum conſenſione roborata, novis Blanchini eiuſque ſectatorum conatibus minime videatur interrupta.

Miſſa

[*a*] Videndi ad diem X. Auguſti §. *X. num.* 106. §. *XI. num. III.* & alibi.

Miſſa itaque brevitati conſulentes facimus teſtimonia ex veteribus Breviariis Toletanæ, Aptensîs, Cordubensîs, aliarumque per Hiſpaniam Eccleſiarum deſumpta, quëis diſertiſſimè Laurentius Hiſpanus dicitur; nec non innumera quæ adduci à nobis poſſent Hiſtoricorum placita: niſi enim millenariam eis antiquitatem tribuas parvi à Criticis noſtris facienda eſſe probè novimus. Neque tamen iccirco recentis ſed luculentiſſimi Romani Scriptoris (quemque aliàs Hiſpanos minimè deperiiſſe conſtat) teſtimonium ſilentio præterire poſſumus: Maphæi ſcilicet Barberini, qui mox ſub VRBANI VIII. nomine Catholicæ Eccleſiæ ſummâ cum poteſtate præfuit. Is autem in Hymnis quos Sacræ Lyræ fidicen Pindarico ritu panxit, alicubi Hiſpaniam noſtram eleganti hac proſopopeïâ alloquitur (*a*):

> *Te concinam* LAVRENTII
> *Sacro parentem lumine fulgidam.*

Et mox (*b*):

> *Acres quid iras aggeras, Rex barbare?*
> *Impavidus contemnere novit*
> HISPANVS IVVENIS *Regum fera iuſſa.*

Hæc tamen in ſpeciem tantùm, & nè novus iſte lucubrationi noſtræ decedat ſplendor; illud ſeriò in Adverſarios vrgere velim, quod olim protuli teſtimonium ex Damaſi Actis, in quibus Sanctiſſimus Pontifex Laurentii COMPATRIOTA dicitur, idque in Actorum corpore quæ pars eius Operis antiquiſſima eſt. Siſtimus ipſorum verba (*c*): *Cum dirutarum Eccleſiarum inſtaurationi Beatus Damaſus operam daret, hortum quendam infrâ Vrbis mœnia poſitum ab Imperatore Valentiniano Juniore* (ſuſpicari fas eſt *Junioris* verbum aut additum omnino, aut pro *Seniore* poſitum; vt enim prior ille Catholicis, ita poſterior iſte Arianæ hæreſi impenſiſſimè favit (*d*)) *ſibi dari popoſcit, in quo* COMPATRIOTAE SVI BEATI LAVRENTII MARTYRIS *Eccleſiam fabricaret*. Sub finem autem Actorum (*e*) cum de miraculis in Baſilica Sancti Laurentii ad Theatrum Pompeii, in qua Damaſi exuviæ requieſcunt, Divinâ

[*a*] In Od. de S. Laurent. *antiſtroph. I.*

[*b*] *Epod. I.*

[*c*] Ap. Mart. Mileſium Sarazanium *Pag.* 47.

[*d*] Sunt tamen qui de æterna ipſius ſalute, quamvis Catechumenus occiſſus fuerit, non deſperandum cenſeant, inter quos Ambroſius.

[*e*] Sarazanius Act. Damaſ. *Pag.* 62.

vinâ ope patratis dubium emersisset, essentne scilicet Damaso, an Laurentio attribuenda: subdit eorum Auctor: *Nos autem in miraculis non dividimus* QVOS VNA PATRIA GENVIT, *atque vna Ecclesia promovit*.

Hæc autem tantò nunc quàm pridem, cum de Damaso agebamus, probabiliùs dicta, atque in rem nostram præsentiora censeri debent: quantò si vera sunt, quæ de Sancti Pontificis patriâ in prima huius Operis parte tradidimus, Laurentium quoque Hispanis adnumerandum esse, ex loco à coniugatis planum fiet. Neutrum ergò vel vtrumque Hispanum fore necesse est; vt & hìc nobis Persianum illud: *vel duo vel nemo* liceat identidem vsurpare. De sinceritate porro atque antiquitate Actorum vix nobis dubitandi locum reliquit Baronius: *Extant* (inquit (*a*)) ACTA DAMASI IN ECCLESIA OLIM RECITARI SOLITA APVD NOS IN DVOBVS CODICIBVS PERVETVSTIS, *nempe quinto*, *&* *decimo Tomo vitarum Sanctorum*. *Exhibet eadem* CODEX VATICANVS, ET ALIVS SANCTAE MARIAE MAIORIS QVEM VIDIMVS; *in quibus ad finem hæc leguntur*. Recenset eo loco Damasi miracula quæ Petrus Sedis Apostolicæ Diaconus in sermone, quem de Sancto Pontifice habuit, *in eodem Titulo* (Laurentii Basilicam intelligit) *contigisse commemorat*.

Causam verò cur de auctore miraculorum dubium emersisset, eaque nonnulli Laurentio potius quàm Damaso attribui vellent, ipse Baronius indicat, quæ non parùm Actorum antiquitati favet. *Supererant adhuc* (inquit (*b*)) *aliqui addicti Vrsicino*, *qui Damaso licèt defuncto tantam gloriam* (miraculorum scilicet) *invidentes*, *dicerent*, *non meritis Damasi*, *sed intercessione Beati Laurentii ea patrari miracula*. Iam verò dubium seu controversia de auctore miraculorum, quàm non longè à Damasi morte contigerit: inde licet coniicere, quod eo tempore nondum adhuc Vrsicini eiusque Sectatorum factio deferbuisset; prorsus vt Petro Diacono, seu quisquis demum eius partis Actorum Scriptor fuerit, integrum esset ex vetustissimis iisque incorruptis quæ sibi prælucerent monumentis res ad Damasum pertinentes mutuari.

Ex ipsis etiam fontibus derivari credenda est prior illa Actorum pars, in qua Damasum Laurentii COMPATRIOTAM appellari su-

[*a*] Baron. *Ad ann.* 384. *n.* 19. & ap. Bolland. *X. Aug.* §. *X. n.* 102.

[*b*] Baron. *ad ann.* 384. *n.* 19.

ſuprà dicebamus . Sanè ſi nihil aliud pro eiuſdem antiquitate, afferri poſſet, vna Damaſi vita à Benedicto Presbytero conſcripta, quam è Sarazanio ſub initium primæ huius operis partis allegavimus (*a*), abunde eam declarat. Ipſa enim, ſeu ſtili ſimplicitatem, ſeu nominis gradûſque Auctoris non item familiæ profeſſionem, ſivê demum *Exigui* (quo ſe cognomine ex vſu priſcorum temporum appellari voluit) notionem ſpectes, ſatìs per ſe antiqua: nihilominus horum de quibus agimus Damaſi Actorum compendium, & quaſi breviarium eſt, quod vtraque inter ſe conferenti manifeſtum è veſtigio fiet. Nè cui autem vox COMPATRIOTA fortè ſcrupulum iniiciat, quaſi recentior fuerit: eam iam à Nicolai I. (*b*) immo & à Gregorii Magni temporibus vſurpatam fuiſſe admonemus.

Ad Petrum autem Diaconum ſermonis de Beato Damaſo Scriptorem quod attinet, Bollandiani Patres enumeratis aliquot cognominibus, qui à ſæculo VI. ad XII. floruêre (*c*), cum nullum ex eis inveniſſent qui de Damaſo egerit, hærent planè in aſſignando vter eorum Sancti Pontificis ſermonem de quo loquimur ſcripſerit. Baronius tamen, Ioſeph Maria Suarezius, & alii (*d*) Petro cuidam Diacono Caſſinenſi adiudicandum putant, qui ſæculo nono claruit, auctorque habetur vitæ Sancti Athanaſii Epiſcopi Neapolitani; deque eo prior ille annalium Eccleſiaſticorum Scriptor agit ad annum DCCCL. DCCCLXI. & DCCCLXXII. Vtrumvis autem fuerit, illud Baronii teſtimonio conſtat: Damaſi Acta, quibus eius ſermonis cento ſub finem conſutus fuit, longè eo ſermone antiquiora fuiſſe.

Merenda, vt nos alibi de Damaſo loquentes dicebamus, nedum difficultatem effugiſſe, ſed novo atque expedito reſponſionis genere in novas nos anguſtias concluſiſſe putat. Itaque poſt alia inutiliter tentata, Laurentium, non minus quàm Damaſus, Romanis Civibus omnino adnumerandum eſſe, ex Veronenſis Sacramentarii auctoritate affirmat; eoque reſpectu ab Actorum Damaſi Scripto-

(*a*) *Cap.* 1. *Pag.* 12. & 13.

(*b*) Nicolaus I. *in Epiſt. ad Egilonem Archiep. Senonenſem Tom. IX. Collect. Concilior. Labbæi Edit. Venet. Col.* 1525. „ Porrò cum ad Te tuoſque „ COMPATRIOTAS & conſacerdotes litteras deſtinaverimus. „ Gregorius *Lib. VIII. Epiſt. XXXVII. ad Innocentium Africæ Præfect.* „ Sed ſi delicioſo cupitis pabulo ſaginari Beati Auguſtini PATRIO- „ TAE veſtri opuſcula legite: qui locus Cl. Du-Cangii diligentiam effugit.

(*c*) Ad diem X. Aug. §. *X. n.* 104.

(*d*) Ap. Nic. Antonium *Biblioth. Hiſp. Vet. Lib. II. Cap. VI.* in Damaſo *num.* 180.

ptore COMPATRIOTAS ; atque à Petro Diacono in eorum appendice VNA GENITOS PATRIA veriſſimè dici potuiſſe. Hæc tamen, niſi vehementer ego fallor, eludendæ potiùs difficultati, id eſt ſcindendo quàm diſſolvendo nodo longè opportuniora ſunt. Id vt paullo fiat dilucidius, ſecernendus nobis eſt à Laurentio Damaſus, deque huius ſingulatim patriâ denuo inſtituendus eſt ſermo, tantiſper tamen dum quid de ea Petrus Diaconus, atque Actorum Scriptor ſenſerint; qualiſve horum ætate vulgaris receptaque de hoc argumento populorum opinio fuerit, ob Lectorum oculos ponimus.

Primûm autem omnium rogandus à nobis Merenda eſt, num Petri Diaconi (quicumque tandem ille fuerit), aut Scriptoris Actorum de quibus agimus ætate, id eſt à ſæculo VI. ad XII. dubium iam tum aliquod emerſiſſet de Damaſi patriâ; aut vlli vſpiam mortalium in mentem vèniſſet Damaſum Romanis adſcribere, deque ea re litem Hiſpanis intentare? Minimè, inquam ego, gentium. Neque enim rudibus illis ac ſimplicioribus ſæculis tantum ſibi Hyper-Critici quantum hoc noſtro iuris arrogaverant, vt ob ſolas coniecturas (quantum illæ cumque ad veritatem accederent) veterum Codicum auctoritatem deſeri; receptaſque & infixas populorum animis opiniones evelli aut vllo pacto labefactari paterentur. Quid autem de Eccleſiaſticis libris, quos veluti Sacræ Antiquitatis theſauros, veteriſque, & incorruptæ Pontificum atque Eccleſiæ Hiſtoriæ fidiſſimos cuſtodes, non ſecus ac Sacros vtriuſque fœderis Codices eius ævi gentes reveritas fuiſſe ſcimus? An putat Merenda, ſi quis eo tempore receptis Eccleſiaſticis Codicibus contraire, eorumque fidem atque auctoritatem elevare auſus fuiſset, (quod tamen vtrumque noſtrâ hac ætate Terribilino licuit) impune id ei per ſanctiones Canonicas ferendum?

Porrò, quo pacto Petrus ille Sedis Apoſtolicæ Diaconus, aut Damaſi Actorum Scriptor (quos ex dignitate, ac ſuſcepto ſcribendi munere in rebus Eccleſiaſticis non vulgariter verſatos credere debemus), cum vterque de Damaſo ex profeſſo ageret, Feliciani Pontificum catalogi de patriâ Sanctiſſimi Pontificis apertiſſimum pro Hiſpanis teſtimonium ignorare poſſent: cum ex his quæ hodie dum ſuperſunt eius catalogi exemplaribus nuſquam tunc non obvium eum Codicem fuiſse veroſimillimum ſit? An etiam Pontificalis Libri ab ineunte VIII. ſæculo exarati: an Co-

dicis Palatino-Vaticani, quem ad annum DCCCXXVI. conſcriptum fuiſse diximus: an demum Anaſtaſii ſynchroni Petro Diacono, vt coniicimus, auctoris teſtimonia, quëis Damaſus diſertiſſimè Hiſpanus dicitur, vtrumque hunc Scriptorem omnino latuiſse volumus? (Mitto, ſi qua de eodem argumento Veterum ſcripta tunc temporis extantia ad noſtram ætatem non pervenerunt, aut vſquè in Bibliothecis latent.) Aut ſi è contrario ea omnia perſpecta habuêre: quo pacto Damaſum nedum privatâ ipſi opinione Romanum credere, ſed palam è ſuggeſtu frequenti populi concione, atque editis etiam libris propagare; ſeu, quod eòdem redit, ſecundum Pontificum catalogum, atque Anaſtaſium, vetereſque alios Codices contrarium aſserentes proſcribere ac diffamare auſi fuiſsent? Præterea ſi nulli, quem noverimus, antiquiori aut ſynchrono Scriptori in mentem vſpiam venit Damaſum Romanum facere: quo pacto COMPATRIOTAE verbum, necnon comma VNA GENITOS PATRIA eo reſpectu ab his Auctoribus ſcripta aut prolata fuiſse credibile eſt, quaſi vterque Sanctum Pontificem eâ enuntiatione Romanum, æquè ac Laurentium intellexerit?

Vlteriùs, Acta de quibus agimus Romæ ſcripta fuêre, Romanoſque in eis alloqui planè videtur ipſorum Auctor, vt ex ſimplici locorum Vrbis in quibus nonnulla à Damaſo geſta memorantur deſignatione, quam aliàs nemo niſi Romanus aut in Vrbe verſatus intellexiſset, manifeſtum eſt. Conſultò aliqua Actorum loca è regione adiunximus (a). Baronius quoque, vt alibi diximus, *ea in Eccleſia olim recitari ſolita fuiſſe* aſserit, quod ego de *Romana* interpretor, aliàs particularem ille Eccleſiam deſignâſſet. Præterea Petrus ille Apoſtolicæ Sedis Diaconus, Romanus profectò, ſaltem Vrbis incola fuit, vt ex ipſius gradu ac dignitate liquet; locus ex quo ſermonem de Damaſo habuit Laurentianæ Baſilicæ ſuggeſtus, centrum videlicet Vrbis; quare Romanam omniumque ordinum concionem fuiſse neceſse eſt: quo ergò pacto Petrus ille Diaconus atque Actorum Scriptor, Romani cum eſ-

(a) „ Et habitavit (*Liberius*) extrà, „ milliario tertio in cœmeterio quod di- „ citur Noëlla, viâ Salariâ. *Acta Damaſi* ap. Sarazan. *pag.* 42.

„ Erat autem non longe à cœmeterio Noëllæ cœmeterium Oſtrianum. *Ibid. pag.* 45.

„ Et die tertio veniens Damaſus ad „ Eccleſiam S. Petri expiavit locum illum qui eſt ad dextram introeuntibus Baſilicam S. Petri. *Ib. pag.* 46.

„ Quibus occurrens Damaſus venerandas reliquias (*SS. Iuliani & Cæſarii*) ad Palatium vſque deducens infrâ Imperiale cubiculum venerabiliter „ recondidit. *Ib. pag.* 50.

eſsent & Romanos alloquerentur, ſi itidem Laurentium & Damaſum Romanos credidiſsent, eos mediâ in Vrbe COMPATRIOTAS, atque VNA GENITOS PATRIA dicerent aſsererentve, quin effuſis adſtantis Populi Lectorumque cachinnis exciperentur? Aut cur ſi Damaſum vterque ille Scriptor Romanum credidit, non omnium, aut eorum potiùs qui in concione aderant Romanorum, quàm vnius Laurentii COMPATRIOTAM diceret?

Hæc non ſatìs Merendam conſideràſse puto, prius quàm ad Actorum verba reſponderet. *Civis* appellatio pro qua, cum patriæ communionem deſignamus, CONCIVES, COMPATRIOTAS infima Latinitas repoſuit, vtì iis qui extrâ patriam verſantur vſitatiſſima eſt pietatis in communem parentem teſsera: ita in patriâ degentibus, ſi quis eâ Cives ſuos alloqui vellet, inſolens eſset ac planè iocularis. Fingamus apud Suetonium aut alium ex Romanis Scriptoribus de Cæſare loquentem legi, Brutum exempli causâ hortos quos Cæſar in Tranſtiberina regione poſſidebat (*a*) ab eo petiiſse, vt in eis Caſſio COMPATRIOTAE ſuo villam inædificaret (quëis omnino metis Damaſi à Valentiniano poſtulatum concluditur): nonne à mimo hæc aut hiſtrione potiùs quàm ab Hiſtorico profecta putaremus, cum res mediâ in Vrbe, atque inter Romanos ageretur? Cur igitur magis Scriptor Actorum aut Petrus ille Diaconus, cum vterque Romanus eſset, Damaſumque itidem Romanum putaret, eum in Vrbis centro & frequenti concione Romanorum Laurentii COMPATRIOTAM ineptiſſimè diceret? Hæc quicumque conciliare ſtudeat nihilo plus agat, quàm ſi ſe Romæ præſens extrâ Romam quærat. Nos tamen è diverticulo in viam redeamus.

Sanctus Ado Viennenſis Archiepiſcopus qui ſæculo IX. Martyrologium eius nomine evulgatum conſcripſit, de Laurentio Martyre loquens, inducit eum â Tyranno quis qualiſve eſset rogatum, atque in hæc verba reſpondentem (*b*): *Quantum ad genus* HISPANVS *ſum, eruditus, ac nutritus* ROMAE, *& à cunabulis Chriſtianus*. Hæc autem ſi ſemel ab Adverſariis fidem impetraverint, negotium vniverſum tranſigere palam eſt. Conſultò limitationem addidi, qui ſciam Blanchinum (*c*) Laurentiana Adonis Acta, cum his

(*a*) *Trans Tiberim longè cubat is prope Cæſaris hortos*. Horat. *Serm. Lib. I. Sat. IX. ℣.* 18.

(*b*) S. Ado in eius Martyrol. *ad diem X. Aug.*

(*c*) Annot. CV. in Orationar. Gothic. inter Prolegomena Oper. Liturgic. V. Card. Thomaſii *pag. CCLXXXIII.*

his quæ vulgò circumferuntur Surii ſcilicet (*a*), S. Maximini Trevirensîs (*b*), & Vaticani Codicis (*c*), necnon cum his quæ Donato Servitano falsò attributa ſunt à non nemine (*d*) : velut infirma ac nullius fidei ad agnatos, vt aiunt, & gentiles ablegare; verùm, quod eius pace dixerim, aliter ſues, aliter olent catuli.

Scio equidem Acta Laurentii in quorum exordio præmittuntur res geſtæ Sanctorum Abdon & Sennen è Perſide abductorum, obitus Decii & Valeriani, atque alia parùm cum hiſtorica veritate cohærentia: meritò à Criticis ad fabulas amandari, vt nos iampridem Baronius docuit (*e*). Eodem depravationis aut interpolationis vitio laborare agnoſcimus Acta in quibus Decii Imperatoris in Perſas expeditio legitur; eam enim quòd nec rationi temporum, neque aliis quæ certâ hiſtoriæ fide nituntur congruere aut accommodari valeat, ſuſpectam & planè imaginariam deprehendit ac demonſtravit Summus Cardinalis Noriſius (*f*), quem Senior Pagius (*g*), Dominicus Georgius (*h*), aliique Recentiores Critici ſequuti fuêre. Nec maiori in pretio ea Laurentii Acta habenda ſunt, quæ Sanctorum Sixti & Hippolyti ſub communi titulo paſſionem continent, a Blanchino itidem ex Veteri Vaticano IX. (vt ipſe aſſerit) ſæculi Codice antê paucos annos evulgata (*i*), vt ſuam de Romana Laurentii Civitate ſententiam confirmaret; in his enim nedum fictitia illa Decii in Perſas expeditio, ſed, quaſi hoc ad infirmandam eorum fidem non ſufficeret, geſta inſuper Sanctorum Abdon & Sennen, morſque Decii & Valeriani Impp. legitur, quem triplicem falſitatis Laurentii Actorum characterem eſſe diximus; vt vel hinc argumenti, quod ex eo Codice in nos Blanchinus vrget vim atque efficaciam perpendamus (*k*). Hæc

(*a*) Habentur apud ipſum *Tom. IV. ad diem X. Aug.*

(*b*) Laudatur eius apographum à PP. Bolland. *X. Aug.* §. *XII. n.* 119.

(*c*) Integra habentur in Prolegom. Blanchini ad Op. Liturgic. Ven. Card. Thomaſii *Annot. CVI. pag. CCLXXXXIII.*

(*d*) Fr. Bonav. Auſina ſeu qui ſub eo nomine latet in opuſculo : *De Vita & Paſſione S. Laurentii. Salmanticæ* 1636. Videndus Cl. Auguſtinus Saleſius Civis meus in Epiſt. ad Eruditiſs. Gregorium Mayanſium ſub finem operis : *Cenſura de las Hiſtorias fabuloſas*. Valentiæ 1742.

(*e*) In not. ad Martyrol. *X. Auguſti*.

(*f*) Diſſ. III. de Epochis Syro-Macedonum *cap.* 20. *Col.* 363. *ad* 366. *Tom. II. nov. Edit. Veronen.*

(*g*) Ap. Bolland. *X. Aug.* §. 12. *num.* 124.

(*h*) In not. Martyrol. Adonis *die X. Aug.*

(*i*) Annot. CVI. in Orationar. Goth. in Proleg. Op. V. Card. Thomaſii *pag. CCXCIII.*

(*k*) Antonius Maria Lupi S. I. in egre-

Hæc ferè communis Laurentii Actorum contagio facillimè serpere, & quod de eodem argumento germanum supererat inficere, vulgarique tandem de vitiatis Sanctissimi Martyris Actis præiudicio locum facere potuit; vt nullus exinde fidei eorum tutò se committere, aut in re dubia ipsorum pro se testimonium adducere audeat. Eâdem fortassis de causa, & quòd non desit etiam quod hæreas in Adonis Opere, Clarissimus Theodoricus Ruinartius Laurentii passionem à Prudentio nostro elegantissimè descriptam, sparsaque hinc illinc Veterum Patrum testimonia vulgatis Sanctissimi Martyris, ipsisque etiam Adonianis Actis prætulit, quæ præclaro operi suo insereret; commune subinde Laurentii Actorum naufragium pronuntians (*a*). Verùm, si vel pauxillum nobis à tanto Viro diffidere liceat, non eodem Adonem cum cæteris Laurentii Actorum Scriptoribus censu æstimari oportuit (*b*).

Aequiores sanè ergâ Adonem fuêre Bollandiani Patres, quamquam eos Ruinartii iudicium latere non poterat. Itaque cum Surii, Apographi Trevirensis, & alia quæ vulgò circumferri solent Laurentii Acta, vt apocrypha aut depravata reiecissent proscripsissentque: Adoni nihilominus suum constare honorem, neque ad gregarios Actorum Scriptores ablegandum iure merito censuêre. Sistimus eorum verba (*c*): *Inseruit Ado Acta S. Laurentii, seu eorum, si mavis, compendium è longiori vtì suspicamur narratione, quæ sibi præluxerit extracta; in quibus ea referuntur quæ ad Sanctum Laurentium propiùs pertinent, sine parergis illis quæ in exemplari apud Surium, necnon in apographo Trevirensi imperitè immixta sunt.*

Præterea nihil in Adone de Gestis Sanctorum Abdon & Sennen, nec de Decii in Persas expeditione, aut improvisâ ipsius, ac Valeriani morte legimus, quem triplicem esse falsitatis Laurentii Actorum characterem nuper dicebamus; vt proindè nullus ex

egregio Opere quod *Epitaphium Severæ Martyris* inscribitur (*pag.* 7.) alia recenset S. Laurentii Acta, quibus ob intrusam historiam de quadam Tryphonia Decii Cæsaris concubina minimè fides à Criticis accommodatur.

(*a*) Acta Martyrum sincera *à pag.* 180.

(*b*) Notandum Ruinartium ea tantum Acta in opus suum admisisse, quæ omni penitus dubio carere intellexit. Sic enim ait *in Præfatione pag. XII.* „ Si autem „ aliquis nonnulla Acta ex his quæ à „ me forte reiecta sunt sincera iudica„ verit, non refragabor, modò id argu„ mentis certis probare queat. Aliàs „ vnusquisque in suo sensu abundet.

(*c*) Ad diem X. Aug. §. *XII. n.* 121.

ex hoc capite suspicioni locus sit vitium in eis esse. Narrationis porrò reliquæ argumentum binis aliis Codicibus à Bollandianis Patribus allatis (*a*), ipsique etiam Prudentii Hymno mirificè congruere palam est; vt mirandum non fuerit, si inter alia quæ Adoni ad seriem Actorum de quibus agimus attexendam vsui fuerunt, noster quoque Prudentius præluxisset.

Vnum nobis nonnihil scrupuli iniicere potest, quod sub Decio Laurentium passum disertissimè affirmet Ado, cum alioquin indubium sit anno demum CCLVIII. sub Valeriano Imperatore, Tusco & Basso Coss. Cornelio Sæculare Vrbis Præfecto, martyrii coronam adeptum, cum solidum sexennium effluxisset à Decii morte; verùm veniâ carere non debet is Scriptor, qui pridem id in Eusebii Chronico legisse potuit (*b*), vnde error iste latissimè in posteros emanavit, vt nos Baronius docet (*c*). Nec tantùm locus is Eusebii, priusquam ad Chronologiæ regulas exigeretur Scriptoribus passim errandi occasio fuit; sed & postquam Pontii Diaconi, Cypriani, & aliorum testimoniis, atque ex temporum ratione compertum fuit Decium multo pridem obiisse, & Laurentium sub Valeriano passum: varia deinceps ab Auctoribus excogitata sunt, quibus Eusebii sententiam tuerentur, tanta erat huius Scriptoris auctoritas. Itaque alii Valeriano quidem Vrbis Præfecto, Decio tamen Imperatore Laurentium passum; alii Gallienum filium, qui cum patre Cæsar imperavit, Decii prænomen habuisse contrâ Veterum Scriptorum, numismatumque (*d*) & inscriptionum fidem commenti sunt, cum tamen locus Eusebii ex his quæ Baronius ibidem affert, corruptus aut interpolatus esse (*e*) videatur.

In

(*a*) Signata sunt P. MS. 10. & P. MS. 21. & relata à Bollandianis, loco proximè allegato *num.* 119.

(*b*) „ Decius quum Philippum Patrem „ & Filium interfecisset ob odium eo„ rum, in Christianos persecutionem mo„ vet, *quâ Laurentius Diaconus Romæ martyrium dixit*. Euseb. *Chronicor. lib. posteriore* in Decio.

(*c*) In not. ad Martyrol. *X. Aug. litt. B.*

(*d*) Gallieni prænomina PVBLIVS, LICINIVS. In nummis etiam Græcis EGNATIVS, & VALERIANVS interdum legitur. Videndi rei numismaticæ Scriptores, ap. Patarol. *in Gallieno*.

(*e*) Sanè verba illa: *qua* (persecutione) *Laurentius Romæ martyrium dixit*, in Petaviano & Bongarsiano Eusebii Codicibus non habentur. De quo videndus Ios. Scaliger *Animadvers. in Chronicon Euseb. Edit. Amstelod.* 1658. *Pag.* 235. *Col.* 2. Immo cum eadem ferè ad verbum legantur apud eundem Euseb. (*Lib. VI. Hist. Eccl. Cap. XXXIX.*) nisi quod pro *Laurentii*, substitutum est *Fabiani* nomen: suspicari possumus ex Historia in Chronicum eam periodum trans-

In tanta igitur tamque communi erroris lue nihil planè mirandum, si Ado Sæculi IX. Scriptor (cuius ætate iacebant prorsus chronologica studia) vulgari aliorum præiudicio ductus, inexploratâ temporum ratione Laurentium sub Decio passum fuisse affirmaverit; atque eò minus, quòd ipsi gesta & passiones Martyrum ex vero referre, potius quàm temporum rationes ad Chronologiam exigere propositum fuisset. Quin etiam non semel suspicatus sum Prudentium quoque nostrum vulgaris præiudicii turbine abreptum in eam sententiam inclinâsse, vt crederet sub Valeriano, non Cæsare sed Vrbis Præfecto passum fuisse Laurentium; cuius mihi rei crebra in eiusdem Hymno Præfecti mentio (*a*) coniecturam facit; licèt eum fortassis ob metrum numquam nominaverit. Id ego tamen in medium relinquo.

Si cui tamen propositum fuerit Adonis testimonium, quo loco Laurentium sub Decio passum affirmat, tueri, & cum aliis Auctoribus conciliare: dicere quidem possumus τὸ *sub Decio* ab Adone pro *in persecutione Decii* positum fuisse, nam & sub Valeriano persecutio de qua agimus Decii nomen retinuit; eoque sensu verissimè sub Decio passum Laurentium dici ab Adone potuisse. Quamquam etenim Augustinus, Severus Sulpicius, Orosius, & alii (*b*), Decii & Valeriani persecutiones seiungant; prioremque illam septimam, hanc verò octavam perpetuò appellent, quam sententiam receptiorem esse non negaverim: non desunt tamen ex Veteribus Patribus qui vtramque vnam, bicipitem tamen hydram fuisse contendant, vt præter varia ex Martyrologiis & Actis Martyrum exempla quibus ea persecutio vtriusque Imperatoris nomine promiscuè designatur, Optati testimonium (*c*) asserentis sub uno Leonis typo vtramque à Daniele ostensam, & aperta Hieronymi (*d*) auctoritas evincit.

L Sunt

translatam fuisse. Sistimus Eusebii locum ex Historia: Διαδέχεται Δέκιος· ὃς δὴ τῆς πρὸς Φίλιππον ἔχθους ἕνεκα, διωγμὸν κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐγείρει· ἐν ᾧ Φαβιανοῦ ἐπὶ Ῥώμης μαρτυρίῳ τελειωθέντος, Κορνήλιος τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται. Similia item, immo eadem ferè vtrobique sunt quæ sequuntur de Alexandro Hierosolymorum Episcopo.

[*a*] „ Versat famem pecuniæ
„ Præfectus Vrbis regiæ.
Stroph. XII.
„ Lætus tumescit gaudio
„ Præfectus : : : : :
Stroph. XXXIIII.
„ Præfectus horrescit stupens.
Stroph. XLVI. & alibi passim.

[*b*] Ap. Baron. *in not. Martyrol. litt. B.*

[*c*] *Quod bellum* (inquit) *persecutio dicitur, quæ peracta est sub duabus bestiis ex illis quatuor quas Daniel de mari ascendentes aspexit.* „ Hæc erat persecutio sub De„ cio & Valeriano „ Optat. Milev. *lib.* III.

[*d*] In vita Pauli Eremitæ sub initium: *Sub*

Sunt qui id eâ de causa factum existiment, quòd Decius Valerianum sibi imperii collegam adsciverit (*a*), quod nemini Veterum probari Baronius ait; immo è contrario scimus eum primùm ab Exercitu Rhetico Imperatorem salutatum. Rei ergo veritas ex eodem Baronio petenda est, cuius propterea verba dabimus quàm fieri poterit contractiùs (*b*): *Cum Decius* (inquit) *amplissimam potestatem Valeriano ex Senatus-Consulto tribuisset, vt scribit Trebellius Pollio; nec tantùm censuram more maiorum, sed auctam condendarum sponte legum imperio; hinc factum vt quæ adversùs Christianos promulgata sunt, non secus atque edicta cætera, Decii ac Valeriani nominibus inscriberentur; eoque communi titulo indictam initio persecutionem ad Valeriani tempora perseveràsse; præsertim cum huic nihil opus fuisset novas in Christianos leges scribere, siquidem priores illæ à Decio promulgatæ adhuc vigebant* (*c*).

Ex eo autem Clarissimus Annalium Parens descendere putat Decii & Valeriani persecutionem sæpè communi, interdum alterius tantùm Imperatorum nomine, promiscuè tamen appellari; Decii præsertim qui eam forsan primus indixit, quamquam iam pridem è vivis ereptus fuisset; subditque huic rei confirmandæ exemplum luculentissimum in persecutione Diocletiani & Maximiani, quam vel post sublatos auctores eorum nomen sub Galerio Armentario, qui eam sævissimè exercuit, retinuisse, ex variis Martyrum Actis, & apertissimo Eusebii testimonio (*d*) convincitur. Ex hac autem Decii & Valeriani nominum communione, vt hoc in transcursu moneam, non levis mihi suspicio incidit, ex verâ fortassis Valeriani in Saporem Persarum Regem expeditione, ficti-

Sub Decio & Valeriano persecutoribus quo tempore Cornelius Romæ & Cyprianus Carthagine felici cruore damnati sunt &c. Idem *Lib. de Script. Eccl.* in Methodio: *Sub Decio & Valeriano in Chalcide Græciæ martyrio coronatus est*.

[*a*] Zonaras apud Baron. *in not. Martyrol. litt. B.*

[*b*] Baronius *ibid.*

[*c*] Vid. Senior Blanchin. qui *Tom. II. Anastasii* in Sixto *Sect. XXV. Pag.* 225. *in not. Historicis* multiplicem aliam coniecturam affert, vt suadeat Decii & Valeriani persecutionem non iniuriâ pro eâdem à Veteribus habitam.

[*d*] *Lib. VIII. Hist. Eccl. Cap. II.* Cœpit ea persecutio anno imperii Diocletiani XIX. Christi CCCII. aut sequenti, nam Auctores de eo variant; cumque continenti decennio Ecclesiam afflixisset, vt idem Eusebius testatur (*eod. Lib. Cap. XVI.*) binis tantum prioribus annis Diocletianus eiusque Collega Maximianus Herculius eam exercuêre: octo autem sequentibus Galerius Maximianus Armentarius; cuius etiam tempore persecutio priorum Imperatorum nomen retinuit, *Diocletiani & Maximini* Herculii constanter in Actis & Martyrologiis appellata.

fictitiam illam de qua pridem diximus Decii, commutato tantùm auctoris nomine natam fuiſse. Sed hæc parum comperta ſunt.

Illud mihi, vt ad rem redeam, extrâ controverſiam videtur poſitum, longè maiorem immò aliam fidem ineſſe Adonianis Actis, quàm iis quæ ex Surio, Apographo Trevirenſi, & Vaticano Codice à Blanchino evulgato retulimus; immo citrâ Adonis iniuriam, minimè ipſius Acta cum reliquis quæ vulgò circumferuntur conferri poſse, aut indifferenter ad vitiata relegari. Baronius quoque dum ab Actis, quorum exordio Sanctorum Abdon & Sennen geſta permittuntur cavere nos iubet, ſubdit continuò (*a*): *Hoc iccirco dixerimus, vt ſciat prudens Lector illa à germanis Sancti Laurentii actis ſeparare*. Fruſtra autem id monuiſset Summus ille Vir, ſi aut nulla tunc non vitiata extitiſsent Laurentii Acta, aut omnium æquè fidem & auctoritatem ſubleſtam atque infirmam credidiſset. Quidnî autem præ aliis Adonis acta ſinceriora putaverit, atque ad ea ſermonem intenderit, cum nullum in ipſis ex triplici illo quem nuper dicebamus falſitatis charactere reperiſset, & aliàs ſimplicior magiſque ſibi conſtans ſit narrationis eorum ſeries?

Quæ quamquam ita ſint, nolumus tantam Adonis actis auctoritatem tribui cui tutò aſsentiri poſſimus; nec eorum teſtimonium cum iis Sanctorum Martyrum actis conferri, quæ ab oculatis teſtibus, aut ſynchronis Auctoribus conſcripta fuiſse conſtat. Non deſperamus tamen ſaniores Criticos ob vnam Adonis auctoritatem, etſi alia deeſſent, nonnihil in ſententiam quæ Hiſpanis favet propenſiores futuros; reliquos verò, quorum ea demum magna voluptas eſt nova in vulgûs emittere, cohibendos, nè ſcilicet Adonem de Laurentii patriâ differentem (cui ea in re nemo hactenus litem antê Blanchinum intentaverat, longiſſimaque & fere ſeſquimillenaria Auctorum conſenſio mirificè adſtipulatur) non ſatis ex fide quæ Hiſtoricum decet loquutum fuiſse, affirmare deinceps audeant.

Optimè id perſpectum habuêre Bollandiani Patres, quos præter conſtantem Hiſpanorum traditionem, vnum Adonis teſtimonium in receptiſſimam de Laurentii patriâ ſententiam procliviores reddidit: *Per nos* (inquiunt (*b*)) *tametſi in promptu non habeamus, quæ vellemus, antiquiſſima teſtimonia quibus Hiſpanorum* tra-

(*a*) *In not. ad Martyrol. litt. A.*

(*b*) Ad diem X. Aug. *c. X. n.*106. *ſub finem.*

traditioni, ac possessioni patrocinemur; *Per nos, inquam, non stabit quominus pia Hispanorum Natio Sanctum Laurentium pro suo habeat, tanquam suum invocet, ac constanti religione colere pergat; præsertim cum iam inde à sæculo nono Sanctum pro Hispano habitum inveniamus in Adonis Martyrologio hac die, vbi sic Martyr loquens inducitur*: QVANTVM AD GENVS HISPANVS SVM, ERVDITVS AC NVTRITVS ROMAE. Et mox in notis ad Adonis Martyrologium (*a*) post verba, QVANTVM AD GENVS &c.: *Ex his potissimùm* (inquiunt) *vocibus Sanctum Laurentium Hispanis dedimus*. Alibi autem de Petro illo Diacono, quem de Damaso sermonem habuisse diximus, loquentes, aiunt (*b*): *Quamquam verò exploratum nobis non sit, an aliquis ex memoratis Petris Diaconibus Acta illa Sancti Damasi, quæ supra allegabat Baronius conscripsit; quia tamen Eminentissimus ille affirmabat ea in duobus Codicibus pervetustis extare*: „ ideo non pœnitendum accedit robur sententiæ Hispanorum Sanctum Laurentium sibi tanquam popularem „ adscribentium.

C A P V T III.

Novi pro Hispanorum sententia conatus.

HActenus pro Hispanis allata, si Merendæ confutationem demas, priores edixêre Bollandiani Patres. Neque ipse vbi illustrandæ Laurentii patriæ nihil non iam à Summis Viris magno vtrimque molimine tentatum, omnia tamen conclamata esse comperio: laborem hunc nostrum susceptis antehac de eodem argumento aliis præstabiliorem fore sperare debui. Verùm præter insitam homini in abditiora quæque penetrandi cupiditatem, illud vehementer animum meum stimulabat, quod in extremo nostratium Scriptorum de Laurentii patria neglectu, adversarios nihil non expertos fuisse animadverterem, quo novæ opinioni pondus atque auctoritatem adderent. Num vero iacta, quod aiunt, aleâ qualequale operæ pretium fecerim, Lectorum erit arbitrium atque existimatio.

Primo autem omnium loco scire debemus sub initium sæculi VII.

(*a*) Ead. die sub tit. *Acta alia litt. Q.* Ed. *Ven. pag.* 520. (*b*) *Ad diem X. Aug.* §. *X. n.* 104.

VII. ſaltem ab anno DCXXXIII. quo Toletanum Concilium IV. ſub Siſenando Wiſigothorum Rege habitum fuiſſe conſtat (*a*) ritum celebrationis Miſſarum, atque adeo Miſsalem ſeu Sacramentarium Codicem quo Eccleſiæ Hiſpaniæ vtebantur, ſi vnum aut alterum peculiâre feſtum ritumve excipias, eundem omnino fuiſse, atque is quem Galliæ Gothicæ ſeu Narbonensîs Eccleſiæ, necnon eius Aquitaniæ tractûs qui Hiſpanis tunc Regibus parebat ad Sacram Liturgiam adhibebant; prout ex eiuſdem Concilii auctoritate (*b*) peritiores Liturgici (*c*), â quibus nec Blanchinus diſſentit (*d*), agnovêre.

Et illud ſciendum nobis eſt, Miſsalem Gothorum Codicem propriè dictum, id eſt quo per ea tempora Hiſpaniarum Eccleſiæ vtebantur, non minus quam Gothico-Narbonenſis & Gothico-Aquitanicus, longè diverſos fuiſse ab iis Miſsarum Codicibus qui tunc apud Romanos obtinebant; neque id tantùm quoad Calendaria & ſeriem feſtorum, quorum alia alibi celebrari minimè mirandum foret; ſed etiam quoad Libri ſyntaxin atque œconomian attinet, prout cuivis Miſsale Gothico-Gallicanum Thomaſii, cum Gelaſiano ab eodem Ven. Cardinali evulgato; necnon cum triplici Gregoriano, Pamelii, Rocchæ, & Menardi Codice conferenti manifeſtum è veſtigio fiet (*e*).

Tertiò ſciendum eſt, Miſsale Gothico-Gallicanum ſeu Narbonenſe, cum reliquarum Galliarum Belgicæ, Celticæ, & Francicæ Miſsali, quod ad vtriuſque ſtructuram, Miſsæque celebrandæ ritûs parteſque ſpectat, vniformem fuiſse: diſſimilem tamen quod ad Collectiones, Calendaria & Conteſtationes attinet; maximè verò quoad feſtorum ſeriem, quæ alia atque alia in vnoquoque tractu celebrabantur. Prior huius theſeos pars Emm. Bonam (*f*) & Thoma-

(*a*) Suſpicari poſſumus eam Sacræ Liturgiæ inter Hiſpanos & Gallo-Gothos communionem iam indè à III. Concilio Toletano ſub Recaredo ad annum DLXXXIX. habito deſcendere, ut in eiuſdem Canone II. innui videtur.

(*b*) Conc. Toletan. IV. ſub Siſenando ann. DCXXXIII. cùm alibi, tum maximè Can. XIII. ibi: *Sed pari modo Hiſpania Galliaque* („ Narbonenſis ſcilicet „ quæ Siſenando parebat) *celebret*.

(*c*) Card. Bona *Rer. Liturgicar. Lib. I. Cap. XII. n. 6.*: Card. Thomaſius *in Præf. Tom. VI. de Miſſali Gothico-Gallicano* ap. Murator. Liturg. Romana Vetus *Tom. II. pag.* 513.: Mabillonius *in Præf. Sacramentarii Gallicani n. IV.*

(*d*) Annot. XVI. *in Orationarium antiquiſs. Ritus Goth. pag. CLIV.*

(*e*) Extant Gelaſian. & Gregorian. in Differt. Cl. Muratorii *de Liturg. Romana veteri* Venet. edita 1748.

(*f*) Ap. Card. Thomaſium *in præf. Miſſ. Goth. Francor. & Gallican. Tom. II. Diſſ. de Liturg. Romana Veteri* à Murator. ed. *pag.* 514.

masium (*a*), nec non Mabillonium (*b*), Blanchinumque ipsum (*c*) auctores habet: posteriorem autem, Missalium inter se collatio demonstrabit; singula enim Missalia celebriores in ea regione aut Provincia ad quam pertinent solemnitates exhibent; atque ex iis, vbi titulus Codicibus deest, Liturgici coniiciunt cuius olim Ecclesiæ Missale fuerit.

Nec quem moveat Card. Thomasii auctoritas dicentis (*d*): *ipsum met missæ tenorem fuisse per Gallias sive Narbonensem & Aquitanicam, quæ olim Wisigothis paruerunt, sive Celticam, & Belgicam, vbi Franci sui Regni exordia in Galliis sumpserunt*; ea enim de Missalis structura, deque Missæ partibus ac precum in ea dicendarum serie; non autem de Collectionum, aut Contestationum, multoque minus de Festorum & Calendarii similitudine atque vniformitate interpretanda est, idque ex ipsius Ven. Cardinalis mente; is enim paullo inferiùs (*e*) de Francorum Missali loquens (quod ad Pictaviensem Ecclesiam pertinuisse Morinus (*f*) voluit) hæc habet: *Illud tantùm subjungo, hoc Francorum Missali planè demonstrari veterem Galliæ ritum in Missa, dissimilem in multis à Romano*; *consimilem verò* „ si precum seriem attendamus „ (notanda hæc verba sunt) *Gothico Gallicanoque Missalibus hìc editis*. Consonat Mabillonius (*g*) qui Boviense Sacramentarium Provinciæ Maximæ Sequanorum, ideo non in omnibus cum Missali Gothico-Gallicano convenire ait: *quia etsi in Ecclesiis Galliarum antè Caroli Magni principatum fuerit vniformis celebrandæ Missæ ritus, eædemque partes*; „ non tamen eædem erant vbique Colle„ ctiones, Lectiones, & Contestationes: : *Non itaque mirum* (pergit) *si Provincia Narbonensis, quæ Gothorum imperio tunc parebat, non in omnibus consenserit cum aliis Gallicanis Provinciis*.

Iam verò duplicis huius inter vtrumque Missale diversitatis originem, quia mirificè proposito nostro favet, libenter adducam. Et quidem orationum dissimilitudini, diversitas imperii causam dedisse potuit; ea etenim obstabat vt Narbonensìs Provinciæ Patres (quos aliàs Toletum ad Concilia convenisse scimus) cum ex-

(*a*) Card. Thomasius *in ea præfatione*.

(*b*) Præfat. Sacramentarii Gallicani Boviensis *n. II.* Diss. Murator. *Tom. II. Pag.* 770.

(*c*) Annot. XVI. in Orationar. antiquiss. ritûs Goth. *pag. CLIV.*

(*d*) In ead. præfatione §. *de Missali Francor. sub finem*.

(*e*) *Loco proximè allegato*.

(*f*) Ap. Card. Thomasium *ibidem*.

(*g*) Præf. in Sacram. Gallican. Boviense *n. VII.* ap. Murator. *Tom. II. Diss. de Vet. Liturg. pag.* 771.

cæteris Galliarum Epiſcopis in vnam Nationalem Synodum coirent; Feſta verò vnicuique Diœceſi peculiaria fuiſſe manifeſtum eſt; eorum enim ſingulæ Provinciæ Sanctorum ſolemnitates, (præter Chriſti, Beatiſſimæ Virginis, & Apoſtolorum quæ omnium Eccleſiarum communes erant) in earum Calendariis exhibebant celebrabantque: quorum inſignis rei per eoſdem in iis Eccleſiis geſtæ, ſuſceptique Epiſcopatûs, prædicationiſve, aut paſſionis memoria extaret; præſertim vero quorum ſacræ exuviæ in ipſis requieſcerent Actave martyrii eorum haberentur.

Id nos quidem, niſi res expedita eſſet, multiplici ex Veteribus Eccleſiarum Liturgiis prolato exemplo demonſtrare facile poſſemus. De exuviis autem atque Actis Martyrum Cl. Ruinartium ex abundanti (*a*) prædem ſiſtimus, immo Blanchinum nobis ex parte conſentientem habemus (*b*). Hic enim Auctor de Sacris Beatiſſimi Protomartyris Stephani exuviis, quas inſignis noſtras Paulus Oroſius ſub ſæculi V. initium ex Africa in Hiſpaniam detulit (*c*), loquens: hanc cauſam ſubeſſe putat, cur ex eo tempore Sanctiſſimi Protomartyris officium in Hiſpania fieret; addere inſuper potuiſſet, vt ſollemniori ritu Stephani natale apud Hiſpanos, præ aliis inſignium domeſticorum Martyrum feſtis celebraretur. Sed de his fortaſſis aliàs.

Nunc autem, vt ſcopo propiores fiamus, videndum nobis eſt, num ineunte ſæculo VII. aut non longè ab iis temporibus fuiſſent alicubi apud Hiſpanos reliquiæ Sanctiſſimi Levitæ Laurentii? Bollandiani Patres, qui de eo argumento ex profeſſo egêre, enumeratis Vrbibus per Germaniam, Belgium, Galliam, atque Orientem quæ ſacra hæc pignora poſſidebant (*d*), altùm de Hiſpania noſtra ſilent; cui proinde vſque ad Philippi II. Regis tempora, extructumque ab ipſo ac dicatum Sanctiſſimo Levitæ inſigne Scorialenſe Cœnobium, non licuit eſſe tam beatæ. De his autem ſæculis quæ Laurentii mortem conſequuta ſunt Prudentium locupletem teſtem adducimus, qui poſtquam inclyti Martyris paſſionem elegantiſſimè deſcripſerat, ſepulcri laudem piè Romanis invi-

[*a*] Præfat. in Acta Martyr. ſincera *n.* 18.

[*b*] Annot. XII. in Orationar. antiquiſs. Ritûs Goth. ſub fin. *Pag. CXLIX.*

[*c*] An ſacræ Beatiſſimi Protomartyris exuviæ aliquando in Bracarenſem Eccleſiam quò miſſæ fuerant pervenerint, ſubdubitare videtur Cl. noſtras Nic. Antonius *Lib. III. Bibl. Hiſp. veteris Cap. II. n.* 43. *pag.* 187.

[*d*] Ad diem X. Aug. §. *III.* & §. *VII. n.* 65.

videt, quòdque ſacra ipſius oſſa præſentes venerari poſſent. En verba Prudentii (*a*):

> *O! ter, quaterque, & ſepties*
> *Beatus Vrbis incola,*
> *Qui Te,* (Laurenti) *ac tuorum cominus*
> *Sedem celêbrat oſſium.*

Et paucis interiectis:

> *Sed qui caremus his bonis*
> *Nec ſanguinis veſtigia,*
> *Videre coram poſſumus,*
> *Cælum intuemur eminus.*

Ad Acta Laurentii quod attinet, dubitant meritò iidem Patres (*b*), num primæva & genuina ſæculo quinto Romæ aut alicubi extiterint; vt vel hinc coniicere iam poſſimus ea non vſque adeo maturè in vltimam Heſperiam deveniſſe. Scimus præterea Laurentium, ſi vnquam ex Hiſpania noſtra pedem extuliſſe Adverſarii nobis concedunt, nunquam eòdem regreſſum fuiſſe (nam quæ non nemo de ipſius & Sixti Papæ itineribus fabulatur, omni prorſus veritatis ſpecie deſtituta ſunt); altum item à puero & educatum Romæ, atque ibidem Levitæ gradum & Archidiaconi dignitatem adeptum; paſſum denique ac tumulatum in Vrbe: prorſus vt ſi patriam excipias, neque Hiſpani ipſi diffiteamur cætera Romanum fore Laurentium.

Nihilominus tamen in eo quem nuper dicebamus Gothico-Gallicano Miſſarum Codice, quem Hiſpanienſem, ſaltem Hiſpano affinem non immeritò appellare poſſumus (*c*), cum nec Vincentii Le-

[*a*] *Stroph.* 133. *V.* 529.

[*b*] *Ad diem X. Aug.* §. *XII. n.* 125.

[*c*] Scio Eruditiſs. P. Alex. Lesleo (*Præfat. Miſſal. Mozarab.* §. *XVI. num.* 293.) non probari, Miſſale Gothicum de quo agimus ad aliquam ex Gothico-Gallicanis Eccleſiis, ſed potiùs ad Galliam Francorum imperio ſubditam pertinuiſſe; idque ex triduanarum rogationum ante Aſcenſionem vſu; atque ex non iugi, ac per totos quadraginta dies, Quadrageſimali obſervatione, quæ duo apud Hiſpanos non obtinuiſſe aſſerit; cum aliunde notum ſit eoſdem ritûs Eccleſiaſticos in Hiſpania atque Narbonenſi Gallia à Concilii IV. Toletani temporibus vſurpatos fuiſſe. Longe tamen probabilior nobis videtur Cardd. Bonæ ac Thomaſii, nec non Mabillonii, Le-Brunii, Blanchini *Annot.* VI. *pag.* CXLI. & Liturgicorum opinio, qui omnes eum Codicem ſine controverſia Narbonenſi Galliæ inſcriptum atque attributum voluêre, idque non tantum ex præfixo recentiore *Miſſalis Gothici* titulo, vt Lesleus aſſerit; ſed ex variis precationibus ex Miſſali Gothico in eum

Levitæ ac Martyris celeberrimi; nec Felicis, qui Gerundæ ad clivum

M Py-

eum Codicem translatis; atque ex Gallicanarum Synodorum cum ipsò consensione, quam ex Agathensis sub Alarico Gothorum Rege ad annum DVI. celebratæ, Canone XIII.& XXX Thomasius elicit; necnon ex aliis argumentis & coniecturis quæ apud ipsos videri possunt. Sanè verò, præter Laurentii nostri, Sixtique & Hippolyti natalitia in eo de quo agimus Codice expressa, quorum nullum in Luxoviensi, Francorum, Boviensi; neque in Gallicano Vetere, ad Gallias Celticam, Belgicam, & Francicam pertinentibus reperitur: vnum mihi Eulaliæ Emeritensis festum in eodem Gothico Missali celebratum, cum in Gallo-Francicis Codicibus (licèt aliàs Eulaliam, claram quoque apud Gallos fuisse, Venantii Fortunati, & Gregorii Turonensis testimonio sciamus) altùm de ea sileatur: indubiam pæne fidem facit, id ex Missali Gothorum proprio ad Galliæ Narbonensis Ecclesias emanâsse. = De triduanis autem rogationibus, quod Lesleus obiicit, potuit vetus ille Galliarum, infixusque populorum animis mos, vel post Concilium Toletanum IV. à Gallico-Gothicis Ecclesiis retineri. Quid si eas, quamquam in Gallia institutæ primùm fuerint, alicubi etiam apud Hispanos obtinuisse suspicemur? Rhabanus certe (*Lib. II. de instit. Cleric. Cap.XL.*), „ triduanum ante Ascen„ sionem ieiunium apud *Ecclesias Occiden„ tis* in more fuisse affirmat. Meminit quoque triduani ieiunii D. Isidorus (*De Ecclesiast. Offic. Cap. XL.*); sed hoc ab Hispanis post Ascensionem, immo post Pentecosten observatum fuisse, locuples testis est Walafr. Strabo (*De reb. Eccl. Cap. XXVIII.*) = Non iugis autem, ac per totos quadraginta dies Quadragesimæ observatio, viguissetne in ea Ecclesia ad quam Codex de quo loquimur pertinuit, incertum planè est; immo arbitror non plus in ipsa, quâm XXXVI. diebus esurialibus id ieiunium, sicut & in Hispaniarum Ecclesiis, constitisse; aliàs in eo Codice ieiunium à Feria IV. ante primam Dominicam Quadragesimæ, quæ ob eam causam in Sacramentario Gregoriano (*Murator. Tom. II. ap. Liturg. Rom. Col. 300.*), & ab Amalario, (*De Offic. Eccl. Cap. VII.*) Alcuino (sub epigr. *In Cap. ieiun.*), & aliis passim *Caput ieiunii* inscribitur, incipere omnino debuisset; nec sex hebdomadis Quadragesimale tempus concluderetur. Quod autem in eo Codice „ de XL. diebus ieiunii *iugiter* à „ Christo Domino expletis, & *eodem nu„ mero dierum* à fidelibus, *minutatim* ta„ men, ob ipsorum infirmitatem, observato legitur: neminem movere debet; neque enim necesse est, vt quadragenarium illum dierum numerum ad totidem esuriales dies, quibus vespertina refectio sumebatur, referamus; sed de integro ieiunii, id est Quadragesimali tempore (licèt hoc XLII. diebus constaret), ob numeri rotunditatem accipi commodè potest, quod in Concilii Toletani VIII. Canone IX.& alibi in Sacramentariis passim factum videmus. *Minutatim* autem ii dies observari dicuntur, forsan quia non id iuge, vt olim Christi ieiunium; sed Dominicis diebus quater aut quinquies solutum atque interruptum fuit, quod & Isidorus (*De Eccl. Off. Lib. I. Cap. XXXVI.*) innuit, inquiens: *subtractis enim à Quadragesima Dominicis diebus, quibus ieiunia resolvuntur, his XXXVI. diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam concurrimus &c.* = Nec demum tanta erat inter Hispaniæ & Galliæ-Gothicæ Ecclesias, vel post Concilium Toletanum IV. rituum communio, vt non adhuc in aliquo discreparent; id quod ex XVII. Concilii Toletani sub Egicane DCXCIV. habiti Canonibus II. & III. item ex Egicanis Hortatoria ad eiusdem Concilii Patres, colligere est; immo inter ipsas Hispaniæ Ecclesias, nec longè post IV. Concilii Toletani tempora in Missæ atque Officii Ecclesiastici ritibus nonnihil diversitatis fuisse, ex XI. itidem Toletani Concilii sub Wambane ad annum DCLXXV. Canone III. atque ex aliis Conciliorum Hispaniæ Decretis apertè deducitur.

Pyrenæi montis, ipſaſque adeo Galliæ-Gothicæ fauces martyr occubuit; nec Cucufatis qui non longè à Barcinone; neque Fructuoſi, Augurii, & Eulogii qui Tarracone paſſi fuêre; neque demum alterius ex illuſtrioribus Hiſpanis Martyribus (præter vnam Eulaliam Emeritenſem), officium Miſsâve, ac ne mentio quidem in eorundem natalitiis habeatur; in eo inquam Miſſali Laurentius noſter, nedum in proprio Natali peculiari Miſsâ celebratur, quod non vſque adeo mirandum foret; ſed in feſtis quoque S. Sixti Papæ qui triduo eum in agone præceſſit, & S. Hippolyti qui altero poſt Laurentium triduo martyrium conſummavit, tam luculentum ſit elogium Sanctiſſimi Levitæ, quaſi non vtriuſque illius martyris magis quàm Laurentii, immo quaſi proprium huius natale vtrobique celebraretur; cum è contrario in ea Miſſa quæ Laurentii propria eſt, nec verbum de Sixto, neque vlla de Hippolyto mentio viciſſim reperiatur. Siſtimus integram Laurentii Miſſam; Sixti autem atque Hippolyti, nè moleſtiam Lectoribus exhibeamus, Miſsarum tantùm immolationes.

Miſſa in natale Sancti Laurentii Martyris (a).

„ Deus fidelium tuorum Salvator & Rector, Omnipotens ſempiterne Deus, adeſto votis ſollemnitatis hodiernæ, & Eccleſiæ gaudiis de glorioſa Martyris tui paſſione Beati Lavrenti (*ſic*) conceptis, benignus adſpira: augeatur omnium fides tantæ virtutis ortu; & corda lætantium ſupplicio Martyrum igniantur: vt apud miſericordiam tuam illius iuvemur merito, cuius exultamus exemplo. Per Dominum noſtrum.

Collectio ſequitur.

„ Deus mundi creator & rector, qui hunc diem in Levitae tvi Lavrenti (*ſic*) martyrio conſecraſti; exaudi propitius ſupplices tuos, & concede vt omnes qui martyrii eius merita veneramur, interceſſionibus eius ab æternis gehennæ incendiis liberemur. Per Dominum.

Col-

(a) Miſſale Goth. Gallican. ab Em. Thomaſio primùm editum, & à Cl. Muratorio Diſſertationi *De Liturgia Romana Vetere* inſertum *Tom. II. col. 627.*

Collectio post nomina.

„ Concede nobis Domine gratiam tuam in Beati LAVRENTI „ martyris celebritate multiplicem: vt de tanti agone certaminis „ discat populus Christianus & firmam solidare patientiam, & „ piâ exultare victoriâ.

Collectio ad Pacem.

„ Sancti LAVRENTI nos Domine quæsumus precatio iusta „ tueatur: & quod nostra conscientia non præsumit eius nobis „ qui tibi placuit oratione donetur. Per Dominum nostrum fi- „ lium tuum.

Immolatio Missæ.

„ Verè dignum & iustum est: omnipotens sempiterne Deus, „ tibi in tanti martyris LAVRENTI laudis hostias immolare: qui „ hostiam viventem hodie in ipsius LEVITAE TVI BEATI LAV- „ RENTI Martyris ministerio per florem casti corporis accepisti. „ Cuius vocem per hymnidicum modulamini (*a*) Psalmi audi- „ vimus canentis atque dicentis: Probasti cor meum Deus & „ visitasti noctem (*sic*), id est in tenebris sæculi: igne me exa- „ minasti & non est inventa in me iniquitas. O! gloriosa cer- „ taminis virtus. O! inconcussa constantia confitentis. Stridunt „ membra viventia super graticulam imposita: & prunis sævien- „ tibus, anhelantes (*b*) incensum suum in modum thymiamatis „ divinis naribus exhibent odorem. Dicit enim Martyr ipse cum „ Paulo: Christi bonus odor sumus. Non enim cogitabat quo- „ modo in terra positus à passionis periculo liberaretur; sed quo- „ modo inter Martyres in cælis coronaretur. Per Christum Do- „ minum nostrum. Per quem.

(*a*) Fortè: *modulati*.

(*b*) Fortè: *anhelantia*.

In natali Sancti Sixti Papæ & Martyris.

Immolatio Missæ (*a*).

„ Verè dignum & iustum est ; æquum & salutare est : tibi „ assiduas laudes canere Domine Sancte Pater omnipotens æterne „ Deus. Per Christum Dominum nostrum. Qui per adventum „ suum credentes in se homines ad cælestia regna transire per- „ misit ; quoniam hi qui se tuæ testes offerunt veritatis, ini- „ micum, dum occiduntur, occidunt. Ex quibus est Sanctus ac „ Venerabilis SIXTVS Martyr, cuius hodie sollemnitas celebratur; „ qui dum Apostolicæ Sedis accepisset insignia, & se Primum „ esse conspiceret Sacerdotum, occasionem salutarîs passionis ex- „ cipiens, non tantùm sæculares exuit sordes contagii ; VERVM „ ETIAM EXEMPLVM FVIT CAETERIS. NAM MOX SVVS QVOQVE MI- „ NISTER EXIMIVS VENERABILIS LAVRENTIVS VICTORIAE PALMAM „ IMITATVS, ACCEPIT ORNAMENTVM QVOD DEBVIT POENA SVBIRE; „ VT GLORIAM MERERETVR AETERNAM CONSEQVERE (*sic*). Per „ Christum.

In natali Sancti Hippolyti Martyris.

Immolatio Missæ (*b*).

„ Verè dignum & iustum est Omnipotens æterne Deus. Qui „ BEATVM HIPPOLYTVM tyrannicis adhuc obsequiis occupatum SV- „ BITO FECISTI LAVRENTI (*sic*) SOCIVM. Qui spirituali ardore „ succensus, dum Vnigenitum filium tuum Dominum nostrum „ coram potestatibus veraciter confitetur, pœnis subiicitur, vin- „ culis inligatur, cardis (*c*) configitur, equorum ferocitate dis- „ iungitur ; ET ADEPTA PALMA MARTYRII, VITA PERPETVA CVM „ LVCRATORE ET MAGISTRO LAVRENTIO CORONATVR. Per Chri- „ stum Dominum nostrum.

Ex

(*a*) Ap. Murator. *Diss. de Liturg. Rom. col.* 626.

(*b*) Ap. Murator. *Liturg. Romana Vet. Tom. II. Col.* 628.

(*c*) Fortè : *carduis*.

Ex hoc autem tam peculiari Laurentii noſtri elogio in Sanctorum Sixti & Hippolyti natalitiis, quivis è veſtigio coniiciet, longè maiorem Sanctiſſimi illius Levitæ, quàm horum Martyrum rationem in Miſſali Gothico-Gallicano, atque adeo apud Toletani Concilii Patres habitam fuiſſe. Verùm vt paullo id fiat dilucidius, opportunum duxi Gothico-Gallicanum Codicem cum iis Sacramentariis conferre, quæ ad vſum Romanæ Eccleſiæ à Summis Pontificibus Gelaſio, & Gregorio Magno ordinata fuiſſe conſtat; nec non cum eo Miſſarum Codice, quem Leoniani titulo inſignem nuperrimè Blanchinus evulgavit.

In triplici ergo hoc Romano Codice, cum ſi patriam demas nullâ non ex parte Romanus futurus eſſet Laurentius; neque vllius magis quàm Romanorum intereſſet peculiari elogio Martyrem Sanctiſſimum celebrare, *de cuius ſollemnitate* (vt eſt in Blanchiniano Codice) *peculiariùs præ cæteris Roma lætabatur*: præterquam in Miſſis quæ Sancti Laurentii propriæ ſunt in eius natalitio, nullam hactenus in Sixti aut Hippolyti, neque in aliorum Martyrum feſtis mentionem, ac nè verbulum quidem de Sanctiſſimo Levita reperire mihi licuit; prorſus vt quod ex Gothico-Gallicano Codice Laurentii elogium retulimus Galliæ-Gothicæ, atque adeo Hiſpaniæ, vt putamus, noſtræ peculiare, nec ſine cauſa ab vtraque hac Provincia factum exiſtimandum ſit.

Eſt quidem in Blanchiniano Codice (nè quid ſtudiosè diſſimulare videar) tacita quædam Laurentii mentio in I. & II. conteſtatione Miſſarum Sancti Sixti, in quibus legitur (*a*): *eum doctrinæ ſuæ filios ad eandem martyrii gloriam promerendam incitare*; &: *Sixto nedum hoc divinitus datum fuiſſe, vt proprium paſſionis triumphum acquireret; ſed etiam vt ſubiectis ſibi miniſtris proficeret; glorioſamque Magiſtri palmam, non inferiorem Diſcipuli victoriam conſequutam fuiſſe*. Quibus quamquam Laurentium noſtrum non obſcurè deſignari conſtet: nuſquam tamen extrâ propriam Sanctiſſimi Martyris Miſſam expreſſum eiuſdem nomen aut elogium, vt in Miſſali Gothico-Gallicano reperitur; licèt ſeptenæ de Sancto Sixto Miſſæ, tricenæ verò collectæ atque orationes in eo Codice habeantur. Mitto ter in eodem Sacramentario repetitum Laurentii nomen, ſine elogio tamen, in Miſſis defunctorum *pro anima cuiuſdam Epiſcopi* (*b*); caſu enim id factum fuiſſe, ipſi

(*a*) *IV. Tomo Anaſtaſii Pag. XXXVI. Col. I.* in natali Sancti Sixti.

(*b*) Sacram. Veronenſe Tom. IV. Anaſtaſii inter Prolegom. *Pag. L. col. II. n. IV. & V.*

ipſi nobiſcum Adverſarii, atque inter eos Acamus (*a*) agnovêre.

Nunc autem à Romanis ad Belgicæ, Celticæ, & Francicæ Galliarum Miſſales Codices tranſitu facto, nullam prorſus in iis Laurentii noſtri mentionem fieri comperiemus; proinde quaſi nec ſi vſpiam gentium Levita Sanctiſſimus vixerit, Eccleſiæ aut incolæ harum regionum inaudiiſſent. Id verò num de omnibus eius Galliarum tractûs Codicibus in vniverſum affirmari poſſit, non ſatis exploratum habeo; in iis certè quos mihi hactenus videre licuit nullum omnino de Sancto Laurentio, nec de Sixto aut Hippolyto verbum legitur. Sunt autem I. Lectionarium Luxovienſe Merovingico charactere exaratum, à Mabillonio (*b*) in eiuſdem Liturgia Gallicana editum, quod olim ad Provinciam Maximam Sequanorum, id eſt Veſontionenſem pertinuiſſe idem Auctor affirmat. II. Sacramentarium Sancti Columbani, quod ex Bobienſi Bibliothecâ in Liturgiam Gallicanam idem Mabillonius retulit (*c*), & ad eandem Veſontionenſem Provinciam ſpectare voluit. III. Miſſale *Francorum* dictum, à Ven. Card. Thomaſio primùm editum, & à Muratorio in Diſſertatione de Liturgia Romana recuſum (*d*), quod ad Pictavienſem Eccleſiam olim pertinuiſſe ex Morino Thomaſius in eiuſdem Præfatione cenſet. Miſſale demum *Gallicanum vetus* (*e*) eiuſdem Ven. Cardinalîs, ad Eccleſiæ Altiſiodorensîs vſum adornatum (vtì ex Sancti Germani huius Vrbis Epiſcopi, quæ vnica eſt de Sanctis in eo Codice mentio, coniicere poſſumus); in quibus omnibus nec verbum de Sancto Laurentio reperire mihi contigit.

Ex his autem, niſi vehementer ego fallor, liquidum fit Blanchini theſin affirmantis (*f*): *Martyrologia omnia & Calendaria vetuſtiſſima ::: necnon & Sacramentaria, glorioſiſſimam in tota Eccleſia Laurentii paſſionem vnanimiter recolere*; non ſecus atque affinem aliam Cl. Dominici Georgii in notis ad Adonis Martyrolo-

(*a*) Putat Acamus (*Diſſ. de antiq. Sacramentarii Veronen. Part. I. §. XII.*) Miſſas in quibus hæ collectiones habentur, in die depoſitionis Sixti PP. III. pro eius requie celebratas. Mentionem autem Laurentii ideo in ipſis factam, quia is Pontifex altero poſt Laurentium die, XI. ſcilicet Auguſti ann. CCCCXL. vivere deſierit.

(*b*) Liturg. Gallican. *Lib. II. pag.* 106. *ad* 173.

(*c*) Habetur is Codex ap. Murator. *de Liturg. Romana Vet. Tom. II. à Col.* 775.

(*d*) *Tom. II. à Col.* 662.

(*e*) Editum à Muratorio *Tom. II. Diſs. de Liturg. Rom. à Col.* 697.

(*f*) Annot. CV. in Oration. antiquiſs. rit. Goth. *Pag. CCLXXXII.*

logium (*a*) scribentis: *in libris Liturgicis vetustissimis*,, vbique gentium apud Occidentales Missarum sollemnia in natali Beati Laurentii prænotari ,, ; nisi adhibito temperamento è Gallicanis Missarum Codicibus, quos paullo antè retulimus, fulciatur, infirmam & planè falsam in vniversum fore. Scio equidem non dissimilia apud Maximum Taurinensem legi (*b*), scilicet: *triumphum Beati Laurentii*, *totum vbique mundum consonâ devotione celebrare*; sed ea non paullo generaliora sunt, ac de maiori Ecclesiarum parte, pro quo in scholis diceremus *de generibus singulorum*, largiùs interpretari debent.

Ex silentio autem Gallicanorum Codicum de Levita nostro, vt hoc moneamus obiter; simul etiam ex eo quòd in Orationario Tarraconensis Ecclesiæ à Blanchino primùm evulgato nulla prorsus de Sancto Sixto mentio reperiatur; ac demum, quòd nullam præterea causam subesse videam cur in Hispania nostra, maximè autem in eo Missali de quo loquimur, Sanctorum Sixti & Hippolyti natalitia peculiari officio celebrarentur: non semel in mentem venit, propter Laurentium, cuius prior ille magister, posterior iste discipulus, vterque verò passionis quodammodo socius fuerat, locum eis factum in Gothico-Gallicano Codice; nè scilicet quorum vnum certamen videri poterat & sæpissimè in eisdem Actis legebatur (*c*), in vnius Ecclesiæ Liturgia cultu seiungerentur. Sanè verò, quibus in Codicibus aut Calendariis Laurentii natale sileri contigerit, in iis Sanctorum Sixti & Hippolyti sollemnitates frustra quæras.

Nunc autem, vt quò hæc demum pertineant videamus, scire omnino à Blanchino vellem I. Cum si Romæ Laurentium adiudicet, non magis iam ad Hispanos quàm ad Gallos Sanctissimus Levita pertinere debeat: cur, altùm de eo silentibus Galliarum Sacramentariis, Hispanienses interea Codices tam peculiare Laurentii, non modò in ipsius, sed & in Sixti atque Hippolyti natalitiis elogium contineant? II. Cum unâ exceptâ patriâ nihil iam Laurentius, seu gradum, dignitatem, resque ab ipso gestas, sive passionis aut exuviarum locum spectes, commune cum Hispanis habiturus sit: cur in Gothico-Gallicano Codice Nationalium festo-

(*a*) Ad diem X. Aug. Edit. Rom. *pag.* 392.

(*b*) Homil. II. de Sancto Laurentio *sub finem*.

(*c*) Habentur in eisdem Actis SS. Sixti Laurentii atque Hippolyti passiones cùm alibi, tum in Cod. Vaticano, cuius verba postremo nobis loco Blanchinus obiicit. De quo inferiùs sermo recurret.

ſtorum parciſſimo, in quo nec Vincentio Levitæ, nec Felici Gerundenſi, nec Fructuoſo, aut aliis Hiſpanis martyribus illuſtriſſimis locus vel minimus attributus eſt, tam inſignis ac luculenta, neque vno tantum in loco Laurentii noſtri mentio habeatur? III. Verùm fuerit, quod gratis Blanchino damus, fuerit inquam præter patriæ communionem cauſa arcana aliqua, cur in Gothico-Gallicano de quo agimus Codice Laurentii mentio fieret: an ea tanti ponderis extitiſſe credenda eſt, vt propterea natale Laurentii extrâ Hiſpaniam vt putat Blanchinus editi, educati atque alti, cuiuſque nulla ibidem extabat reliquiarum pars, potius in eo Codice ac ſollemnius haberetur, quàm vel in eodem Eulaliæ Emeritensîs (*a*) Martyris celebratiſſimæ, patriâ, incolatu, paſſione atque exuviarum loco, nullâ denique non ex parte Hiſpanæ; vel ipſius etiam Laurentii in Codicibus Gelaſiano, Gregoriano, atque aliis ad Eccleſiæ Romanæ vſum adornatis?

Hæc Blanchino longiuſculè petita videbuntur; & fortaſſis, quâ eſt ſagacitate ac doctrinâ vir, latentem aliquam huius ſingularitatis cauſam in numerato habeat, quæ mihi tamen, vt verum fatear, hactenus nulla ſuccurrit. Nè autem ad Laurentii cultum vbique terrarum latè propagatum confugiat, quaſi ex eo peculiaris Sanctiſſimi Levitæ in Galliæ-Gothicæ Eccleſiis cultus deſcendat; de ſilentio Eccleſiarum per Gallias Belgicam, Celticam, & Francicam, hìc rurſum monendus eſt. Meminerit præterea Auguſtinum, non ſecus ac de Laurentio Maximus, olim de inſigni Levita ac Martyre Vincentio dixiſſe (*b*): *Nullam eius tempo-*

(*a*) Perpetuo Eulaliam cuius in Miſſali Gothico-Gallicano natale celebratur Emeritenſem diximus, quamvis Cl. Leſleus Barcinonenſem eam fuiſſe ſuſpicetur. Cum enim hæc non procul à Gallia, illa verò in remotiſſima Hiſpaniæ parte paſſa fuerit: credibile exiſtimat hìc Auctor præ Emeritenſi Eulalia celebriorem olim apud Gallos Barcinonenſem fuiſſe; quin & Miſſæ de qua agimus immolationem, in qua *Virgo ſponte Præſidi oblata* dicitur, huic magis quàm Emeritenſi convenire. Verùm & hanc quoque claram olim in Galliis extitiſſe, Venantii Fortunati, & Gregorii Turonenſis auctoritas ab Em. Thomaſio allata (*Præf. Miſſal. Gothic.*) ſatis docet. Nec coniecturam ex eius Miſſæ immolatione ductam, Lesleum iuvare poſſe arbitror, cum vtriuſque Eulaliæ Acta magnâ ex parte confuſa eſſe verosimillimum ſit. Ac mihi quidem, ex loco in eo Codice Miſſæ de quâ agimus attributo, confici planè videtur Emeritenſem eam Eulaliam fuiſſe, cuius feſtum IIII. Id. Decembris celebratur: nam poſt Miſſam S. Andreæ Apoſtoli Prid. Cal. Decembris, & antê eam quæ de S. Pauli Converſione eſt, VIII. Cal. Februarii, Eulaliæ natale ibidem agitur; cum aliàs ſub medium Februarii menſis in quod Barcinonenſis Eulaliæ feſtum incurrit collocari omnino debuiſſet.

(*b*) *Serm. CCLXXVI.* qui de S. Vincentio Levita III. eſt. *Num.* 4. *Edit. PP. Maurin. Pariſ. Tom. V. Col.* 1113.

pore regionem, *nullam Provinciam quousque Romanum Imperium vel Christianum nomen extenditur non celebrare Vincentii natale*; quod tamen in iis quos retulimus Galliarum Codicibus, immo etiam in Missali Gothico-Gallicano, frustra Blanchinus quæsierit. Postremò: communem Laurentii cultum per Orbem terrarum, vtut eiusdem natali inter aliorum Martyrum sollemnitates in Gothico-Gallicano Codice recensendo causam dedisset: non tamen insigni ac peculiari illi in proprio, & in Sanctorum Sixti atque Hippolyti natalitiis elogio locum facere potuisse. Sed de his plus satis.

Illud hoc loco iure Lector desiderare & planè mirari possit, in tantâ Liturgicorum Codicum copiâ, nullum à nobis hactenus adductum, qui propriè ad Hispaniarum Ecclesias pertineat; cum aliàs priscus ille nostratium Gothorum Isidorianus ritus, Mozarabicus vulgò dictus, tanto semper apud Liturgicos in honore fuerit, & vsquè sit. Ac mihi quidem (quamquam Missali Mozarabico ab Incomparabili Cardinali Ximenio edito non parùm ab aliquibus detractum noveram, quasi ipsius Collector ex antiquis Missalibus quæcumque libuit in eum Codicem transtulisset), hærebat nihilominus animo eius Missalis exemplum, quod in Excellentissimæ Corsinæ Domûs, & in Vallicellana Bibliothecâ asservari inaudieram, diligenter evolvere, si quid inde nostris hisce coniecturis lucis affulgeret. Commodùm autem per ea tempora Cl. Alexander Lesleus S. I. Mozarabicum ipsum Ximenii Codicem præfatione ac notis auctum edidit (*a*), in quibus non vulgaris neque hausta de triviis eruditio cum summa rei Liturgicæ peritiâ decertare videntur. In eo autem Missali, quod nostra propiùs attinet, Laurentii festum propriâ & peculiari Missâ, nedum natali ipsius die IIII. Id. Augusti, sed & in eiusdem diei Octavâ, XVI. Cal. Septembris, sollemnissimoque *sex Capparum* ritu celebrari animadverti; cum Sixti atque Hippolyti festa suis vnumquodque natalitiis tantùm fiant, nihilque proprium habeant, sed omnia ex *Communi plurimorum Martyrum* desumantur, ritusque præ illo Laurentii longè inferior sit (*b*); vt vel hinc iam coniicere liceat, quàm potior

 San-

(*a*) Prodiit Opus Romæ ann. MDCCLV. Octobri mense sub hoc titulo: *Missale mixtum secundùm regulam B. Isidori dictum Mozarabes*.

(*b*) *Pag*. 357. *ad* 361. Festum Laurentii peculiari Missâ in eius natali colitur. *Pag*. XC. *Col*. 2. *In Calendario* ritus *sex capparum* indicatur. *Pag*. 365. habetur Laurentii Octava, in qua *omnia sicut in die* dici iubentur. Item in Calendario, Octa-

va

Sanctiſſimi Levitæ, præ Sixti atque Hippolyti natalitiis, ratio apud Hiſpanos habita fuerit (*a*).

Et illud nobis in votis erat Veteres Liturgicos Codices, ſi quos in Bibliothecâ Vaticanâ ad Hiſpaniæ aut Galliæ Narbonenſis Eccleſias pertinentes inveniſſem, diligenter evolvere; atque ex eis quæ in rem noſtram conferre poſſe arbitrarer in medium adducere. Cur autem id non præſtiterimus, alibi à nobis indicatum. Vnum quod ſupererat exequuti ſumus, nempe vt quos in Ampliſſima Sanctæ ac Primatis Toletanæ Eccleſiæ Bibliothecâ Mozarabicos Sacræ Liturgiæ Codices à ſæculo, vt putamus, nono ſcriptos aſſervari noveramus; quoſque, dum CATHOLICI ATQVE INVICTISSIMI FERDINANDI VI. HISPANIARVM REGIS iuſſu Toleti degeremus, pluries nobis in manûs ſumere licuit: Perilluſtri Viro vtriuſque Iuriſprudentiæ atque Antiquitatis peritiſſimo D. Ioanni Antonio de las Infantas eiuſdem Sanctæ Eccleſiæ Doctorali, vt vocant, Canonico, litteris precibuſque noſtris in huius laboris gratiam evolvendos enixè commendaremus. Si quid autem eo præſidio conatûs noſtros, quod

væ Laurentii mentio eſt; è diverſo verò de Sixto *Pag. 356. Col. 3.* hæc omnino leguntur: *Sixti Papæ: Feliciſſimi & Agapiti. Omnia dicantur plurimorum Martyrum.* Eademque iiſdem ipſis verbis in feſto Sancti Hippolyti repetuntur *Pag. 361. col. 1.*

(*a*) Non me latet Cl. Lesleum (*in Notis Pag. 585. Col. 2.*) ex frequenti, vtì arbitror, Sixti mentione, quæ in Mozarabica Laurentii Miſſa fit, exiſtimare eam Miſſam non Laurentii propriam, ſed Sixto quoque communem eſſe; qui mos hos Martyres, immo & Hippolytum coniungendi, apud Græcos olim obtinuit, vt patet ex Menologio Baſilii. Verùm neſcio quo id pacto à Cl. Viro ſuſtineri poſſit, cum Sixto proprius dies, non ſecus atque Hippolyto, in eo Miſſali attributus ſit, vt nuper dicebamus. Præterea, ſi quis ad eam Miſſam animum tantiſper advertat, licèt frequens in illa Sixti, in *ſecunda* ſcilicet *Oratione*, in *Oratione poſt nomina*, in *Inlatione*, & *Benedictione* mentio fiat: deprehendet nihilominus ad Laurentium potiùs, immo vnicè ad ipſum pertinere. Primò enim *Officium* ſeu Introitus (vt more noſtro loquamur) qui eſt: *Gloriam & magnum decorem &c.* deſumitur in ea Miſſa ex Communi vnius Martyris *Pag. CCCCXXI.* qui aliàs eſſe deberet: *Dabo Sanctis meis* ex Communi plurimorum Martyrum *Pag. CCCCXXVI.* Secundò binæ Lectiones, alia ex Eccleſiaſtico: *Qui aurum diligit &c.* alia verò ex Apoſtolo: *Qui parcè ſeminat &c.* nec non Evangelium: *Nolite theſaurizare vobis &c.* mirificè Laurentio congruunt. Demum reliquæ orationes & preces in eadem Miſſa Laurentii propriæ ſunt, nihilque cum Sixto commune habent. Sunt autem hæ: Oratio prima: *Domine Jeſu &c.*. Lauda: *Beatus vir &c.*. Sacrificium: *Ego Dominus &c.*. Miſſa: *Ad miſericordiæ opera &c.*. Ad pacem: *Deus qui Beatiſſimi Levitæ &c.*. Poſt Sanctus: *Oſanna in excelſis &c.*. Poſt pridie: *Memores &c.*. Ad orationem Dominicam: *Deus qui in veri holocauſti &c.*. Et poſt communionem: *Domine Ieſu Chriſte &c.*. Mentio autem in ea Miſsâ Sixti, ob quandam martyrii cum Laurentio communionem fieri potuit: nam & Hippolyti duplex, luculentumque in eiuſdem Inlatione elogium habetur, quin propterea Laurentii Miſſam Hippolyto communem dicere poſſimus; neque id Lesleus voluit.

quod minimè desperamus, adiuvari contigerit, vbi ab Humanissimo Patriique decoris amantissimo Viro responsum impetraverimus, id è vestigio lucubrationi nostræ inseri, aut extrâ ordinem adiici curabimus (*a*).

CAPVT IV.

Prudentius vulgari sententiæ adstipulatur. Multiplex pro Hispanis ex Laurentiano eiusdem Hymno coniectura.

HActenus de Laurentio Hispaniæ nostræ asserendo, quantum ingenio potuimus, enixi sumus. Nunc vt Levitam Sanctissimum ex mente Prudentii, quem ab ipsis stare Adversarii contendunt, Romæ natum non fuisse ostendamus: intentatum fortassis, aleæque plenum opus aggredimur. Initio autem prænotare oportet, longè aliam mentem propositumque sacri illius Poëmatis Auctori fuisse, quàm vt Sanctissimi Levitæ patriam in ipso exprimeret. Nec ea tractatio aut Hymni, qui *Passio Laurentii* simpliciter inscribitur, aut Libri titulo περὶ στεφάνων, id est *De Coronis*, Martyrum scilicet, satis congruens aut opportuna censenda esset. Si cui tamen adhuc eâ de re scrupulus hæreat, Prudentium ipsum sistimus, qui mentem suam atque Hymni scopum his verbis apertissimè prodit (*b*):

Quâ voce, quantis laudibus
Celebrabo mortis ordinem?
Quo passionem *carmine*
Dignè retexens concinam?

 Et

(*a*) Perincommodum huic lucubrationi accidit, licèt aliàs communibus Hispanorum votis magnopere expetitum fuisset, vt quo tempore litteræ nostræ in Hispaniam delatæ sunt, Toleto Vir Eximius abesset, amplissimo Vicariatûs Generalîs Ecclesiastici munere in Regia Matritensi Curia fungens: quo etiam tempore, aut non multo pòst, cum Eminentissimus ac Reverendissimus Princeps LVDOVICVS S.R.E. CARDINALIS DE CORDVBA, ex Decano Toletano ad Sacrum Purpuratorum Collegium, Summumque eiusdem Toletanæ Ecclesiæ regimen maximo Hispaniæ totius plausu evocatus fuisset; vnus ille omnium IVSTISSIMI AC PRVDENTISSIMI HISPANIARVM REGIS iudicio comprobatus est, qui in Decanatu Toletano, quod Hispanicorum omnium honestissimum Sacerdotium est, Eminentissimo Cardinali Archiepiscopo succederet.

(*b*) In hymno de S. Laurentio *Stroph. IX. ỹ. 33.*

Et rursum (*a*).

> *Sic*, *Sancte* LAVRENTI, tuam
> *Nos* passionem *quærimus*.

Si quid proinde in eo poëmate deprehenditur, ex quo Laurentii patriæ nonnihil lucis affundi, aut ea demum sagaciori indagine subodorari queat: minimè id datâ ab Auctore operâ dictum existimandum, sed quasi nihil tale cogitanti verbum paullo fortassis quàm voluit significantius exciderit.

Bollandiani Patres, Hymno accuratissimè examinato, si quam inde illustrandæ Laurentii patriæ scintillam elicere possent; vbi nequicquam eis rem cecidisse animadvertunt, cæteros admonuêre, quicumque id deinceps experîri vellent operæ pretium minimè facturos (*b*). Aliis è contrario tam flexilis in vtramque partem eius Hymni auctoritas visa est, vt Eruditus sanè Doctor, Civis meus, atque olim in Academiâ Valentina Sacrarum Linguarum Cathedræ Competitor (*c*), ex illis verbis (*d*):

> *Ceu præsto semper adsies*,
> Tuosque alumnos Vrbicos
> *Lactante complexus sinu*
> Paterno amore *nutrias*.

Et sequentibus:

> Hos inter, *ò Christi decus*,
> *Audi Poëtam rusticum*:

probare nitatur, cum Cæsaraugustanus Prudentius sit (quod verum fortassis fuerit): minimè ab eo Laurentium patriâ segregandum; quandoquidem *alumnos suos Vrbicos*, (id est *Cæsaraugustanos*, vt ipse intelligit) *atque inter eos Prudentium* paterno amore complecti postulatur.

In tantâ ergo præiudicatarum opinionum varietate, cum viderem Blanchinum, & Merendam, inquisito ad amussim Hymno, fluxas & plane caducas inde desumptas coniecturas in cælum adtol-

(*a*) *Stroph. CXXXVIII.* ℣. 548.

(*b*) Ad diem X. Aug. §. IV. *in ipso initio*.

(*c*) Is est Doctor Augustinus Salesius Presbyter Valentinæ Vrbis Historicus, editis operibus clarus (quorum catalogum habes ap. Vinc. Ximenium Virum Cl. *Biblioth. Valentinæ Tom. II. ad ann.* 1747. *Pag.* 304.) in litt. ad Eruditiss. Mayansium nostrum 19. Iulii 1741. in App. Operis *Censura de las Historias fabulosas*.

(*d*) *Stroph. CXLIII.* ℣. 569.

tollere, & pro geometricis demonſtrationibus venditare: nolui enim verò permiſſam his Scriptoribus veniam mihi adimi; aut, ſi pauca acquirere poſſem, invideri. Eo igitur Poëmate particulatim decurſo, Auctoriſque ſcopo diligentiſſimè obſervato: facilè in hanc ſententiam deſcendi, vt credam Prudentium nè cogitâſſe quidem Laurentium patriâ Romanum fuiſſe. Idque ex coniecturis ſequentibus.

I. Inducit in eo Hymno Laurentium Poëta noſter, poſtquam tyranni iuſſa ſpreverat, dolore cordis intrinſecùs tactum, Chriſtumque enixè deprecantem, vt Ethnicam ex Vrbe ſuperſtitionem ſtirpitus evellat, his verbis (*a*):

> *Hæc ludibundus dixerat.*
> *Cælum deinde ſuſpicit,*
> *Et* congemiſcens *obſecrat*
> Miſertus Vrbem Romulam.

Cur verò non potius diceret:

> Miſertus Vrbem Patriam,

vſurpatâ ſcilicet poſtremâ voce ἐπιθετικῶς: quo etiam ſenſu *terram* alicubi *patriam* Virgilius (*b*), *cineres patrios* Horatius (*c*), & alii ex Veteribus dixêre? Licuit ſanè Prudentio per metri & Latinitatis leges id facere; & aliàs *patriæ* adiectum, meo quidem iudicio, preſſius ſignificantiuſque, & verbis *congemiſcens*, & *miſertus*, quæ proximè præceſſerant, exprimendæque Sanctiſſimi Martyris ergâ Vrbem pietati longè congruentius fuiſset.

II. Pergit ſubinde Levita Sanctiſſimus, atque intêr flammas Romanis Chriſtianam Religionem adprecatur, inquiens (*d*):

> *Da*, CHRISTE, Romanis tuis
> *Sit Chriſtiana vt Civitas.*

Et hìc quidem non ſatìs opportunè *Romanos* CHRISTO attribuiſſe Poëta videri poteſt: nondum enim Laurentii tempore, cuius ea

(*a*) *Stroph. CIII.* ℣. 409.

(*b*) : : : : : : : *te, amice, nequivi*
Conſpicere, & patriâ *decedens ponere* terrâ.
Virg. VI. *Aeneid.* ℣. 508.

(*c*) *Minxerit in* patrios cineres &c.
Horat. *in Art.* ℣. 471.

(*d*) *Stroph. CIV.* ℣. 433.

ea oratio eſt ; CHRISTI iugo collum Roma ſubdiderat. Cur igitur, ſi in Vrbe natus fuiſſet Laurentius, non veriùs Poëta diceret:

> *Da*, CHRISTE, Romanis meis,

præſertim cum nec metri ratione, neque Latini ſermonis genio prohiberetur? Sanè cum de iis pauperibus, inter quos Eccleſiæ theſauros Sanctiſſimus Levita diſtribuerat, paullo antè loquutus fuiſſet: non dubitavit *ſuos*, relatè ad Laurentium, benigniori vocabulo appellare. Sic enim (*a*) Præfectum alloquitur:

> *Quemvis tuorum divitum,*
> *Qui veſte & ore prænitent*
> *Magis probabo debilem,*
> *Quàm quis* meorum *eſt* pauperum.

Cur igitur non item *ſuos* Laurentius *Romanos* diceret, qui pridem *pauperes ſuos* appellare non erubuit?

III. Invidet Romanis pius ille Scriptor, quòd ſacras Beatiſsimi Martyris exuvias præſentibus liceret intueri, eiuſque ſepulcri limina exoſculari; id quod ipſi, cæteriſque Hiſpanis, *binis*, vt ait *Alpibus* ab Vrbe *remotis*, ob locorum intervalla minime conceſſum erat (*b*):

> O! *ter*, (inquit) *quaterque*, & *ſepties*
> *Beatus* Vrbis incola,
> *Qui te*, (Laurenti) *ac tuorum cominus,*
> *Sedem celebrat oſſium.*
> *Nos Vaſco Hiberus dividit*
> Binis *remotos* Alpibus (*c*)
> *Trans Cottianorum iuga,*
> *Trans & Pyrenas ninguidos.*

Vbi

(*a*) *Stroph. LIX. v. 233.*

(*b*) *Stroph. CXXXIII. & ſeq.*

(*c*) Notandum & *Alpium* nomine Pyrenæos montes, qui Galliam ab Hiſpania diſterminant, à Poëta noſtro appellari, nè quis *Iulias* aut *Peninas*, *Cottiaſque Alpes* ipſum intellexiſſe hoc loco putet; Neque enim Iuliae Cottiaeque Alpes, *binæ* à Prudentio dici poterant; cum non bis, ſed ſemel tantùm Italos ab Hiſpanis dividant. Sunt namque perpetua montium iuga, quorum fauces varia nomina pro regionum varietate ſortiuntur. Verùm non iniuriâ altiſſimos quoſque montes *Alpes* appellaveris. Licèt enim ſint qui *Alpes* ab *albus* ſeu *alpus*; *alpus* verò ab ἀλφός, quod eſt λευκός, vt Heſychius vult, ſeu *albus*, à nivium ſcilicet candore dictas pu-

Vbi notandum, non iis quidem qui Romæ nati fuiſſent à Prudentio invideri, quòd communem cum Laurentio patriam ſortiti eſſent; ſed qui, vt maximè peregrini, in Vrbe tamen non longè à Sacris Sanctiſſimi Levitæ lipſanis habitabant, incolas ſcilicet, non Cives. Prioribus enim *proptèr*, vt idem canit, *licebat advolvi*, *fletibuſque ſepulcrum Beatiſſimi Martyris irrigare*, quod iis qui extrâ Vrbem degebant minimè conceſſum erat.

IV. Poſcit ſubindè à Levita Sanctiſſimo Poëta noſter, lætus vt interſit Quirini populo, id eſt, benignè cum Romanis agat, *alumnos eos* Laurentii vocans his verbis (*a*):

Ceu præſto ſemper adſies,
Tuoſque alumnos Vrbicos
Lactante complexus ſinu
Paterno amore nutrias.

Potuit item in hoc tractu Prudentius, immo debuit, ſi Romæ Laurentius natus fuiſſet, ex vſu Latini ſermonis nedum *alumnos*, ſed

putent; veroſimilior tamen originatio eſt, ſi dicamus eam vocem ab Hebraico potiùs אלף *éleph*, quod *mille* ſimpliciter, interdùm *bovem* ſignificat, deſcendere. Ex eo enim fit אלוף *alúph*, id eſt *ductor*, *magiſter*; & translatè quicquid *maximum*, *præcipuum*, *ſummum*, aut *primarium eſt*. Hinc ἐλέφας Græcis, qui & Latinis *elephas*, atque *elephantus*, à magnitudine dictus; item Hebræis אלף *éleph*, *bos*, quòd Europæorum animalium maximum hoc ſit. Præterea *aleph*, *eliph*, *olaph* priores ſunt Hebræorum, Arabum, & Syrorum litteræ; Græcorum verò, *alpha*, quo ſenſu Codrus ille apud Martialem (Lib. v. Epigr. 27.) *Penulatorum alpha*, id eſt, *mendicorum primus* dicitur. Gloſſæ: *Alpes* ὄρη ὑψηλά, id eſt *ſublimes montes*. Iſidorus (Etym. XIV. VIII.) *Gallorum* (inquit) *linguâ*, *Alpes montes alti vocantur*. Vid. Voſs. in *Albus*. Deinde Græcis montis notio generalis eſt, quaſi *conſpicuum*, *ſpectabile* dixeris, aut *locum editiſſimum*, *è quo circumiacens regio longiſſimè ſpectari poteſt*. Ὄρος enim, mons, ab ὁράω, id eſt *video* forſan deſcendit, quamvis diſpar ſit vtriuſque vocis ſpiritus. Ἴδη autem ſeu Εἴδη (quo etiam modo Græcis montes olim vocatos fuiſſe, duplex, vterque altiſſimus, in Troade, atque in Inſula Creta eiuſdem nominis mons, argumento eſt) ab εἴδω id eſt, *video*, omnino derivatur; vnde & εἰδὴς *ſpectabilis*, & εἰδέα ſeu ἰδέα *ſpecies*. Erunt qui ab οἰδέω, id eſt *tumeo*, montes dictos velint: ſunt enim *terræ tumores*. Vtriuſque autem Græcæ montis notionis, non obſcura reperiuntur veſtigia in Vetere Hiſpaniæ noſtræ Chorographia: bini etenim apud nos editiſſimi montes, OROSPEDA & IDVBEDA priſcis vocati fuere: quarum vocum pars prior OROS & IDV, Græca proculdubio eſt, & *montem*, id eſt *conſpicuum*, *ſpectabile* ſignificat; poſteriorem verò PEDA, Bochartus alicubi *argentarium* interpretatus fuit. OROSPEDA autem, hodie LA SIERRA DE SEGVRA; IDVBEDA verò MONTES D'OCA à noſtratibus vernaculo idiomate appellantur, ex P. Marianæ placito; Videndus tamen Eruditiſs. noſtras Ioannes Geneſius Sepulveda, qui cum Ferdinando Pintiano de horum montium ſitu egregiè diſputavit *Lib. III. Epiſt. XLVIII. ad I. Quignonium*.

(*a*) *Stroph. CXLIII. ℣. 569.*

ſed planè Laurentii *Cives* Romanos appellare; præſertim cum eam vocem carminis leges non reſpuant. Quidnî autem diceret:

Tuoſque Cives *Vrbicos*?

Et quidem ſi ad primævam vocis originem, qua *Cives*, à coëundo dictos ſcimus, aut ad ius Romanæ civitatis, aut denique ad perpetuum Laurentii in Vrbe incolatum reſpicere Prudentius voluiſſet: poterat ſanè Laurentium ex vero Civem Romanum appellare. Verùm cum hoc verbo frequentiſſimè patriæ communionem deſignari nôſſet, conſultò ab eo abſtinuit Hiſpanus Scriptor, nè ſcilicet ambiguam ſententiam redderet; aut ſi illud in poſteriore ſenſu ab aliquo vſurparetur, Laurentium Hiſpanis ſuis abiudicaret; eâque de causâ Romanos Sanctiſſimi Levitæ *alumnos*, quàm *Cives* appellare maluit.

Hæc tamen coniecturalia ſunt, illud certum, vocem *alumnus*, ſeu eius etymon aut analogiam, ſive vſum potiùs Latini ſermonis ſpectes, propriè ſignificare qui corporali alimento ab alio ſuſtentatur, & referri ad *nutricius*; per ſimilitudinem autem, ad animum transferri, quo ſenſu *diſciplinæ*, ac *pietatis alumnos* apud Veteres legimus; minimè tamen pro cive aut popvlari hactenus, quod ſciam vſurpatam, immo nec ſalvâ ipſius proprietate vſurpari vnquam potuiſſe. Nihilominus tamen vim huius vocis apud Prudentium, ex mediæ Latinitatis Auctoribus, maximè verò ex Eccleſiaſticis eiuſdem ætatis Patribus eruere debemus. Et quidem Leo Magnus, qui non longè poſt Prudentium floruit, de Sanctis Apoſtolis loquens, ait (*a*): *Si autem Petrus Apoſtolus hanc pietatis ſuæ curam populo Dei, ſicut credendum eſt, vbique protendit: quanto magis* alumnis ſuis (Romanis) *opem ſuam dignatur impendere; apud quos in ſacro dormitionis thoro, eâdem quâ præſedit carne requieſcit*?

Viderint hìc, quæſo, Adverſarii quo ſenſu à S. Leone, qui itidem Romæ natus erat, Romani Cives, Petri Apoſtoli vocentur alumni. Mihi quidem eâ voce, *diſciplinæ ac doctrinæ filii*, aut *ipſius clientelæ traditi*; forſan & *Vrbis incolæ*, communîs ſcilicet matris *vbere educati*, quos propriè τοὺς συντρόφους dixeris; minimè verò *cives* preſſiùs, aut *populares* intelligi videntur; Nec ſenſu planè diſsimili Prudentius carnifices lictoreſque *alumnos carceris* alicubi appellat, inquiens (*b*):

Sed

(*a*) *Serm. II. in nat. SS. Apoſtolor.*

(*b*) In Hymno de S. Vincentio Martyre *Stroph. XXXV.* ℣. 137.

Sed vos, alumni carceris,
Par ſemper invictum mihi,
Cohibete paullùm dexteras
Reſpiret vt laſſus vigor.

Quaſi diceret, *quos carcer alit*. Immo in hoc eodem Laurentiano Hymno, pauperes eleganti ſanè metaphorâ *alumni luminis* appellantur, quam ego ad litteram interpretor, *lucem depaſcentes*; per allegoriam tamen eos Prudentium intellexiſſe arbitror, qui, quòd bene operentur, lucem amant; niſi forſan Chriſti, qui lumen indeficiens eſt, alumnos eâ voce deſignare voluerit. Hæc nos tamen, quòd aliquantò quàm par erat otioſiùs perſequuti ſimus, Eximius noſtras, cuique plurimum Hiſpania debet Aelius Antonius Nebriſſenſis in cauſa fuit. Is enim ad hunc Prudentii locum, *alumnos*, (*a*) *cives* interpretatur; quem Recentior alius eiuſdem Poëtæ illuſtrator (*b*), dum pro ea voce reponit *populares*, ſequutus fuiſſe videtur; ambo tamen niſi largiſsimè & planè ἀκύρως vtrumque id verbum vſurpari velint, egregiè deceptos fuiſſe arbitror. Sed redeamus ad propria.

V. Pergit porro Poëta noſter, & poſt Laurentii paſsionem, Crucisque victoriam per ipſum adeptam, Sanctiſsimi Levitæ gloriam quaſi extrâ ſe raptus contemplatur, inquiens (*c*):

Sic, SANCTE LAVRENTI, *tuam*
Nos paſſionem quærimus:
Eſt aula nam duplex Tibi
Hìc corporis, mentis polo.
Illic inenarrabili
Allectus Vrbi municeps,
Aeternæ in arce curiæ
Geſtas coronam civicam.
Videor videre illuſtribus
Gemmis coruſcantem virum,
Quem Roma cæleſtis ſibi
Legit perennem Conſulem.

O Non

(*a*) *In not. ad Prudent hoc loco*. Ap. Nic. Heinſium in edit. Prudentii Coloniensi 1750. *pag*. 227.

(*b*) P. Chamillart in Comm. Prud. hoc loco: *Cum ſemper præſto adſis Romanis*: *cum* tuos populares *materno ſinu foveas*, *& paterno amore proſequaris*: *hos inter ò Chriſti martyr audi Poetam non bonum*.

(*c*) *Stroph. CXXXVIII. V*. 549.

Non equidem ambigo de cælesti Laurentii *municipatu* Prudentium hìc loqui; forsanque ad illud Pauli (*a*): *conversatio nostra in cælis est*, pro quo Vetus Interpres, minimè repugnante Græco exemplari (*b*), *municipatus* (*c*) *noster* vertit, respexisse; verùm istud, opinor, Poëtæ in eo tractu propositum fuit, Levitam Sanctissimum terrestrîs iampridem Romæ municipem, post gloriosissimum ipsius certamen & palmam, inter cælestîs Romæ municipes allectum, perennique Beatæ illius Vrbis Consulatu decoratum fuisse: quasi diceret, Laurentii passionem ipsum è temporali ad æternum municipatum transtulisse.

Hoc nos, nè omninò divinantes dixisse videamur, consideranda primùm est proprietas vocis *allectus*, quæ ex alio ad alium ordinem transitum importat, vt & in Græco sermone προσκατειλεγμένος ipsi correspondens; tum verò maximè apodosis prioris strophes:

Est aula nam duplex tibi (o! LAVRENTI)
Hìc corporis, mentis polo.

Quibus, nisi vehementer ego fallor, duplex Laurentii nostri patria, geminumque ipsius *municipale ius* apertissimè continetur. Sunt enim ferè ad litteram à Prudentio ex Cicerone mutuata, qui de M. Porcio Catone Tusculi nato loquens (*d*): *Ego mehercule* (inquit) *& illi* „ & omnibus Municipibus duas esse censeo pa„ trias, vnam naturæ, alteram civitatis „. Quam sententiam si cum Prudentii verbis: *allectus Vrbi municeps*, & cum illis: *est aula nam du-*

[*a*] Ad Philipp. *Cap. III. V. 19. al. 20.*

[*b*] Ἡμῶν γάρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Πρὸς Φιλιππ. Κεφ. γ. Valet siquidem τὸ πολίτευμα tantumdem ac *regimen* sive *administratio Reip.* aut *Civitatis*, à πολιτεύω, seu πολιτεύομαι, quod est *rego*, *administro*, *Remp. guberno &c.* quam ob causam Summus ille nostras Benedictus Arias Montanus reddidit: *administràtio nostra*. Vulgatus tamen Interpres prætulit *conversatio*, quæ sanè vox congruentissima est, nec *municipatum* excludit. Is enim ejus loci sensus est: *Sic vivimus quasi in cælo versantes: eòque tendunt actiones nostræ, vbi iustorum retributio demum erit; cuius & nos participes fore speramus*. Ius itaque civitatis, *id est* municipatum, *in cælis habemus*. Huc etiam respexisse Erasmus videtur, ita hunc locum interpretatus: *vt municipes cælorum nos gerimus*. Quæ sanè interpretatio, vetere aliâ de qua inferiùs loquemur, mirificè fulcitur; nec non ex vsu Græcæ phraseos πολιτεύματος μετέχειν apud Plutarch. quæ *iuris civitatis participem*, id est *municipem esse*, congruentissimè redditur *V. Henr. Steph.* in πολίτευμα.

[*c*] „ *Sed tu peregrinus es mundi huius*, „ *civis supernæ Hierusalem*. „ Noster (*inquit Paulus Philipp. III.*) „ municipatus in cælis. *Tertullian.* De Corona Milit. Cap. XIII. *ap. Cl. Dominic. Georgium*, in Testimoniis de Adone.

[*d*] *Lib. II. de Legib. sub init.*

duplex Tibi conferre volumus, mirificè iisdem congruentem, immo eandem esse comperiemus. Non dixit autem Prudentius *duplex patria*, quia posteriorem vocem, eâ præsertim sede, metri ratio respuebat, pro qua *aulam* substituit. Hæc autem si vera esse volumus, vt certè verosimilia sunt, habemus Laurentium ex mente Prudentii MVNICIPEM, atque adeo PATRIA ROMANVM non fuisse.

His coniecturam aliam ex argumento Libri περὶ στεφάνων desumptam, licèt extrâ ordinem, adiungere placuit. Cum enim præcipuam eius Libri partem Hispani Martyres (vel si Laurentium de quo lis est interea seponamus), Hemeterius & Chelidonius, Vincentius Levita, Octodecim Cæsaraugustani, Eulalia Emeritensis, Fructuosus Tarraconensis, immo & Cyprianus (quem licèt Afrum, *amore* tamen *&* *ore* Hispanum (*a*) Prudentius vocat) sibi vindicent: liquet passim ex ipsorum Hymnis eos ab Auctore in patriâ conscriptos fuisse; è contrario verò, quæ reliqua in eo Libro sunt Martyrum non Hispanorum poëmata, Prudentius ipse extrâ patriam, immo & per occasionem composita fuisse testatur; Petri quidem & Pauli Apostolorum Romæ, item Hippolyti; Cassiani verò Foro-Cornelii, cum casu eius passionis historiam ab ædituo inaudivisset. De Agnetis autem & Quirini, qui duo supersunt, hymnis, incerta res est; Romæ tamen conscriptos fuisse prioris in Vrbe festi celebritas, posterioris autem Martyris exuviæ ipsis, vt puto, (*b*) Prudentii temporibus è Siscia, qui Croatiæ pagus est, (*c*) Romam translatæ, coniiciendi occasionem præbent. Cum ergo vnum illud Poëma, quod Laurentii passionem continet, præ aliis quotquot in eo Libro sunt, Prudentius in Hispania scriptum luculentissimè testetur, vt loca non ita pridem ex eo adducta declarant: cur non & hìnc eliciamus, Laurentium, non secus atque alii martyres quorum passiones is Auctor in patria cecinit, Hispaniâ in media natum fuisse?

Hæc sanè si ab Adversariis ex Prudentii Hymno, aut aliunde pro eorum opinione elicita nobis obiicerentur, vtì singula (quòd ingenuè fateor) non magni facerem; ita in eundem scopum quasi ex condicto directa non prorsus despicienda ducerem vniversa; ra-

[*a*] „ Est proprius patriæ Martyr, *sed* „ *amore & ore noster*. Prudentius in Hymno de S. Cypriano ℣. 111.

[*b*] Vid. Baron. *in Not. ad Martyrol. die IV. Iunii litt. B.*

[*c*] His temporibus *Sisseg* indigenis appellatus ad Colapis & Savi confluentes. *Baudrand.*

risſimè enim hexachorden cytharam ad harmoniæ leges fortuitò attemperari contingit. Nos tamen, qualiacumque tandem ea ſint, æquis Lectoribus diiudicanda, cumque Adverſariorum coniecturis ex eodem Hymno deſumptis conferenda proponimus; minimè deſperantes tamen, ex iis ſolùm quæ hactenus adducta ſunt parciùs de cætero Hiſpanis obiiciendum, quod à Prudentio ſuo in hac controverſiâ deſerantur.

C A P V T V.

Argumenta Adverſariorum ordine examinantur; in primis verò Blanchinianum ex Orationario Codice antiquiſſimi ritûs Gothici deſumptum.

PRimum omnium in nos Blanchinus vrget Libellum Orationum antiquiſsimi ritûs Gothici ex Veronensîs Eccleſiæ chartophylacio ab ipſo erutum, & inter Prolegomena Liturgicorum Operum Ven. Cardinalis Ioſephi Mariæ Thomaſii Romanæ editionis Ann. MDCCXLI. relatum (*a*). Is autem Libellus, quem ad Tarraconenſem, cognominis in Citeriore Hiſpania Provinciæ, Eccleſiam olim pertinuiſſe contendit, receptiſsimæ de Laurentii patriâ ſententiæ mirificè contraire ab ipſo dicitur. Siſtimus Blanchini verba (*b*): „ At ipſe Libellus vulgari „ (*Hiſpanorum*) opinioni mirabiliter adverſatur. Nam Sancti „ LAVRENTII feſtum diem, magnum atque ſollemnem cæteriſque „ poſt Apoſtolicos glorioſiorem, tribus tantùm Orationibus & Com„ pletoriâ ad Matutinum concelebrat: quamvis idem libellus of„ ficia aliorum Sanctorum qui verè Hiſpani ſunt numeroſis Ora„ tionibus exornet, vt videre licet in Indice generali, qui eidem „ Libello Eccleſiæ Tarraconensîs (*c*), fuit ſummo ſtudio curâque „ à no-

[*a*] *Pag. 1. ad 136.*

[*b*] *Annot. CVI. Pag. CCXCII.*

[*c*] Quamquam Tarraconensîs, an alterius ex Hiſpaniæ Eccleſiis, libellus is fuerit, noſtra nihil referat: monendum tamen Lectorem duximus rem non eſſe vſque adeo exploratam. Sanè loca quibus Blanchinus confici ac demonſtrari putat (*Annot. XXII. Pag. CLXVII. & ſeq.*) ad Tarraconenſem Eccleſiam pertinuiſſe, ſubobſcura ſunt; & aliàs in Orationibus de S.Vincentio M. patriâ, vt putamus, Cæſarauguſtano (*Pag.60.in fin. & 61.*), eſt de quo vehementer dubitari poſſit, num is olim Codex ad Cæſarauguſtanam Eccleſiam pertinuerit: nam in ea quæ incipit: *Omnipotens Pater &c.* legitur: *præſto*, Domine, *placatus, vt interventu ſedulo* hiſdem

„ à nobis præfixus. Hoc vel vnum maximi eſt ponderis argumentum.

Id nobis tamen ad iuſtam trutinam expendere per Blanchinum liceat. Laurentii feſtum, in eo quem dicimus Orationum Codice, tribus tantùm orationibus conſtat, adiectis tamen Completoriis & Benedictionibus ad Veſperum & Matutinum: quarum priores Blanchinus caſu, vt putamus, omiſit. (*a*) Septem omnino, non amplius Collectiones ſunt. E diverſo verò Feſta Sanctorum Vincentii Levitæ Valentini Martyris, Leocadiæ Toletanæ, Eulaliæ Emeritenſis, Fructuoſi, & aliorum, qui verè (vt Blanchinus ait) Hiſpani ſunt, vicenas, interdum plures in eo Codice Orationes habent. Hactenus ſecundo vento, pleniſque, vt aiunt, velis Blanchinus; videat quæſo tamen, nè ipſi medio in curſu hærendum ſit. Is ipſe de quo loquimur Libellus (*b*) in feſto Sanctorum Aciſcli & Sociorum, quatuor tantùm Collectiones ſive Orationes exhibet, quas Dominico potius Adventui, in quod tempus ipſorum natale incurrit, quàm Martyrum ſollemnitati meritò adſcripſeris. Præterea in Feſto Sanctorum Iuſti & Paſtoris vnicam tantum orationem *propriam* cum benedictione Libellus affert; ternas verò, ſummùm quaternas alias *communes*, ex Miſſa Sanctorum Infantium, id eſt Innocentium, deſumendas præcipit (*c*); prorſus vt nè coniunctæ quidem ſeptenarium numerum impleant. Nec ideò tamen minus priores illos Martyres Cordubenſibus, poſteriores autem hos Germanos fratres Complutenſibus adnumerandos Blanchinus ipſe nobiſcum agnoſcet. Sed levia hæc ſunt.

Felix Gerundenſis Martyr in eo quem dicebamus Orationum Libello, præter Benedictionem terdecim proprias orationes enumerat; quibus quatuor aliæ itidem cum Benedictione adiungi debent, quæ ipſi cum Sanctis Maccabæis communes ſunt; prorſus vt omnium coniunctim numerus vndevicenarius ſit (*d*). Nihilominus tamen Cucufas Barcinonenſis Martyr, qui nedum Felicis ci-

dem (*ſic*) nunc, de quibus ipſe (*Vincentius*) electus eſt membris, *adhibeat fragilitati potentiam, humilitati gloriam &c.* Item paullo inferiùs in Oratione quæ incipit: *Omnipotens Deus qui Martyrem &c.* (Pag. 61.) mentio videtur fieri celebris illius ſtolæ Vincentii cruore aſperſæ, ſummoque honore apud Cæſarauguſtanos habitæ, de qua Prudentius, Eugenius Toletanus Iunior, & alii. Verba hæc ſunt: *tribue*, Domine, *vt interceſſione ſedulâ reformet*, Vincentius, *malè ſciſſa indumenta baptiſmatis*, *quem pro te dimicantem martyrii cruore reſperſâ ſtolâ induiſti decoris*. Nos tamen nihil de hoc ſtatuimus.

(*a*) *Pag.* 130. *& ſeq.*

(*b*) *Pag.* 5. *& ſeq.* Blanchin. *in Indice Officior. Orationarii Pag. CXXII.* & *Annot.* 11. *Pag. CXXXVII. & ſeq.*

(*c*) *Pag.* 130. *&* ap. Blanchin. *in Indice Pag. CXXIX.*

(*d*) *Pag.* 127. *& ſeqq.*

civis, itinerisque socius fuit, sed germanus eiusdem frater vulgò creditus; quemque Libellus ipse *famosum martyrem* (*a*), Prudentius *clarum* (*b*), Bollandiani Patres ex vetustis Martyrologiis *celeberrimum* vocant (*c*), vnicâ tantùm, quod mirêre, Completoriâ & Benedictione in eo Libello colitur (*d*). Adde claram iam tum & mercimoniis celebrem, atque adeo civium frequentissimam Barcinonem fuisse; Tarraconi præterea, cuius Ecclesiæ Libellus à Blanchino adscribitur, collimitaneam: cum contrà, Gerundam Prudentii testimonio *parvam* (*e*), triumque minimùm dierum itinere à Tarracone dissitam fuisse sciamus; vt potior huius Martyris quàm Felicis, saltem æqualis vtriusque cultus esse debuisset. Diversitatis causam indicabimus fortasse aliàs; interea verò ex inæquali orationum in eo Codice numero, priorem illum Felicem Hispanum fuisse, non item Cucufatem, quod vtrumque ex eius ratiocinio consequens fit, Blanchinus eliciat.

Quid autem, si in Orationum Libello Laurentius omninò prætermissus fuisset? Confectam Blanchinus vniversam rem, actumque planè de Hispanorum sententia pronuntiâsset. Atqui eodem argumento (vt vel hinc eius infirmitatem eliciamus) conficere quoque nunc poterit, nec Eulaliam Barcinonensem (*f*), nec Vincen-

(*a*) *Pag.* 127.

(*b*) *In Hymn. de SS. Martyrib. Cæsaraugustanis. Stroph. IX.*

(*c*) *Ad diem XXV. Iulii §. I. n. I.*

(*d*) *Pag.* 127.

(*e*) *In Hymn. de SS. MM. Cæsaraugustanis, Stroph. VIII.*

(*f*) Forsan Blanchino non probabitur duplicem olim apud Hispanos Eulaliam, sed vnam tantùm, eamque Emeritensem fuisse. Sanè in annotationibus Orationarii Gothici (*IX. Pag. CXLVI.*) non obscurè in eam sententiam inclinare videtur, idque ex ipsius Orationarii de Barcinonensi Eulalia silentio, cui Prudentius adstipulatur, dum Inclytâ Barcinonensi Viragine præteritâ, priorem illam Emeritensem eximio poëmate celebrat, festumque eiusdem diem, *singularem* alicubi (*Hymn. de S. Hippolyto*) prodit. Longè tamen receptior & probabilior est eorum opinio, qui ob communionem nominis atque Actorum affinitatem, vtramque Eulaliam ab aliquibus confusam, atque ex duabus vnam factam existimant; quod & in Hippolytis, Cyprianis, aliisque cognominibus Martyribus contigisse scimus. Nec Ruinartius ab hac sententia alienus videtur (*Act. Mart. Sinc. Edit. Veron. Pag.* 396.), quamquam ipse nihil definiat. Et quidem præter Missalis ac Breviarii Mozarabici, nec non Eulogii, atque aliorum Veterum auctoritates, quæ vulgò pro Barcinonensi Eulalia afferuntur: antiquissimum Calendarium Toletanum à Francisco de Pisa olim evulgatum, & à P. Ioanne Pinio in *Liturgiam Hispanicam* relatum, quod ipse (*Cap. IX. §. VI. n.* 445.) sæculo quinto aut ineunte sexto, Cl. verò Cennius (*ap. Blanchinum Orationar. Goth. Pag. CXXXIV.*) extremâ sæculi septimi ætate exaratum putat, mirificè posteriorem sententiam confirmat; legitur enim in eo: *II. Idus Februarii* SANCTAE EVLALIAE VIRG. MAR. BARCINONA. Acta præterea Leocadiæ Toletanæ Martyris, ex eiusdem Vrbis Franciscanorum Patrum Cœnobio nuper eruta, & à Cl. Henrico Florezio in *Hispa-*

centium & Socios Abulenſes, nec Servandum & Germanum Gaditanos, neque Hemeterium tandem & Chelidonium Calagurritanos Martyres celeberrimos, quorum palmas peculiari Hymno Prudentius cecinit (*a*), Hiſpanis adſcribendos eſſe: quandoquidem in eo de quo agimus Orationum Codice nullam horum Martyrum mentionem fieri, feſtaque ipſorum natalitia omnino prætermitti videmus.

Neque id eius tantùm Orationum libelli peculiare exiſtimandum eſt, ſed veterum ferè omnium Liturgicorum Codicum, & Martyrologiorum commune, vt nonnulli interdum Martyres alioqui non tacendi ſilentio prætereantur. Exemplis res fiet illuſtrior. Miſſale Gothico-Gallicanum Thomaſii (in quo nedum peculiare Laurentii feſtum, ſed duplex inſuper Sanctiſſimi Martyris, in Sancti Sixti atque Hippolyti natalitiis, elogium contineri pridem diximus) nec verbum de Felice & Cucufate, nec de Fructuoſo ac Sociis, nec de Vincentio Levita, aliiſque Hiſpanis Martyribus illuſtriſſimis, aut aliquam commemorationem habet, vt alibi quoque à nobis indicatum. Si quis autem ex eius Codicis ſilentio præclarum illud Purpuratorum agmen Hiſpaniæ noſtræ abiudicare vellet, quantum ille, vel Blanchino iudice, à veritatis tramite deviaret!

Miſſale præterea Iſidorianum, vulgò Mozarabicum dictum (*b*), non meminit Zoili ſeu Zoëlli Cordubenſîs, vt eum Prudentius vocat (*c*); neque Cucufatis Barcinonenſîs; nec Encratidis Cæſarauguſtanæ; immo neque ipſorum octodecim eiuſdem Vrbis Marty-

paniæ ſacræ Tom. VI. Pag. 315. relata diſertiſſimam vtriuſque Eulaliæ mentionem faciunt. Quæ nos, quamquam aliàs Ampliſſimæ noſtræ Barcinonenſi Eccleſiæ, cuius in ſinu ſacri Eulaliæ cineres religioſiſſimè coluntur; ac Nobiliſſimæ Hiſpaniarum Vrbi, quæ ſuo nos gremio benignè excepit, nullo non officii genere devincti: magis tamen ex animi ſententia, quàm quòd vtrique aut earum alteri gratificari velimus protuliſſe, perſanctè deieramus. Videndus inſuper Cl. Lesleus (*Annot. in Miſſal. Mozarab. Pag. 566.*) qui pro duplici Eulalia ſtrenuè dimicat; eius tamen opus abſolutâ hac Diſſertatione primùm in lucem prodiit.

(*a*) *In honorem SS. MM. Calagurritanor. Hemeter. & Chelid.* Primus eſt omnium in Edit. *Weitzii* Hanov. 1612.

(*b*) Legeram id pridem in Ruinartio cuius ferè verba hæc ſunt (*Præf. ad Act. Mart. Sinc. num. XVIII.*); poſtea vero eius Miſſalis exemplum nactus, ex editis ſcilicet à Cl. Lesleo, rem periculo facto comprobavi; licèt in eius Miſſalis Calendario Menſe Iulio (*Pag. XC.*) legatur: *VIII. Cal. Auguſti Chriſtophori &* „ Cucufati *& Comitum eius Martyrum*: in corpore enim eius Miſſalis nè minima quidem Cucufatis mentio fit, vt videre eſt in Miſſa Sancti Chriſtophori XXV. Iulii.

(*c*) *In Hymno de SS. MM. Cæſarauguſtanis.*

tyrum, quorum laudes peculiari Hymno celebravit Prudentius (*a*). Calendarium demum Ecclesiæ Carthaginensis Afros, immo eiusdem Vrbis Martyres interdum silet. Non Rutilium exhibet, qui teste Tertulliano, post evitatos sæpiùs persecutores, tandem comprehensus igne martyrium consummavit (*b*). Non Mavilum, qui ex eodem Tertulliano *ad Scapulam* apud Adrumetum (*Toulbam* seu *Mahammetam* Ferrarius (*c*), *Hammamethem* Baudrandus vocat, non longe à Carthagine) sub Severo ad bestias damnatus est (*d*). Non demum Bassum, Fortunionem, aliosque Carthaginenses Martyres in Cypriani epistolis laudatos, vt Cl. Ruinartius (*e*) testatur. Quid igitur? An ex vtriusque huius Codicis silentio, nec priores illos Hispanos, neque posteriores hos Martyres Afros fuisse affirmabimus?

Iuvabit, opinor, Cl. Auctoris testimonium in huius doctrinæ confirmationem adducere, ex quo eâdem operâ intelligemus, cur nonnulli Martyres in propriis etiam Ecclesiis interdum omitterentur. *Sed quid ad tam vetera exempla recurrimus* (inquit Ruinartius de Martyrum silentio in Vett. Calendariis (*f*), loquens) *cum id ipsum in hodiernis Calendariis quivis observare facile queat; in quibus non solùm exterarum, sed etiam viciniorum & Comprovincialium Ecclesiarum Martyres & Patroni, vt plurimùm non celebrantur; immo quandoque vnius Ecclesiæ Martyres, aut Episcopi in aliena Ecclesia coluntur, qui nullum habent in propria cultum. Quod ideò factum puto* (subdit) *quòd eorum reliquiæ sacræ aliò translatæ fuerint, aut certè quòd eorum Acta non haberentur.*

Firmat mirificè hanc doctrinam Cl. Muratorius, cui cum novum visum fuisset, Sanctæ Eugeniæ Virginis & Martyris festum, cu-

(*a*) *Septimus is est in Editione Weitzii.*

(*b*) „Rutilius Sanctissimus Martyr cum „toties fugisset persecutionem de loco „in locum: & iam periculum, vt pùtabat, nummis redemisset: : : ex inopinato apprehensus & Præsidi oblatus „tormentis dissipatus, credo pro fugæ castigatione: dehinc ignibus datus, passionem, quam vitârat, misericordiæ Dei „retulit. Tertullianus Lib. *De fuga in persecut.* Cap. V.

(*c*) *In* Adrumetum. *Et ibidem* Baudrandus.

(*d*) „Tibi quoque (*Scapulam Provinciæ Africæ Præsidem Tertullianus alloquitur*) „optamus admonitionem solam „fuisse quod cum Adrumeticum Mavilum ad bestias damnasses, & statim „hæc vexatio subsecuta est, & nunc ex „eadem causa interpellatio sanguinis. Tertull. *Lib. ad Scapulam* Cap. III. n. III.

(*e*) In præf. in Act. Mart. Sinc. *num. XVIII.*

(*f*) Ibidem, paullo tamen inferiùs.

cuius Passio Romæ ipso Natali Dominico die in Veteribus Martyrologiis Hieronymiano, Vsuardi, & aliis celebrabatur; in Gallicano-Boviensi Sacramentario, quem ad Vesontionensem Provinciam pertinuisse diximus, atque adeo apud Gallo-Francos, in eiusdem Dominici Natalis pervigilio recenseri: hanc eius rei causam fuisse suspicatur, *quod in aliquam ex Gallicanis Ecclesiis huius Sanctæ Martyris reliquiæ perductæ fuerint* (*a*).

Inde etiam argumento à maiori ad minus, vt in Scholis loquuntur, fieri potuisse arbitror, vt inferior alicubi ritus esset Martyris civis, cuius tamen nec Acta, neque reliquiæ haberentur in patria præ illius cuius Acta vel reliquiæ in aliqua Ecclesia aut Diœcesi extarent, licèt is alibi patriam sortitus fuisset. In numerato habemus exemplum Stephani, cuius quamquam peregrini festum, ob delatas tamen in Hispaniam reliquias vt pridem dicebamus, longiori orationum serie in eo libello celebratur, quàm vel Acisclus, vel Iustus & Pastor, domestici proculdubio Martyres; immo quàm Hispalenses Iusta & Rufina, quarum natale quindecim non amplius in eo Libello Collectiones habet (*b*), cum vicenæ & amplius ibidem Stephani festo attribuantur (*c*).

Cum ergo, sicuti ex Bollandianis Patribus, ipsoque etiam Prudentii testimonio pridem ostendimus, proximis à Laurentii morte, immo etiam posterioribus sæculis, nullas Hispania nostra nacta fuisset Sanctissimi Martyris reliquias; nullaque præterea in ea regione extârent passionis eiusdem Acta: fieri hac de causa commodissimè potuit, vt festum Laurentii in ea Ecclesia, ad quam Libellus de quo agimus pertinebat, minori orationum numero celebraretur, quàm alicuius ex Hispanis aut exteris Martyribus, quorum sacra pignora in ipsa Ecclesia vel alibi in Hispania colerentur. Atque, vtì ex maiori orationum numero quas Stephanus in eo libello habet, non bene quivis eliceret Sanctissimum Protomartyrem Hispanis adiudicandum; ita neque ex minori Laurentium ipsis adimendum fore.

Ex eadem quoque doctrinâ insignem illam inter Felicem Gerundensem & Cucufatem Barcinonensem, quod ad Orationum numerum spectat, inæqualitatem descendere arbitror. Prioris etenim Martyris exuviæ ab eius morte ad nostra hæc tempora Gerundæ,

P

(*a*) Diss. de Liturg. Romana Vet. *Tom. II. col.* 766. in præf. Sacramentarii Gallicani Boviensis à Mabilionio primum editi.

(*b*) Orationar. *Pag.* 125. *ad* 127.

(*c*) *Idem à Pag.* 39. *ad* 43.

dæ, qua in Vrbe paſſus fuit, perpetuò permanſère. Prudentius (*a*):

Parva FELICIS *decus exhibebit*
Artubus ſacris locuples *Gerunda*.

De Cucufatis autem reliquiis, quamquam eas Prudentii ætate Barcinone, aut non procul (apud Octavianum ſcilicet Caſtrum, quo loco celebre Sancti Cucufatis Monaſterium, hodie *Sant Colgát del Vallés* indigenis appellatum, à Carolo Magno, ſive vt alii volunt à Ludovico Pio extructum poſtea fuit) extitiſſe nullus dubitem; id quod Mozarabicus etiam ipſius Martyris hymnus, nequicquam reclamante Tillemontio (*b*) expreſsè confirmat (*c*): extrâ controverſiam tamen eſt à ſæculo octavo in Galliam translatas fuiſſe, atque anno ſalutis DCCLXXVII. in ſaltu Voſagico apud Fultrado-Cellam requieviſſe; vt ex Sancti Fultradi teſtamento, quod Mabillonius (*d*) evulgavit, manifeſtum fit. Nec diſſentit Ado, quamquam Cucufatis corpus rectà Lutetiam translatum fuiſſe aſſerat, quod æquè verum non eſt: *Octavo* (inquit (*e*)) *milliario à Barcinone perductus Cucufas, ferroque animadverſus martyrium conſummavit, cuius corpus à Chriſtianis cum reverentia ſepelitur*; „ vnde „ poſtmodum translatum *non longè à Pariſiorum Civitate in Eccleſia BB. MM. Dionyſii Ruſtici & Eleutherii tumulatum eſt*.

Iam verò fixâ apud Gerundenſes atque immotâ reliquiarum Sancti Felicis Sede, potuit facillimè priſcus huius Martyris cultus conſtanti populorum devotione retineri; Cucufatis autem paulatim decreſcere, maximè verò ex quo ſacrum eiuſdem corpus in Galliam translatum fuit; quam ego inſignîs illius in orationum numero inæqualitatis, de qua pridem egimus, cauſam fuiſſe arbitrabar. Verùm, inquis, ita fiet libellum Orationum de quo agimus poſt translatum demum in Gallias Cucufatis corpus conſcriptum fuiſſe; atque adeo nec *pluſquam millenarium* eſſe vt Blanchinus voluit (*f*), neque *ad ſæculum ſeptimum pertinere*, *Mauri-*

cam-

[*a*] In Hymn. de SS. MM. Cæſarauguſtanis.

[*b*] Contendit quidem Tillemontius (ap. PP. Bolland. *XXV. Iul.* §. 11. *n.* 15.) de Cucufatis tumulo, ſine corpore tamen, id eſt περὶ τοῦ κενοταφίου in eo Hymno agi; quod tamen ex Strophis II. III. IV. maximè vero X. in qua Cucufas Barcinonenſis dicitur CIVIS (ob ſacras ſcilicet eius reliquias ibidem aſſervatas), manifeſtè falſum eſſe convincitur.

[*c*] Exhibent Hymnum Bollandiani PP. *XXV. Iul.* §. 1. *n.* 7.

[*d*] In Act. SS. Ordinis S. Benedicti *ſæc. III. Part. II. pag.* 341. ap. Bolland. *XXV. Iul.* §. *III. n.* 21.

[*e*] In Martyrol. *ad diem XXV. Iul.*

[*f*] Tom. I. Coll. Oper. V. Card. Thomaſii *in præf. ad Lectorem*.

eamque Hispaniæ cladem præivisse, vt Cl. Cayetanus Cennius affirmavit (*a*); sed exeunte minimùm octavo sæculo exaratum fuisse. Quid verò, inquam, tum postea? Maximam quidem vtrique huic Scriptori auctoritatem inesse scio, eamque in dies amplificari vehementer cupio; verùm, si liberè philosophari liceat, præ ea, præque coniecturis quæ diiudicandæ ætati eius Codicis afferuntur, vnam inter Felicem & Cucufatem orationum in ipso disparilitatem longe validiorem puto; atque ex eâ Codicis ætatem intêr alia dimetiendam fore; aut præsentiorem aliam tantæ inæqualitatis causam hii Scriptores adducant.

Fugax præterea & lubricum est iudicium de ætate Codicum, in quo postquam se miserè deceptos atque deprehensos agnovêre cautiores Palæographi: fallacia omnia atque insidiarum plena esse pronuntiarunt, nihilque prorsus vbi tutò pedem figere valeas in eo argumento reperiri. Neque demum excusso, quàm velint accuratissimè, characteris eius libelli specimine à Blanchino exhibito (*b*), causam aut coniecturam aliquam inveniendam fore existimo, cur magis ille ad septimum quàm ad octavum sæculum pertineat; præsertim cum prioris illius sæculi paucissimi extent Codices non *quadrato*, vt vocant, aut ad *quadratum* scriptionis genus accedente charactere scripti; *cursivam* autem, quâ Libellus constat, scribendi rationem ternis demum quæ consequuta sunt sæculis frequentari cœptam, atque in maximo vsu fuisse sciamus.

Ac mihi quidem, vt liberè iudicium de hac re meum exponam, si quando in affinîs characteris Codicem incidissem, exeuntis planè octavi sæculi, forsan & ineuntis noni Genius illico in oculos incurrisset. Quòd si Codicis antiquitatem non ex scriptura (quæ potest esse recentior), sed ex phrasi atque argumento eiusdem elici debere Blanchinus ac Cennius contenderint: hactenus ipsis assentiar reperiri in eo Codice quæ remotissimam antiquitatem sapiant, quale inter alia illud est, quod de *omnimoda simulacrorum superstitione devicta*, in altera ex Orationibus de SS. Fructuoso Augurio & Eulogio (*c*) legitur: verùm neque ex his satìs va-

(*a*) *Tom. I. de Antiq. Eccl. Hispan. pag.* 28. ap. Blanchin. *in Annot. Orationarii Pag. CXXXIII.*

(*b*) *Tom. I. Liturg. Oper. V. Card. Thomasii inter prolegom. Pag. CXXXI.*

(*c*) Inter Orationes de SS. Fructuoso & Sociis Pag. 56. *Fac nos te semper in veritate diligere, teque etiam fideliter adorare* „ vt omnimodâ simulacrorum superstitione devicta „ *placita tibi Martyrum tuorum imitantes sequamur vestigia.* Quæ ad ea tempora, quibus adhuc superant in Hispania Ethnicismi vestigia referenda puto.

validum ætatis Codicum argumentum deducitur, cum & in recentibus libris Liturgicis antiquæ plerumque Orationes retineantur; & aliàs Cennius, licèt ea ipſa Oratio in Breviario Mozarabico, teſte Blanchino (*a*), reperiatur, id Breviarium ad ſæculum X. pertinere cenſuit (*b*). Ampullaris præterea Codicis in pleriſque locis ſtilus Carolina minimùm tempora, atque extremam præſefert barbariem (*c*), qualem Hiſpaniæ noſtræ, ex Alvari Cordubenſis qui non longe ab eo ſæculo floruit teſtimonio (*d*), Maurica vaſtatio intulit; immo, ſi Deo placet, ipſius etiam Mauricæ Hiſpaniæ vaſtationis non obſcura in eo Codice veſtigia obſervare poſſumus (*e*). Sed intermiſſam diſputationem reſumamus.

(*a*) E regione eius orationis in margine *Pag.* 56. legitur: „ *Br. Moz. fol.* „ 352. *Col.* 1.

(*b*) *Tom.* 1. *Antiq. Eccl. Hiſpan. Pag.* 28. *& ſeq. n. VIII. & X.* apud Blanchin. *Orationar. Pag. CXXXIII. & ſeq.*

(*c*) Inter alia Orationem S. Hippolyti ſelegimus quæ habetur in Orationario *Pag.* 131. „ Lux Angelorum & hominum „ ſplendor, dierum & temporum, can„ dor animarum & corporum, CHRISTE „ Domine Deus ob reverentiam tui Mar„ tyris Hippolyti flammicomæ claritu„ dinis munus oblatum, lucifluo Sancti „ Spiritûs reſpergens inlapſu, tuis effice „ nutibus placitum, nobis redde prodi„ ficum: vt & viſibili fulgore nigroris „ noctivagi furva coërceat, & inviſibili „ munere maledulcium ſcabra peccami„ num errata conſumat.

(*d*) *In Indiculo luminoſo* ap. Florezium noſtrum *Tom. XI. Hiſp. Sacræ Pag.* 274. „ Legem (inquit) ſuam neſciunt (Hiſ„ pani) & linguam propriam non adver„ tunt Latini; ita vt in omni CHRISTI „ Collegio vix inveniatur vnus in mille„ no hominum numero, qui ſalutatorias „ fratri poſſit rationabiliter dirigere lit„ teras.

(*e*) In Orat. de S. Stephano *Pag.* 41. *ſub init.* „ vt munitione fidei Chriſtianæ „ *& externa bella ſuperantes* & intima, „ æternam mereamur pertrahi ad coronam.„ Paullo inferiùs de eodem Stephano Pag. 41. „ *vt cuius virtute multitudo devicta eſt infidelium*, eius ſuffragio firmetur ſpes aucta credentium.„ Quæ ſane ambigua ſunt.. Item inter Orationes de S. Vincentio M. Pag. 60. „ Domine Deus qui ſalutem „ regibus donas & Martyrem tuum Vin„ centium de malignorum gladio liberas::: *libera nos de manu filiorum alienorum, vt inſidiantibus inimicis vita noſtra non pateat; nec illorum procacitas ſæva de ruinæ noſtræ caſibus hilareſcat, ſed gladio verbi tui accinti & hic adverſa ſuperemus intrepidi &c.*. Item de eod. ibid. „ Deus „ qui Beatiſſimum Martyrem tuum Vin„ centium, *plebi tuæ murum æreum præſtitiſti, vt bellantes contra ſe mirabiliter nominis tui virtute devinceret*. Denique eâdem paginâ ſub fin. & init. ſequentis, „ Omnipotens Deus qui Beatiſſimo „ Vincentio præſtitiſti, vt per te fieret::: „ *de milite Dux de ſervo amicus*::: præ„ ſta placatus, vt interventu ſedulo::: „ adhibeat *militiæ diſciplinam*, *ſervituti* „ *libertatem &c.* Sunt fortaſſis alia.

CAPVT VI.

Expenduntur alia ex Laurentiano Prudentii Hymno contra Hiſpanorum ſententiam deducta.

SEcundum Blanchini argumentum adversûs receptam de Laurentii patriâ ſententiam noſtratis Prudentii ſilentio concluditur. Magnifecerat, vt nuper vidimus, prior ille Scriptor coniecturam ſuam ex Tarraconenſi Orationum libello deſumptam; ſubdit autem continuò (*a*): *Cui tamen accedit argumentum alterum ex Prudentio mutuatum. Hic nempè ſilet natale ſolum magni Laurentii. At ſi in Hiſpania natus eſſet Levita Sanctiſſimus, Hiſpanus Poëta non ſileret. Id ipſi in more non fuit in hymnis quos de Sanctis Nationalibus cecinit*. Subſiſtere hìc, ſeſeque tantillum colligere Blanchinus videtur, deinde verò quaſi ſubiratus pergit: *Verum* (*quid aio?*) *non ſilet. Romam ad cælos evehit. Romam parentem dicit. Obſcura ſunt quidem eius teſtimonia, ſed iam à nobis clariora fient*. Hactenus Blanchinus.

Ego verò nollem de hoc argumento Lectorum iudicium antevertere, aut maledictis cum Blanchino decertare. Quia tamen prolixè mihi cum eo, deque rebus nihili agendum eſt: ſi quid forſan paullo duriùs aut inclementius à nobis dictum Lector deprehenderit, reſponſum id, quæſo, non dictum exiſtimet; tum verò eius quæ in his legendis neceſſario facienda eſt boni otii iacturæ, aut ſi quod præterea devorandum eſt tædium, non in me, quaſi vltrò inania conſectatus fuerim, ſed in eum à quo vt ſcriberem adactus ſum culpam reiiciat.

Quatuor itaque theſibus Blanchini argumentum conſtat, quæ ordine à nobis examinandæ ſunt. I. Prudentium ſilere Laurentii patriam. II. Minimè illam ſilentio prætereundam, ſi Laurentius in Hiſpania natus fuiſſet. III. Non moris fuiſſe Prudentio in hymnis quos de Sanctis Nationalibus cecinit indictam eorum patriam relinquere. IV. Neque tamen, modò quis animum advertat, omnino Prudentium diſſimulare in Vrbe natales hauſiſſe Levitam Sanctiſſimum, quandoquidem Romam ad cælos, evehit Romam parentem dicit.

Pri-

(*a*) *Annot. CVI. Pag. CCXCII.*

Primam itaque thesin quod attinet, non diffiteor Prudentio in eo de quo loquimur hymno, nè verbum quidem excidisse, ex quo natum fuisse in Hispania Laurentium vel eminus coniicere aut suspicari possimus; verùm nec si Blanchinus, paullo quàm hactenus attentiùs, Auctoris tum in eo hymno, tum in vniverso περὶ στεφάνων libro scopum considerare velit, inficiari nobiscum poterit, nihil ad Prudentii in vtroque propositum spectâsse tractatum de Laurentii patria, nè per occasionem quidem, cum nulla in eo poëmate Hispaniæ nostræ mentio fiat; è contrario verò cum Romam in ipso rectà Prudentius alloquatur, totusque sit in eiusdem religione, triumphis, imperio, sacrisque Martyrum, præcipuè verò Laurentii nostri, recensendis exuviis: viderit quæso Lector æquus, quàm non importunè, si Romæ natus fuisset Levita inclytus, eius patriam Prudentius poemati suo per occasionem inserere potuisset, novumque inde laudandæ Vrbis argumentum capere; saltem quàm fuisset in lubrico, vt imprudenti aut alia cogitanti verbum excidisset, ex quo Romæ natum Laurentium odorari sagaciores possent. His autem si coniecturas addimus ex eodem hymno pridem à nobis ductas, vt Laurentium Romanis abiudicaremus, consequens fiet Prudentii de Hispania silentium ipsius proposito opportunum, atque Hispanis innocuum; de Roma verò, si in ea Laurentius natus fuisset, quodammodo importunum, saltem Romanis minimè proficuum fore. Ex vsu Scholarum diceremus, Prudentium quod ad Hispaniam attinet *negativè*; quòd ad Vrbem verò spectat *exclusivè* Laurentii nostri patriam prætermisisse.

Secunda Blanchini thesis est: *minimè à Prudentio Laurentii patriam, si in Hispania natus fuisset Levita Sanctissimus, silentio prætereundam*; cuius tamen ratio quia in sequenti ab eodem redditur, vtriusque falsitatem eâdem operâ inferiùs ostendemus. Intereà tamen, nè plus illum scire quàm scire oporteat temerè asseramus, rogandus Blanchinus est: num Aegeriam, aut Sibillyna folia de hac re consuluerit? Verùm si ipsi, quòd Prudentii morem de non tacendo nôsset, asserere licuit non prætereundam ab eo Laurentii patriam; cum è contrario mox ostendendum sit minimè hoc ei in more fuisse vt Sanctorum patrias eloqueretur: cur non affirmare nobis vicissim liceat, Laurentii, non secus ac cæterorum Martyrum, patriam debuisse in eo hymno à Prudentio, nisi parum sibi constare vellet, prætermitti?

In tertia Blanchinus asserit: *non eum Prudentii morem fuisse in*

in hymnis quos de Sanctis Nationalibus cecinit, vt eorum patrias sileret. Itane verò, inquam? Atqui Hispanus erat Vincentius Levita & Martyr celeberrimus, eâdemque ac Prudentius Cæsaraugustâ Vrbe, vt creditur, natus: apud Hispanos itidem altus, educatus, passus; nullâ denique non ex parte Hispanus. Nihilominus tamen in hymno, quem de eius passione Prudentius elegantissimum panxit, nec multò quàm Laurentii breviorem (*a*), altùm de Invictissimi Martyris patriâ sileri comperio; vt nec verbum neque particula ipsi insit, ex quibus ea elici aut odorari possit. Conferat hæc, quæso, Blanchinus cum iis quæ in secunda thesi scripserat, scilicet, si in Hispania natus fuisset Laurentius, minimè ipsius patriam à Prudentio in eo hymno prætereundam.

Verùm id forsan in hymno Vincentii Blanchino singulare videbitur, atque adeo insufficiens vt receptum alioqui Prudentii in cæteris hymnis morem, edicendi Sanctorum patrias, vllatenus oppugnare valeat; neque ipse abnuerem, si res sic haberet. Sed quid si nullius ex Hispanis Martyribus, quorum hymni habentur in Libro περὶ στεφάνων patriam vsquam Prudentius eloquutus fuerit; ac nè vnum quidem ex ipsis vel generatim Hispanum dixerit? Paradoxum hoc sanè Blanchino videbitur; id nos tamen proprio periculo tuendum, atque ostendendum suscipimus; quod vel vnus eius Libri titulus *De Coronis*, seu *Passionibus* Martyrum non obscurè indicat. Vniversa igitur hymnorum eius Libri series, prout eam Ioannes Weitzius exhibet, ordine nobis percurrenda est.

Primus omnium Sanctis Hemeterio & Chelidonio Martyribus inscribitur, quos in fronte *Calagurritanos* Prudentius vocat (*b*), bisque in hymno *terram Hiberam* (*c*), colonosque *quos Hiberus alluit* (*d*), id est *Calagurrim*, & *Calagurritanos* laudat; multoque expressiùs in Hymno de Sanctis Martyribus Cæsaraugustanis, vbi de iisdem Hemeterio & Chelidonio loquens, ait (*e*):

Nostra gestabit Calagurris *ambos*
Quos veneramur.

Putavit autem, vt coniicio, Blanchinus his locis vtriusque illius Mar-

(*a*) Is est ordine Secundus in Editione Weitzii. Constat autem CXLIV. Strophis, Hymnus verò Laurentii, qui in ea editione tertius numeratur Strophas omninò CXLVI. continet.

(*b*) Hymn. I. in honorem SS. MM. Hemeterii & Chelidonii *Calagurritanorum*.

(*c*) *Stroph. II.* ℣ *IV.*

(*d*) *Stroph. XXXIX* ℣. 117.

(*e*) *Hymn. VII. SS. MM. Cæsaraug. Stroph. VIII.* ℣. *XXXI.*

Martyris patriam à Prudentio deſignari; cum tamen iſte nihil tale cogitans ad Paſſionis, & maximè ad ſepulcri locum reſpexiſſet; id quod è præcedenti diſticho, multoque clariùs ex proprio Sanctorum Martyrum hymno liquet, ſub cuius initium de Calagurri loquens Prudentius ait (*a*):

Hic locus *dignus tenendis oſſibus viſus Deo*.

Sub finem verò (*b*):

Martyrum cum membra noſtro *conſecravit* oppido.

Nec Prudentium, qui non longiſſimè ab horum Martyrum ſæculo vixit, latêre vnquam poterat, eos Legione (quæ Vrbs non paucorum dierum intervallo à Calagurri ſeiuncta eſt) Marcello vt vulgo creditur Centurione progenitos fuiſſe.

Secundus eius Libri hymnus Paſſionem Sancti Vincentii Levitæ continet; in eo autem altè ipſius patriam ſileri modò dicebimus. Tertius de Laurentio eſt, ex quo Romam Sanctiſſimi Martyris patriam fuiſſe, id eſt aquam è pumice haurire Blanchinus & Merenda voluere; nos è diverſo nihil in eo contineri quo Hiſpania noſtra deſignetur, aut vnde coniici poſſit in ea natum fuiſſe Laurentium, non ita pridem profeſſi ſumus. Quartus Sancti Hippolyti, quintus Sancti Cypriani, ſextus Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli paſſiones continent, quos quia de Hiſpanis Martyribus non agunt conſultò mittimus.

Septimum eius Libri hymnum: *Laudes Sanctorum decem & octo Martyrum Cæſarauguſtanorum* (*c*) inſcriptum, quantus ille eſt, à ſe ſtare Blanchinus exiſtimavit; verùm, ſi quid ego video, mirificè in eo verborum ſpecie deceptus fuit. Rem quam potero breviſſimè exponam. Extollit in eo hymno Prudentius Cæſarauguſtam ſuam, quòd ſacro octodecim Martyrum, quorum ſervat cineres, præſidio munitiſſima adversùs viciſſitudines habeatur; quodque in extremæ vltionis die multò plures quam Vrbes aliæ ſanctorum exuvias CHRISTO Martyrum Regi votivum munus oblatura ſit. Pergit ſubinde concurrentia loca quibus ſacri reliquiarum theſauri reconduntur enumerans, & ait: „ Corduba Aciſclum ac Zoëllum ſeu Zoilum offeret: Tarraco Fructuoſum & „ ſo-

(*a*) *Stroph. II. ℣. V.*
(*b*) *Stroph. XXXIX. ℣. 116.*
(*c*) VII. Hymn. in laudem decem & octo Martyr. Cæſarauguſtanor. Weitzius *pag.* 103.

„ socios, Gerunda Felicem, Barcino Cucufatem, Calagurris He-
„ meterium & Chelidonium, Narbo Sergium Paulum, Emerita
„ Eulaliam, Complutum denique Iustum & Pastorem „. (Taceo Vrbes eius hymni reliquas quòd ad Hispaniam non pertineant). „ Hæc (subdit) Civitas singula, hæc bina ternave offeret Mar-
„ tyrum corpora. Erit forsan quæ quinis Sanctorum hostiis AEter-
„ ni Iudicis iram placare studeat; Tu verò hoc nomine antê alias
„ Cæsaraugusta illustrior, sola duodeviginti Martyrum exuvias,
„ quot scilicet vix Carthago, vix ipsa Mundi parens Roma præ
„ stare possit, exhibebis, lætaque in occursum CHRISTI prosi-
„ lies „. En eius hymni summam.

Hæc vbi Blanchinus è longinquo, vti ego arbitror, salutavit, ratus expressis in eo hymno Hispanicarum vrbium nominibus, temporales Martyrum quibus adiiciuntur patrias contineri: nihil veritus fuit asserere: *non esse in more Prudentio, Martyrum verè Hispanorum patrias in hymnis, quos de ipsis panxit, silentio præterire*. Longè tamen aliam huius Auctoris mentem fuisse, cùm alibi perpetuò, tum etiam in eo hymno de quo agimus; neque ad Martyrum patrias, sed ad passionum loca, maximè verò in quibus sacri eorundem cineres habebantur, respexisse: ipsum Poematis argumentum quod pridem exposuimus evidenter declarat; non enim vacua vernaculorum Martyrum nomina, sed sacra eorundem ossa Civitates quasque CHRISTO oblaturas Prudentius ait (*a*); nec Cæsaraugustam laudat, quòd octodecim Martyrum patria sit, de quo inferiùs nobis sermo recurret; sed quod ibidem sacra eorum corpora tumulata fuerint. En aliquot eius hymni loca, initio quidem (*b*):

Bis novem noster populus sub vno
Martyrum servat cineres sepulcro.

sub finem verò (*c*):

Octo tunc Sanctos recolet decemque
Angelus coram Patre Filioque,
Vnius Vrbis regimen tenentes
Iure sepulcri.

atque alibi passim.

His iam nutare Blanchinum video; sed pergamus rem allatis exem-

(*a*) *Stroph. IV. ℣. XV. & seq.*
(*b*) *Stroph. I. ℣. I. & II.*
(*c*) *Stroph. XXXXIII. ℣. CLXXIII. & seqq.*

exemplis illustriorem reddere. Felix in eo hymno, vt vidimus, Gerundæ à Prudentio adscribitur, Cucufas Barcinoni; neutram tamen istarum vrbium vtriusque illius Martyris, aut alterius eorum patriam fuisse notissimum est; sed eos in Africæ vrbe Scillitana (*Mezillam* nunc Indigenis vernaculo sermone dictam ex situ ac nominis affinitate coniicio (*a*)) natos fuisse constat. Calagurris itidem Hemeterii & Chelidonii exuvias CHRISTO oblatura recensetur; quos tamen Legione progenitos fuisse ex communi & receptissima sententiâ non ita pridem dicebamus. Narboni Martio Paulus, Sergius prænominatus in eo Poemate attribuitur, quòd sacra eius Martyris ossa ibidem ad hanc vsquê diem requiescant; ipse tamen in Vrbe natus, domique & in Provinciis eximiis muneribus, & Proconsulatu functus creditur; certè patriâ Narbonensis non fuit.

Nec scimus an Zoilus atque Acisclus nativitatis iure ad Cordubam spectent, qui tamen ob Martyrii ac sepulcri locum ei vrbi à Prudentio adscribuntur (*b*); Immo ipsos decem & octo Martyres, quorum proprius est hymnus de quo agimus, non alio quàm sepulcri iure Cæsaraugustæ à Prudentio attributos arbitror; ipse certè neminem eorum, dum viverent, Cæsaraugustæ incolam fuisse perhibet, inquiens (*c*):

Mar-

(*a*) Fuerit fortassis hæc Vrbs, quæ celeberrimis olim Sperato & sociis, qui *Scyllitani Martyres* appellantur, nomen fecit. Verùm vbi adhibitis Cellario, (*Not.Orb. Ant.*) Baudrando & Ferrario, (*in Lexic.*) Nicolao Antonio, (*Censura Historiar.Lib. VI. cap. II. num.* 42.) atque aliis apud ipsos, hodiernum eius Vrbis nomen elicere cupio, incertior multò effectus sum, quàm fueram dudum: tanta est inter hos Auctores dissensio atque opinionum varietas. Cl. Lesleus (*in Not. Missal. Mozar. pag.* 603.) probabile existimat *Scyllam* Proconsularis Provinciæ oppidum fuisse aliis *Scillita* dictum, Episcopali Sede insigne, quod & Nicolao Antonio placere video (*loco proximè allegato*); sed cum ex Actis S. Cucufatis à Bollandianis PP. allatis (*XXV. Iul. post §. V.*) constet Cucufatem cum Felice è patria, Cæsaream Vrbem maritimam (quæ nunc *Alger* vulgò esse existimatur) studiorum causâ commigrâsse: suspicatus fui *Scyllin* Cæsareæ quàm Carthagini (ad quam vtpote celebriorem aliàs Sanctissimos Martyres studiorum causâ mittendos fuisse verosimile est) propiorem fuisse; atque adeo non ad Provinciam Proconsularem, sed ad Mauritaniam Cæsariensem eam Vrbem pertinuisse. Præterea cum in recentibus Chartis Geographicis non longe ab hodierno *Alger*, oppidum *Mezilla* reperîssem, ex qua voce si priorem consonam, quæ proculdubio servilis est, cum sua vocali amoveas, superest *Zilla*: nominis affinitate inductus sum vt coniicerem eam antiquam *Scyllin* Felicis & Cucufatis patriam fuisse.

(*b*) Zoilum atque Acisclum Cordubæ olim incolas fuisse constans est Auctorum traditio ex antiquis Breviariis, Legendariis, atque Actis deducta, de qua Cl. Florezius noster (*Tom. X. Pag.* 289. *&* 307.) De patriâ nihil certi habemus, neque is Auctor quicquam prodidit.

(*c*) *Stroph. XXIX.*

Martyrum nulli remanente vitâ
Contigit terris habitare nostris.

Si verò eosdem Cæsaraugustæ natos fuisse gratuitò Blanchinus asserat, habemus arietinum oraculum; æquè enim ipsorum ac cæterorum Martyrum patriam Prudentius silet.

Hæc autem cum ita sint liquidum iam fiet, Prudentium in hymno de quo agimus minimè ad temporales Martyrum patrias respexisse, sed ad loca solùm in quibus tunc sacræ ipsorum exuviæ colebantur. Verùm inquit tamen Blanchinus: in hymno mentio quoque Eulaliæ est, cuius cineres ovans Emerita CHRISTO allatura dicitur; Complutum itidem Iusti & Pastoris; Tarraco Fructuosi & Sociorum: quos tamen iis ipsis quibus attribuuntur vrbibus natales hausisse novimus; vt proinde non perpetuò Martyrum patrias Prudentius in eo hymno siluisse dicendus sit. Quid verò tum postea? Casu hi Martyres in ipsa, quæ pridem eos mundo pepererat, vrbe ad palmam vocati, ibidemque à Christianis tumulo compositi fuêre. Quare Prudentius passionis & reliquiarum in eo hymno sedes enumerans, non potuit ab iisdem horum Martyrum patrias seiungere; nec cum vnus esset eorum sepulcri & nativitatis locus, priore in quo passi fuerant designato, posteriorem indictum præterire. Nusquam tamen is Auctor patrias eorum Martyrum datâ operâ recensuit, ac nè de ipsis cogitavit quidem, vt ex hymni argumento liquet.

Rem satìs per se, vt opinor, illustrem alter ipsius poematis tractus demonstrabit, in quo Prudentius, licèt aliàs Vincentium Levitam Cæsaraugustæ natum atque educatum crediderit (id quod mihi ex vigesima sexta & sequenti strophe (*a*) perspicuum fit); nihilominus tamen, quòd extrâ patriam, Valentiæ scilicet nostræ in Edetanis, passus ac tumulo compositus fuisset, non audet ipsum iis Martyribus, quos pleno iure Cæsaraugustanos appellat, inferere; sed parùm moratus temporalem Sanctissimi Levitæ patriam,

(*a*) Consonat Prudentio Eugenius Iunior Episc. Toletanus in Epigramm. de Basilica Cæsaraugustana S. Vincentii Martyris, sub cuius medium legitur:

Passio Sacra tuum provexit ad æthera nomen.
Conservet populum *passio sacra*, tuum.

Indicaverat pridem nobis hunc locum ex Sirmondo Cl. Civis & amicus noster Dominicus Lopezius Barrera Hispanicæ in Vrbe Legationis Chartophylacio Præfectus, dum meditationes has in Adversariis nostris legeret. Habetur tamen & apud Lesleum in not. Miss. Mozarab. *Pag.* 561. *Col.* 1.

ad eos reiicit, qui in hymno auctarii loco & extrâ ordinem Cæsaraugustanis adiiciuntur.

Itaque post recensita Sanctorum octodecim Martyrum nomina, secundam, vt ita dicamus, classem instituit, eorum scilicet, qui non æquo vt priores illi iure Cæsaraugustæ adscribi possunt. In his Encraten *propriæ*, vt ipse Prudentius ait, *morti superstitem enumerat*; binos itidem CHRISTI confessores Gaium & Crementium, quos *gustato leviter martyrii sapore contrâ latronum fremitum infractos stetisse tradit*; ac demùm Vincentium; licèt enim extrâ patriam is passus ac sepultus fuisset, sacri tamen eiusdem cruoris portio Cæsaraugustæ asservabatur (*a*), quem non minori in pretio apud Cæsaraugustanos habitum fuisse ait, quàm si reliquas sacrati corporis exuvias possiderent. En Prudentii verba (*b*):

Nonne, VINCENTI, *peregrì necandus*
Martyr his terris tenui notasti
Sanguinis rore speciem (*c*) *futuri*
Morte propinquâ?
Hoc colunt Cives, velut ipsa membra
Cæspes includat suus, & paterno
Servet amplectens tumulo beati
Martyris ossa.

Pari etiam ratione, vt ad rem nostram redeamus, in hymno eius Libri nono Sanctæ Eulaliæ Emeritensi inscripto (consultò octavum misimus qui Sanctæ Agnetis passionem continet), quòd Virgo & Martyr inclyta in Patriâ Emeritâ passa, atque ibidem sepulta esset, quæ Vrbs Prudentii ætate sacras adhuc Eulaliæ exuvias retinebat: eâ occasione ibidem in lucem edita dicitur;

[*a*] Fueritne tunica, an stola Beatissimi Levitæ, seu potius linteolum, id est sudarium eiusdem cruore respersum, lis est inter Auctores, de qua vide Lesleum *Annot Miss. Mozar. Pag.* 561. Epigramma Eugenii Toletani de linteolo disertè loqui videtur; ait enim;

Hic iacet ille cruor *quem das pro corpore pignus*
Nare fluente tuus, *hic iacet ille* cruor.

[*b*] *Stroph. XXII. & seq. ℣. LXXXIX.*

[*c*] Puto restituendum, *specimen*, quamquam Codices omnes *speciem* habeant; vt videre est in Variantibus Prudentii ap. Weitzium. Id enim nec sensus respuit, & ratio Grammatices exigere videtur; sequitur namque: *Hoc* colunt, id est, *specimen*. Sanè sub finem eiusdem hymni de Encrate loquens ait:

Viva post pœnæ *specimen* puella.

tur; obiter tamen, & fortaſſis vt ſtrophes hiatus impleretur. En eius hymni verba (*a*):

> *Germine nobilis Eulalia,*
> *Mortis at indole nobilior,*
> *Emeritam ſacra Virgo ſuam,*
> Cuius ab vbere progenita eſt,
> *Oſſibus ornat amore colit.*

Vbi notandum, comma: *cuius ab vbere progenita eſt*, periodo appoſitum, eiuſque planè ἐπισωμάτειν eſſe; quod proinde ſi vel integrum dempſeris, ſententiæ Auctoriſque in ea ſtrophe propoſito nihil decedet, non ſecus ac ſi parentheſin ex oratione detrahas. Eſt autem hic ſenſus: Emeritam Civîs ſuæ Eulaliæ amore tueri, ſacriſque ipſius oſſibus ornari, quem bis Prudentius inculcat ſub eiuſdem hymni finem, inquiens (*b*):

> *Nunc locus Emerita eſt tumulo.*

Et paullo inferiùs (*c*):

> *Hic vbi marmore perſpicuo::*
> *Relliquias cinereſque ſacros*
> *Servat humus veneranda ſinu.*

prorſus vt ad ſepulcri locum, non ad Eulaliæ patriam reſpexiſſe Prudentius videatur.

Supereſt nobis examinandus hymnus eius Libri decimus, quo Fructuoſi & Sociorum Tarraconenſium paſſio continetur; quatuor enim reliqui ad Hiſpanos non attinent, vel de Sanctis non agunt. In eo autem hymno quamquam multa de horum Martyrum cruciatibus, & mira conſtantia; de ſacris ipſorum cineribus, deque miraculis & ſepulturæ loco dilucidè habeantur: nihil tamen quod ad eorum patriam referri poſſit hactenus reperire potui; neque in eo laudatur Tarraco niſi occaſione martyrii ſacrarumque Fructuoſi exuviarum, quas Prudentii ætate Tarraconenſes aſſervabant. Ex quibus confici planè exiſtimo, nullius ex Hiſpanis Martyribus quorum hymni habentur in Libro περὶ στεφάνων, patriam à Prudentio ex

[*a*] *IX. Hymnus in honorem Beatæ Eulaliæ Martyris.*

[*b*] *Stroph. XXXVIII. ℣. 186.*

[*c*] *Stroph. XXXIX. ℣. 191. 194. & ſeq.*

ex professo designari; tertiamque illam Blanchini thesin infirmissimam, nullâque non ex parte falsam esse.

Quartam postremò confutandam aggredimur, in qua idem Auctor Prudentium in eo de quo agimus hymno Laurentii pa-
„ triam non silere asserit; satisque innuere Romam eam fuisse,
„ modò animum advertere Hispani velint, quandoquidem Vrbem
„ ad Cælos evehit, eamque parentem dicit. Verum & in ea nonnihil humani passum Blanchinum fuisse ostendemus modo; nunc, quod instat, scire ab eo vehementer cuperem, vnde datum senserit in illis quas Prudentius congessit Vrbis laudes Laurentii patriam contineri? Diversa quidem meo iudicio hæc sunt, immo & longissimè petita. Laudat quidem Prudentius Romam, vt pridem dicebamus, à religione, triumphis, imperio, sacrisque Martyrum exuviis: quid autem id, quæso, cum Laurentii nostri patria commune habeat? Aut cur tot alioqui nominibus laudandam Vrbem non laudaret Prudentius, præsertim cum ipsam ex Hesperiâ vltima quasi præsentem alloqueretur?

Verùm, inquit Blanchinus, non tantùm laudat, sed eam insuper *Parentem* vocat. *Cuius* tamen, inquam ego, *Parentem*? *Laurentiine*? Minimè id verò, sed, quod eòdem recidit, *Fanorum*. Aitne autem seriò Blanchinus, aut datâ nos operâ ludificare vult? En eius Hymni synopsin. Alloquitur primùm in eo Romam Prudentius noster, quam *Fanorum* olim *Parentem*, CHRISTO *tamen deditam* vocat; nihilque ipsi iam deesse gloriæ gratulatur, quandoquidem nedum mortale genus hominum, sed, quod vnum supererat, immortales etiam Deos, ipsumque Summum Iovem (Ethnicam phrasin emphaseos causæ Christianæ prætulimus) Laurentio duce vicerit prostraveritque. Pergit porrò Sixti de morte Laurentii vaticinium, Levitæ Sanctissimi dignitatem, Præsidis avaritiam, reliqua demum quæ illius passionem præcesserunt, exponens, donec *semustulato*, vt Prudentius ait (*a*), *corpore* loquens è catasta Martyr inducitur, CHRISTVMque inter flammas orans, vt qui Romano imperio Gentes vniversas parêre iusserat, easdem pulsis inde superstitionum monstris in vnam Fidem coire faciat.

Liceat nunc mihi (quando tantum aliàs boni otii inutiliter contrivimus), liceat inquam Laurentii deprecationem qualis in hymno habetur, cum ea quam Levita Sanctissimus CHRISTO Marty-

[*a*] *Stroph. LXXXII.* ℣. 348.

tyrum Regi inter flammarum turbines obtulit, paulisper conferre: quàm scilicet primævæ illius, & vt ita dicamus archetypæ orationis stilus, præ posterioris huius exempli, cæteroquin elegantissimi, sublimior, efficacior, ac penetrabilior esset! Quàm præ Laurentiano Prudentii eloquium infans, sermo rudis, indiserta facundia! Quos Sanctissimus Levita gemitus, quæ inter flammas suspiria, quos demùm, natantibus iam in morte oculis, supernæ præhauriendæ luci coniectûs Cælo non infigeret! Succumberent planè Attica & Romana facundia, vel si adumbrando Invictissimi Martyris ignito verè eloquio collatis vtrimque viribus coniurarent. Nos tamen ad propria redeamus.

Pergit subinde Poëta noster enarrans quantum ex Laurentii triumpho Christianis fidei ac roboris, Ethnicis autem ignominiæ ac dedecoris accesserit, horum inquiens delubra sensim deseri, Ecclesias verò magis in dies frequentari. Invidet piè Romanis quòd sacris Laurentii exuviis potiantur, easque præsentes venerari possint, id quod ipsi tot locorum intervallis ab Vrbe disiuncto minimè concessum sit. Addit præterea tantam inesse Laurentii meritis efficaciam, vt nullus ab eius sepulcro tristis aut vacuus discedat; ac demum inter eiusdem cultui addictos benignè exaudiri comprecatur. En Laurentiani Prudentii hymni summam ac seriem vniversam, in quo nonnihil forsan ad Blanchini propositum spectans invenient oculatiores alii; mihi certè quamquam plus centies hymnum legerim, nè verbum quidem de eo argumento reperire contigit.

Atque hactenus ad Blanchini obiecta. Sed nondum nos hinc abire sinit alter Merendæ scrupulus, quem tamen ipse validissimum argumentum esse arbitratur. Cum enim Prudentius vnum illud Romanæ gloriæ defuisse scribat, vt post domitum Terrarum Orbem, spurcum quoque Iovem vinceret (*a*),

Non turbulentis viribus
Cossi, Camilli, aut Cæsaris,
Sed Martyris LAVRENTII
Non incruento prælio:

Confici inde putat præfatus Auctor, atque *evidenter consequi*, Laurentium à claris illis Ducibus, quos in ea strophe nominat Pruden-

[a] *Stroph. IV. v. 13. & seqq.*

dentius ; quosque in Vrbe natos fuisse constat , minimè disiungendum .

Atqui nihil opus erat Merendæ tam miserè conficere atque excruciare sese in exprimendo Prudentii hymno ; cum nullibi non obvium sit Leonis in eandem sententiam de Laurentio dictum ; nempè , *quàm clarificata fuit Hierosolyma Stephano* , *tam illustrem futuram Romam Laurentio* (*a*) ; quod tamen vix scio an ab aliquo Recentiorum aut Veterum pro astruenda Romana Laurentii patriâ hactenus vsurpatum fuerit . Quidni autem ? Scilicet quia noverant non eo loco de patriâ Laurentii à Leone agi ; neque in natalibus vtriusque Martyris , sed in certamine ac triumphis , eorumque gloriâ parallelismum inter eas Vrbes stare ; quo item intnitu bella priscorum Ducum cum Laurentii nostri victoriis Prudentius confert ; tantoque has præ illis illustriores censendas prædicat , quanto Superi cum Iove ipso Summo , mortalibus antecellunt . Hos triumphos scilicet , has Martyrum laureas , veteres Ecclesiæ Patres celebrabant , nihil interea morati temporales illorum patrias , quippe quas ad virtutem nihil profuisse nôrant ; ceu præter Prudentium , locupletissimi testes sunt Tertullianus , Cyprianus , Hieronymus , Augustinus , Ambrosius , & alii quorum loca describere non vacat .

Hinc iam Merendæ scrupulum facilè eximendum fore arbitror . Non etenim Laurentii natales cum Cossi , Camili , aut Cæsaris natalibus ; sed triumphi cum triumphis à Prudentio in hymno de quo agimus conferuntur ; huncque omninò Poëtæ scopum fuisse nobiscum agnoscet , quisquis mente à præiudiciis vacuâ verba & periodi sententiam considerare velit . Si tamen comparationem ad patrias quoque extendere Merenda velit , adigendum eum putamus ex ipso Prudentii hymno , vt vel Petrum & Paulum patriâ Romanos ; aut è contrario Neronem Galilæum aut Tarsensem fuisse asserat . Videamus quo iure .

Inducit Prudentius in eo hymno Levitam nostrum qui Iovem acerrimè insectatus , his ipsi verbis exilium ab Vrbe sempiternum imperat (*b*) :

Discede adulter Iuppiter
Stupro Sororis oblite ,
Relinque Romam liberam ,
Plebemque iam CHRISTI *fuge* .

Te

[*a*] *Serm. de Natali S. Laurentii.*

[*a*] *Stroph. LXXVII. & seq. V.469.*

Te Paulus *hinc exterminat*,
Te ſanguis exturbat Petri;
Tibi id quod ipſe armaveras
Factum Neronis *officit*.

Sentus poſterioris ſtrophes eſt : *Diſcede impure Iupiter*; *non modò enim perpetui oſores atque hoſtes tui Petrus*, *&* *Paulus*; *ſed & ipſe qui te olim eximiè coluit Nero*, *cuique immane conſilium necis illorum inſpiraſti*, *pellunt te procul*, *atque eiiciunt Vrbe*; *iamque omnibus vnum eſt exilii tui propoſitum*. Iam verò ſi ex concurſu Laurentii cum priſcis illis Coſſo, Camillo, & Cæſare, illuſtrandæ ſcilicet triumphis Vrbi, liceat Merendæ elicere, non ſecus ac Duces illos, Laurentium patriâ Romanum fuiſſe: cum è contrario, pellendo quoque ab Vrbe Iovi cum Beatis Apoſtolis coniuret Nero, licebit nobis itidem aut illos patriâ Romanos, aut hunc Galilæum, ſive Tarſenſem facere. Sed ludicra hæc ſunt.

C A P V T VII.

Solvitur præcipuum Blanchini argumentum ex Veronenſi Sacramentario deſumptum.

HActenus ferentarios tantùm haſtatoſque ſuos in aciem Blanchinus eduxit, ratus vti ego arbitror velitari prælio negotium vniverſum tranſigendum, neque opus ei fore vt collatis ſignis confligeret. Nunc poſtquam paullo acriore niſu pugnam redintegrari animadvertit: triarios cataphractoſque, bello ſcilicet vividam virtutem ciet, quam confertiſſimo agmine nobis obiiciat; nec tamen, vt varii ſunt bellorum exitus, ſubſidiariam intermittit cohortem, quæ laboranti militi opportunè ſuccurrat. Magno itaque nobis opus eſt niſu, ſi quidem tantus ſuſtinendus eſt impetus.

Promiſerat ſe nobis in eo quod præceſſit argumento Blanchinus illuſtraturum Prudentii teſtimonia de Laurentii patria, quæ ſubobſcura eſse non diffitetur. Pergit ſubinde Vrbes enumerans quæ de Homeri patriâ contendunt; & non diſsimile de Laurentio certamen eſse innuit, dum vnuſquiſque Martyrem invictiſsimum ſibi expetit, pro ſuo vindicat. Hìc autem nonihil commo-

tus: *Ego* (*a*), inquit, *nunquamne reponam? Me, me, adſum; & quoniam Senatûs, Populique Romani decreto Civis Romanus ſum*, LAVRENTIVM ROMANVM FVISSE DICO, VINDICO, REPETO, ATQVE CONFIRMO *ad eiuſdem Populi Romani gloriam laudemque ſempiternam. Nec ſolis coniecturis indulgeo, ſed etiam teſtem locupletiſſimum affero Sacramentarium videlicet Leonianum.*

Hoc autem (pergit) *à me publici iuris factum Tomo IV. Anaſtaſii Bibliothecarii, univerſa Litteratorum Reſpublica mirata eſt, eique celeriter, vt antecelleret omnibus antiquitatis gloriâ contigit. Nam Pariſienſis Eccleſia, quæ de Auctoris ingenio poterat iudicare*, IPSVM MAGNO LEONI FIRMISSIME ADIVDICAVIT *in præfatione novi Miſſalis, editi anno MDCCXXXIX. his verbis*. Deſcribit Blanchinus Miſſalis verba, quæ ab eiuſdem Editoribus magis quàm à Pariſienſi Eccleſia profecta videntur; quodque caput eſt, minimè ex iis conficitur priores illos, aut poſteriorem hanc, Sacramentarium de quo agimus Sancto Leoni attribuiſse, ſed tantùm (*b*) *preces plurimas eximiam pietatem ſpirantes, Sanctique Pontificis*, CVI TANQVAM CERTISSIMO AVCTORI TRIBVVNTVR, *ſtilum referentes*. Summam eius loci ſiſtimus; longum enim eſset integrum eum deſcribere.

Ex hoc igitur limpidiſſimo fonte (ſubdit Blanchinus) *puriores aquas hauriam, perficiamque profectò* LAVRENTIVM NON SEGREGANDVM, CVM SIT ROMANVS CIVIS, A NVMERO CIVIVM; SED CONTRA, TOTIVS VRBIS ET SACRI APOSTOLICI COLLEGII ACCLAMATIONE REPETENDVM ESSE, FATEANTVR OMNES. *En* (pergit) *præfationem recito Miſſæ XII. in Natali Sancti Laurentii quæ habetur in Sacramentario Leoniano Pagina XXXVIII.* „ Verè dignum. Quamvis „ enim Sanctorum Tuorum propagante Te Domine toto orbe cla- „ ra ſit gloria, DE BEATI TAMEN SOLLEMNITATE LAVRENTII PECVLIARIVS PRAE CAETERIS ROMA LAETATVR, CVIVS NASCENDO CIVIS, SACER MINISTER, ET DICATVM NOMINI TVO MVNVS EST PROPRIVM. *Si nihil aliud* (concludit) *de Civitate Laurentii dicerem, dicta cau-*

(*a*) Blanchin. *Annot. CVI. in Orationar. antiquiſs. Ritus Gothici Pag. CCXCII.*

(*b*) *Ex illo igitur ſpectabili monumento* (Sacramentario ſcilicet Veronenſi) *mutuati ſumus* (inquiunt eius Miſſalis Editores, non autem Eccleſia Pariſienſis, quod & Acamus fatetur pag. 124. pag. 265. & alibi) *preces plurimas, eximiam ſpirantes pietatem Magnique Leonis, cui tamquam certiſſimo Auctori attribuuntur, ſtilum & doctrinam referentes*. Præfat. novi Miſſali Pariſiis editi ann. 1739. apud Blanchin. *Annot. CVI. Orationar. Goth. pag. CCXCII.*

caussa esset : QVOMODO ENIM TANTI PONTIFICIS TESTIMONIVM INFIRMARI POTEST? En summam Blanchiniani roboris.

Prius autem quàm dextras conseramus, iuvaret quidem de Auctore Sacramentarii Veronensis, cuius testimonium tam acriter in nos Blanchinus vrget, pauca præmittere, quibus auctoritatis eiusdem pondus ad iustam trutinam exigere Lectores possent. Ac mihi quidem cum primùm lucubrationem istam adumbrarem, tanta de eo argumento in mentem veniebant; vt post habitos de Damaso & Laurentio tractatûs, ternum alium de *Veronensis Sacramentarii Auctore* ex professo instituerem, quem etiam ad optatum finem perducere licuit. In eo autem (summam indicare hìc placet, nam is suo tempore separatim edendus est) in eo inquam, nedum Sacramentarii historiam & vicissitudines, quas sanè ingentes præclarum cæteroquin opus ab ipsa pæne infantia subiit, latè persequutus sum; sed, quod præfiscine dixerim, ostendi ac plane demonstravi Sanctum Leonem eius Sacramentarii Auctorem non fuisse, neque *Auctorem & Compilatorem simul* (quod novus Blanchini manipularis vt ipsi laboranti succurreret δευτερόπρωτον lepidè (*a*) commentus est); immo nec Sacramentarium vnquam vidisse, cum longè post Leonis ætatem is primùm Codex archetypus emersisset. Nolumus tamen inexploratâ re fidem his nostris dictis Lectores accomodent; sed tantisper ad LEONIANI titulum, quem Sacramentarium præsefert, hæreant, memores nervos atque artus esse sapientiæ non temerè credere (*b*).

Ego verò nè Blanchino nimis intereà meticulosus videar nihil morabor, si per nostrates Hispanos licet, Sacramentarium quàm latè illud patet S. Leoni gratis adscribere. Nec vereor præterea, subsitne in eo, qui nobis obiicitur tractus, vitium aliquod ex his quæ vulgò in veteres Codices ex longâ possessorum successione, varioque ipsorum ingenio adrepere solent: num quid scilicet in eo abrasum aut interlitum sit: glossave aliqua, quam postillam vulgus appellat, textui subinducta, sive quid demum aliud quod lectionis fidem quovis pacto sublestam reddat. Si quid horum in eo tractu à Blanchino deprehensum fuisset, arbitror ipsum, quâ probitate est, vel si Codex esse iam omnino desiisset, ingenuè atque ex fide quæ religiosum virum addecet non dissimulaturum.

R 2 De

(*a*) Comes Acamus *Dissert. Dell' antichità, Autore, e pregi del Sagramentario Veronese Parte II. §. II. Pag. 58. Pag. 165. Pag. 227. & alibi passim.*

(*b*) Epicharmi verbum ap. Cic. *de petitione Consulatus num. X.*

De Codicis antiquitate, quod supereſt, quamquam non omnem penitus ſcrupulum nobis adimat ſpecimen characteris eiuſdem à Blanchino inter Anaſtaſii Prolegomena editum (*a*), commodè tamen ad ſæculum octavum, aut ſequentis ſæculi initium referri poſſe exiſtimo. Iuvaret tamen pergamenæ chartæ qualitatem, terſa an ſubacta; maximè verò figuram, quadra ſcilicet an oblonga ſit, nobis itidem Blanchinus indicaret; his enim præſidiis in re dubia, qualis plerumque ætas Codicum eſt, opinio antiquitatis ipſorum confirmatur, immo validas interdum ex ipſis coniecturas elicere peritiores Palæographi ſolent.

Vnum hoc non iniuriâ ſuſpicer, num ſcilicet tractus de quo loquimur Antiquarii oſcitantiâ corruptus; præſertim verò num bina illa verba NASCENDO CIVIS ex antiquioris Codicis gloſſâ in textum irrepſerint, aut aliàs interpolata fuerint. Præivit quidem nobis in non diſſimili ſuſpicione Acamus, quamquam tanti ipſius intereſſet Codicem de quo agimus integrum atque incorruptum ſervare. Cum enim is alicubi ab altero ex Blanchini adverſariis adigeretur, vt communem vtriuſque de eius Codicis Auctore ſententiam retractaret, idque ex ipſius Codicis verbis: locum qui ſibi obiiciebatur, Antiquarii oſcitantiâ corruptum aut vitiatum eſſe pronuntiare nihil veritus fuit. Rem exponam ordine.

Cum evulgato primùm Veronenſi Sacramentario non tam Codicem (ut falsò ſibi Blanchinus perſuaderi voluit), quàm inditum ei LEONIANI nomen, eatenus inauditum, demirata fuiſſet Liturgicorum Reſpublica: præcipui cultores eius ſtudii, Summi quidem Viri, tituli novitate exciti communibus ſuffragiis Blanchinum præiudicatæ attributionis reum dixêre, ſuis quiſque argumentis Sacramentarium Sancto Leoni Magno abiudicantes. In his Cl. Meratus (*b*) ex Simplicii Papæ mentione, quam in eo Sacramentario reperit, conficere videtur, cum Simplicius aliquantò quam Leo recentior fuerit: non huius, ſed Simplicii tempore conſcriptum eum Codicem fuiſſe, neque Leoni attribui poſſe. Huic autem argumento, quod quàm ſit efficax nemo non videt, Acamus expeditè reſpondet, vel adiectam Codici poſt mortem Simplicii, eiuſdem commemorationem, vt fit in libris qui vſui Eccleſiarnm deputati ſunt;

(*a*) Tom. IV. Anaſtaſii *Pag. XXI.*

(*b*) In obſervat. & additionib. ad Theſaur. Sacr. Rituum Bart. Gavanti *Tom. I. Par. I. pag.* 8. Ap. Acam. *Diſſ. de Sacramentario Veron. P. II. pag.* 126.

ſunt ; *aut Antiquarii oſcitantiâ pro* SILVESTRI , *quod ſcribere debuerat* , SIMPLICII *nomen in eo Codice repoſitum* (*a*).

Nec abnuit Cl. Muratorius, qui alicubi de eâdem hac SIMPLICII mentione loquens ait (*b*): *Iam ſuprà vidimus preces Deo oblatas fuiſſe in Sacramentario hoc pro anima* SIMPLICII EPISCOPI . *Vitiatum eum locum à Librario ſuſpicari fas eſt* . Et mox : *Coniicere poſſumus tres Orationes in honorem Sancti* SILVESTRI *poſitas fuiſſe in Codice* ::: *Librarium verò, dum iſtam Collectionem ſcriberet, incautè ex una per ſaltum tranſiiſſe in alteram* . Si vtrique ergo huic Scriptori , & maximè Acamo , vbi Sacramentarii verba parùm ex eius & Blanchini ſententia procedunt, impunè aſſerere licet vitiatum aut corruptum locum quo de agitur, quâ parte ſcilicet ipſos pungit : cur non item nobis eadem venia concedenda, vt in Conteſtatione, quæ nobis obiicitur, verba NASCENDO CIVIS , ſi eiſdem Laurentii patriam contineri volumus , adiuncta , aut ſuperinducta, ſive alias interpolata eſſe ſuſpicemur ? Occupet extremum ſcabies.

Coniecturæ præterea quæ augendæ huic ſuſpicioni nos planiſſimè conducunt, nedum Lectorem æquum atque immerentem, ſed Fabium ipſum delaſſare valent : tam varia eſt & multiplex earum copia . Nè cui autem occupandis Legentium animis ſplendidè hoc magis quàm verè dictum videatur, præcipuas adducere operæ pretium fuerit. Diximus pridem Eccleſiæ Patres & Scriptores, quòd attinet ad temporales Martyrum patrias , verborum parciſſimos fuiſſe, cum è contrario in deſcribendis ipſorum paſſionibus, deſignandiſque locis in quibus eæ peractæ ſunt, diligentiſſimi fuiſſent ; verùm id tamen paullo generaliùs . Illud nunc addimus, neque in Actis Martyrum, qui propius quodammodo locus videbatur, cum aliàs vniverſa quæ eorum paſſiones ſpectant minutiſſimè deſcripta ſint, niſi admodum raro, Martyrum patrias enarrari. Quid Martyrologia, in quibus ferè perpetuò paſſionis locus, rariſſimè natalis recenſetur ; quod & ipſum in iis quas Veteres Patres de Martyribus ad Populum conciones , ſeu Homilias habebant; immo in ipſis Sanctorum vitis obſervare licet?

Mitto Prudentium de quo ſatis ſuperque dictum, mitto Vete-

(*a*) Acam. *P. II. pag.* 126. ,, Ovvero ,, potrebbe riſponderſi , che per negli- ,, genza di chi copiò il Sagramentario in ,, vece di S. SILVESTRO , vi ſia ſtato ſoſti- ,, tuito il nome di S. SIMPLICIO ,, . Eadem habet *Pag. ſeq.*

(*b*) Diſſ. de Liturg. Romana Vet. *Tom. I. cap. III. col.* 26.

teres alios, præter vnum Hieronymum, qui in tractatu de Viris illustribus cum eorum qui ab Apostolicis temporibus ad ætatem suam doctrinæ laude floruerunt, scripta vitasque breviter attexuisset: si Iustinum ac Phileam demas, quorum expresse designat patrias, & Cyprianum, quem generaliter Afrum dicit, nullius præterea ex iis qui Martyres occubuêre natale solum prodidit. Eius rei causam, nè quis gratis id à Veteribus factum arbitretur, adiungimus; quia nempe Acta, Homiliæ, Martyrologia, & Vitæ Sanctorum non illustrandis Vrbibus aut demulcendis auribus, sed informandis ad pietatem fidelium animis scribebantur; cui studio nihil Martyrum genus & proavi, valde autem multùm egregia ipsorum gesta, passionesque conducibiles erant.

Eodem sane consilio, nec sine Divino Numine ab Ecclesia iam inde à priscis sæculis constitutum fuit, vt ex Actis Martyrum, perbrevis passionis eorum memoria ad Sacræ Liturgiæ libros permanaret; inque propriis eorundem Missis, *Martyrum tormenta succintè recenserentur*, vt Hilduinus ait (*a*); id quod ex vetustissimis etiam Liturgiis confirmat luculenter Ruinartius inquiens (*b*): *Cæterum* præcipuæ Martyrum actiones *intér ipsas etiam Missæ preces inserebantur, vt ex antiquissimis Liturgiis, Gallicanâ, Mozarabicâ, & ipsâ etiam Gregorianâ probari potest. Ibi enim Missæ contestationes, quas vulgò nunc præfationes appellamus, nihil aliud sunt, quàm* ,, Martyrum, de quibus Missa celebratur, præ- ,, clarè gestorum expositio ,,. Iuvat quoque in hanc rem Gregorii Turonensis locum adducere (*c*): *Factum est* (inquit) *in die sollemnitatis B. Martini, nobis Missas dicentibus, cum rite sacrosancta sollemnia celebrando* ,, contestationem de Sancti Domini virtutibus enarraremus ,, , *subitò illa puella paralytica vociferare cœpit &c.*

Ex quibus liquidum fieri puto, secundùm id quod in Actis, Homiliis, atque Historiis Martyrum à Veteribus Ecclesiæ Patribus perpetuò observatum vidimus, scilicet vt parùm ab eorum Auctoribus temporales Martyrum patriæ curarentur: sic & in Sacramentariis propriisque Martyrum missis, mirificâ inter Patres & Sacram Liturgiam consensione, *illorum tormenta, præcipuaque gesta* vt Gregorius & Hilduinus edixêre, non verò Marty-

(*a*) In Epist. ad Ludovicum Pium Areopagiticis præfixâ ap. Th. Ruinart. *in Præf. Act. Mart. §. I. num. 5.*

(*b*) Præf. in Act. Mart. *paullo inferiùs.*

(*c*) Gregorius Turon. de mirac. S. Martini *Lib. II. Cap. XIV. Edit. Paris. 1699. col. 1046.*

tyrum patrias enarrari; tantòque hìc minus quam in Actis, Martyrologiis atque Homiliis, quantò horum omnium Scriptoribus latior patebat dictandi, atque eloquendi campus, quam Liturgiæ Conditoribus; cum in hac *perbrevis*, *&* *succinta solùm passionis Martyrum commemoratio fieri posset*.

Iam verò cum constet vetera Ecclesiæ Sacramentaria Gelasianum, Gregorianum, ipsumque de quo agimus Leonianum, nihil aliud esse, quàm Missales Codices quos ad Sacram Liturgiam priores illi ex quibus nomina mutuati sunt Pontifices adhibuere, atque Romanæ Ecclesiæ vtendos proposuêre: consequens omnino fieri videtur, quicumque tandem in his Sacramentariis locus (idem de cæteris Libris Liturgicis, maximè verò de his qui ad Ecclesiæ Romanæ vsum adornati fuêre iudicium esto) temporalem Martyrum patriam genusve continere deprehendatur, quod tamen rarissimè continget, eum tanquam parùm spiritui Ecclesiæ cohærentem, iure pro suspecto habendum.

Iam hinc Blanchino nonnihil scrupuli iniiciendum fore existimo, si verbis illis NASCENDO CIVIS Laurentii patriam contineri contendat, qualis demum eis fides adhibenda sit. Levia tamen hæc sunt, nisi consilium silendi Martyrum patrias in Liturgicis libris, perpetuo quoque Ecclesiæ vsu confirmatum viderit. Legat quæso Gelasianum, Gregorianum triplex, Boviense, & si quæ sunt alia Veteris ritûs Sacramentaria (consultò Leonianum mitto de quo lis est, quodque suo demum loco singillatim examinandum veniet): legat item Missales, Legendarios, Orationarios, cæterosque Codices Liturgicos à Pamelio, Mabillonio, Cardinali Thomasio, & Muratorio evulgatos: relegat postremò Orationarium antiquissimi ritûs Gothici, quem ipse notis illustratum edidit; si autem in iis, quam latè patent, aut eorum aliquo verbum offenderit, quo Martyrum in ipsis contentorum patria, vel eminus designetur: tunc me bonâ fide, seclusâque omni captione Veronensis Sacramentarii contestationem, de qua agimus, atque adeo verba illa NASCENDO CIVIS, pro vero, germano, atque incorrupto Sancti Leonis foetu habiturum spondeo.

Ne tamen in publica commoda peccare videar, si viro gravioribus districto tantum tædii devorandum obiecero: persanctè Blanchino affirmare possum, immo etiam conceptis, si opus sit, verbis deierare, me Sacramentaria quæ vulgò circumferri solent sedulò evolvisse, Gelasianum scilicet Cardinalis Thomasii: triplex

plex

plex Gregorianum Iacobi Pamelii, Angeli Rocchæ, & Hugonis Menardi: Gallicanum Mabillonii, quod Bobienſe frequenter audit: item aliud Grimoldo inſcriptum, necnon Anonymi, Alcuino attributum, & à Pamelio vulgatum: Miſſales præterea Codices Gothico-Gallicanum, Francorum, Gallicanum Veterem, ſeu Altiſiodorenſem: Legendarium Vetuſtiſſimum Luxovienſe: Præfationarios Ambroſianum, & Gelaſianum: Ordines Romanos Veteres Hittorpii, Martenii, & Muratorii; ac demum Orationarium antiquiſſimi ritûs Gothico-Hiſpanici à Blanchino inter Cardinalîs Thomaſii Operum prolegomena editum, notiſque illuſtratum: neque tamen hactenùs locum in eis aliquem quo Sanctorum patriæ contineantur, immo ex quo nè coniecturâ quidem eas aſſequi aut ſubrimari liceat, reperiſſe, prætêr apocrypha illa Miſſalîs Gothico-Gallicani verba, quibus Clementis Papæ & Martyris patria, genuſque & itinera deſcribuntur (*a*). Qua de re nos aliàs.

Nec

(*a*) Eſt quidem in Miſſali Mozarabico Leslei (quod abſolutâ demum hac lucubratione editum fuiſſe pridem diximus) in Miſſis Sanctorum Vincentii Martyris, Fructuoſi, & Eulaliæ Barcinonensîs mentio quædam eorum patriæ; prioris illius quidem generalis tantùm, ex qua Levitam Sanctiſſimum, Hiſpanum fuiſſe (Martyrem tamen, an Civem?) nihil amplius elici poteſt; Fructuoſi verò & Sociorum preſſior, cum in eorum Miſſæ Admonitione, ſeu præparatoria allocutione (*Pag.* 310. *Cal.* 1.) legatur: *Omnipotentis Dei ineffabilem Maieſtatem rogando laudemus, qui nobis* ,, Sanctorum Tarraconenſium *Fructuoſi, Augurii, & Eulogii per beatiſſimam paſſionem magna Eccleſiæ præſidia donavit & patriæ*. Paullo autem inferiùs: *Et cum illa eis in delectatione ſit regio quæ ſuſcepit*, (cælum videlicet) *iſta non ſit in oblivione quæ genuit*. Verùm, cum conſtet hos Martyres Tarracone, qua in Vrbe paſſi ſunt, ad cæleſtem patriam evolâſſe, non hæc de temporali per nativitatem, ſed de æterna per Martyrium generatione accipienda ſunt; ſequitur enim continuò: *Habeat illa* (cæleſtis ſcilicet Patria) *in collegio ſuo quos coronavit: habeat iſta* (Tarraco) *in patrocinio quos tranſmiſit*. Quod poſtremum verbum, ſicuti & priora illa: *per beatiſſimam paſſionem* ſedulò notanda ſunt; non enim dicit *quos peperit*; nec *per nativitatem*, ſed *quos tranſmiſit*, aſtris ſcilicet, *per beatiſſimam paſſionem*. = Luculentiſſimum omnium de Sanctæ Eulaliæ Barcinonensîs patriâ teſtimonium habetur in eiuſdem Miſsâ (*Pag.* 308. *col.* 2.); legitur enim: *Feſtum Beatæ Virginis Eulaliæ ſuſcipimus incolendum, in quo eadem Martyr* ,, Barcinonenſium Civis & ,, incola, genitale ſolum quod meritorum ,, titulis prætulit ,, *honore etiam illuſtravit ſepulcri &c.* quibus temporalem planè Inclytæ Martyris patriam deſignari agnoſcimus; verùm id in Barcinonenſi Eulalia ſingulare, nec ſine cauſa factum fuiſſe exiſtimandum; cum enim ex communione nominis Actorumque inter eam & Emeritenſem Eulaliam affinitate, vtramque olim confuſam, atque ex duplici vnam, eamque Emeritenſem, factam fuiſſe ſciamus; id quod nedum Prudentii hymnus, ſed celeberrimus apud Veteres, ſi vnum excipias Bedam, Eulaliæ Emeritensîs cultus ſatìs oſtendit; cum è contrario Calendaria & Martyrologia paſſim Barcinonenſem Eulaliam ſileant: hinc factum, primò vt huius Eulaliæ geſta Emeritenſi attribuerentur, quod

Pru-

Nec vetera quæ pridem diximus Sacramentaria præſertim ad Eccleſiæ Romanæ vſum adornata vſque adeo ab hodiernis diſſimili ſtructurâ ſunt, vt ſi ab his Lectiones & Evangelia per anni circulum demas (quæ olim in Legendariis & Evangeliariis Codicibus ſeorſim habebantur), non multiplex in vtriſque analogia deprehendatur; ſaltem eundem olim, atque nunc eſt, perpetuumque Eccleſiæ in condendis Liturgicis libris ſpiritum fuiſſe, ſcilicet vt Martyrum & Sanctorum exemplis fidelium pietas foveretur, animique ad martyrium, ſi occaſio id ferret, vel ad humanæ vitæ moleſtias patienter tolerandas alacriores fierent, non diffitebitur Blanchinus; vix tamen ſcio an in hodierno Miſſali de patria Martyrum alicubi, nè per occaſionem quidem agatur; mihi ſaltem nullum de eo, aut affini argumento exemplum in promptu ſuccurrit.

Nunc autem (quod olim polliciti fuimus, reſque ipſa quodammodo poſtulare videtur) inſpiciendum eſt num Leonianum Sacramentarium, præter Conteſtationem de Sancto Laurentio, quam nobis Blanchinus obiicit, quid aliud habeat circâ temporales

 Mar-

Prudentio accidiſſe exiſtimo; viciſſimque Barcinonenſis Eulalia alicubi Decembri menſe pro Emeritenſi coleretur (Calendar. Corbeienſe apud Martenium *Tom. III. Theſ. Anecd. Col.* 1604.); deinde verò vt creſcente in dies Emeritensis Eulaliæ celebritate, Barcinonensis interea cultus refrigeſceret; nomenque ipſum & patria Sanctiſſimæ Virginis paulatim ex Hiſpanorum animis effluerent. Hunc ergo cultum Hiſpanicæ Liturgiæ Conditores, vt apud ſuos excitarent; deque Barcinonenſi Eulaliâ dubitationem omnem ab Hiſpanis amoverent, ſublatâ occaſione de cætero vtramque Eulaliam confundendi: Miſſæ Barcinonensis Eulaliæ, de qua ſolâ dubium eſſe poterat, contrâ receptum alioquin tam in eadem quam in aliis Liturgiis morem, temporalis patriæ titulum præfixêre. = Nec aliàs mirandum foret, vel ſi gratis id factum fuiſſe diceremus, quod in privatæ Eccleſiæ Miſſali nonnihil eiuſdem Conditoribus præter receptum in aliis Liturgiis vſum alicubi excidiſſet; præſertim circâ Martyrum domeſticorum, id eſt communem patriam, cuius amplificandæ ſtudium neminem non vrget. = Addeſis mentionem in eo Miſſali patriæ Vincentii, Fructuoſi, & Eulaliæ in ipſo ſtatim Miſſarum limine, id eſt in Admonitione præparatoria fieri; non autem in Orationibus, aut Conteſtationibus, ſeu in Miſſæ, vt ita dicamus, corpore. Conſtat autem eam Admonitionem propriè ad Miſſam non pertinuiſſe; nihil enim erat niſi Sacerdotis allocutio ad Populum, indicatâ ſollemnitate ad quam convenerant, vt eidem piè ac devotè intereſſent; fiebatque antè indictum à Diacono ſilentium, poſt quod demum Miſſa incipiebat à ſalutatione Sacerdotis ad populum. At teſtimonium è Veronenſi Sacramentario à Blanchino adductum, quo temporalem Laurentii patriam contineri is Auctor exiſtimat, è media ipſius Miſſæ Conteſtatione deſumptum eſt; in qua tormenta, paſſionemque Sanctiſſimi Levitæ ex Gregorii & Hilduini auctoritate, atque ex mente Eccleſiæ, potiùs quàm ipſius patriam enarrari oportuit.

Martyrum patrias. In toto eo Codice (quàm longissimè patet, vt eam præcipuè ob causam Reverendissimus Sacri Palatii Apostolici Magister Orsius (*a*) non Leonianum, sed omnino Gelasianum esse contendit), atque in tanta Missarum & Orationum quibus abundat silvâ, vnicum nobis exemplum præter Laurentianam illam Contestationem occurrit in Missa Sancti Clementis Papæ & Martyris, cuius verba sistere necessarium duximus (*b*):

Verè dignum. SANCTI CLEMENTIS *Martyris tui natalitia celebrantes, qui cognationem reliquit & patriam; & post odorem nominis tui terras mariaque transmittens; abnegansque semetipsum, vt Te per Apostolorum tuorum vestigia sequeretur. Cui tu, Domine, secundùm promissionem Filii tui, tam in præsenti, quàm in futuro sæculo centupli muneris præmia repensasti: nam Beatissimi* PETRI *mox tradito disciplinis*, „ Parentes quos in genitali solo perdiderat, *in externa regione restituis. Deinde Magistri sui Vicarium per ordinem subrogando*, „ Romanæ Vrbis, cuius proptêr Te despexerat dignitatem, *tenêre constituis principatum.*

Hæc autem bina omnino exempla cum sint, (quod in non minimæ molis opere nisi consultissimè factum sciremus miraculi loco habendum) priorem illam quidem Sancti Laurentii contestationem suâ se fide (quæ quam lubrica sit novimus) tueri oportet; non enim alium è tot Liturgicis Codicibus consentientem habet; posterior autem ista Sancti Clementis, millenariæ antiquitatis testem pro se adducit, Missale scilicet Gothico-Gallicanum Cardinalìs Thomasii, in quo totidem verbis, atque in Leoniano Sacramentario, Sanctissimi Martyris patria, cognatio, dignitasque in propriæ Missæ contestatione habentur. Vter ab vtro Codex mutuatus hunc tractum fuerit, nec huius loci, neque facile divinare est; præsertim cum ad manum ii Codices non sint; & aliàs Missale illud Gothico-Gallicanum non minoris fortè antiquitatis esse quàm Veronense Sacramentarium, ex his quæ Cardd. Bona (*c*) & Thomasius (*d*) prodidêre meritò suspicari possimus.

Illud tamen interea liquet contestationem de patria & cognatione Clementis anilibus fabulis plenam esse; vtpote quæ ex conficto Petri Apostoli itinerario (quod, *Libri recognitionum* inscribi-

(*a*) Reverendissimus P. S. P. A. Magister Orsius in Epistola MS. ad Cl. Iosephum Blanchinum de Auctore Sacramentarii Veronensîs, cuius meminit Acamus *Part. II. §. XIII. pag.* 132. *& seq.*

(*b*) *Tom. IV. Anastas. Prolegom. Pag. LII.*

(*c*) *Rer. Liturg. Lib. I. Cap. XII. n. 6.*

(*d*) *Tom. II. col.* 513. *Diss.* Cl. Muratorii *De Liturg. Romana Vetere.*

bitur) à Gelaſio (*a*) Papa in Concilio Romano I. inter apocrypha relato, ferè ad litteram deſumpta ſit; eamque etiam ob cauſam à reliquis Liturgicis Libris meritò proſcriptam fuiſse, quod nec Blanchinus inficiabitur. Eliciat hinc quæſo Lector æquus, cum non minus Laurentii Conteſtatio, quàm modò adducta Clementis, patriam Sanctiſſimi Levitæ præſeferre videatur; nullumque præterea è tot Liturgicis Codicibus in auxilium ſuum advocare queat, quanta demum ei fides adhibenda ſit.

Vidimus ex vno importunitatis argumenti capite (ſi patriam Laurentii in eius Miſſæ Conteſtatione, quæ nobis obiicitur, contineri Blanchinus velit) quantum ea Conteſtatio de falſitatis, aut interpolationis vitio ſuſpecta ſit. Nunc ſi ad phraſin NASCENDO CIVIS ESSE animum tantiſper advertere volumus: eam profectò nec Latini ſermonis genio, neque ætati aut ſtilo Leonis Magni, cui tamen Blanchinus omnino attributam vult, vllatenus convenire deprehendemus. Primùm quod ſpectat, nemo, opinor, Lectorum erit qui neſciat parùm Latinè dici *naſcendo quem civem*, *ingenuum*, *aut libertinum eſſe*. Veteres, immo mediæ quos vocant Latinitatis Auctores, dicerent: NATVRA, ſeu ſi paullo depreſſiùs loqui vellent: NATVRALITER; quo ſenſu Carthaginienſes Cicero *naturâ mendaces* (*b*), victoriam *naturâ ſuperbam* (*c*) vocat; Horatius, carmen *naturâ laudabile* (*d*), Romanos *naturâ ſublimes* (*e*) atque alii Auctores paſſim. Scio equidem *ſolvendo*, *fideiubendo*, *ſatiſdando eſſe* Latiniſſimè à Veteribus Iuriſconſultis dici; immo *agnaſcendo proximiorem heredem fieri*, *teſtamentum rumpi*, quod & apud Ciceronem legimus (*f*); & Virgilius alicubi fortunam *ferendo ſuperandam* (*g*) dixit. Diverſa tamen hæc ſunt; in his enim phraſibus, voces *idoneus* vel *par* ſubintellectæ efficiunt, vt eadem ſit locutio, ac ſi dicamus *trabem*, exempli causâ, *oneri ferendo parem*, *virginem viro maturam*, & ſimilia quæ ex germanâ Latinitate ſunt; vel ſi ſimpliciter Gerundium ponitur, ex vetere id aliquâ, atque obſoletâ Iuriſconſultorum formulâ deſcendere putandum eſt.

De ætate autem phraſeos NASCENDO CIVEM, INGENVVM, aut

 tale

(*a*) Conc. Rom. I. ſub Gelaſio ad ann. 494. in Decreto *de apocryphis Scripturis*, ibi: „ *Item: Itinerarium nomine* „ *Petri Apoſtoli, quod appellatur Sancti* „ *Clementis, libri octo* (aliis *novem*, aut „ *decem*) *apocryphum*.

(*b*) *De Leg. Agrar.*

(*c*) *Pro M. Marcell. IX.*

(*d*) *In arte Poët.* ℣. 408.

(*e*) *Epiſt. Lib. II* 1. ℣. 165.

(*f*) *In* 1. *de Orat.* 241.

(*g*) *V. Aeneid.* ℣. 710.

tale aliquid ESSE, nullum mihi hactenus, nec apud medii ævi Scriptores exemplum reperire licuit, ex quo illam elicere possimus. Cl. Du-Cangius vnicum profert è Langobardorum legibus in quibus habetur (*a*): *Et ille qui pulsat, & wadiam suscepit*, PROXIMIORES SACRAMENTALES QVI NASCENDO SVNT *debeat nominare tantùm*. Quæ quamquam Latinè scripta videantur, ita me Deus amet, non magis ego intelligo quàm Poenulum Plauti; nec nisi ad septimum, fortassis etiam nisi ad octavum sæculum, referri posse arbitror. Sed quid exemplis opus est? Verba ipsa *nascendo civis esse*, pingue, nescio quid, atque agreste, immo barbarum sonantia, ex infimæ Latinitatis fæcibus hausta è vestigio sese produnt, iis qui Latii non penitus hospites fuerint.

Quæ cum ita sint, si quis etiam num phrasin de qua loquimur cum stilo Sancti Leonis congruere, aut ex ipsius ore prodiisse contendat: næ illum Eloquentissimo Pontifici iniurium fore necesse est. Scio equidem, & in eius stilo reperisse quod carperent morosiores ævi nostri Grammaticos, queïs cor, summique ipsi digitorum articuli Tullianùm sapiunt; nec dissimulabo nonnulla in eius operibus inveniri quæ non satis nervosè dicta videri possint; tinnulum præterea dictionis genus, nimisque fortassis anxiam in periodis τῶν ἰσοκώλων, seu *parimembrium* consectationem; verùm vt certa ea sint, quod nos non definimus, ad sententiam, orationisque structuram, potius quàm ad verborum proprietatem spectant; in quibus alioqui ferendis, si vnum aut alterum nævulum excipias, egregiè cautum Sanctissimum Doctorem fuisse scimus.

Verum ego tamen nec phraseos NASCENDO CIVIS stridorem, neque argumenti importunitatem interea moratus, aliâ viâ bina illa verba (si ad Leonis ætatem ea cum Blanchino referri volumus) *incerta*, *inconcinna*, aut *malè cum aliis cohærentia* ostendere in animo habeo; immo ipsorum occasione integram Laurentianæ de qua agimus Missæ Contestationem (quæ de cætero Sanctum Leonem fortassis auctorem habet (*b*)) vitiatam, atque è Libris Litur-

[*a*] *Litt. N. in* NASCENDO ESSE, è Leg. Langobard. *Lib. II. tit. XXI.* §. 9.

[*b*] Habetur eadem, aut affinis sententia apud Sanctum Leonem *Sermone I. de Natali Apostolor.* his verbis: *Verùm hodierna festivitas* (Petri scilicet & Pauli) *præter illam reverentiam, quam toto terrarum Orbe promeruit* „ speciali & propriâ nostræ Vrbis exultatione veneranda est; vt vbi præcipuorum Apostolorum glorificatus est exitus, ibi in die martyrii eorum sit lætitiæ principatus „. Muratorius quoque (*Differt. de Vet. Liturg. Cap. III. Col.* 18.) eam Contestationem vsquê ad verba NASCENDO CIVIS, Leonianam phrasin sapere innuit.

turgicis profcriptam fuiffe. Id vt pleniùs innotefcat fciendum eft, poftquam fedato perfecutionum turbine reddita fuit Ecclefiæ per Conftantinum pax, fparfa fidelium animis, diuque occlufa pietatis femina illicò erumpere, atque in dies crefcere cœpiffe Deo fcilicet incrementum dante. Hinc novæ fenfim in Ecclefia preces, novæ Divinam opem implorandi formulæ, nova denique Orationum Liturgicarum feges exorta eft, cui, vt fit, nonnihil etiam infelicis lolii fuccrevit. Quamquam enim eæ preces à viris doctis in eam rem adhibitis frequentiffimè ordinarentur: nonnullæ tamen pietatis potiùs quàm doctrinæ ftudiofos auctores habuêre; atque hinc factum vt plurima aut fuperflua, aut etiam incerta, parumque cum aliis cohærentia cùm Auctorum, tum etiam Antiquariorum vitio in Codices Liturgicos irreperent.

Huic malo, quod tempore procedente altè in Liturgiæ interiora defcenderat, iam inde à fæculo quarto, aut ineunte quinto per Ecclefiafticas leges mederi cœptum fuit. Itaque Concilii Milevitani Patres: *nè forte quid contrà fidem per ignorantiam, aut minus ftudium componeretur*, vt ipfi loquuntur: legem edixêre: *nè fcilicet preces, aut orationes aliquæ, five præfationes, five commendationes, five manuum impofitiones in Ecclefia dicerentur, nifi quæ à prudentioribus tractatæ, vel in Synodo comprobatæ fuerint* (*a*); quod & ipfum in Codice Canonum Ecclefiæ Africanæ (*b*), atque in aliquo ex Carthaginenfibus Conciliis tefte Walafrido Strabone (*c*) cautum pridem fuerat. Gelafium quoque Papam fæculo quinto exeunte in idem ftudium incubuiffe, Sacramentarium eius nomine infcriptum teftatur; id quod idem Strabo, atque Anaftafius confirmant; ille enim Gelafium *tam à fe quàm ab aliis compofitas preces ordinâffe* (*d*), hic verò Scriptor: *Sacramentorum præfationes cauto fermone* (*e*) (id eft cum delectu & critice adversùs obtrectatorum ictûs, quo fenfu eam vocem alicubi (*f*) Horatius vfurpavit) compofuiffe perhibet.

De

(*a*) *Can. XII. Tom. III. Coll. Concilior. Labb. Edit. Venetæ Col.* 383. Incertum tamen eft an is Canon ad I. an ad II. Milevitanum Concilium referri debeat; bina enim hæc in vnum, Librariorum, aut Collectorum incuriâ, coniuncta funt. Vid. Labb. ibid. & in Conc. Milev. I. *eiufdem Tom. III. Col.* 83.

(*b*) Ap. Labb. *Tom. II. Coll. Conc. Col.* 1336. *fub init.*

(*c*) Lib. de Reb. Ecclefiafticis Cap. XXII. Edit. Romanæ Ann. MDXCI. pag. 346. col. 2. *Ideoque credimus* (ait) *Conciliis Carthaginenfi, & Milevitano ftatutum, vt preces & orationes :: nifi probatæ fuerint in Concilio non dicerentur.*

(*d*) *Loco proximè allegato.*

(*e*) *In vita Gelafii.*

(*f*) . . . . . *tutus & infra Spem veniæ* cautus. Horat. *in Art.* ℣. 266.

De Sancto Gregorio Magno, qui non minus ſedulò quàm Gelaſius aut priores illi Patres in eandem curam incubuit, locupletem habemus teſtem Ioannem Diaconum in ipſius vita: *Sed & Gelaſianum* (inquit (*a*)) *Codicem de Miſſarum ſollemniis: multa ſubtrahens, pauca convertens, nonnulla adiiciens pro exponendis Evangelicis Lectionibus, in vnius libri volumine coarctavit*: Quid autem ex Liturgicis Libris Gregorius ſubtraxerit, indicat Walafridus loco citato, inquiens (*b*): *Et quia tam incertis auctoribus multa videbantur* „ incerta & ſensûs integritatem non habentia „: *curavit Gregorius rationabilia quæque coadunare, &* „ ſecluſis iis „ quæ vel nimia vel inconcinna videbantur „ *compoſuit Librum, qui dicitur Sacramentorum, ſicut ex titulo eius manifeſtiſſimè declaratur*.

Cum itaque omnino extrâ dubium ſit Gelaſium & Gregorium eos maximè Liturgicos Codices ordinâſſe atque in meliorem formam reduxiſſe, quibus Eccleſia Romana vtebatur; nec potuiſſe alios niſi qui priorum Pontificum temporibus conſcripti fuiſſent, quod vtrumque Veronenſi Sacramentario ex Blanchini (*c*), Muratorii (*d*), & aliorum (*e*) ſententiâ mirificè congruit. Præterea cum, ſicut ex Walafrido didicimus, *incerta*, *inconcinna*, *malèque cum aliis cohærentia* Gelaſius & Gregorius ex antiquioribus Romanæ Eccleſiæ Sacramentariis ſuſtuliſſent; neque amplius iam in Gelaſiano Cardinalis Thomaſii, aut in triplici Gregoriano Pamelii, Rocchæ, & Menardi Codice verba illa NASCENDO CIVIS, immo nec Laurentianæ Miſſæ, de qua agimus, Conteſtatio reperiantur: conſequens omnino fieri videtur, nonnihil in ea Conteſtatione (vel ſi ipſam ad Leonis tempora cum Blanchino referamus) *incertum*, *inconcinnum*, *aut malè* cum aliis, quæ Hiſtoricâ fide nituntur, *cohærens* à Gelaſio & Gregorio deprehenſum fuiſſe, ob quod illam è Liturgicis Libris proſcriberent. Quid autem id, quæſo, niſi verba illa NASCENDO CIVIS; cum quod reliquum Conteſtationis eſt nihil incongruum contineat, Magnique præterea Leonis ſtilum, ac doctrinam ſapiat, vt pridem dicebamus?

IAM VERO ſi noſtras has nugas Blanchinus eſſe aliquid putaverit, eò demum hæc omnia ſpectare exiſtimabit, vt verbis illis NA-

(*a*) In vita Greg. Magni *Lib. II. Cap. XVII.*

(*b*) Lib. de Reb. Eccleſiaſticis *Cap. XXII. pag.* 346. *col.* 2.

(*c*) In præfixo eid. Titulo *Tom. IV. Anaſt. p. XII.*

(*d*) Diſſ. de Liturg. Rom. Vetere *Tom. I. Cap. III. Col.* 18. *&* 23.

(*e*) Euſeb. Amort ap. Acamum *P. II. §. XIV. pag.* 149. & Acamus ipſe *P. I. §. XIII. pag.* 41.

NASCENDO CIVIS, ceu ſpuriis ac textui ſubinductis, nullam prorſus vim aut fidem ineſſe aſſeramus, hancque reſponſionis noſtræ ſummam fore; immo, qua eſt providentiâ ac ſagacitate vir, ex ipſa etiam reſponſione vrgentiſſimè adversùs nos eliciturum: *eum ſaltem, qui verba* NASCENDO CIVIS *Codici adiunxit, locumque de quo agimus vitiavit aut interpolavit, iam de Laurentii patria dubitâſſe*; quodque huic proximum eſt: *iam inde à ſæculo octavo, aut incunte nono, quo Veronenſe Sacramentarium exaratum dicitur, de Laurentii patriâ in vtramque partem diſputatum fuiſſe*.

Satiſne autem ſint quæ adduximus, vt eorum verborum fides in vniverſum traducatur, Lectorum erit arbitrium atque exiſtimatio; nobis longè alia mens eſt, quàm vt hac viâ Blanchini conatibus occurramus. Sed finge vnam Hiſpanis in ea reſponſione ſpem collocatam eſſe. Nec tunc defore credimus quod reponi poſſet: ſi enim datâ operâ Codex ille ab Antiquario corruptus fuiſſet: vtique is de Laurentii patria dubitâſſe credendus eſſet; eoque conſilio verba NASCENDO CIVIS textui ſubinduxiſſe, vt litem quæ iam tum erat dirimeret. Verum quidnî incuriâ id potiùs aut oſcitantiâ Antiquarii, vt olim in Simplicii mentione contigit, factum putamus? Quidni, Latini ſermonis ignoratione, quæ quo tempore ſcriptus Codex dicitur, inſignis & propè ſtupenda erat? Potuit facillimè deſcriptor, dum orationis ſenſum aſſequi non valet, priore inexpletâ periodo incautè in aliam tranſire, atque ex duabus vnam, hibridam tamen ſententiam conficere, quod in Simplicii mentione accidiſſe Muratorius ſuſpicatus fuit. Potuit verbum, comma, colum, aut aliud quidpiam, quod in autographo eſſet, omittere, quo adiecto longe alia conteſtationis ſententia futura eſset.

Potuêre item bina illa verba: NASCENDO CIVIS, aut ſaltem prius illud: NASCENDO à Gloſsatore, qui non id ad temporalem Laurentii patriam retuliſset, margini antiquioris Codicis adiici, indeque ab Antiquario bonâ fide in textum admitti; vt germana Conteſtationis, de qua agimus, littera hæc eſset: *peculiariùs Roma lætatur, cuius ſacer miniſter*, aut, *cuius civis, ſacer miniſter &c.* Quidnî autem ita factum ſuſpicemur, cum ſi vtrumque id verbum, vel prius illud NASCENDO funditus è textu avulſeris, nedum periodus ſententiaque perſeverat integra (quod non miminum eſt gloſsematis hiſce internoſcendis adminiculum); ſed ge-

geminus ille barbarifmi , atque importunitatis argumenti fcopulus devitatur ?

Potuit demum , nè Lectores obtundamus , affinitas vocum CVIVS & CIVIS (fi fpreto fono quem prolatæ edunt earum tantùm picturam attendamus) verbis de quibus agimus in ea Conteftatione locum facere . Hæc autem affinitas vt clarior fiat , fciendum eft initio litteram V feu confona , five vocalis effet , è duabus lineis fupernè patulis , infernè verò connexis atque in punctum quod bafi lineæ incumbit defìnentibus , hac figurâ V à Romanis perpetuò depingi ; neque illis lunatam , aut arcuatam illam vnâ tantum inflexâ lineâ conftantem , cuius ima curvatura bafi innititur hâc formâ U , cognitam vfquam fuiffe (*a*) ; fed eam ex Gothico charactere defcendere (*b*) , quâ etiam pofterior ætas adiecto à finiftrâ fulcro in hunc modum u in medio dictionis vfa eft (*c*) . Conftat præterea ex Veteribus nummis atque infcriptionibus incognitum Romanis fuiſse punctum , quo ex hodierno vfu litteram I in minori præfertim fcribendi genere infigniri videmus ; neque id ante annum Chrifti millefimum vfquam in vfu fuiffe , quod vel ipfum fpecimen characteris Sacramentarii Leoniani à Blanchino editum docere eos poterit , qui has minutias negligendas ducunt .

Hinc autem analogiam inter voces CVIVS & CIVIS , fi octavi fæculi Scripturam attendamus , paullo iam dilucidiorem fore arbitror . Secundûm eam enim in Codice ex quo Leonianum Sacramentarium defcriptum fuit ita omnino eas voces CUıUS CıUıS , aut non multò diffimiliter fcribi oportuit , quod & multiplici exemplo ex eius ætatis Codicibus probare pofsemus , nifi res manifefta efset . Iam verò Librarius Latini , vt fupponimus , fermonis igna-

(*a*) Forfan fingularis erit vetus Tiburtina infcriptio ap. Ill. Equit. Paulum Columnam , in qua littera u confona ad arcuatæ illius Gothicæ figuram accedit appofito quoque in finiftra parte obtufiori fulcro . Eam quod recens erûta atque , vt putamus , inedita fit ex archetypa à nobis defcriptam repræfentamus .

UICTORI
HERCVLI

SACRVM

(*b*) Mabillonius *de Re Diplomat.* 1. 11. 4. *pag.* 47. ap. Heinecc. *Fundam. ftili Part. I. Cap. I. VI. not. I.* Cellar. *in Orthograph. Lat. de Vocali V.*

(*c*) Heinecc. Fundam. ftili *Part. I. Cap. I. VI. not. III.*

ignarus, cum in alteram earum incidiſset, ratus vtrumque & CVIVS, & CIVIS ibidem legi poſse, dubius tamen vtra lectio præſtabilior eſset: ex ſimplici geminam vocem fecit, aliamque in textu, aliam ad oram Codicis è regione collocavit; eo videlicet conſilio vt quam Lector ſententiæ, quam ipſe non aſsequebatur, congruentiorem iudicaret eam alterâ reiectâ præferret. Hoc autem ſemel admiſso facillimè marginalis vox in textum irrepere potuit, & coniungi CVIVS CIVIS; ac demum verbum NASCENDO ad tollendam poſterioris vocis ambiguitatem ſuperaddi.

Atque hac ego ratione planiſſimè fieri potuiſse exiſtimo, vt verba illa NASCENDO CIVIS, quæ tot nobis turbas concitarunt, genuino Sancti Leonis textui, ſine alicuius flagitio, ex ſola Antiquariorum imperitia aut oſcitantia adreperent; quod innumeris præterea vitiatorum Codicum exemplis confirmare in promptu eſset, niſi præſtaret verborum compendium facere. Sanè verò vitiatam an integram Blanchinus eam Conteſtationem velit, noſtra non multùm refert, cum prædixerimus aliâ nos viâ ipſius conatibus obſtituros; refert autem Sancti Leonis plurimùm vt ab ipſo barbariſmi labem eluamus, multò autem plus nè Prudentiſſimus Pontifex importuna, atque à ſpiritu Eccleſiæ alieniſſima Liturgicis Libris inſeruiſse dicatur.

Quorſum tamen iſta, Blanchinus inquiet, ſi quidem nihil inde præſidii reſponſioni noſtræ afferri volumus? Scilicet vt ex præmiſſa doctrinâ binas theſes, immo verò Liturgica vt putamus dogmata elicere nobis per ipſum liceat, è quorum altero Conteſtationis de qua agimus interpretatio omnino petenda eſt. Sunt autem hæc:

Primum.

„ Alienum perpetuò à propoſito Eccleſiæ fuiſſe, vt
„ temporales Sanctorum patrias Liturgicis Libris inſereret;
„ ac proinde ſi quid vſpiam eius argumenti in veteribus
„ Sacramentariis, maximè verò ad Eccleſiæ Romanæ vſum
„ adornatis, reperiatur: tanquam parùm cum ſpiritu Ec-
„ cleſiæ cohærens, falſitatis aut vehementiſſimæ ſuſpicio-
„ nis vitio laborare.

Secundum.

„ Sicubi in veteribus Ecclesiæ, præsertim Romanæ, „ Sacramentariis, aliisve Libris Liturgicis locus aliquis aut „ verbum occurrat, quod ad Sanctorum patrias, & ad „ aliud quidvis significandum, ambiguum aut æquivocum „ sit: ea ex Ecclesiæ mente minimè ad temporales Sancto„ rum patrias referenda.

His igitur præmissis, vt aliquantò propiores responsioni fiamus, inquirendum est, an locus quem ex Veronensi Sacramentario nobis Blanchinus obiicit, quamquam illico Laurentii patriam præseferre videatur, aliam interpretationem commodè recipere possit; quidve in illis verbis CVIVS NASCENDO CIVIS, (quando ea, vt mos Blanchino geratur, Sancto Leoni attribuenda interea sunt) sibi voluerit Sanctissimus Pontifex? Rem puto Veterum potiùs exemplis, atque Ecclesiasticorum Patrum testimoniis, quàm argumentorum ratiociniis dilucidiorem fore.

Cum Hierosolymis Romani milites Paulum è Iudæorum manibus eripuissent; edixissetque eis Tribunus, vt ad castra delatum verberibus cæderent, quo Iudaici tumultûs causam proderet: iamiam verberandus Apostolus adstantem sibi Centurionem his verbis interpellat (*a*): *Si hominem Romanum, & indemnatum licet vobis flagellare?* Iniquè atque iniustè secum agi queritur Paulus, quòd scilicet pœna contrâ commune ius Gentium condemnationem præcederet; quòdque *Romanus civis* contrâ Leges Porciam (*b*) & Semproniam (*c*) verberibus cædi iuberetur.

His Centurio auditis rem Tribuno aperit, inquiens (*d*): *Quid acturus es? Hic enim homo civis Romanus est.* Commotus ad hæc Tribunus, nonnihilque iam de Paulo sollicitus, ipsum adit, id quod res habebat ex ore eiusdem excepturus & (*e*): *Dic mihi* (in-

(*a*) *Actor. Cap. XXII. ỽ. XXV.*

(*b*) „ *Sed per Deos immortales* (inquit Sallustius *in Catilin.*) *quamobrem* „ *in sententiam non addidisti* (Deci Silane), *vt priùs in eos* (Lentulum aliosque coniuratos intelligit) *verberibus* „ *animadverteretur?* An quia lex Porcia vetat?

(*c*) *Duas tulit leges* (C. Sempronius „ Gracchus) *alteram vt si quis in Magistratu* civem Romanum *sine iudicio* „ *necasset, in eum populi iudicio animadverteretur.* Plutarch. *in Gracch.*

(*d*) *Actor. XXII. ỽ. XXVI.*

(*e*) *Actor. XXII. ỽ. XXVII. & seq.*

(inquit) *ſi tu Romanus es*? At ille dixit: *Etiam*. Pergit Tribunus: *Ego multâ ſummâ civilitatem hanc* (Romanam) *conſequutus ſum*. Et Paulus: *Ego autem*, *&* *natus ſum*, (*civis Romanus* ſcilicet). Si per Latini ſermonis genium licuiſſet, aut ſæculo demum octavo Liber Actorum ſcriptus, Latiove donatus fuiſſet, credibile eſt Auctorem Interpretemve pro: *Ego autem &* *natus* (civis) *ſum*, ex eius ævi Latinitate redditurum: *Ego autem & naſcendo civis ſum*; præſertim cum Græcus textus eam verſionem non reſpuat (*a*). Tunc autem nedum eandem in Actis atque in Leoniano Sacramentario ſententiam, ſed totidem ipſiſque omninò verbis vtrobique expreſſam haberemus.

Interea verò tractus ille Actorum ſedulò nobis vt iacet conſiderandus eſt. Et primò quidem Paulus in eo ſe *Romanum hominem* dicit; mox à Centurione *civis Romanus* appellatur. Iterum ſe Paulus Tribuno reſpondens ſimpliciter *Romanum* vocat; ipſoque denuo interpellante, ſeque privilegiario quoddam iure Romanum civem aſſerente, ſubiungit illico Paulus, ſe *non factum*, ſed *natum eſſe Romanum civem*. Hæc autem primo quidem aſpectu tam diſertè Pauli patriam præſeferre videntur, vt niſi alibi (*b*) ipſe ſe Tarſi Ciliciæ natum (*c*), eiuſque vrbis ἀναντιῤῥήτως municipem dixiſſet, non ambigo quin, ipſo etiam Blanchino iudice, Paulus æquè in Vrbe natus, ac Scipio, aut Lælius haberetur.

Id vt paullo fiat dilucidius hæc nobis hypotheſis adornanda eſt. Finge ſacrum Actorum codicem periiſſe, aut hactenus irrepertum deliteſcere; neque aliud præterea ex veteribus monumentis ad noſtram ætatem perveniſſe, vnde Pauli patriam certò dignoſcere poſſemus; deque ea, non ſecus atque Hiſpanis nunc de Laurentii patria, litem quæ etiam num foret ſub iudice Tarſenſibus intentatam. Blanchinum præterea, dum ſtrenuè Romanorum partes agit, eximiæ vetuſtatis, atque auctoritatis Codicem, in neſcio quo veteri chartophylacio reperiſſe cui Biblicus ille cento, quem modò ex Actis Apoſtolicis retulimus, incidenter aſſutus fuerit, cum longè diverſum eſſet eius Codicis argumentum.

 Vi-

(*a*) Ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι. *Actor. XXII.* ℣. *XXVIII.*

(*b*) Sub initium eiuſdem Capitis XXII. ℣. III. & Cap. XXII. ℣. XXXIX.

(*c*) Scio Paulum à Hieronymo Giſchalis, quod Iudææ oppidum eſt in Tribu Beniamin, natum dici: quo à Iudæis capto cum Parentibus Tarſum Ciliciæ commigravit. Vid. S. Doctor *in Libro de Vir. Illuſtrib.*

Videres Blanchinum exultare, triumphare, causam pro Romanis dictam è vestigio asserere, sibique in frequenti Patrum concione, quòd Paulum civem Illustrissimum Vrbi restituisset, quernam more maiorum poscere. Contrà verò miserum illum qui Tarsensium partes ageret, nequicquam inclamare Sapientum fidem, locumque illum Actorum non de Pauli patria, sed de iure Romanæ civitatis, seu municipali, quo Tarsus ex Dionis, Plinii atque ipsius Pauli testimonio (*a*) fruebatur, intelligendum esse obtestari; vrgeret enim ex adverso Blanchinus, nec tantùm eo loco Paulum *Romanum civem* (id enim non tanti esse), sed disertissimè *natum* pronuntiari: iam verò *natum* nisi de patria propriè non dici, nam reliquæ eius vocis vsurpationes translatitiæ, ac metaphoricæ sunt: frustrà autem vbi propria suppetit ad impropriam significationem confugiendum. Ad hæc millenariam Codicis antiquitatem, auctoritatemque ad cælum efferret: bina ternave hinc illinc negativa, aut coniecturalis generis argumenta corraderet, quëis præcipuum illud in aciem stipatum procederet; eoque demum fucato ac fallaci verborum apparatu Tarsensium causæ patronum nè hiscere quidem sineret. Iam vero, quicumque incautior Blanchinianis dictis aurem accomodaret, quantum ille detectâ demùm re, ludibrium prudentioribus deberet!

Hæc autem eò pertinent, vt meminerit Blanchinus quàm non temere centonibus hisce consutitiis, vt maxime à se ipsis purpurei ac pretiosi sint, vbi in aliorum labores diversi præsertim argumenti commigrant, fides adhibenda sit. Quid verò si flexilis præterea planèque ambigua sit ipsorum sententia (qualis certè Veronensis Sacramentarii in loco de quo agimus Contestatio est), multiplicisque interpretationis capax? Eat nunc ergo cum Codice suo Blanchinus, extollat quàm potest eius antiquitatem, fidem, cæterasque dotes: nunquam, opinor, vt gratis eum purum Leonianum esse concesserimus, cum Actorum Apostolicorum volumine comparandum esse existimabit; neque aliàs apertius est Sacramentarii pro Laurentii patriâ testimonium, quàm pro Pauli locus Actorum quem nuper expendimus.

Iam verò si volumus Blanchino respondere, quo sensu Paulus in Actis, eodem & in Veronensi Sacramentario Laurentium *civem Romanum* dici: nihil ab Hispaniæ Vrbibus quæ de Homero no-

(*a*) Actor. XXI. ℣. XXXIX.: „ *Ego* „ (inquit Paulus) *homo sum quidem* „ *Iudæus à Tarso Ciliciæ* non ignotæ ci- „ vitatis municeps &c.

noſtro certant, quominus id liberè aſſeramus, nobis obſtiturum puto. Oſcæ enim, ſeu potius Cordubæ, aut Valentiæ noſtræ in Edetanis Laurentium natum dixerimus (quam nos diſputationem miſſam facimus quòd vel tractatam niteſcere poſſe deſperemus), non minus eum Romanum civem tueri poſſumus, quàm vel Paulum, quòd Tarſi natales hauſerit; nam ternæ quas memoravimus vrbes (conſultò Cæſarauguſtam non adiicimus) Romanorum Coloniæ aut Municipia erant (*a*). Scimus præterea *Cordubam* per ea tempora *gloriâ & potentiâ celebrem* (*b*), *Oſcam* iam à Sertorii ætate *magnam Vrbem*, *ſtudiorumque in Hiſpania parentem* (*c*), *Valentiam* denique *à Cn. Pompeio deletam* (*d*) *mox reſtitutam*, *& Coloniam à Cæſare factam*, cuius & nomen ob eam cauſam ſortita fuiſſe dicitur. Ternas inſuper cudendæ monetæ prærogativâ decoratas, vt perplures earum nummi declarant, à Vaillantio & aliis evulgati. (*e*)

Verum inſurgeret tunc Blanchinus, nec ſatis eſſe cauſæ ſubeſſe diceret, vt *peculiariùs præ cæteris in Laurentii ſollemnitate Roma lætaretur*, ſi non ſpecialiùs, atque Paulus fuit, Sanctiſſimum Levitam civem Romanum facimus. Quo enim tempore Lau-

(*a*) De *Corduba* vide Plinium Lib. III. qui eam vrbem inter Bæticæ Colonias numerat. Ap. Cl. Antonium Auguſtinum *Dial. VIII.* Item Vaillantium Num. Imper. in Col. *Tom. I. pag. LIX. in Auguſto.*

Oſcam, *Civium Romanorum* appellat alicubi Plinius apud Antonium Auguſtinum Dial. VII. quam vocem, *Municipium* interpretatur Clariſſimus Vir. In nummis paſſim V. V. OSCA, ideſt *vrbs victrix*: interdum VRB. VICT. Vid. Vaillant *in Auguſt. Tom. I. Col. & Munic. pag. LV.*

Valentia demùm à Plinio inter Hiſpaniæ Citerioris Colonias numeratur Lib. III. Cap. III. Vid. Ant. Auguſt. *Dial. VI. & Vaillant in Iulio.*

(*b*) Strabo *Lib. III.*: Πλεῖϛον δ' ἡ Κόρδυβα ηὔξηται Μαρκέλλου κτίσμα καὶ δόξῃ καὶ δυνάμει. Id eſt „ *Plurimùm autem Corduba, Marcelli opus, & gloriâ, & virtute crevit.*

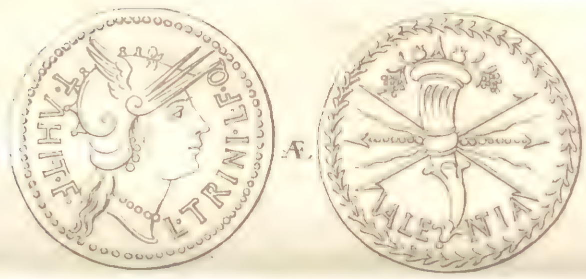
(*c*) Plutarch. *in vita Sertorii*: Τοὺς γὰρ εὐγενεστάτους ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγαγὼν εἰς Ὄσκαν πόλιν μεγάλην διδασκάλους ἐπιστήσας Ἑλληνικῶν τε καὶ Ῥωμαικῶν μαθημάτων. Quem locum Summus Vaillantius, licèt alioqui Græcè ſcientiſſimus, neſcio an ſatis accuratè, in hunc modum tranſtulit (*Tom. I. Col. & Municip. pag. LV.* in Auguſto): „ *Nam ex parentibus ſibi gentibus nobiliſſimam* (forſan is Auctor vertit *nobiliſſimos*) *Oſcam, amplam Vrbem contraxit, iiſque Doctores præfecit litterarum Græcarum & Latinarum*. Ego ſic redderem: „ *Congregans autem* (earum) *gentium nobiliſſimos in Oſcam, vrbem magnam, præfecit eis Doctores Græcarum, & Romanarum diſciplinarum*; vt τὸ εὐγενεστάτους non ad vrbem, ſed ad Hiſpanos ephebos, quos in eam contraxit Sertorius, referri debeat.

(*d*) Vid. Salluſt. *III. Hiſtoriar.* & Vaillantium *in Iulio Tom. I. Num. in Col. & Municip.*

(*e*) Binos ex penu noſtra proferre placuit Cordubenſem alterum, alterum Valen-

lentinum, quòd prior ille Vaillantium, & Antiquiores fugiſſe videatur, poſterior autem hic ſuo ipſius vitio, vt putamus, abortivus editus ſit, idque non ſemel. Habes illos.

In priori quidem illud non vulgare, quod in poſticâ, CORDVBA ex hodierno vſu, non COLONIA PATRICIA, vt in aliis paſſim huic vrbi attributis nummis legatur. Vulgavit eum primus, vt puto, Florezius noſter (*Tom. X. Hiſpan. Sacr. Pag.* 148.) cum epigraphe tamen CN. IVLI L. F. Q. quæ à noſtro penitus abeſt. Ditavit nos eo munere Viri Cl. ac Perilluſtris D. Infantas Decani Toletani, qui non minus has quàm ſeveriores Muſas eximiè colit, liberalitas. = Poſteriorem Valentinum nummum deſcripſerat Summus olim noſtras Antonius Auguſtinus (Dial. VII.) qui tamen in adversâ legi debere exiſtimavit T. ANITEI, quamquam tres poſteriores litteras TEI, in eo qui ſibi obtigit exeſas fuiſſe afferat. Florezius eundem nummum binis tantùm litteris decurtatum exhibet (*Hiſpan. Sacr. Tom. VIII. Pag.* 108.) ſuperſtites verò T. ANIT.. legendas putat; nos autem poſtquam eundem nummum omnino integrum nacti ſumus, vtrumque hunc Auctorem & nummi ipſius vitio, & Græcarum cum Latinis litteris affinitate deceptum fuiſſe deprehendimus; legitur enim omnino in eo pro T. ANITEI... T.ΛHI.T.F. id eſt TITI LEI (forſan *ληΐτου popularis, publicolæ*, ſeu ληϊστοῦ, à ληϊστός, *prædando capti, captivi*) TITI FILII: nam ſecunda littera, quam Auguſtinus & Florezius pro A Latinorum habuêre, Λ Græcorum eſt, cum ei tranſverſa linea deficiat, quam bis in eodem nummo in VALENTIA expreſſam videmus; tertia autem H, id eſt *Eta*, ſeu *Ita* ex hodierno Græcorum vſu, minimè verò Latinum N; prorſus vt nomen id Græcum, & hibrida inſcriptio ſit; id quod confirmat Græcæ originis, id eſt libertinæ conditionis homines in Provinciis ad Duumviratum admiſſos fuiſſe. Sed hæc non tanti ſunt, illud gravius, quod eum nummum non ad Valentiam noſtram, ſed ad Vibo-Valentiam, quæ Italiæ vrbs eſt, idem Antonius Auguſtinus pertinere exiſtimet, cuius viri auctoritas alios (qui apud Florezium loco proximè allegato videri poſſunt) in eandem ſententiam pertraxit; verùm eâ in re Summum Virum egregiè deceptum fuiſſe arbitror; ſunt enim ii nummi, ſicut & C. LVCIENI & C. MVNI Duumvirûm nomina ſub eodem typo præferentes, non minus in media Edetanorum Valentia cuſi, quàm ip-

Laurentius in lucem edi potuit, tam pervulgata erat Romana Civitas (πολιτείαν intelligo), vt potius non eſſe civem ignominiæ, ac dedecori, quàm eſſe laudi duceretur. Paucis rem expediam. Temporibus Reipublicæ, & illico poſt eam à Cæſare occupatam civium ius ſummo honore apud Romanos habitum, nec niſi parciſſimè cum exteris Gentibus communicatum fuiſſe ſcimus: (*a*) Au-

ipſe in eâ Vrbe in lucem editus ſum; immo à Car. Patino adductos in familiis CVPIENNA & FABIA, præcipuè verò in IVLIA, ſimplici, aut duplici cornu-copiæ in averſa eorum parte cum epigraphe VALENTIA inſignes, ad eandem Vrbem pertinere cenſeo. Quæ res quia in annotationum, in quibus verſamur, anguſtiis non facilè expediri poteſt, alibi fortaſſis à nobis ex profeſſo agetur. Vnum interea tamen indicare placuit, quod geometricæ demonſtrationis inſtar fore exiſtimo, ſcilicet nummos de quibus agimus æreos tam vulgares apud Valentinos eſſe, vt nuſquam non Eruditorum noſtratium manibus terantur. Duodenos minimùm domi inter reculas noſtras inveniendos puto, in vrbe atque agro Valentino repertos, quorum & nonnullos Romæ penes me habeo. Ternos item alios eodem typo Cl. Auguſtino Saleſio Valentinæ Vrbis Hiſtorico, qui nunc in vivis agit, me olim dono dediſſe memini; is autem Hiſtoriæ ſuæ attexendæ longe plures antea congeſſerat. Sunt præterea magno numero apud Antiquarios noſtros VV. CC. D. Franciſcum Saſſuſium Archidiaconum Algezirenſem in Metropolitana Eccleſia Valentina, Doctorem D. Emmanuelem Gomezium eiuſdem Metropolitanæ Eccleſiæ Sacrorum adminiſtrum, Doctorem D. Ioſephum Rios Sanctæ Inquiſit. Offic. Qualificatorem Parochum Cullerenſem, quos vidimus; præter eos quos Olivæ ſuæ Erudtiſſimus Maianſius noſter apud ſe retinet, atque horum omnium occaſione cum ante paucos annos Valentiæ Eruditorum cœtum Hiſpanicis rebus illuſtrandis magno rei Litterariæ bono inſtituiſſet ſub *Academiæ Valentinæ* titulo: idem cornu-copiæ trifido fulmine decuſſati ex quo rectus erumpit vomer, quale nummi de quibus agimus exhibent, ſymbolum eidem attributum voluit, quo *Valentina Academia* deinceps vſa eſt; è contrario verò in Italia hi nummi rariores ſunt. Vnum Romæ apud Cl. Virum Reverendiſſimum P. Iulium Cæſarem Lomellinum Cleric. Reg. Minorum Præpoſitum Generalem, vidimus, qualis à Patino in IVLIA (Ed. Pariſ. 1663. pag. 133.) exhibetur: quem tamen, ab Illuſtriſs. Matritenſi harum litterarum Cultrice Mariâ Buſtamantiâ Guevarâ Romam, ex Hiſpania tranſmiſſum fuiſſe accepimus. Eſt & apud nos antiquus onyx cui cornu-copiæ inciſum, Delphino tamen obligatum viſitur, quem typum ad Saguntinorum cum Valentinis fœdus pertinuiſſe ſuſpicari poſſumus. Habes illum.

(*a*) Vid. *Sueton.* in *Iulio*, qui tamen ſecundo ipſius Conſulatu Gaditanos, & alias Hiſpaniæ vrbes civitate donavit, vt auctor eſt Dio Caſſ. *Lib. XLI. & XLIII.*

Augustum quoque Romanæ civitatis tam tenacem legimus, vt affirmaret: *faciliùs se passurum fisco detrahi, quàm civitatis Romanæ honorem evulgari* (*a*). Nec Galbam (*b*), eosque qui ad Traianum imperium tenuere multò indulgentiores fuisse constat; Traianus verò & post eum Hadrianus, Antoninus Pius, & alii crebris civitatis Romanæ concessionibus sensim eius iuris pretium imminuêre, donec editâ ab Antonino Caracalla per speciem largitionis avarissimâ lege (*c*), vt *in Orbe Romano qui essent, omnes cives efficerentur* (*d*): summum illud civium Romanorum ius pessumdatum ac pro nihilo habitum fuit. Iam verò cum ea lex ab anno CCXI. ad CCXVIII. quo tempore Caracalla imperavit, promulgata fuerit; Laurentium autem, iuvenili ætate florentem anno CCLVIII. Tusco & Basso Coss. pasum sciamus: liquidum fieri videtur post editam demum Caracallæ constitutionem atque evulgatum Romanæ civitatis ius, Sanctissimum Levitam in lucem prodiisse, quo scilicet tempore nihil iam erat cur de Laurentii civitate peculiariùs Roma lætaretur.

Si in ea Contestatione non alia designaretur peculiarîs lætitiæ ratio, agnoscerem ego quidem huius argumenti vim; verùm in ipsa sacrum quoque Laurentii ministerium, eiusque passio (ita enim posteriora verba *dicatum nomini tuo munus est proprium* intelligenda puto) continentur, ex quibus geminum præterea Roma duceret lætitiæ peculiarîs argumentum. Audiamus Leonem de Sanctis Apostolis dicentem: *ibi* (Romæ scilicet) *oportere vt sit lætitiæ principatus, vbi ipsorum glorificatus exitus fuit* (*e*); Maximum item Taurinensem, qui de Sanctissimo Levita nostro loquens: *Hinc est* (inquit) *quod insuperabilem Laurentii fidem lætior Roma miratur* (*f*); Augustinum demum veteresque Ecclesiæ Patres, qui ex triumphali Martyrum exitu præcipuum spiritualium gaudiorum argumentum, laudisque materiam desumpsêre.

Verùm si rem paullo accuratiùs examinare volumus, vel post Caracallæ tempora non minimum adhuc superesse honoris in ipsa civitate Romana deprehendemus; cum enim constet pro his tantum latam à Caracalla legem fuisse qui ingenui nati, non qui libertinæ

(*a*) Suetonii verba sunt in *Augusto*.

(*b*) Civitatem Romanam rarò dedit. *Sueton.* in *Galba*.

(*c*) Occasionem eius legis edendæ, lege ap. Heineccium, ex quo hæc nos mutuati fuimus, *Antiq. Rom. Iurisp. illustr. in Append. Libri* I. §. XIX.

(*d*) Ea est lex: *in Orbe* 17. ff. *de statu hominum*.

(*e*) *Serm.* I. *de natal. SS. Apostolor.*

(*f*) *Homil.* II. *de S. Laurentio*.

tinæ conditionis essent (*a*): possumus vtique civitatis Ius Laurentio in contestatione attributum, ad ipsius *ingenuitatem*, id est *nobilitatem* referre, de qua *inter alia* Roma in eiusdem sollemnitate lætaretur. Et quidem quicumque apud Ciceronem (*b*), & Recentiores qui de eo argumento egêre (*c*), Romanorum civium iura atque immunitates considerare velit: ei profectò minimè absurdum videbitur si *civitas* hìc à nobis pro *ingenuitate* vsurpetur. Sanè cum longè inferior esset *Italicorum*, quàm *Civium* conditio, scimus tamen prius illud ius pro immunitate à tributis passim vsurpari (*d*); quam quia Patricii, Equitesque (quos Nobiles vocamus) exclusis plebeiis in Hispania nostra obtinent, *Hidalgos*, id est *Italici* vernaculo sermone (*e*) etiam num apud nos appellantur; & *Hidalguia*, quam Latinè *Italicitatem* diceremus, *Nobilitas*.

Verùm & Laurentii nostri temporibus CIVIS ROMANI nomen, quicquid tandem eâ voce contineretur, magno in honore ac pretio habitum fuisse; neque id Ecclesiasticos Patres ignorâsse: Mozarabici Hymni de Sancto Iuliano Antiocheno Martyre, quem Baronius Isidoro tribuit (*f*), locus plenissimè convincit; in eo enim sic legitur:

> *Hic* IVLIANVS *sorte clari germinis*,
> Civis Togatæ Vrbis, *imbutus omni*
> *Disciplina artium &c.*

Hìc enim apertè Iulianus honoris causâ *civis Romanus* dicitur;

V vix

(*a*) Novell. Iustinian. LXXVIII. Cap. V. ap. Heinecc. *in Append. Lib. I. Antiq. Rom. Iurispr. illustr. §. XX.*

(*b*) *In Orat. contra Verr. V.* 54. *& alibi in ead.*

(*c*) Car. Sigonius *de Antiq. iure civium Romanor.* = Card. Norisius *de Epoch. Syro-Maced. IV. pag.* 428. ap. Heinecc. *App. Antiq. Rom. Lib. I. pag.* 428. *& alii*.

(*d*) Vide tit. ff. *de Censibus*. Rob. Steph. in Thesaur. L. L. verbo *Ius Italicum*.

(*e*) De hoc etymo præter significationis affinitatem, quæ magna sanè inter eas voces est, insignis etiam earundem, quod ad structuram spectat, analogia, securiores nos reddit. Sic enim & *Galgo*, quâ voce leporarium canem Hispani significamus, à Latino *Gallicus* (scilicet *canis*) descendit; sicut & ab *aliquid*, *algo* quæ idem omnino valent; Item à *caballico*, id est *equito* (quod verbum non semel in Legibus Langobardorum, immo & in Wisigothorum, atque in Vsaticis Barcinonensibus occurrit) fit Hispanicum eiusdem significationis *cabalgo*, quod ex vsu potiùs, quàm ex origine *cavalgo* frequenter scribimus. Suboluerat hæc pridem originatio Cl. Nostrati Ioanni Genesio Sepulvedæ *in Epist. ad Hispaniar. Principem Lib. III. Epist. XXXIV.*

(*f*) *In Not. ad Martyrol. IX. Ian. litt. A.* Affertur autem in Hymnus à Blanchino in *Annot. XX. Orationarii Antiquiss. Rit. Goth. pag. CLXI.*

vix enim ſcio an *togatæ* epitheton alii quàm Romæ congruat (*a*); cum autem hunc Martyrem Antiochiæ in lucem editum fuiſse credibile ſit, id quod Ambroſianum Breviarium Sancti Caroli Borromei iuſsu editum apertè docet (*b*); & aliàs in eadem vrbe paſsum (*c*), nec Romæ incolam fuiſse ſciamus: ſupereſt vt de *iure Romanæ civitatis* hymni tractus intelligendus ſit, eoque Iulianus intuitu *civis* ab Iſidoro dicatur, quòd in vrbe civitatis iure donatâ, qualis Syriæ Antiochia erat (*d*), natales hauſiſset. Iam vero cum Iulianus ſub Diocletiano & Maximiano, id eſt exeunte minimùm tertio Chriſti ſæculo, paſsus fuerit: conſequens fieri videtur, eo adhuc tempore (aut ſaltem quo Hymnus ab Iſidoro conſcriptus fuit) *civis Romani* nomen non vulgari in pretio habitum fuiſse. Atque hæc de prima verborum NASCENDO CIVIS interpretatione.

Supereſt alia, quam ego, ſi bina illa verba pro genuinis Leonianis admitti volumus, Sanctorum Patrum ſententiis, ipſiuſque Eccleſiæ ſpiritui congruentiorem puto. Notiſſima eſt Latina ſignificatio vocis *naſcor*; quam tamen ſicut eius ſermonis Dictatores Cicero, Salluſtius, Livius, cæterique pro *in lucem edi*, aut *prodire* perpetuò vſurpavêre: ita è contrario Patres Eccleſiaſtici iam inde à ſæculo quarto, in Actis Martyrum eorumque Homiliis, præcipuè vero in Sacra Liturgia pro eo quod Latinè ſonat *mori* conſtanter accepêre, atque in eo ſenſu interpretati ſunt. Cum enim quo die Martyres agonem conſummabant, cælo id eſt æternæ Patriæ naſci crederentur: ex fide ac pietate potiùs quàm ex Latini ſermonis vſu propriam huius verbi ſignificationem, in eam quæ non diverſa modò, ſed planiſſimè contraria eſt, tranſtulêre. Hinc *natalitia*, & *natales* Martyrum dies, quos profani Scriptores *emortuales* Latinè dicerent; cuius vſurpationis & in hodiernis quoque Miſſarum Codicibus non obſcura nobis veſtigia ſuperſunt. Exem-

(*a*) Scio equidem & Tarraconem noſtram Ant. Auguſtino *Togatam* dictam: ita enim duplicem T. T. quam nonnulli eiuſdem nummi præferunt, interpretari poſſe ait Vir Summus, quaſi legendum ſit *Togata Tarraco* (Dial. VII. ſub init.); ſed neque ipſe huic interpretationi acquieſcere videtur, & pro *Togata*, *Tyrrhenicam* fortaſſis legi debere eodem loco aſſerit. Iſidorus certè in eo hymno minimè ad Tarraconem reſpicere potuit, quaſi eiuſdem civis Iulianus fuiſſet, quam is vrbem nè vidit quidem.

(*b*) Brev. Ambroſ. iuſs. S. Car. Borrom. ed. & ann. MDCXXV. recognitum ſub die XXI. Iun. Lect. III. ad Matut. ap. PP. Bolland. *IX. Ianuar.* §. *V. num.* 21.

(*c*) Martyrol. Roman. parv. IX. Ianuarii.

(*d*) Vid. Vaillantium *Tom. I. Num. Imp. in Colon. & Municip. in Claud.*

Exemplis in huius doctrinæ confirmationem obruendum planè Lectorem putamus, adeo multa succurrunt in veteribus tum Latinæ, tum Græcæ Ecclesiæ Patribus (*a*). Nec tantùm *nasci* cum apposito *cælo*, sed simpliciter *nasci* dicebantur, idque sequioribus etiam sæculis, quoscumque pro Christo, aut in ipsius osculo *mori* contingeret; qua de re elegans Nicolai Papæ I. testimonium (*b*) è regione sistimus. Quod autem adiunctum *cælo*, non modò apud veteres Patres, sed in hodiernis etiam Martyrologiis, immo & in Officio & Missis Sanctorum verbo *nasci* interdum apponi videamus: id antitheseos causâ factum, & vt temporalis Martyrum nativitas dilucidiùs cum æterno ipsorum natali committatur. Sic Nicomedienses Martyres: *eo die in cælis* (Martyrologii verba sunt (*c*)) *nasci meruisse dicuntur*, *quo* CHRISTVS *in terris*. Et Paula Romana in eius Officio (*d*): *ibi Cælo nata* memoratur, *vbi* CHRISTVS *mundo nasci dignatus fuit*.

Vsque eò autem apud Auctores Ecclesiasticos vocum *natale*, & *natalitium* vsurpatio in sensu de quo agimus invaluit; vt si quis iam *natale proprium*, vt Venusinus dixit (*e*), aut *natales* vt in Constantini nummo legitur (*f*), exprimere vellet: opus omnino haberet *genuinum*, aut tale quid adiicere; nè fortè contrâ animi sententiam de *morte*, potius quàm de *nativitate* loquutus fuisse crederetur. Extat in eam rem luculentum in Gelasii Sacramentario testimonium, cuius proinde Missam sistimus inscriptam (*g*).

[*a*] Sancti Policarpi γενέθλιον ἡμέραν quem Latinè *natalitium diem* ad litteram diceremus, Ruffinus vertit *diem passionis* ap. Du-Cangium Verbo *natalis*.

[*b*] „Nec novum cuiquam videri debet „si *natus* dicitur qui ex hac vita migra- „verit. Quomodo enim vsitato more di- „citur *nasci*, quando quis ex vtero mater- „no procedens in hanc lucem exit: sic „quoque iure *natus* appellari potest, qui- „libet ab huius vitæ tenebris ad lumen „pertingens viventium. *Nicolaus PP. I.* in respons. ad consulta Bulgaror. apud Labbæum *Coll. Conc. Edit. Venet. Tom. IX. col.* 1537.

[*c*] *Die XXV. Decembris.*

[*d*] *Die XXVI. Ianuar.* qui dies Paulæ proprius est in Offic. SS. Hispan.

[*e*] *Lib. IV. Od. XI. ad Phyllid.* ỿ. 18.

[*f*] Legitur in eius aversa parte: PLVRES NATALES FELICITER, quem è Nummaria REGIS CATHOLICI Gaza, cui præest, eximiè illustravit Cl. Hispaniensis mihique in primis observandus Alexander Xaverius Panel S. I. Presbyter, edito in eam rem ante paucos hos annos commentario, quem nunc ad manum non habemus.

[*g*] Murator. Liturg. Rom. Vet. *Tom. II. col.* 724.

In natale genuinum

SECRETA.

„ Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris , & hanc „ oblationem famuli tui *Illius* (*a*) , quam tibi offert *ob diem* „ *natalis ſui genuinum , quo die eum de maternis viſceribus* „ *in hunc mundum naſci iuſſiſti,* placidus ac benignus aſſume. „ Per Dominum &c. = & in POST-COMMVNIONE : Qui famu„ lum tuum ad hanc diem *natalis ſui genuini , exempto an*„ *no* perducere dignatus es &c.

Quæ cum ita ſint, & aliàs ex præſtituta à nobis regulâ , vbi in Libris Liturgicis , quale Sacramentarium Leonianum eſt , in voce aut ſententia , quæ ad Martyrum patrias atque aliud quidvis ſignificandum ambiguæ ſunt , dubium occurrit , priorem de Martyrum patriâ interpretationem ex mente atque ſpiritu Eccleſiæ refugere debeamus : quidnî , quando verba NASCENDO CIVIS , nullâ licèt non ex parte ſuſpecta , pro puris Leonianis agnoſcere cogimur invitiſſimi , ad Laurentii potius mortem , quâ *cælo naſcendo , civis Romanus* effectus fuit , quàm ad temporalem Sanctiſſimi Levitæ patriam referamus ?

Eo planè ſenſu ab Auctoribus Eccleſiaſticis Martyres , neglecto natali ipſorum ſolo , iis vrbibus attributos ſcimus , in quibus extrema pro CHRISTO perpeſſi fuêre . Prudentius certè non alio iure Hemeterium & Chelidonium Calagurri , Paulum Narboni Martio , Felicem Gerundæ , Cucufatem Barcinoni , alioſque aliis vrbibus Martyres adſcribit . Sicut enim natalis Martyrum dies , qua

[*a*] *Illius*. Id eſt incerti quem mente concipimus ac deſignamus , eius tamen proprium nomen reticemus ; pro quo in hodiernis Miſſalibus aliiſque Eccleſiaſticorum Officiorum libris eſt N. Itali *d'il tale* , Græci ὁ δεῖνος , ſeu δείνατος , id eſt *cuiuſdam* ; Hiſpani autem *Fulano* dicimus fortè ex Hebraico פלה *paláh* , ſeu פלא *palá* , quod inter alia *occultum fuit* ſignificat ; vnde & פלוני *pelonì* : *occultus, innominatus , abſconditus* . Ruth IV. ℣. I. שְׁבָה־פֹּה פלוני *xebàh pòh pelonì* , id eſt : *ſede* , ſeu *mane hic Pelonì* , pro quo Græcus textus habet : κάθισον ὧδε κρύφιε : *Sede hic , ò abſcondite* . Hebræi quoque in contractuum ſuorum formulis ſic exordiuntur : אני פלוני בר פלוני : *anì Pelonì bar Pelonì* . Id eſt : *Ego N. filius N.* Hiſpanicè : *Yo Fulano , hijo de Fulano*; & ſi femina ſit פלניתא *pelanìtha* , Hiſpanicè totidem ferè verbis , *Fulanita* .

quâ mundo ſcilicet editi fuêre, præ triumphali eorum die ab Eccleſiaſticis Patribus negligebatur; vnaque hæc piis fidelium cœtibus & votis anniverſario cultu celebris erat: ita *temporali* ipſorum *patriâ* prætermiſsâ, eam tantùm quâ *cælo* per paſſionem *nati fuerant* veram Martyrum patriam Veteres illi Patres agnoſcebant.

In ſpecie autem de Cucufate loquens Iſidorianus Hymnus à Blanchino relatus (*a*), hunc Martyrem apertè CIVEM BARCINONENSEM vocat. Dixerat modò ipſius Auctor (*b*) Martyris Sanctiſſimi cruorem Barcinone ſedem fixiſſe, eòque ex Africa domicilium lareſque tranſtuliſſe, his verbis:

Hinc cruor *huius Cucufatis almi*
Factus eſt *noſtræ regionis* heres;

pergit autem (*c*):

Iam fave Martyr precibus clientum,
Inſtrue & CIVEM, populum tuêre &c.

id eſt imbue præceptis fidei Barcinonenſes *cives tuos* (quos infima Latinitas dixiſſet *concives*): nam & eodem ſenſu Prudentius noſter de Vincentii Levitæ ſtola, ſive orario cruore Sanctiſſimi Martyris illito, quod eius temporibus Cæſarauguſtæ aſſervabatur, loquens, ait (*d*):

Hoc colunt CIVES *velut ipſa membra*
Cæſpes ambiret ſuus, & paterno
Servet amplectens tumulo beati
Martyris oſſa:

quaſi diceret: „ Eo, Vincenti, pignore Cæſarauguſtani *Cives tui*, „ non minus gaudent triumphantque, ac ſi ſacras tui corporis „ exuvias ex aſſe poſſiderent; ſuoque te gremio Cæſarauguſta „ mater extinctum, & maiorum ſepulcro componendum exce„ piſſet.

Clarius tamen aliud, reique de qua agimus conficiendæ præſentiſſimum, Damaſi teſtimonium adducimus, ex epigrammate quod olim Romæ in Baſilica Sancti Sebaſtiani ad Catacumbas, vbi Sanctorum Apoſtolorum corpora quieverunt, legebatur, vt Baronius

[*a*] *Ann. CII. in Orationar. antiq. Rit. Goth. pag. CCLXXVI.*
[*b*] *Stroph. IV. ℣. 13. & ſeq.*
[*c*] *Stroph. X. ℣. 37. & ſeq.*
[*d*] *Stroph. XXI. ℣. 93.*

nius (*a*), Sarazanius (*b*) & Merenda (qui *apertum* illud atque *antiquissimum* præterea appellat (*c*)) scriptum reliquêre. In eo autem epigrammate Petrus & Paulus disertissimè à Damaso CIVES ROMANI vocantur. Integrum illud sistimus, vt eâdem operâ quâ occasione compositum fuerit Lector intelligat (*d*):

HIC HABITASSE PRIVS SANCTOS COGNOSCERE DEBES
NOMINA QVISQVE PETRI PARITER PAVLIQVE REQVIRIS.
DISCIPVLOS ORIENS MISIT QVOD SPONTE FATEMVR.
SANGVINIS OB MERITVM CHRISTVMQVE PER ASTRA SEQVVTI
AETHERIOS PETIERE SINVS ET REGNA PIORVM.
ROMA SVOS POTIVS MERVIT DEFENDERE CIVES
HAEC DAMASVS VESTRAS (*e*) REFERAT NOVA SIDERA LAVDES.

Hæc autem vsque adeo perspicua sunt, nihil vt iam amplius scrupuli subesse possit, ob vnam certaminis gloriam ac triumphi palmam, quam Apostolorum Principes Romæ simul adepti sunt, *Romanos* eos *cives* à Damaso appellatos.

Licèt enim de Paulo quem Tarsi natum & municipem fuisse ex libro Actorum prædiximus, suspicari etiam num quis posset ad ius potiùs civitatis, quàm ad martyrii locum respexisse in eo epigrammate Damasum: in Petro tamen, quem Bethsaidæ, exiguo scilicet Galilææ pago nihilque cum iure illo civium commune habente, modicis item parentibus natum constat, si passionis locum demas, vix scio an supersit aliud cuius intuitu Damasus eum ROMANVM CIVEM appellare potuerit. Fuit igitur vtriusque Apostoli conditio, seu genus sive patriam attendamus, dispar: quare nec locus iis vnus, neque eadem obtigit supplicii sors (*f*); verùm par eorum fortitudo ac triumphus, quem insignissimum Romæ peperêre, summum illud Quiritium ius vtrique acquisivit, vt ex eo ambo æquè Romani cives effecti atque habiti fuissent. Atque eo fortassis respexit Ambrosius in hymno, cuius initium est: *Apostolorum Passio*, quo loco de Sanctis Petro & Paulo loquens ait (*g*):

Con-

[*a*] *Ad ann. CCCLXXXIV. int. carm. Damasi*, & ap. Sarazan. *in not. pag.* 188.

[*b*] In not. ad Damasi carmina *Epigramm. XXX.* ex Beda, Anastasio, Adone, & Breviario Rom. vet.

[*c*] De Damasi Carminib. *num. III. pag.* 137. *col.* 1.

[*d*] Affertur à Sarazanio inter carm. Damasi *pag. LXXXXI.* & à Merenda *pag.* 226.

[*e*] Puto restituendum: *referat*.

[*f*] Fleurî *Hist. Eccl. I. sæculi ad ann. LXVI.*

[*g*] Ap. Blanchin. Annot. XCIX. *Orationar. pag. CCLXX.*

Coniunxit æquales viros
Cruor triumphalis necis.

Beda (*a*):

Coniunxit hora transitûs
Cæli petentes ianuam.

Paulinus item, & alii quorum loca longum esset describere.

Nec ambigo quin si prisca excutiantur Martyrum Acta, quosque de eorum passionibus tractatûs habuêre veteres Ecclesiæ cum Græcæ tum Latinæ Scriptores: non vnum præterea locum inveniendum fore, quo Martyres eius potissimùm vrbis oppidive, vbi palmam adepti sunt, civibus annumerentur (*b*); immo vbi longo tempore commorati demum in pace quieverunt, vt de Paula Romana suo loco dicemus. Verùm allatis hactenus exemplis Lectoribus satisfactum iri putamus, vt existiment scilicet, verba illa NASCENDO CIVIS de adepta potiùs à Laurentio nostro per martyrii palmam, quàm per temporalem nativitatem Romanâ civitate, congruentissimè atque ex veterum Patrum, immo & ipsius Ecclesiæ vsu interpretari posse.

Est tamen adhuc vbi forsan Blanchinus hærebit. Si enim verba NASCENDO CIVIS ad Laurentii mortem referri volumus, cui tandem bono comma: *dicatum nomini tuo munus est proprium*, quo scilicet eadem, aut affinissima sententia continetur, ab Auctore contestationis frustra repetitum dicimus? Sed τοῦ μερισμοῦ seu distributionis rationem haberi oportet. Si enim priori interpretationi adhærentes verba NASCENDO CIVIS de civium iure interpretari volumus, nihil prohibet quominus sequentia: *dicatum nomini Tuo munus est proprium*, ad Laurentii passionem referamus;

[*a*] Ap. Card. Thomasium *in Hymnario*.

[*b*] Consonat Missale Mozarabicum à Lesleo editum in cuius Missa de S. Vincentio M. (*Pag.* 292. *col.* 2.) legitur: „ *Tuoque* (Vincenti) *interventu & incolam lætificaturus, & advenam, æquale tuitionis auxilium reddat pro cineribus mundo*, CIVIBVS PRO SEPVLCRO, id est „ VALENTINIS, nam ea in vrbe tumulatus fuit Sanctissimus Levita. = Præterea in Missa de SS. Servando & Germano (*Pag.* 395. *col.* 1.): „ *Deus qui Martyrum tuorum corpore* (sic) *vnius gloriæ remuneratione indivise* (sic) *divisis regionibus locas: & Servandum Gaditano situi donas*: & GERMANVM „ EMERITENSIVM CIVIBVS *accommodas*. De Sancti Germani corpore Emeritam translato loquitur, qua de re videndus ipse Lesleus in Notis *Pag.* 597. *col.* 1. Sunt fortassis alia.

mus; ſi vero, vt in ſecunda interpretatione, verba illa de martyrii loco intelligimus, tunc conſequens proximè comma, quo *Deo dicatum munus Laurentius* dicitur, ad Divinum cultum cui in Levitico gradu ſpecialiter addictus erat, aut ad virginitatis votum, vel aliò referemus, nè ſcilicet bis eandem ſententiam ibidem inculcari aſſeramus.

Poſtremam autem hanc ſecundi commatis interpretationem, nè quis eam gratìs à nobis confictam arbitretur, ipſos Blanchinum, & Muratorium pridem amplexatos fuiſſe, ex eo mihi videtur, quod vterque cum in Sacramentarii Leoniani textu legeretur: *Sacer miniſter & dicatum nomini tuo munus eſt proprium*, coniunctivam particulam reiicientes, proque *& dicatum*, *dedicatum* reſtituentes (*a*): ex bina quæ pridem fuerat, ſimplicem, bimembrem tamen enuntiationem fecêre, in cuius poſteriori parte, nihil niſi prioris explicatio contineatur, quaſi dicerent: *Sacer miniſter*, *dedicatum* ſcilicet *Nomini Tuo munus eſt proprium*.

Sed neque hìc nobis conſiſtere per Blanchinum, & Merendam licet, ſed aliâ ratione Hiſpanorum opinioni contraire ſtudent. Si enim, inquiunt, Veronenſem codicem in quo Laurentii conteſtatio reperitur ſæculo iam octavo ſcriptum fuiſſe ab Hiſpanis conceditur, etſi nos interea gratis eis dederimus id Sacramentarium à Sancto Leone compoſitum non fuiſſe, habemus ſaltem pro nobis antiquius teſtimonium præ iis quibus Hiſpani Auctores innituntur, atque adeo longe validius argumentum. Et quidem ſi, omiſsâ interea diſputatione de antiquitate Sacramentarii Veronenſis (*b*), vera eſſe volumus quæ circâ ætatem codicis à Blanchino eruti ſub huius capitis initium à nobis dicta ſunt: adigimur profectò vt agnoſcamus integro minimùm ſæculo antiquiorem eum codicem eſſe, quàm Ado ex cuius Martyrologio preſſius pro noſtra ſententia teſtimonium mutuati ſumus.

Verùm cum, etiamſi ſæculo octavo Blanchinianum codicem ſcriptum fuiſſe aſſeramus, eius teſtimonium de Laurentii civitate

aut

(*a*) Blanchin. *Tom. IV. Anaſtaſ. Pag. XXXVIII.* Pro *& dicatum* lege *dedicatum*. Muratorius in ipſo textu edidit: *Sacer miniſter, dedicatum nomini tuo* &c. *Tom. I. Liturg. Rom. Vet. col.* 398.

(*b*) De hoc argumento pridem egêre CC. VV. Meratus, Amortius, Muratorius, Cennius, Orſius, & alii, quorum ſententia eò recidere videtur, vt ſæculo iam quinto Sacramentarium confectum fuiſſe exiſtiment; ſunt tamen fortaſſis in ipſo plura ſequentibus ſæculis adiecta quæ alibi à nobis indicantur; præter commune Liturgicorum Codicum ingenium novis additionibus patens, vt in cæteris eiuſdem argumenti Libris paſſim factum videmus.

aut patriâ, quinque minimùm sæculis re de qua perhibetur recentius fore necesse sit: non video quid maior illa vnius sæculi præ Adone antiquitas, *vt cætera sint paria*, fidem eius codicis, rei de qua agimus confirmandæ iuvare possit; non magis ac si quis, exempli gratiâ, pro astruendo facto quod in annum incidit CHRISTI MCC: sæculi XVII. quod proximè elapsum fuit, quàm XVIII. in quo vivimus, testimonium præstabilius existimaret. Iam verò Blanchinianum codicem, immo etiam Laurentianæ Missæ Contestationem, qualis ex ipso nobis obiicitur, sæculo VIII. antiquiores non esse: prioris illius characteris specimen à Blanchino exhibitum, & posterioris huius phrasis coniiciendi occasionem præbent.

Consultò adieci: *vt cætera sint paria*. Quid verò si potior præ antiquiore recentior codex, aut huius præ illo testimonium apertius atque incorruptius fuerit? Et quidem Adonem clarum sæculi IX. Auctorem, multiplicique testimonio commendatum (*a*) scimus; cum quisquis ille fuerit Veronensîs codicis, licèt antiquioris, Scriptor, seu potiùs Consarcinator, *obvias quascumque Liturgicas preces sine delectu, atque ordine* (*b*) *in vnum codicem coëgerit*. Præterea Veronensîs Codicis locus non modò ad patriam, civitatem, passionem, & incolatum Laurentii significandum ambiguus, sed de vitio aut interpolatione suspectissimus est, vt vidimus: Adonis incorruptus ac pressior, deque Sanctissimi Levitæ patria omnino interpretandus. Rursum: Adonis sententiam nemo non veterum, nec recentium ab eiusdem ævo Scriptorum sequutus fuit; Veronensîs Codicis, si Manlium Calvinistam demas, nullus. Denique Adonis testimonium vetustorum codicum fide, multiplicique coniecturâ ex libris Liturgicis, atque Ecclesiæ Patribus adiuvatur; Veronensîs Codicis auctoritas singularis est, nam Vaticani Codicis locus, quem Blanchinus vnicum in eius confirmationem affert, nihil concludit, vt inferiùs dicemus. Mitto infirmam Veronensîs Codicis fidem in eo tractu qui Clementis Papæ & Martyris patriam exhibet; vt si in Laurentii Missæ Contestatione, de eodem argumento agi Blanchinus contendat, eam quoque Contestationem sublestam fore credibile sit.

Immo, si rem paullo diligentiùs examinare volumus, non satìs exploratum erit, nostrisne an potiùs Adversariorum fundamentis antiquitatis prærogativa debeatur; cum enim, sicut pridem di-

(*a*) Vid. Cl. Dominicus Georgii *in Præf. nov. edit. Adonis Romæ* 1745. *n. X.*

(*b*) Murator. *Diss. de Liturg. Rom. Vet. Cap. III. col. XXI. & XXIX.*

dicebamus, Baronius *binos*, *eosque pervetustos codices in Ecclesia olim recitari solitos* se vidisse affirmet, in quibus Damasus Laurentii *compatriota* legebatur; & aliàs Sanctus ille Pontifex ab auctore catalogi Romanorum Præsulum sub Felice, ideft ineunte sæculo VI. scripti, disertissimè *Hispanus* appelletur: quidnî binos illos codices, vel eorum alterum, sæculo VIII. antiquiorem fuisse suspicemur; aut in vna Damasi patria, quam Felicianus Pontificum catalogus exhibet, non etiam Laurentii patriam contineri existimemus; præsertim cum eum Damasi compatriotam fuisse, Adversarii (*a*) nobiscum agnoscant? Sed de his fortassis ad nauseam.

C A P V T VIII.

Extremi Adversariorum conatus comprimuntur.

NOllem, quod ex Tullii sententia (*a*) facere inertes Poëtæ solent, extremo in actu negligentior videri; verùm non magni momenti, iamque alibi ex parte confutata sunt quæ nobis hoc loco Blanchinus obiicit; & aliàs mos Lectoribus gerendus est, quorum hactenus patientiâ fortasfis abusi sumus. Ergo, quàm in prioribus argumentis eluendis, re scilicet ita exigente, prolixè egimus: in eo quod vnum superest tam verborum parci futuri sumus.

Obiicit igitur nobis postremo loco Blanchinus Vaticanum codicem sæculo, vt ipse asserit, nono exaratum, Actaque Sanctorum Sixti, Laurentii, & Hippolyti inter alia continentem, in quibus Levita noster apertissimè dicitur *Romanus civis*. Inducitur in Actis Sixtus, imminente ipsius passione, Laurentium vocans, eique Ecclesiæ facultates pauperibus erogandas committens, his verbis (*c*): *cumque hæc, & his similia suo sancto sermone disseruisset* (Sixtus), *vocavit Laurentium, Archidiaconum suum*, CIVEM ROMANVM, *dignum Deo, & Deo* (sic) *virum, & habitu & sanctitate conspicuum, tradiditque ei vniversas facultates Ecclesiæ &c.* De antiquitate porro Codicis, *non est quod addubitemus* (subdit Blan-

(*a*) Merend. *Opusc. & gest. Damasi sub init. pag.* 2.

(*b*) De Senectute *Num. II.*

(*c*) Blanchinus *Annot. CVI. in Orationar. pag. CCLXXXIII.*

Blanchinus (*a*)); *proſtat enim liber in omnium Vrbis principe Bibliotheca num. DCXII.*

Iam verò hæc tantò præ iis quæ capite præcedenti expendimus probabiliùs dicta videbuntur, quanto nihil prohibet, quòd in verbis illis CIVEM ROMANVM, Laurentii patria contineatur; cum enim ea verba non ex libro aliquo Liturgico, ſed ex Actis Martyrum deſcendant, quibus ipſorum patrias inſeri nihil vetabat: potuit eorum de quibus agimus Scriptor Laurentii natale ſolum, aliundè ſibi cognitum, per occaſionem narrationi ſuæ attexere, quin aliquam ex eo reprehenſionem incurreret.

Verùm quanti hæc Acta facienda ſint, alibi iam à nobis indicatum (*b*). Blanchinus ipſe *maximè depravata* eſſe non inficiatur (*c*); nos autem addimus, ternos quos prædiximus falſitatis characteres, nempe Hiſtoriam Sanctorum Abdon & Sennen, qui à Decio ex Perſide abducti in Actis memorantur, fictitiam eiuſdem Imperatoris in Orientem expeditionem, ridiculam demum planèque inſanam Decii & Valeriani eodem temporis momento repente extinctorum fabulam, quorum diſiunctim ſinguli maximam conflaturi erant Actis mendacii ſuſpicionem: coniunctim in ea, quaſi in ſentinam confluxiſſe. Mittimus Sanctorum Sixti, Laurentii, & Hippolyti paſſiones ſub Decio, quæ res tot peperit moleſtias Adonianis Actis; aliaque ſcopulis atque ambagibus plena, præter inconſtantem ſtili varietatem: quæ omnia Actorum fidei elevandæ vndique videntur coniurare.

Præterea: quis non vbi in Actis inter Eccleſiaſticum Laurentii gradum, eiuſdemque elogium, CIVIS ROMANI nomen importuniſſimè collocatum videt; quis inquam non illico ſurculum inſititium, ægrèque caudici coaleſcentem deprehendit? Sed cur, quæſo, *Romanum* tantùm *civem*, ambiguâ ſanè phraſi multiplicisque ſensûs capaci, Laurentium dixit Actorum Conſarcinator; neque eius loco ſcripſit *Romæ natum*, *patriâ Romanum*, aut tale quidpiam, quo litem vniverſam verbo dirimeret? Atqui non maiore impendio id facere potuiſſet, quàm quo paullo antè Sixtum *Athenis natum* (*d*) atque eruditum dixerat. Quo tamen id iure? Superûm fidem! Græcum Sixtum ex Anaſtaſio atque aliis paſſim, immo ex vetuſtiſſimis Pontificum catalogis à Scheelſtraa-

 tio

(*a*) *Loco proximè allegato.*
(*b*) Suprà *Cap. II. Pag.* 78.
(*c*) *Annot. CVI. pag.* 293.
(*d*) Sub initium Actorum ap. Blanchin. *Annot. CVI. pag. CCLXXXXIII.*

tio (*a*), & Seniore Blanchino (*b*) primùm evulgatis noveramus (quamquam non desit qui Romanum (*c*) eum velit); *Athenis* tamen *Atticis* Sixtum natum, nusquam aliàs nisi in Actis me legisse memini, quorum propterea Auctori, modò de veritate caveat, τὸ εὐαγγέλιον ab Atheniensibus decernendum puto. Est quidem in duplici Mazzarinensi, & Thuanensi Codice: *Græcus*, *de Athenis* (*d*); posteriorem tamen vocem sublestam, immo & subdititiam censent Eruditi, quod nec Blanchinus inficiabitur.

Nollem tamen hæc à me in eum finem præiacta censeri, vt responsionis necessitatem effugiam. Quare, si sincera genuinaque Actorum, quæ nobis Blanchinus obiicit, verba esse volumus, ea de *iure civitatis*, vel de *ingenuitate*, maximè verò *de Romano* Laurentii *incolatu* commodè interpretari possumus. Cum enim Romæ Laurentius à puero altus atque educatus, insignique Ecclesiastico gradu auctus fuisset; ibidemque sine animo ad propria redeundi domicilium fixisset: Romam, non secus ac M. Cato apud Tullium, *iuris patriam* (*e*) nancisci potuit, eoque sensu *civis Romanus* appellari; præsertim cum eo tempore vetus illud *municipum*, atque *incolarum* discrimen (*f*) iam pæne exolevisset. Sanè non alio quàm *incolatûs* iure Paula Romana, *quia scilicet exiit de terra sua*, *perpetuumque Bethlehemi domicilium fixit*, CIVIS SALVATORIS, id est BETHLEHEMITIS à Hieronymo (*g*) *effecta*, dicitur.

De patriâ vt Actorum verba intelligamus officit Adonis Auctoritas, quam alibi pro nobis allegavimus. Cum enim in huius Martyrologio Laurentius disertissimè *Hispanus* dicatur: nisi Actorum verba, quæ longè quam Adonis generaliora sunt, aliò divertimus, alterum ex his Scriptoribus necessario mendacem efficiemus. Iam verò egregiam Ecclesiasticus Interpres laudem referret, si vbi

(*a*) *Tom. I. Antiq. Ecclesiast. in append. ad Opus Chronologicum num. XXII. pag.* 611.

(*b*) *Tom. I. Anastasii pag. XXIV.* = Item *Tom. II. pag. XIV. & eiusd. Tom. pag. CCXXII.* in Sixto.

(*c*) Catalogus Rom. Pont. ex Veronensis Ecclesiæ Codice quem Iunior Blanchinus Prolegomenis Tom. IV. Anastasii inseruit *Pag. IV. col. I.*

(*d*) Ap. Seniorem Blanchin. Tom. II. Anastasii *Pag. XXVI. inter Variantes Fabretti*.

(*e*) „ Itaque (inquit Cicero *II. de* „ *Legib.* 2.) cum ortu Tusculanus esset, „ (Cato) civitate Romanus, habuit alteram *loci* patriam, alteram *iuris*, Ro„ mam scilicet.

(*f*) Vid. Tit. ff. *ad Municipal.* & ibi Heinecc. Elem. Iuris sec. ordin. Pandectar.

(*g*) In Epitaphio Paulæ ad Eustochium *sub fin.*

ſi vbi non planè contraria , ſed diverſa tantùm occurrunt Veterum teſtimonia , præſertim vbi non de iure , ſed de facto eiuſque veritate , vt nunc , controverſia eſt : mallet ea inter ſe collidere , falſumque alterutrum ex Auctoribus dicere , quam parcè alterius verba detorquendo amicè vtriuſque ſententiam conciliare !

Quod ſi Actorum de quibus agimus locum ad Laurentii patriam omnino referri debere Blanchinus velit ; atque adeo non diverſa tantûm , ſed pugnantia & planè contraria eſſe contendat vtriuſque eius Scriptoris teſtimonia : non Ado ſingulare cum Actorum Scriptore certamen detrectabit ; cum nec ſi hunc ſæculo iam IX. vixiſſe Blanchino dederimus , antiquior Adone futurus ſit ; & aliàs anonymum eum planeque ἄδηλον , multiplicíſque falſitatis reum eſſe ſciamus : cum è contrario nihil in Adone ſit , quod Hiſtoriæ fidei adverſetur , ſaltem quod aliquâ ratione ſuſtineri non poſſit , vt alibi à nobis oſtenſum eſt .

Sed ego , ſi Blanchinus inſiſtat , non ſolùm parem , ſed longè maiorem , atque Adonis auctoritas eſt , Actorum de quibus agimus Scriptori gratis conceſſero ; verba tantùm vtriuſque conferri inter ſe cupio . Acta Laurentium CIVEM ROMANVM dicunt : Ado QVOAD GENVS HISPANVM eum aſſerit , ERVDITVM TAMEN ET NVTRITVM ROMAE ; quorum quamquam prius colon ad originem forſan referri poſſit , contrahitur tamen à poſteriori , & de patria omnino periodum intelligendam eſſe apertiſſimè convincit ; prorſus vt Actorum locus longe quàm ille Adonis generalior ſit . Iam verò ex optimæ interpretationis canone : *in conflictu duplicis , Scripturæ Sacræ , aut Veterum Patrum teſtimonii , quorum alterum cum altero pugnare videatur , generalius minus generali , non è contrario accomodari debet* , quod Iuriſconſulti vulgari axiomate *generi per ſpeciem derogari* (*a*) , dicunt . Nunc autem iam Operi finem imponamus .

CON-

(*a*) *Leg.* in toto 80. ff. de R. I.

CONCLVSIO.

ADducta pro vulgari, receptissimâque de Laurentii patria sententia sufficere arbitror, vt Blanchini atque Adversariorum argumentis tantisper occurri ab Hispanis possit, dum industrior eorum aliquis non perfunctoriè, vt nos, hanc sibi ornandam Spartam deposcat, quod vt initio monuimus propositum nobis fuit. Erit & in iis fortassis, quo vetus illa eorundem opinio attributum ipsi non à Domesticis modò, sed & ab Exteris quibusque Scriptoribus maioris præ aliis probabilitatis gradum dignitatemque facilè tueri; traditioque ipsorum à maioribus accepta, antiquis monumentis confirmata, continentique & perpetuo filo ad hæc vsque tempora deducta novas vires capere possit; immo etiam, quo priscam illam, nedumque ab hominum memoriâ remotissimam (quam *immemorialem* vulgus appellat), sed fere sesquimillenariam Hispanorum de Laurentii apud ipsos natali possessionem, quâ demum eosdem excidisse Adversarii iactitant, RETINENDAE quod vocant INTERDICTO, QVOD scilicet NEC VI, NEC CLAM, NEC PRECARIO, ALTER AB ALTERO, LAVRENTIVM HACTENVS POSSEDERIMVS, AVT POSSIDEAMVS, per Litterarium Prætorem adiuvandam, atque ADVERSVS EAM VIM FIERI VETANDVM Hispani speremus.

Sin verò præter animi sententiam, certè contrà votum conatibus hisce nostris publicam Hispanorum causam minimè iuvari contigerit (eadem de priori in quo de Damaso egimus opusculo dicta censentor): nostram potius tenuitatem incusandam volumus, quàm quòd vtrique, aut alteri ex his opinionibus apud Viros Doctos vel minimum probabilitatis decedat. Nos certè suscepti laboris nunquam pœnitebit, quem nec aliis districti maiorem adhibere, neque, si primum omnium ergâ Deum officium dempseris, honestiùs quàm bene merendo de patria collocare vnquam potuimus.

Interea verò si vel insipientibus cum Apostolo debitor esse Blanchinus velit, sustineat me quæso amicè commonentem, nè ex Hispaniæ nostræ iacturâ novas Vrbi laudes asserere deinceps studeat, alióque potiùs commendabiles labores, ac vigilias suas transferat; si enim Laurentii natales Hispanis eripuerit, plurimum sibi honoris Gens avitæ religionis, pietatisque, & gloriæ retinentissima decessurum esse existimabit; cum si è contrario Levitam Sanctissimum Vrbi Blanchinus adscribat, non magis iccirco Rem Ro-

ma-

manam aucturus ſit, quàm ſi aquæ ſitulam pelago infuderit. Habet præterea Roma multo plus quàm Hiſpania noſtra quod ſibi vindicet in Laurentio, quem gremio puerum excepit, pro ſuo educavit, Eccleſiaſticiſque honoribus viventem auxit; mortuum verò honorificentiſſimo tumulo compoſuit, ſacroſque ipſius cineres eximiè ad hanc vſque diem coluit. Gaudeat igitur, exultet, ac triumphet alumno ac Martyre ſuo Roma; non enim Orbîs Dominæ, communique Religionis Parenti veras minimèque fucatas laudes Hiſpania noſtra invidet, aut invidebit vſquam; neque Vrbem vicisſim obſequentiſſimæ omnium filiæ Laurentii natales inviſuram pertimeſcit; præſertim cum illa tot Martyres nedum Chriſto, ſed & mundo pepererit, vt eo etiam nomine *beata*, *æterna*, *princepſque Vrbium* appellari meruerit.

Tot ergo dapes cum habeat Roma quibus inſtructiſſimas confluentibus ex toto Orbe convivis epulas ſine aliorum diſpendio præparare poteſt: parcat quæſo Blanchinus oviculæ, quam hactenus pro ſua inter filios enutrivit Hiſpania noſtra, quamque de ipſius pane comedentem, de calice bibentem, atque in matris ſinu dormientem aluit, niſi iratum indignatione Dominum, aut Prophetam audire velit, pronuntiantem: *Vivit Dominus quoniam filius mortis eſt vir qui fecit hoc* (*a*).

Quando autem in extrema diſputationis parte veniam ab Hiſpanis Blanchinus petit *quòd pro tanto* (quantus Laurentius eſt) *Martyre repetundo veritatis amore & caritate non fictá pugnaverit* (*b*): ſupereſt vt ſi illatam ab ipſo Hiſpanis, vt putamus, iniuriam vlturi, iuſtæ atque vrbanæ defenſionis modum exceſſerimus, aut paullò quàm expediret acriores Lectoribus viſi ſumus, benignè nobis per hos indulgeri ſperemus; Summo autem Viro, Amico item noſtro, deque Hiſpanis aliàs optimè merito Blanchino accinamus Horatianum illud (*c*):

Scimus, & hanc veniam petimuſque damuſque viciſſim.

AD-

(*a*) *Ex II. Reg. XII. ℣. V.*
(*b*) *Annotat. CVI. Orationar. Pag. CCXCIV. in fin.*
(*c*) *In Art. Poët.*

ADDENDA ET EXPLICANDA.

POSTQUAM bona huius Operis pars è Typographorum manibus dimissa fuerat, cum in aliquot Illustrium Scriptorum loca incidissem, quibus doctrinam superiùs traditam confirmari aut explicari posse existimo: placuit eadem hìc breviter indicare, designato itidem eius paginæ numero, cui singula loca respondent, vt facile Lector vtraque inter se conferre possit.

ET PRIMO QVIDEM (*Pag. 34. in not. lit. B.*) cum agerem de ætate ad Lectoratûs gradum prioribus Ecclesiæ sæculis requisita, Messii cuiusdam Lectoris pueri exemplum à Bonarotio allatum (*Observ. ad fragm. vitr. pag.* 115.) cùm ex rudiore epigrammatis stilo, *tum etiam* ex adiecto è regione eiusdem vulgari CHRISTI monogrammate, Constantini Imperatoris ævo recentius existimavi; non quod me omnino fugeret, vel ante Constantinum id monogramma apud Christianos, fortassis & apud Ethnicos ipsos in vsu fuisse, sed quod eo tempore non ita frequenter, immo raro à Christianis vsurparetur, quod & exemplorum paucitas declarat, (*vid. Eruditiss. Mamachium Orig. & antiq. Christian. Tom. III. Pag. 54. & seqq.*) cum sæculo IV. & deinceps nusquam non obvium fuisset, non in sepulcris modò, sed & in lucernis, annulis, hastis, clypeis, aliisque passim Christianorum monumentis. Qua de re cùm Doctissimo Viro & singulari amico nostro, quo tempore id folium Typographorum operis vrgebatur, nonnihil hærere scrupuli animadvertissem: placuit pro *tum etiam*, quod in paucis quæ iam tum excussa fuerant exemplaribus legitur, in iis quæ edenda supererant *tum fortè* reponere, deque eo Lectores hìc admonere, ne nos inconstantiæ aut levitatis arguant.

SECVNDO, coniecturæ nostræ, quâ de eodem argumento agentes (*Pag.* 36.) non nisi post pacem Ecclesiæ à Constantino redditam pueris ad Lectoratûs gradum aditum patuisse suspicabamur, refragari videtur admirandæ doctrinæ & eruditionis vir Alexius Symmachus Mazochius Neapolitanæ Ecclesiæ Canonicus, qui in animadversionibus ad Acta Græca SS. Theoduli & Agathopi à Bollandianis Patribus sub finem Tomi I. Aprilis allata, loquens de Theodulo Martyre, quem sub Maximiano passum constat, (*Comm. ad vet. marmoreum Calendar. Eccl. Neapol. Pag. 152. col.* 2.) eundem vix pubertatem ingressum Lectorem fuisse asserit, subdens: *id quod animadvertisse proderit, ne quis putet, eo tempore maiorem, quàm nunc ætatem ad Lectoratum fuisse necessariam*. Verùm ea tamen in re Clarissimo Viro assentiri nequeo; locus enim Actorum, cui innititur, meo quidem iudicio non conficit Theodulum in ipso statim pubertatis limine, cum eo iam tempore Lector esset, sed iuvenem, aut summùm adolescentem ad martyrium raptum: nam licèt in Actis id ætatis fuisse dicatur, cui non ita pridem la-

lanugo circâ genas effloruerat: hoc tamen antithefeωs causâ factum arbitror, vt illa fcilicet, florenfque Theoduli iuventa, cum fenili Agathopi ætate & canitie vividiùs committeretur; paucis enim interiectis in Actis legitur: Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ Θεόδουλος, ὁ δὲ τοῦτον (f. τούτῳ, id eft *huic*) συμπνέων Ἀγαθόπους, ἀνὴρ πρεσβύτης, ἤδη τῇ πολιᾷ τὴν κεφαλὴν ἔντιμος· Ἀμφότεροι καθαροὶ &c. id eft: *Et talis quidem Theodulus* (erat), *Agathopus autem cum hoc* (ad martyrium) *confpirans*, *vir iam fenex capitis canitie venerabilis*. *Ambo puri* &c. Iam verò hæc Theoduli cum Agathopo comparatio, cum ftet optimè quamvis priorem illum iuvenem dicamus, fatìs indicat non ita prefsè *lanuginis* verbum in Theodulo accipiendum, quafi vix dum ille, quo tempore martyrium Lector fubiit, pubertatem ingreffus fuiffet. Senfus eft: nondum Theodulus lanuginem omnino depofuerat, id eft iuvenilem fervorem defpumaverat. Quæ de priore eius periodi parte dicta funto; pofteriorem autem quod attinet, in qua idem Vir Cl. Actorum Scriptorem ad illud: *corpus humilitatis noftræ* (*Philipp.* 3. 21.) allufiffe exiftimat: defæcatiffimum ipfius ingenium demirari, magis quam eius in hac parte fententiam amplecti fubit: nam cur non potius Actorum Scriptor ad alia Scripturæ loca refpexiffet, in quibus parvuli iubemur effici, fi regnum cœlorum ingredi volumus? Sanè, quamquam vox ταπεινοφροσύνη propriè *animi demiffionem*, feu *humilitatem* fonet, hìc tamen nifi eam per metaphoram, aut acyrologian, aliò detorquemus, incongruam immo abfurdam eius commatis fententiam efficiamus neceffe eft; Quid enim, quæfo, fibi vult: *Vir quippe erat Theodulus recentem lanuginem in genis habens*; *ceterum adhuc puer*, *quod attinet ad incorrupti corporis humilitatem*, *feu animi abiectionem*? Aut quo iure *mentis abiectio* corpori tribuitur? Hac ego de caufa crederem τὸ ταπεινοφροσύνης eo, de quo quærimus loco, pro *integritate*, aut *virginali modeftia*, id eft *verecundia*, quo fenfu Cicero (1. *de Divinat.*) pofteriorem hanc vocem intellexit, non abfurdè vfurpari poffe; vt hæc fit eius periodi fententia: *Theodulus florente iuventâ fervidus verfabatur quidem in ætatis lubrico*; *fed adhuc puer erat*, *quod ad incorrupti corporis integritatem*, *feu virginalem vultûs modeftiam*, *pudoremque fpectat*. Illud monendum denique, τὸ ἀνὴρ tam in Theodulo, quàm in Agathopo nullam continere emphafin, fed vtrobique ex vulgari idiotifmo redundare. Sed hæc paullò forfan quàm oportuiffet longiùs protracta.

Tertio (*Pag.* 88. *& feq. in Not.* c.) quo loco Miffale Gothico-Gallicanum à Ven. Card. Thomafio primùm editum non ad eam Galliarum partem, quæ Francorum Regibus parebat, vt vult Cl. Lesleus, fed ad aliquam ex Narbonensis Galliæ Gothorum imperio fubditæ Ecclefiis pertinuiffe dicebamus: eft quod in eius rei confirmationem adduci vlteriùs poffit. Atque ille quidem Auctor, vt vidimus, ex triduanarum rogationum ante Afcenfionem vfu, quem in Ecclefia, ad quam Miffale Gothico-Gallicanum pertinuit, non autem in Hifpaniæ Ecclefiis obtinuiffe noverat; atque ex Ecclefiafticorum rituum commu-

munione inter Hiſpaniæ & Galliæ Narbonenſis Eccleſias in Quarta Toletana Synodo præſcripta, atque obſervari iuſſa, conficere ſibi videtur, neque in Gallia Narbonenſi triduanas rogationes vſu receptas fuiſſe; atque adeo Miſſale, de quo agimus, ad eam Galliæ partem non pertinuiſſe. Nos contrà, vetuſtum illum, populorumque Galliæ animis infixum rogationum triduanarum vſum, vel poſt Concilii IV. Toletani tempora, id eſt poſt cooptatos Hiſpanicos ritûs, potuiſſe à Gallo-Narbonenſibus Eccleſiis retineri ibidem dicebamus, cuius rei maxima hæc documenta inſunt. Primò enim Gregorii Turonenſis, apud Amalarium Fortunatum, (*Lib.* 1. *de Eccl. off. cap. xxxvij.*) teſtimonio ſcimus, triduanas rogationes à S. Mamerto Viennenſi ſub ſæculi V. finem contrà terræ motûs & luporum rabiem inſtitutas, eiuſdem Gregorii ævo, id eſt paullo ante Concilii IV. Toletani tempora apud *omnes Eccleſias* (*Galliarum* ſcilicet, vt Amalarius eodem loco interpretatur) obtinuiſſe. Walafridus quoque Strabo (*de reb. Eccl. cap. xxviij.*) easdem rogationes in *omnibus Galliarum*, immo etiam Germaniæ Eccleſiis ſuo tempore, ideſt ſub medium IX. ſæculi conſuetas fieri aſſerit. Leonem præterea III., qui eodem IX. ſæculo ineunte & exeunte VIII. Pontificatum tenuit, easdem Rogationes in Vrbem, Eccleſiamque Romanam invexiſſe, docet nos Anaſtaſius in eius vita. Taceo Rhabanum Maurum, cuius nos pridem de ea re teſtimonium adduximus; Taceo vulgarem Albinum, ſeu Alcuinum, qui (*Lib. de Div. Off. rubr.* de dieb. rogationum) *earundem conſuetudinem apud Gallos ad ſua vſque tempora pro diverſis calamitatibus devotiſſimè recoli* affirmat. Ex quibus teſtimoniis illud mihi omnino videtur confici, non modò ab vniverſa Gallia triduanas ante Aſcenſionem rogationes vſu receptas, ſed alibi quoque propagatas fuiſſe ad publicas ſcilicet calamitates depellendas, & placandam Divini Numinis iracundiam. Iam verò cum non longè poſt Concilii IV. Toletani tempora, immo eodem ipſo ſæculo VII. exeunte Narbonenſis Gallia tot calamitatibus vexaretur, vt Flavii Egicanis Gothorum Regis teſtimonio (*Hortator. ad Patres XVII. Concil. Toletan. ap. Labb. Tom. VIII. col.* 83.) *& externæ Gentis incurſu, & plagæ inguinalis interitu* deſerta & planè deſolata dicatur; eamque ob cauſam Concilii Patres Rex hortetur, nè quid gravius in Hebræos eius regionis incolas ſtatuant: quis credat eas rogationes, quæ olim in Gallia Gothica obtinuerant, quaſque finitima Viennenſis Vrbs binis retro ſæculis præſentiſſimum adversûs mala publica remedium experta fuerat, in tanto rerum diſcrimine ab iiſdem Gallo-Narbonenſibus intermiſſas fuiſſe? Quæ de triduanis rogationibus dicta ſunto.

Circà non iugem autem, ac per totos XL. eſuriales dies Quadrageſimæ obſervationem, quam in Eccleſia, quæ Miſſali Gothico vtebatur viguiſſe idem Clariſſimus Auctor affirmat: ſatìs ſuperque à nobis eodem loco (*Pag.* 89. *in not.*) dictum exiſtimo, vt Lectores intelligant non amplius in ea Eccleſia, quàm xxxvi. diebus eſurialibus, quinquies ob totidem occurrentes Dominicas interruptis, Quadrageſimale ieiu-

 nium

nium constitisse, quod & ipsum in Hispaniæ Ecclesiis observatum scimus. Sunt tamen alia permulta, quæ à nobis in eius doctrinæ confirmationem adduci possent, nisi faciendum esset verborum compendium. Verùm, cum idem Cl. Auctor statuat, qui eodem Missali Gothico vterentur, cum XL. omnino diebus, minutatim tamen interruptis ieiunarent, eos *non Quadragesimam, sed Quinquagesimam, & fortasse Sexagesimam aut Septuagesimam observasse*; atque ob eam causam illud Missale *non in Gallia Gothica, sed in Gallia Francorum imperio subdita usitatum fuisse* afferat: fit ex vtroque, in Gallia Francorum imperio subdita, non Quadragesimam, sed Quinquagesimam, & fortasse Sexagesimam, aut etiam Septuagesimam omnino observatam fuisse; quæ conclusio nescio quo pacto à Cl. Viro sustineri possit, cum in Sacramentario Gallicano Bobiensi S. Columbani, atque in Lectionario Luxoviensi à Mabillonio editis (*Tom. I. Mus. Ital. & in Liturg. Gallicana*) quod vtrumque ad Vesontionensem Provinciam, id est ad Gallo-Francos pertinuisse pridem dicebamus, nulla Quinquagesimæ, nec Sexagesimæ aut Septuagesimæ, sed vnius Quadragesimæ mentio fiat, eiusque observatio sex tantùm hebdomadis concludatur; immo cum ab ipsis Gallo-Francis Patribus in Prima & Quarta Aurelianensibus Synodis, Quinquagesimæ & Sexagesimæ observatione reiectâ, vnam tantùm Quadragesimam ab omnibus eius Galliæ tractûs Ecclesiis æqualiter celebrari præcipiatur. Sistimus vtriusque Concilii verba, prioris quidem Can. XXIV. (*ap. Labb. Tom. V. col.* 547.): *Id à Sacerdotibus omnibus decretum est, vt ante Paschæ sollemnitatem non Quinquagesima, sed Quadragesima teneatur*; posterioris verò Can. II. (*ap. eund. Tom. V. col.* 1364.): *Hoc etiam decernimus observandum, vt Quadragesima ab omnibus Ecclesiis æqualiter teneatur; neque Quinquagesimam, aut Sexagesimam ante Pascha quilibet Sacerdos præsumat indicere*. Consultò mittimus Missale Francorum, & Gallicanum vetus, sive Altisiodorense ad Gallo-Francos pertinentia, nam in hoc paucissimæ, in priori autem nulla omnino occurrit Missa *de tempore*.

QVARTO (*Pag.* 93. *in fin. litt.* b.) dixi *ter* in Sacramentario Leoniano Laurentii mentionem fieri, extrà Missam in eiusdem natali, quod & verum est; sed addere insuper debuissem, inter Missas de Aprili mense, sub numero XX. (*Tom. IV. Anast. Pag. xiv. col.* 1.) mentionem quoque Laurentii reperiri; Verùm cum eo loco *Commune Martyrum* agatur, & reliquæ eius mensis Orationes, paucissimis exceptis, communes sint, in quibus propria Martyrum nomina reticentur, vt Muratorius observavit (*De Liturg. Rom. vet. Tom.* 1. *col.* 293.): credibile est ibidem Laurentii nomen in eius Sacramentarii textum irrepsisse, pro *Illius*, seu hodierno N; Potuit quoque à Compilatore Codicis integra Laurentii oratio è propriis Missis divulsa hoc loco reponi, quod & alibi ipsius oscitantiâ factum scimus; immo inter ipsas Laurentii Missas, non semel eiusdem pervigilium Festo postpositum fuit (*vid. Sacram. Leon. Tom. IV. Anast. Pag. xxxvij. col.* 2. *num. ix.*

&

& x. Item *num. xi. & xij.*) Vtut ſit, ea Laurentii mentio, cum ſine elogio fiat, nihil propoſito noſtro officere poteſt.

Qvinto (*Pag.* 96. *in Not.* A.) quo loco adversûs Cl. Lesleum dicebamus Eulaliam, cuius in Miſſali Gothico-Gallicano mentio fit, non Barcinonenſem ſed Emeritenſem fuiſſe, confuſaque vtriuſque Eulaliæ Acta: ſubit ipſius Leslei teſtimonium adducere, qui cum in Miſſali Mozarabico (*Pag.* 31. *col.* 2.) de Emeritenſi quoque Eulalia dictum obſervâſſet: *vadit ad tribunal cruenti Præſidis, nec quæſita*, ſubdit (*in Not. Pag.* 482. *col.* 2. *in fin.*): *Hæc non ad Emeritenſem, ſed ad Eulaliam Barcinonenſem pertinent*. Præterea idem Cl. Auctor (*in not. Pag.* 481. *col.* 2.) *apud omnes Occidentalis Eccleſiæ Gentes Eulaliam Emeritenſem celeberrimam fuiſſe* teſtatur; vt nihil mirandum fuerit, quod apud Gallo-Gothos, immo & apud remotiores Gentes eius natale peculiari Miſsâ celebraretur.

Sexto (*Pag.* 111. *ſub init.*) inter Sanctos, quorum non meminit Orationarius Blanchini Codex, licèt verè Hiſpani ſint, recenſeri etiam debent Fauſtus, Ianuarius & Martialis Cordubenſes Martyres, quorum natale in Miſſali Mozarabico celebratur IV. Cal. Octobris, & habetur propria eorundem Miſſa in Edit. Leslei Pag. 387. Prudentius quoque fortaſſis eoſdem Martyres intellexit, cum enumeratis Aciſclo & Zoëllo Cordubenſibus (*Hymn. de XVIII. Mart. Cæſaraug.*) *tres* inſuper eidem Vrbi *coronas* adiicit, inquiens:

Corduba Aciſclum dabit & Zoëllum,
Treſque Coronas.

Illvd tandem, quod ſuo nobis loco exciderat (nempe *Pagg.* 13. *&* 74. quo loco de antiquitate vitæ Damaſi à Benedicto Presbytero ſcriptæ ſermonem habuimus) addendum viſum fuit, quod apud Mabillonium (*Tom.* I. *Muſ. Ital. pag.* 129.) me legiſſe memini, ſcilicet in Oratorio Sancti Sebaſtiani de Vrbe, vulgò *San Baſtianello*, ad clivum Palatini montis, ſuprà arcum Titi Auguſti, in antiquioris Eccleſiæ apſide ponè aram eiuſdem maximam veterem picturam reperiri, in cuius infima parte Mabillonii ævo legebatur:

EGO BENEDICTVS PRB. ET MONACHVS PINGERE FECI.

Hunc autem Benedictum eundem eſſe cum eo, qui vitam Damaſi, de qua agimus ſcripſit, ſuſpicatur Vir Eruditiſſimus (*ibid. Pag.* 130.) Nos autem, quibus altè inſederat ſtudium eius Benedicti ætatem, ſi fieri poſſet, inquirendi, picturam quidem diligentiſſimè luſtravimus, eius autem inſcriptionis fugientes ductus vix deprehendere potuimus. Verùm ſi is idem Benedictus, cuius nomen ibidem legebatur vitæ Damaſi Scriptor fuerit: non ambigerem eundem ad VIII. fortaſſis etiam ad VII. ſæculum referre: pictura enim, ſeu eiuſdem genium, ſive

CHRI-

CHRISTI & Sanctorum Sebaſtiani, Incerti Martyris, Laurentii, & Stephani eidem adſtantium, maxime verò quorundam regià, vt videtur, dignitate fulgentium, quas exhibet, imagines, eorumque ornatum, atque habitum ſpectes, non minorem antiquitatem præſeferre videtur. Sed de hoc ſagaciores alii iudicabunt.

Sunt fortaſſis alia, in quibus vberiorem lucem, Lector deſideret; verum ea minutiora ſunt quàm vt in iiſdem diutiùs immorari oporteat.

F I N I S.

INDEX CAPITVM.

PARS PRIOR
DE DAMASI PATRIA.

PARS POSTERIOR
DE PATRIA LAVRENTII.

ERRATA { quorum tamen aliqua in nonnullis exemplaribus emendata ſunt. } CORRIGE

Pagina	20.	linea	32.	*non,*	lege	*nos*
	26.		33.	*quos*		*quæ*
Ibid.			36.	*qui*		*quod*
	45.		15.	*hac*		*hæc*
	89.	in not. col.	1.	*Iſidor. lib. dè*		*Iſidor. lib. 1. de*
	133.		28.	*propius*		*proprius*
	161.		13.	*illo*		*illius*

Le pardon
des injures eſt
le ſacriſice
des Chrêtiens.

St. Aug.

BAYER
DISSE
HISTO

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm